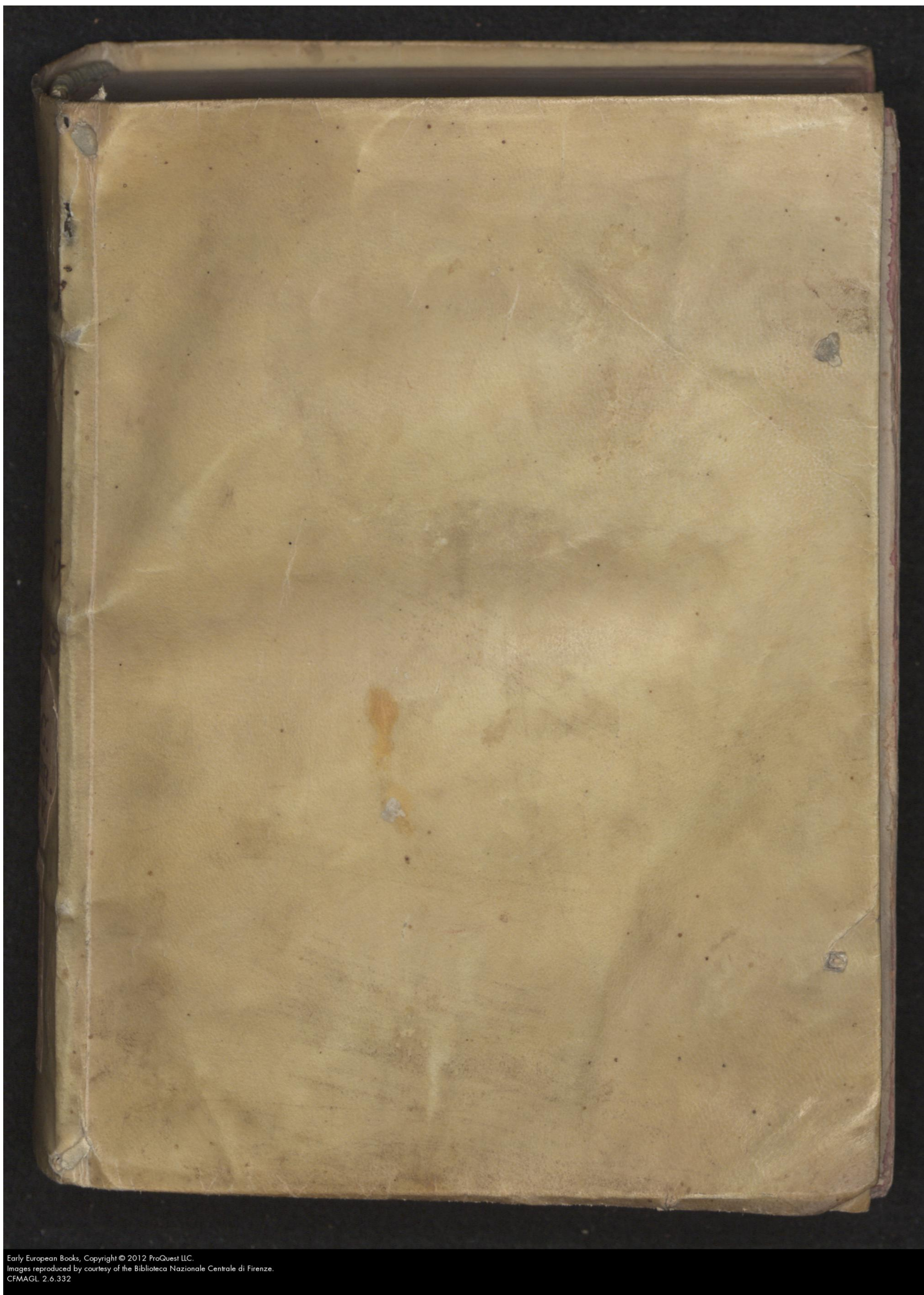
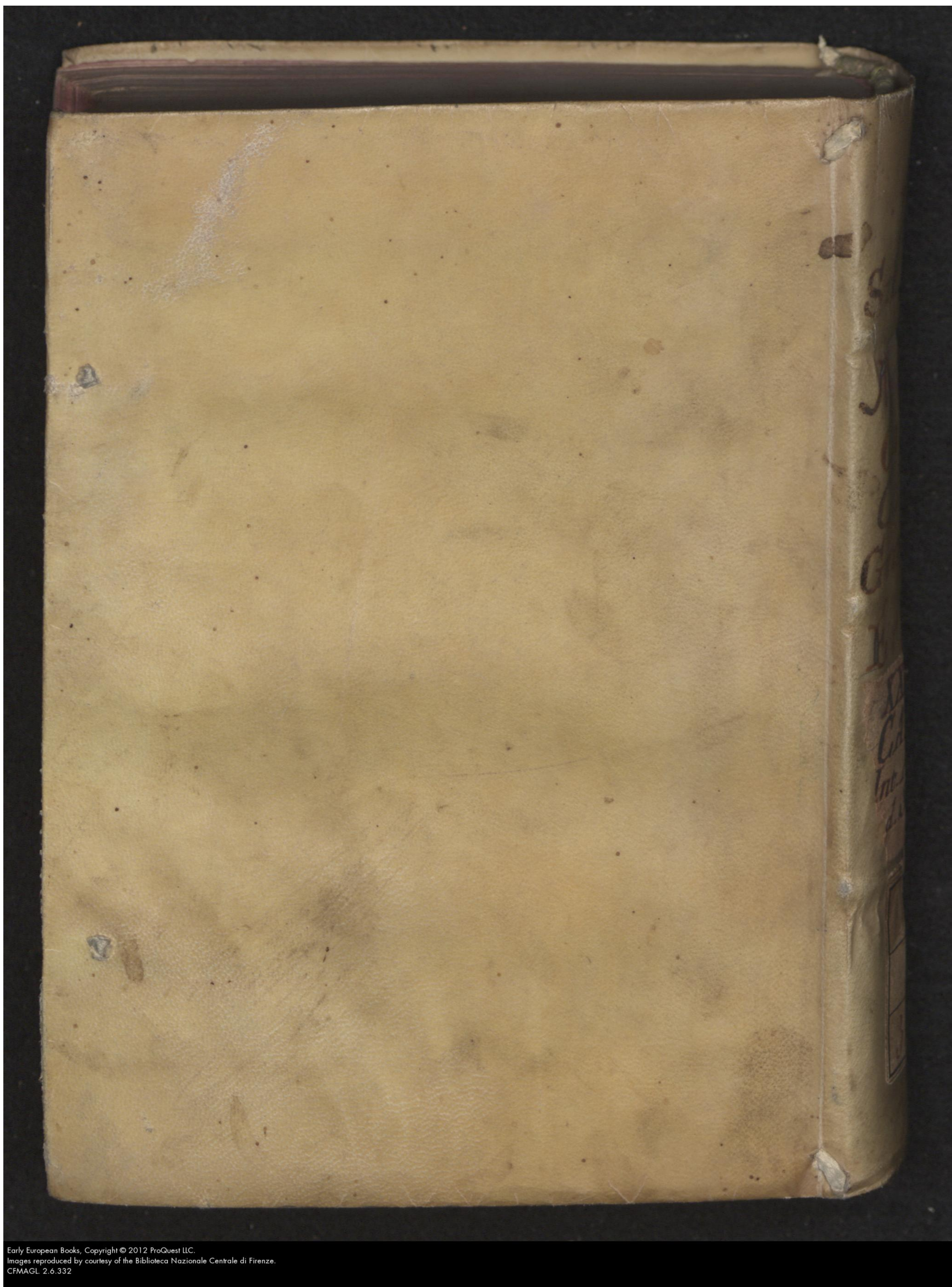

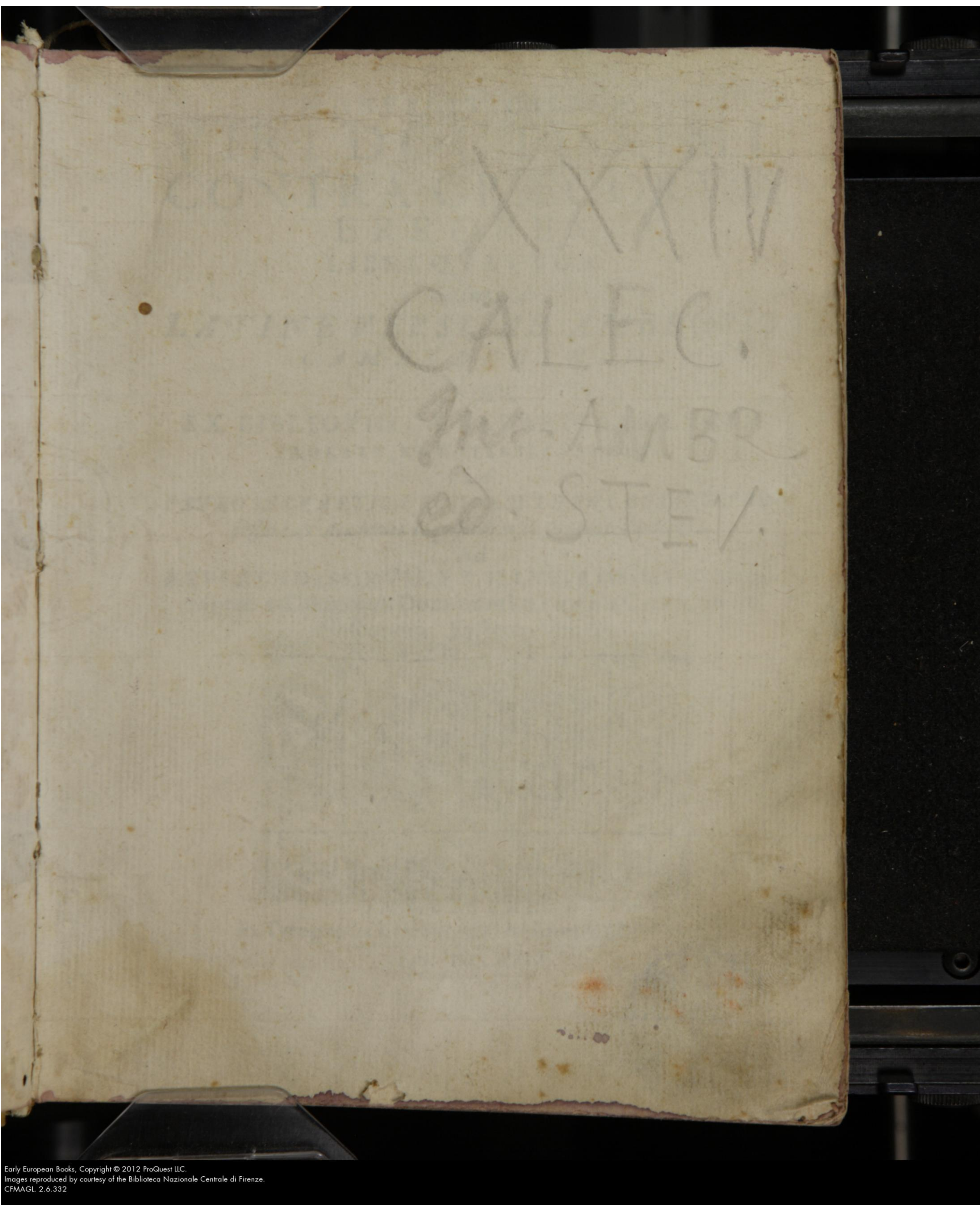

7
Stevartj
Manvel.
Calcæ
Contra
Græcorũ
Errores
XXXIV
CALEC.
Int. AMBR.
d. STEV.
II
6
332

XXXIV
CALEC.
Ms. AMBR
ed STEV

MANVELIS CALECÆ.
VIRI DOCTISSIMI, CONTRA GRÆCORVM ERRORES,

LIBRI QVATVOR.

Olim

LATINE VERSI, AB AMBROSIO CAMALDVLENSI;

Nunc

EX BIBLIOTHECA BAVARICA, IN LVCEM PROLATI, ET NOTIS ILLVSTRATI,

A

PETRO STEVARTIO, LEODIO, SS THEOLOGIAE D. PROfessore, & Academiæ Ingolstadiensis Procancellario. &c.

Ad

REVERENDISSIMVM, ET ILLVSTRISSIMVM PRINcipem, ac Dominum Dominum IOANNEM CONRADVM Episcopum Eystettensem &c.

INGOLSTADII,

Ex Typographia Ederiana, apud Andream Angermarium.

M. DC. VIII.

REVERENDISSIMO, ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, AC DOMINO, DOMINO IOANNI CONRADO, Ecclesiæ Eystettensis Episcopo, Academiæ Ingolstadiensis Cancellario perpetuo, Dn. suo Clementissimo.

PETRVS STEVARTIVS LEODIVS.

VI corpus ab ægritudine affectum habent, inquit Alexius Comnenus, Imperator Cōstātinopolitanus, & medicæ curationis indigent, Si hoc ipsum norunt, se scilicet ægrotos esse, ac morbū suum si sentiunt, facilius à Medicis curantur. At verò, qui ob morbi magnitudinem prorsus doloris expertes sunt, (Alex. in Nouella de sacris vasis.)

ac ne quidem ægrotare se sciunt, ij tùm sibimetipsis, tùm etiam Medicis multum negotij facessunt: Idem & in animi morbis est videre, nosq; adeo qui peccamus, partim in malorum gurgitem prolapsi, hoc ipsum negligimus, & à magnitudine scelerum victi, ne quidem peccare nos sentimus, malo scilicet habitu in naturam transeunte.

Præclarè hæc Imperator, Reuerendissime & Illustriss. Princeps: *& quamuis hoc in omnibus animi ægritudinibus euenire posśit, potiśsimum tamen accidit in* Hæresi *&* Schismate *duobus grauiśsimis & plane exitialibus animorum morbis, quorũ vi adeo multi mortalium dementantur, & ab omni sensu abalienantur, vt tùm se fortunatiśsimos & beatiśsimos æstiment, cùm in eo statu versantur; quo nullus periculosior & interitui vicinior fingi queat. Et cùm rem accuratius perpendo, propriam Hæretici & Schismatici iudico illam gloriationem*: Diues sũ, & locupletatus, & nullius

lius egeo. *Quid verò Deus?* Et nescis, quia Apoc. 3.
tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. *Quæ conditiones, eximiè in Hæreticos & Schismaticos quadrant. Omißis nostris Nouatoribus, de solis schismaticis Græcis loquar. Quid illis miserius? quid miserabilius? quid egentius? quid cæcius? quid ab omni doctrina, cultu, humanitate nudius? quid pestilentißimis morbis infectius? Et tamen hanc suam egestatem & mendicitatem, hanc suam cæcitatem, hanc suam nuditatem, hanc suam deploratam semperque deplorandam valetudinem, non modò non animaduertunt, sed & insuper, se beatos florentesque reputant; & illis, qui opem ferre volūt; insultant, omnemque aditum occludunt, præsertim summo Ecclesiæ Pastori, Christi Vicario, Petri successori, in quem tot conuitijs & criminationibus debacchantur, vt neque Luthero, neque Caluino, neque aliis nostri æui Sectariis odii in Papam acerbitate & immensitate quicquam concedant, vt testatur testis oculatus, Antonius* Ant. Cauc. in epist. quadam præfixa Gennadio, pro Conc. Flor.
Caucus, Archiepiscopus Corcyrensis, & Gennadius, qui inter reliqua, etiam hoc: Quidam

adeo ſtolidi ſunt, qui apertè Latinos Hæreticos eſſe dicunt, & Papam, præter cæteros omnes: ideoq; vnionem refugitis, neq; Papæ memoriam audire, neq; qui vnionem ex veſtris Sacerdotibus amplectuntur, videre ſuſtinetis, neq; qui cum ipſis communicant, omnino pro Chriſtianis habetis: Et ſi fortè contingit, vt in aliquod incurratis, quod vos Papæ commonefaciat, panem oblationis non accipitis, ſed furijs agitamini, ac dentibus aduerſus ipſos Sacerdotes ſæuiſſimè infrenditis, & Iudæis deteriores eſſe putatis. *Idē ſatis liquidò apparet ex Manuele Caleca, noſtro præſertim ex quarto eius libro.*

Hic fortaſſe quæret Ill. Celſ. V. *Quid hominis Caleca? Paucis exponā. Auctor doctiſsimus, & Latinorum dogmatum contra Populares ſuos Græcos propugnator acerrimus: dignus qui diutius in tenebris nō deliteſcat, ſed in publicum prodeat, ſuamq; ſtationem & ſeßionem in eruditorum conſeſſu ac ſenatu obtineat. Auctor*

est dignus, qui Illust. Cels. V. *offeratur & dedicetur, idq́; siue ipsum Calecam, siue argumentum, quod exequitur; siue Interpretem eius; siue me; siue Bibliothecam, ex qua educitur; siue locum, ex quo offertur; siue deniq;* Illustr. Cels. V. *considerem. Caleca ipse, scriptor est eruditissimus, & miræ subtilitatis. Quidni ergo offeratur Principi & Præsuli literatissimo, cui illud D. Pauli Timotheo datum præceptum;* Attende lectioni. *ita in mente insedit, vt semper in euoluendis veterũ monumentis partem aliquam temporis ponendam insumendamq́; existimet?*

Argumentum *Calecæ prorsus est diuinum ac cæleste: Proceßio nimirum spiritus S. ex patre & filio, & alia nonnulla religionis capita, de quibus Græci Latinis litem mouent. Quorsum aptius & conuenientius disputationes de fidei controuersiis ablegarentur, quàm ad religionis Christianæ Antistitem; vnum ex eorum numero, ad quorum subsellia harum quæstionũ notio & diiudicatio propriè spectat?*
Interpres est Ambrosius Camaldulensis, vir &
erudi-

eruditione, & morum integritate clarus. qui ſummo Pontifici Martino V. verſionem ſuam inſcripſit. Rectè igitur ac ordine fit, ſi & nunc tàm Caleca, quâm Interpres ad eum mittatur, cui itidem portio gregis Dominici, ſub vniuerſali illo paſtore paſcenda obuenit.

De me verò, qui ſum Calecæ & Interpretis editor & in lucē aſſertor, proloquar an ſileā? hæreo. Si quid loquar, vereor ne pro magnitudine rei nimis exiliter & tenuiter loquar. Triginta & quod excurrit annis in Diœceſi Eyſtettenſi dego, quo temporis interuallo, tot ſunt in me collata beneficia, partim ab Illuſt. Celſ. V. *Anteceſſore* Martino, *ſempiternæ memoriæ, Principe & Præſule, partim* ab Illuſt. Celſ. V. *partim ab aliis Eyſtettenſis Diœceſeos proceribus, vt cum nullā rationem pares gratias, vel agēdi, vel habendi, vel referendi inueniam, conſultiſſimum cenſeam, hæc omnino ſacro ſilentio velare, & velando venerari.*

Inter Canonicos ad S. VVillibaldi, & inter Profeſſores VVillibaldini Collegii locum optimus ille Princeps dedit, & poſtea totius Collegii

gii curã & administratione͂, luculẽto salario, insigni prorsus mihiq; semp colẽda & deprædicãda liberalitate ac beneuolentia commisit. Quo in munere, cùm aliquot annos iucũdè & , vt spero, non infructuosè posuissem, Ingolstadiũ veni; vrbe, non Diœcesi mutata, vocatu Sereniß. Principis, ac Dn. Dn. Wilhelmi, vtriusq; Bauariæ Ducis, Domini mei Clementißimi, &c. vbi ab Anno Redemptoris M. DXXCIV. huc vsq; degens & Parochiæ Mauritianæ meam qualem, qualem operam nauaui, & etiam num nauo; porrò quoq; eandem nauaturus, quoad Deus vitæ vsuram concesserit.

Neq; tamen ob hanc loci & conditionis mutationem, mutata est, Præsulum Eystettensium in me humanitas, vt notum omnibus; imò si palàm & liberè profitear; eam ab Illust. Cels. V. magnis incrementis fuisse adauctam, & cumulatam; officiũ grati hominis & benefactorum memoris, ni fallor, fecero. Cum enim ante quadriennium, post obitum Clarißimi & amplißimi viri, Doct. Alberti Hungeri, Academiæ nostræ Procancellarii, Sereniß. Princeps,

ac Dominus meus Clementiss. Maximilianus. *vtriusq; Bauariæ Dux &c. per literas, ad Vicecancellariatum Academicum* Celſ. V. *me nominaſſet & commendaſſet, quàm beneuolè, quàm promptè, quàm amanter,* Celſ. V. *Vicecancellarij functionem mihi tradidit, meq; partes ſuas in Academia, & præcipuè in Academicis honoribus decernendit, obire voluit, addito de more Canonicatu in cathedrali templo; vt qui olim S. VVilibaldi canonicus fuiſſem, nunc grandior natu, Eccleſiæ primariæ primoribus insererer & annumerarer. Ab eo tempore, quando vnquam Celſ. V. bene de me merendi finem fecit?*

Cum igitur Eyſtettenſi Diœceſi & imprimis Celſ. V. *tot nominibus ſim obligatus; annõ decuit, vt tandem publicè teſtatum facerem, quicquid benignitatis in me plena manu congeſtum eſt, id nequaquam in vas pertuſum congeſtum eſſe, ſed in illum animum, qui grata recordatione, & externa itidem ſignificatione, ſi occaſio ferat, benefacta aliquantulum compenſare didicerit, & ſi ipſe non ſufficiat, adiutorẽ ſibi quempiam*

piam

piam adsciscat; sicut & ego iam adscisco Manuelem Calecam, de Latina Ecclesia præclaris lucubrationibus præclarè meritum.

Bibliotheca ex qua nunc Caleca in publicum theatrum prodit, est Bibliotheca sereniss. Principis nostri Maximiliani. In hac enim, hactenus Latina translatio Ambrosii Camaldulensis asseruata fuit, in Codice Florentiæ, vt apparet, scripto, & forsan ex autographo & chirographo ipsius Camaldulensis sumpto. Annon & hoc titulo Cels. V. debetur Caleca? Quandoquidem arctißima cum sereniß. Bauariæ Principibus Cels. V. neceßitudo intercedit; Et cur non intercedat? cum Diœcesis S. VVilibaldi, partim sit in ipsa Bauaria, Catholicorũ Principum, progenitrice & nutrice, partim Bauariæ fines attingat? Locus editionis, hoc est, alter locus ortus, & quasi natiuitatis Calecæ, est Academia Ingolstadiensis, Cels. V. tanquàm Cãcellario suo addictißima: Et certè plus debet Caleca Ingolstadio, vnde in publicum prodiit, quã Florentiæ, vbi à Camaldulensi in Latinam linguam versus videtur. Nondum excidit Aca-

demiæ nostræ singularis illa Cels. V. humanitas, cum huc se contulit, vt Ingolstadienses Iubilæi à Clemente Pontifice Max. concessi participes redderet, remq́ue diuinam in Aede incademica D. virginis solenni ritu & ceremonia, maximo apparatu, & circum iacentium populorum maximo accursu faceret, vt templum illud, quātumuis alioqui capacissimum, capiendæ tantæ multitudini minimè suffecerit.

Deniq́ue si Cels. V. *spectem, omnino Caleca debetur ei Principi, cuius singularis prudentia, & in rebus agendis dexteritas, non ipsi duntaxat summo Pontifici probata, sed etiam diuersis Amplissimorum Principum ordinibus laudata est. Quid, quod cautè & vigilanter ex S. VVilibaldi monte, (qui nuper aspectu horridus & sterilis, nunc* Cels. V. *ingenio & industria eò feracitatis prouectus est, vt omnis generis fructus floresq́ue, etiam peregrinos, magna omnium admiratione, proferat) prospicit, ne quid detrimenti pax & quies publica capiat, gliscentesq́ue discordiæ fibras, in ipsa radice euellit, inq́ue totam suam Diœcesim, oculos intendit, vt non solùm aurea D. VVillibaldi sæcula redeant, (quibus redeuntibus, in orcū, vnde exstitit, hæ-*

resis reditura est) verum etiam ita domui suæ præest, vt Ecclesiæ Dei, se diligentiam habere *testetur; Quod luculentis argumentis facilè ab iis confirmari posset, quibus* Cels. V. *uigilantia, dexteritas, magnificentia est perspecta. Ex iis enim sumptuosa illa, inter eius alia præclara opera, supellex, quã, partim templo suo Cathedrali, ad sacrorum augustiorem operationem, tanquam Antistes consecrat: partim quoq; Aulæ Episcopalis vsibus & ornamentis destinat. Quæ certè omnia ad non dubiam Eystettensis Ecclesiæ vtilitatem, ac commodũ; nominis verò sui ac familiæ, q̃ tot, & tã insignes Antistites Ecclesiæ Dei progenuit, perenne monumentum prouentura, nemo non videt, qui prudẽs & beneuolus rerũ æstimator fuerit. Nec quidquã amplius addo, quàm hãc obsecrationẽ, vt* Cels. V. *hos tres,* Manuelem Calecam, *Auctorem;* Ambrosium Camaldulensem *Interpretem; &* Petrum Steuartium *Editorem, benigno vultu dignetur, Ingolstadii, Ex Curia Parœciæ Mauricianæ, Die S. Richardi, Regis, Parentis S. VVilibaldi, Septima Februarii. M.D.CVIII.* 1. Timot. 3.

AD REVERENDISSIMVM, ET ILLVSTRISSIMVM PRINCIPEM, AC DOMINVM, DOMINUM IOANNEM CONRADVM, Episcopum Eystettensem; cui Manuel Caleca inscriptus est.

ACCLAMATIO PHILIPPI MENZELII, P. L. MED. DOCTORIS, EIVSDEMQVE Professoris, in Academia Ingolstadiensi.

Ana superstitio, simulatorumq; Deorum,
Impietas ierat pessum: iamq; alta secundis
Christiadûm pax reb. erat: iam mille cruentas
Per mortes trucib. flammis, ferroq;, petita,
Desierat rabidos pietas sentire tyrannos.
Ac licet haud deessent: veluti quoq; defore nunquam,
Lecta in gente Dei, Tharsensis epistola quondam
Edixit, multò antè monens, præsaga futuri:
Mutandis FIDEI rebus, scitisque studentes:
Vna tamen victrix cœlo caput alta ferebat
Aurea Relligio: & studia illa sinistra retundens,
Claudebat meritis semper sua bella triumphis.
Sacra ferebantur passim indiscreta per omnem
Europam, atque Asiam: ac summo custode sub vno,
Successore Cephæ, rediuiui voce magistri,
Cui niuei pia cura gregis ter tradita, cessit,
In terris placidum CHRISTI degebat ouile.
Fausta sed infernus turbauit secla Sathanas
Inuidiæque, odiique pater, cui iurgia cordi
Assiduè, & media surgenti nocte per vmbram,
Dum stertunt homines, lolium, lappam, tribulosq;,
Seminium infelix, serere inter adorea farra.
Artib. ille suis orientem exciuit, & acres
Liuoris stimulos Graiorum in pectora adegit:

Ac miseros fastu nimium tumefecit inani:
Fastu, quo demens, longeq; miserrimus olim,
Fulguris in morem, cœlo est excussus & ipse.
Multum illos splendore suo perstringere Romæ
Pontificalis apex, sedisq; augusta PETRÆÆ
Gloria, & hnmanâ maior concessa potestas.
Multopere ergò acres obniti, & tendere contrà:
Et certare auidi de summa, & culmine rerum.
Fingere multa illi: insimulare & carpere multa,
Per fas, atq; nefas, cœtus oracla Latini
Veridica, intereà fraudum, errorumque magistri,
Dura Pharaoniis fuscati corda tenebris.
Omnia quæ magni MANVELIS cura CALECÆ
Solerti quondam studio monstrauit ad vnguem,
Detexitq; palàm commenta profana, negantûm
Numen ab æterno veniens spirabile Patre,
Vnigenaque Dei procedere compare Nato.
O genus infelix! ô stulti, & credere tardi,
Concio quæ Nicæna Patrum, quæq; omnis ab illo
Tempore posteritas toto benè credidit orbe!
Ergò semel tunicam Domini, non sutile textum,
Sacrilegis manib. qui spontè scidistis, Achiui,
Palantes vt oues, fidi & pastoris egentes,
Nunc Mahometiadæ infando seruire necessum est,
Et duro signata iugo vos subdere colla,
Ac plusquam Babylona pati: quæ, vate CALECA,
De cœlo, ob meritum, vos pœna luenda manebat.
Eia age, Pontificum decus ingens, & caput, & cor,
Quotquot habet tellus Alemanna, sacerrime Princeps,
Qui Bilibaldini residens in vertice montis,
Cancriferi ad ripas Almonis, despicis altè
Auerruncatis dictam de quercubus vrbem:
Se sibi doctiloquus, pulsans tua limina, sistit
Graius homo, at fidei MANVEL plenissimus: ad te
Mutata iam veste venit, meliorib. auctus
STEVARTI curis, seseq; illustrior ipso.
Da faciles venienti aditus. Nihil ille profanum,
Plebeium vè sonat, dignus, cui commodet aures,

ACCLAMATIO.

Quisquis auet cognôsse, quibus gens impia telis,
Heû, diræ nouitatis amans, hoc appetat æui
Fluctiuagam nauimq; Petri, nauisq; magistrum.
Namque is luce palàm, totum artis id esse Pelasgæ,
Cernet; quæque isti tanto molimine iactant,
Multiplici dudum clypeo à MANVELE repulsa.
Vltrò equidem, & magna cum libertate fatemur,
Ingeni o non æqua tuo nos munera ferre,
Non meritis: cuius tantis sapientia signis
Inclyta, callentis diuina, humanaq;, fulget.
Cætera mitto lubens decora illa insignia, resq;
Pro superûm ornatu, patriæq; leuamine gestas
Constanter, summaq; fide: quæ cognita vulgo:
Ingenij nè tui felix prædiuitis vber
Ignorare potest, si quis saxa aspera dumis,
Et Bilibaldiaci iuga verticis, alba pruinis
Respiciens penè assiduis, miretur agrestem,
Te subigente, loci genium mutasse, tuoq;
Dædaleo cultu, nunc ferre, quod India mittit,
Alcinoi supraq; hortos, Pæstiq; roseta!
Hæc voluenti animo, minimè te digna fatendum est,
Vlla sat offerri, nisi quæ donaria ab omni
Maxima sint parte: at non nescis, optime Præsul,
Officium fecisse suum, superisq; probari,
Victima cui desit, quæ centena imbuat aras,
Taurorum, & niuei pecoris, si paupere largus
Cum vidua, gazæ custodem mittat in arcam
Aera minuta duo. Par est operi ipsa voluntas.
Hanc ideò quoq; fronte velis spectare serena.

Approbatio Facultatis Theologicæ.

Dignus est hic liber, qui in publicum prodeat tum propter Auctorem & Argumentum, quod tractat, tum propter Interpretem ex Græco, tum deniq; propter Editorem.

Adamus Tannerus Societatis IESV S.S. Theologiæ
Doctor, Professor, & Collegij Theologici pro tempore Decanus.

MANVEL CALECA, ADVERSVS ERRORES GRÆCORVM DE PROCESSIONE SPIRITVS SANCTI.

INTERPRETE AMBROSIO CAMALDVLENSI.

PRÆFATIO.

DOMNO S. AC BEATISS. PAPÆ MARTINO, AMBROSIVS.

PARVI præceptis tuis, Domne beatißime, opusq; illud clari, & eruditi viri Manuelis Calecæ cōtra Græcæ leuitatis errores, quod insignis Theologiæ cultor Magister Antonius Massanus zelo fidei succensus, Constantinopoli ex vrbe regia secum aduexit: commodè vtinam, atq; vtiliter; promptè certè, atq; obtemperanter ex Græco conuerti. Quo sanè in opere, vir ille optimus, ita suscepti muneris im-

pleuit officium, vt diligentiam in ſe deſiderari (meo quidem iudicio) paſſus non ſit. Cautè enim vt in re tanta congruũ fuit, ſubtiliterq́, pro materiæ dignitate procedit, eoſq́ præclari bellatoris inſtar, ſuis potiſsimum reuincit armis; atq́ inolitum errorem, imò ingenitum cõtentionis ſtudium, ab ipſis, vt ita dicã, fundamentis aperit, detegit, nudat, ipſumq́ radicitus euellit.

Id equidẽ eò libentius tranſtuli, quo & à te, cui omnia fideli obſequio debeo, iniungebatur: & ob antiquã gentẽ, ac dudum inclytam, & omni genere laudis illuſtrẽ. Quis enim neſciat Græcos olim cùm ſapientia, & eloquentia, tum fide, ac religione, ceteriſq́ virtutũ meritis, cunctis ferè mortalibus excelluiſſe? Aegrè, vt par erat, ac moleſtè ferebam, huiuſmodi diutius impeditã laqueis, plagiſq́ irretitã; obq́ id, iam pridẽ ſummis calamitatibus ita obtritam, & conſumptam, vt vix vllum veſtigium priſtinæ gloriæ, ac dignitatis ſeruet: cupiebamq́ te potiſsimum auctore, ac duce, eam, etſi non in priſtinam dignitatem, priſcam ſanctitatẽ, fa-

ciemq́

ciemq́; restitui, id quippe maius est, q̃ ut optãdũ nobis sit: at saltem ab internecione liberari.

Tuum quippe est, & esse intelligis, Papa beatissime, errantes homines ad rectum reuocare iter, atq; ad imitationem veri, æterniq́; pastoris, cuius vices in terris agis, ouem perditam, ac per deuij erroris anfractus male liberè, atque in perniciem suam gradientem studiosè requirere, inuentamq́; ac sacris humeris impositam ad ouile reuehere. Ioan. 10. Tuæ inquam, gloriæ in primis est, adeò diuinũ opus, tã præclarũ facinus, tota animi intentione suscipere, nihilq́; diligentiæ omittere, dum id cõficias: ut quo pasto, re occidua ecclesia plures ante annos diuisa fœderata est; eo auctore, Orientis etiã Ecclesia, maiore longè, ac deteriore scissura segregata, sub vno capite, reliquo Ecclesiæ corpori iungatur; ne diutius à cetera cõpage disiecta prædæ, ac pabulo barbaris sit; neu, inde Christianum nomẽ funditus tollatur, vbi primò exortũ est, quo quid dici grauius, quid cogitari indignius potest?

Gratulor sanctæ menti suæ, Domne beatissi-

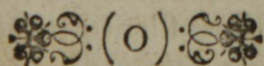
me, *gratulor felicitati, teq́ ad id opus diuinitus instinctum, mirificè exulto: quo, nihil gloriosius, nihil esse poßit illustrius. Hoc, si efficere potueris, poteris autem, Christo miserante, qui te ad hoc munus elegit; plurimum ad tuorum meritorum cumulum acceßisse, nemo nisi iudicij, ac rationis ignarus denegabit: quando nō solùm reficiendis diu collapsis sacris ædibus; verùm, multò dignius instauranda vniuersali Ecclesiæ, omni studio incumbis. Sed enim laudes tuas prosequi propositum non est. Sum memor ipse mei. Facient hoc excellentiora ingenia: Mihi sat fuerit, pro ingenij tenuitate, satisfecisse iußioni tuæ.*

Sanè, id opus, quod auctor ipse continuata dictione vno volumine inclusit, nos vtilitati legentium, fastidioq́ consulentes; quia prolixum valdè videbatur, in libros quatuor, cōmoda distinctione diuisimus; vt per huiusmodi veluti metas, lectoris animus à iugi certaminis exercitatione requiesceret; & alacrior ad reliqua perlegēda, intentiorq́ semper assurgeret. Si quid autem in hac interpretatione

vel

vel obscurius fortasse, vel inconcinnius positũ prudens lector offenderit: partim id interpretationis necessitati; partim etiam immodicæ celeritati acceptum referat. Nam & materia ea est, adeoq́; angustis terminis constricta, vt interpreti tutũ non fuerit, auctoris vestigia lõgius deserere: ne, sua potius cõpilasse, quàm aliena transtulisse videretur: & celeritas tanta fuit, vt opus mensium, vno ferè mense traduxerim. Neq; enim ignorat sancta eruditio tua, quæ celeritas, imò verius præcipitanter effundantur, de re præsertim ardua, & augustissima, & qua nulla tractari cautius debet: De Trinitate enim omnis ferè sermo est; ea accuratè dici, ornatèq́; non posse. Fideliter tamen me trãstulisse, constanter asseuerauerim. Incolumem sanctitatem tuam, ac prolixa ætate tranquillam, & florentem, Christus Deus noster omnipotens seruare dignetur

Domne sancte, ac beatissime
Pater.

INCIPIT AVCTORIS PROLOGVS.

VONIAM quidem fraternæ dilectionis cura maxima habenda eſt, cunctaque pro illa agenda, atque molienda ſunt, ita iubente Domino: nihil verò
Mat.5.& 19 gratius, nihilq; vtilius eſt, quàm de Deo & audire, & loqui: ex quo fit, vt & qui dant, & qui accipiunt, magna conſequantur emolumenta; vitamque inde ſempiternam adipiſcimur.
Ioan.17. *Hæc enim*, inquit, *eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti* IESVM *Chriſtum:* quæque ſcilicet diuinitatis, & quæ humanæ diſpenſationis ſunt; tuque à nobis exegiſti pro modulo virium noſtrarum edoceri; vt ſeſe habeat SS. Patrum de proceſſione Spiritus rectiſſima opinio: de qua ſcilicet, cum Græci, Latiniq; diſſentiant, diſſenſio etiam, atque vtriuſque Eccleſiæ diuiſio, neceſſariò ſecuta eſt. Scire enim cupis, quibus vtraque Eccleſia rationibus nititur, atque vtra ex his rationabilius ſentiat, prætereaque, dicente Domino;
Matt.10. *quæ dico vobis in tenebris, dicite in lumine; &, quæ in aure audiſtis, prædicate ſuper tecta.*
Actor.20. Apoſtolo item terribile ſilentij indicium inſinuante, ac dicente; *teſtificor vobis hodie, quia mundus ſum à ſanguine*

guine omnium: neque enim dissimulaui nuntiare vobis omnem veritatem, atque consilium Dei; atque hoc ipsum faciendum admonente; *Hæc enim*, inquit, *admone, & contestare coram Deo*: Et si de DEO, ac diuinis rebus, loqui illis potius conueniat, qui semper in lege Domini meditantes, purgatiori vita, & intelligentia sunt: à quibus nos longissimè remoti sumus: plurimis tamen rationibus me ad scribendum hortantibus, atque impellentibus, aggrediar; facultate, qua potero, quæ à sanctis Patribus de hac re scripta sunt, Christo duce, moderatè, ac simpliciter, seruato compendio, tibi conabor exponere; plurimis scilicet omissis, (nam longissimum esset, omnia prosequi) paucisq; solummodò positis; quibus constare possit; quæ nam illis de hac re fuerit opinio: vt ex hac moderatione nostra, & tu, quod ab amico requisisti, consequaris; & ipse, dum illorum prolixitate non terreor, breuitatemque temporis non pertimesco, meliore iam animo sim; illi me vindictæ subdendum non esse, quæ illi intentatur, qui talentum abscondit. Tit. 2.

Non igitur tacebo; cum præcipuè de veritate fidei mihi sermo futurus sit; neque ambigam, quin per te ad alios quoque manaturæ sint literæ nostræ, quos alloqui ipsi non possumus, & coram obtestari de veritate fidei: his autem licebit illos alloqui, iuxta edictum: atque ita, dum multiplicabitur verbi ministerium, mihi ipsi fidelis serui merces recompensabitur. Quanquam verò pauca de multis appositurus sim; si quis tamen iurgio, & contentione sepositis, ipsam, per se ipsã, veritatem rei, ex his, quæ firma, & rata sunt, indagare Matt. 25.

re pergat, longè breuioribus, atque ipsis tantum fidei principiis hanc illustrari posse comperiet: eoque facilius, quo Deum talibus auxiliari certum est, qui cum pietate quærunt. *Cooperator,* inquit, *Deus est omni quærenti bonum.* Isque qui scripturas hortatur *scrutari*, seq; daturum *petentibus, pulsantibusq;* aperturum pollicitus est; non permittet huiusmodi longius à veritate aberrare.

Rom. 8. Ioan. 5. Lucæ. 11

Prouer. 9. Quoniam igitur dictum est; *da sapienti occasionem, & sapientior erit;* qualem te esse scio, quem nihil pro contentione, nihil pro vanitate facere, solamque rerum veritatem sapienter, ac prudenter inquirere pro comperto habeo; promptius iam, quod quæritur, explicare aggrediar. Neque sanè ignarus sum, complures iam plurimos de hac re scripsisse libros; qui, licet veritas paucioribus indigeret verbis, multis tamen ipsi indiguerunt, vt eam contra illos tuerentur, qui contentionis studio illam lacessere tentabant.

Cæterum, sicut vnusquisque fidelium fidei profert confessionem. *Corde enim creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem;* quid prohibet hanc etiam communi fide comprehensam veritatem, sicut à sanctis Patribus accepimus, proferre, atque aliis tradere; nunc quidem amicitiæ implendo munus; nunc autem docendo; nunc studiosis illius consulendo; nunc reuincendo aduersarios; atque omninò Sanctorum hac de veritate doctrinam, quam à Patribus nostris accepimus, quamque illi à maioribus suis per successio-

Rom. 10.

cessionem acceperant, proponendo, atque omnia, honesti, & æqui, fraternæque dilectionis causa dispensando, nihilque omninò omittendo diligentiæ. Non itaque gloriæ cupidi scribimus, sed amici votis morem gerentes, eorum, quæ prædiximus, gratia, laborem hunc suscepimus. Nec nostra dicimus, sed quæ à sanctis Patribus, illorumque successoribus scripta legimus, ea, seruato disputationis ordine, hinc inde collecta, breuiter; strictimque posuimus: hac in re sola, si sic dici oporteat, gloriantes; quod Sanctorum de ea re opinionem, largiente DEO, nos & scire, & tueri constanter ostendimus. Neque sane ignoramus plurimos, in quorum manus ista fortè peruenerint, quibus odiosa est veritas, hac ipsa nostra constantia, & confidentia, ad iaculandum in nos consilia, & maledicta prouocandos: contraque penitus agendum nobis est, contrariaq; incedendum via, quàm si rumusculos inanes captaremus. Nam si quidem humanam gratiam, & gloriam aucuparemur, nunquam nos auditorum odiis exponeremus: sed, quæ illis grata fore putaremus, ea loqueremur.

Constat ergò, nos, nisi veritatem rebus omnibus prætulissemus, nunquam in hunc verborum campum descensuros; in quo, laboris plurimum, ac difficultatis; humanæ verò gratiæ minimum.

Ipsum itaque sanctum Spiritum, de quo nunc nobis sermo instituitur, primùm inuocantes, ita demum, quæ proposuimus, aggrediamur. Vtemur autem pro documentis, ipsis initijs fidei, & quæ ex eis assumpta, ac deriuata sunt, quantum in DEO, diuinisque rebus, probationibus vti fas est. His etiam,

quæ à catholicis Ecclesiæ Magistris dicta sunt.

Et quoniam, quibus maximè rationibus ostendi possit eiuscé quæstionis veritas, primū inquiris; deinde, quæ illis obijciantur, exponi, ac deinceps vel obiecta refelli, vel quæ ambigua videantur, declarari postulas; eum & nos in sequentibus ordinem per omnia seruabimus. Ex quo, si prolixiores fortasse erimus, quam susceptæ breuitatis ratio poscebat, necessitati indulgendum erit. Hinc autem initium sumemus.

MANV-

MANVELIS CALECÆ LIBER PRIMVS CONTRA GRÆCOS DE PROCESSIONE SANCTI SPIRITVS.

CVM Dominus noster IESVS Christus discipulis dixerit; *Euntes in mundum vniuersum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S.* num ordo aliquis est in nominibus ac rebus sanctę Trinitatis ipsius Patris, & Filij, Spiritus S. qui necessariò, ac semper in se ipso idem sit ex ipsis nominibus insinuatus; atque vt se ad inuicem habent secundum pronunciationem ea nomina: ita etiam ad inuicem diuinę personæ ordinatæ sint? quem ordinem seruantes, atque honorantes, necessariò immota etiam hæc nomina proferre debeamus, nihil ex tradito nominum ordine, ac positione immutantes, si velimus nobis ipsis in confessione rectam Trinitatis seruare rationem? An ordo illic nullus est, eaq; nomina temerè posita sunt; atq; in nostra potestate est, vt illa ꝓferre velimus, ita vt nullo seruato ordine patris nomē aliquando ꝑponere aliquando itē postponere liceat: aliquan-

Marc. vlt.

De ord. in diuinis lege Greg. de Valent. l. 2. de Trinit. cap. 1.

quãdo itẽ Spiritum præferre Filio? quaſi etiam diuinæ illæ perſonæ, quæ nobis his nominibus inſinuantur, inordinatè ſe ad inuicem habeant, atq; aliâs aliter?

Et quoniam, quæ proponimus, Sanctorum dictis, ac ſententijs adſtruere, ac firmare inſtituimus, adſit nunc Magnus Baſilius, noſq; quid hîc ſentiendum ſit, doceat. Ait enim in Epiſtola ad Canonicas, cuius initiũ eſt; *Quanto nos mœrore confecerit prius fama ſubtriſtior, quæ auribus inſonuerat noſtris. Spiritus autem S. Patri quidem, & Filio connumeratur; quia & ſupra creaturam eſt; tertius autem ordine locatus eſt, ſicut ex Euangelio docemur, dicente Domino; Euntes baptizate in nomine Patris, & Filij, & spiritus S. Qui autem illum vel præponit Filio, vel Patre ſeniorem dicit: hic reluctatur quidem DEI ordinationi, atq; à ſana fide alienus eſt, non eum, quem accepit, glorificationis modum ſeruans, ſed ſibi vocum nouitatem ad placendum hominibus excogitans.*

Lat. exép. Pariſienſi edit. Anno 1603. Ad Ancillas Dei. fol. 765. Matt. 28.

Et paucis interpoſitis, veluti concludens ait: *Itaq; ordinis iſta immutatio, ipſam ſubſtantiam irritam facit, totiuſque fidei abnegatio eſt, æque enim impium eſt illum & ad creaturæ ordinem deducere; & Patri, aut Filio, tempore, vel ordine præponere.*

Idem in * primo lib. queſtion. cuius initium eſt; *Siquidem omnes vellent*; cùm præſuppoſuiſſet, duplicem eſſe ordinem; naturalem alterum; alterum inuentum; atque naturalem quidem, ſicut eſt creaturarum ordo Conditoris ratione inſtitutus, numeriq; locatio, cauſarumq; ad cauſalia habitus: Inuentum verò, atq; artificioſum, ſicut in artibus, & diſciplinis, ac ſimilibus, adiecit: *Horum ergò primo ſuppreſſo, Eunomius, ſecundæ ſpeciei ordinem memorat, dicitq; non oporte-*

* Ita vocat Caleca lib. S. Baſ. contra Eunomium ex quorum primo hoc teſt. petitũ eſt. Eunomius negabat ordinem originis in diuinis.

re in DEO *dici ordinem: cum ordo ſecundus ab ordinatore ſit. Illud autem vel non vidit, vel ſciens, prudenſq; præteriјt, eſſe ordinis ſpeciem, non ex noſtra poſitione conſtantem, ſed ipſa naturali conſequentia contingentem: ſicut igni, ad eam, quæ ex ſe manat, lucem. In his enim primùm cauſam dicimus, ſecundum quod ex eo prodit, non interuallo iſta ab inuicem diſſeparantes, ſed cogitatione prius cauſam nobis, quàm cauſale fingentes. Quomodo igitur fas eſt ibi negare ordinem, vbi ſecundus, & tertius eſt; non ex noſtra poſitione, ſed ex naturaliter inſita cõſequentia? Cuius ergò rei gratia ordinẽ in* DEO *recipi abnuit? arbitratur, ſi efficere, atque demonſtrare poſsit primùm in* DEO *nullo modo alio intelligi poſſe, reliquum iam ſibi fore ſubſtantiæ ipſius inæqualitatẽ atq; eminentiã oſtendere. Nos autem eo quidẽ ordine, quo cauſæ, manãtibus ex ſe rebus, præponuntur; Filio Patrẽ præpoſitum dicimus, naturæ autem differentiã negamus.*

* Idem in tertio quæſtionum; *ſicut enim Filius ordine quidem ſecundus à Patre, quia ex illo eſt; & dignitate; quoniã initium, & cauſa illius eſſentiæ Pater eſt; & quia per ipſum acceſſum habemus ad* DEVM, *& Patrem: natura verò non iam ſecundus eſt, quia* DEITAS *in vtroque vna; ita ſcilicet, & S. Spiritus, etſi Filio ſubјcitur ordine, & dignitate; non tamen alienæ, ſed vnius eiuſdemq; naturæ cum Patre, & Filio omninò eſt.* *L. 3. cõtra Eunomium.

Item in eôdem: *Cùm ipſe Dominus ordinem tradiderit baptiſmi ſalutaris.*

Idem in epiſtola ad Euſtachium, cuius initium eſt; *Eos quidem, qui præuenti ſunt alia fidei confeßione,* ſic ait: *Oportet autem & eos fugere, qui eam conſequentiam, quam nobis tradidit Dominus immutant; vtpote, qui apertè contra pietatem pugnant: & Filiũ quidem præponunt Patri, Filio verò Spiritum S.* Non extat hæc Epiſt. in Pariſ. edit.

Idem verò in Epiſtola ad Greg. fratrem, cuius initiũ eſt; *quoniam multi commune ſubſtantiæ*; *Qui verò Spiritum cogitat, ipſumq́; in ſe ipſo intellexerit, & Filiũ vna cogitatione comprehendit. Qui autem hunc mente ſuſcepit, à Filio Spiritum non diuiſit: ſed conſequenter quidem ſecundum ordinem; coniunctè autem, ſecundum naturam trium in ſe ipſo perſonarum fidem iuxta identitatem commiſtè formauit. Et qui Spiritum dixerit ſolùm, eum quoq́;, cuius eſt Spiritus, ea confeſſione comprehendit. Et quoniam Chriſti eſt Spiritus, atq́; ex Deo, ſicut ait Apoſtolus; veluti ex catena, qui vnam ſummitatem comprehenderit, alteram ſimul attraxit ita, & qui Spiritum trahit, per ipſum, & Filium, & Patrem ſimul trahit. Et Filium qui veraciter acceperit; habebit vtraq́; ex parte, hinc ipſius Patrẽ, hinc Spiritum S. conſequentem. Neque enim ſectionem, aut diuiſionem cogitare licet, vt aut Filius ſine Spiritu intelligatur; aut Spiritus à Filio diſſeparetur.*

* ἀγκυρωτός Ancoratus

* Hoc eſt, perſonam: nã in Græco eſt hypoſtaſis.

Genes: 24.

S. quoq; Epiphanius in quodam opere ſuo, quod appellauit * *anchoram*, *tertium lumen*, tertiamq́; à Patre, * ſubſtantiam Spiritum S. appellat.

Sed & D. Chryſoſtomus in quodam ſermone ſuo ſuper illud dictum Abrahæ, *Pone manum tuam ſuper femur meum*, ait; Itaq; diuinarum quidem perſonarum diſcretor ordo ſanctis cognitus fuit; qui verò naturas in ſancta Trinitate diſcerneret, omninò reiiciendus.

Theologus quoque Gregorius, in ſecundo ſermone ſuo ad Lumina, de S. Trinitate ſic ait: *Velut in trinis contiguis ſolibus* vna eſt collatio luminis.

Poſito igitur vnum eſſe, ac tria DEVM; & altero ex his quidem de eſſentia, & vnitate ſubſtantiæ conceſſo:

cesso; de altero, videlicet de Trinitate hypostaseon, seu personarum, de earum ad inuicem ordine, ex his, quæ dicta sunt, videamus.

Quoniam itaq; magnus Pater Basilius Eunomium insimulat, ordinem in Deo piè nō recipientem, Quippe hunc abnegare, irrationabile esse arbitratur: atq; eū quidem, qui circa traditionem nominum immutat ordinem, nouitatis vocum appellat *inuentorem*, eumq́ue Dei ordinationi resistere asserit, ipsum Dominū hunc tradidisse ordinem dicens: *Qui autem Spiritū* Patrl præponit, aut Filio, eum à sana doctrina alienum denūciat: quippe nouitatem introducentem circa diuinarum personarum ordinem: hanc autem ipsam nouitatem, atq; immutationem ordinis, habere abolitionem diuinarum personarum, totiusq́; fidei abnegationem esse docet; nihilq́; differre, vtrum Spiritum S. ad creaturæ ordinem redigas; an ipsum Patri, vel Filio in ordine præferas. Tertium enim, inquit, in ordine locatum esse in Euangelio à Domino docemur: Constat profectò ordinem esse in S. Trinitate, secundum quem prima quidē persona Pater est; secūda, Filius; tertia, Spirit⁹ S.

De hoc ordine multa S. Epiph. in Ancorato.

Et quia non solùm Patri Filius, & Spiritus S. verùm & sibi inuicem iunguntur: id autem de his dicitur, in quibus ordo est, & quæ ex se inuicem pendēt, nullo medio intercedente, omninò ordinem ad inuicem personæ habent.

Sed & is, qui catenæ Trinitatem comparauit, liquet quia medij ad primum, & tertij ad medium ordinem reddidit, quocirca ait; qui Spiritum cogitar, & Filiū vna cogitatione comprehendit: &, qui Spiritum dixerit solùm, eum quoque, cuius est Spiritus, ea confessio-

feſſione comprehendit. Et, qui Filium ſuſcepit, à Filio Spiritum non diuiſit. Neque enim licet aut Filium ſine Spiritu intelligi, aut Spiritum à Filio diſparari. Quę, nequaquam ita ſe haberent, niſi Filius, & Spiritus ſanctus ordinem ad inuicem haberent, ſecundum quem, alter referretur ad alterum. Nam in his, quæ ſoluta ſunt, & quæ ſimpliciter abſq; vlla relatione, & ordine ſe ad inuicem habent, non cogimur alterum cogitando alterũ quoq; cogitatione complecti. Id quippe illorum ſolùm eſt, quæ ordinem ad inuicem habent; ſecundum quem neceſſario etiam ſimul cogitantur.

S. Athan. Epiſtol. ad Serapion.

Ex quibus conſtat, quia non Pater ſolus ad Filium, ſeu ad Patrem Filius ordinem habet, ſed etiam Filius ad ſpiritum ſanctum. Hoc & Beatiſſim. Athanaſius apertiſſimè in epiſtola ad Serapionem de Spiritu S. poſuit: *Eundem*, inquit, *ordinem, ac naturam habet Spiritus ad Filiũ, qualem ad Patrem Filius.*

S. Baſil. ad Amphiloc.

Magnus quoq; Baſilius in XVII. ad Amphilochiũ ſic ait: *Sicut igitur habet Filius ad Patrem; ita & ad Filium Spiritus, iuxta eam, quæ nobis in baptiſmo traditur, verborum connexionem.*

Conſtat igitur ex his, quæ dicta ſunt, in S. Trinitate perſonarum diuinarum ad inuicem eſſe ordinem. Qui enim Filij, & Spiritus ad Patrem ordinem reddit, Filij autem, & Spiritus ad inuicem confundit, ordinis bonũ DEO ex dimidio reddit. Bonum enim ordo eſt, atq; ordinatum eſſe. Quia enim in his, quæ ſunt ordo, præclarum quiddam, & optimum eſt, quod & cœleſtia ſimul, & terrena continet; omne autem optimum à DEO manat; multò autem magis in DEO, veluti in principali cauſa, bonum illud excellentius ineſſe intelligendum eſt.

eſt. Nam, vt ait D. Dionyſius in lib. de diuinis nominibus: *Quæ in cauſalibus ſunt perfectiones, eas in cauſis ipſis lõgè potius, ac prius ineſſe manifeſtum eſt.* D.Dion.l. de diuinis nominib.

Quis verò iam aduerſus tàm eximios Eccleſiæ Magiſtros contendere prꝯſumat, apertè in Deo trium ad ſe inuicem perſonarum ordinem cientes? Itaq; licet quidem abſolutè, ac ſimpliciter, cum ita tres perſonas numeramus, tertiamq́; ſolam inſinuare volumus, aliam præponere, aliam ſubiicere, vt eſt illud Apoſtoli; *Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Charitas* D e i, *& Patris, & communicatio S. Spiritus*; aut quomodocunq; aliter. Porrò volentibus diuinarum perſonarum nomina, eo ordine pronuntiare, quo æternè, ac ſemper ſimiliter ad inuicem habent, & quo Trinitatis perfectio deſignatur, nulla ratione conceditur. Quocirca Mag. Baſilius in *4. quæſtionum ait: *Non tamen quia primò hîc S. Spiritus Apoſtolus meminit, ſecundò Filij, tertiò Dei & Patris; continuo putandum eſt, peruerſum, aut immutatum eſſe ordinem. Ex noſtro quippe more initium ſumpſit. Quando enim dona ſuſcipimus, primò diſtribuenti congredimur: deinde mittentem concipimus animo, tum ad ipſum bonorum fontem, cauſamq́; cogitatione conuertimur.* 2.Cor.13. *L.4. contra Eunom.

Quod ſi ex more noſtro initium ſumentes, primò meminimus Spiritus, à quo in nos munerum largitas manat; deinde filij, ac tertiò per filiũ ad patrẽ tendimus: liquet, ꝙ illic incipientes, primò patris, deinde filij ac tertiò Sp̃ũs S., ſecundũ Trinitatis ꝓprium, ac ſempiternũ ordinẽ meminimꝰ. Itaq́;, ſi quẽ ſacerdos baptizaret, atq; ita baptizans pronuntiaret: *Baptizo te in nomine Patris, & Spirit. & Filij*, Eccleſia huiuſmodi baptizatũ, quaſi baptiſmo conſecratum, nunquã admitteret: eò quod nõ iux- Obſerua hanc opinionẽ Calecæ de for. baptiſ.

ta Domini rraditionem baptizatus esset : secundum quam nominum, ac rerum Trinitas, Patris scilicet, & Filij, & S. Spiritus, vt se ad inuicem habet, tradita est nobis, quam immutare non licet. Quippe eos, qui im̄utarent S. Basil. cauendos monuit, vtpote pietatem apertè oppugnantes: &, neq; in Trinitate baptizantes, neque hanc iuxta Dn̄i traditionē cōfitentes. Apparet id quoq; eum ordinē, quo naturę discernuntur, vt Eunom. volebat, in S. Trinitate Sanctos omninò abnegare : eū verò quo personæ discernūtur, secundū quē * *causa*, atq; *causale* cū coæterno, & consubstantiali inducitur, & docere, & vt pium, ac religiosum, amplecti, ac suscipere, neq; idem contra idem asserere, atq; denegare.

* More Gręcorum Patrum ac Scriptorū *causam pro principio* vsurpat,

Præter hæc autem, quæ dicta sunt, nequaquam esset Trinitas Deus, nisi tria inuicem connecterentur, ac secundum ordinem suum vnirentur; sed tria simpliciter, ac temerè (q̄ppe sublata vnitate, quā ordo in multis efficit) inordinata essent, ac plurima, imò potius nihil. Neq; enim vel tria, vel quatuor esse vllo modo possent, nisi Trinitas, vel quaternitas animo ante cōciperetur. Quoniā igitur triū vnā connexionē confitemur, sicut vnā etiā essentiā, primoq; loco Pater est causa, necesse est esse & tertiū. Sublato q̄ppe tertio, nec primū erit. In plurimis n. vbi primū est, necessariò, quę post primū sunt, cōnexionis serie ad primū referūtur. Atq; hoc maximè in S. Trinitate, vbi triū vnā fatemur cōnexionē

Rursum, quoniam tertium à Patre Spiritum S. Doctores prædicant, p̄fectò tertius non esset primo sublato. Tertium enim idcircò dicimus, quia refertur ad primum. Et hoc itidē nō ita esset, nisi & primū ad secundū haberet ordinē. Aliâs quippe neq; triū connexio esset,

neq;

neq; vnitas: ſed tria, vt diximus, ſimpliciter, ac temerè inordinatè ſe habentia, atq; ab inuicem diſparata. Sed hoc his quæ à magiſtris Eccleſiæ dicũtur, cõmuniq; cõfeſſioni fidei contrarium omninò eſt. Primum enim, & ſecundum, & tertium fatemur, vnamq; connexionẽ S. Trinitatis, eaq; ſibi inuicem coniungi, & connecti ſerie, ſupra iam dictum eſt. Hæc autem apertè ordinem commendant. Liquet igitur ex his, quæ dicta ſunt: quandoquidem ordo diſcreta ſignificat; qui cõſubſtantialis ordinem eſſe dicunt, eos in diuinis peccare. Ita enim vnitatem reddent potius, quam ordinem. Nam perſonæ tres, in quantum ſunt inuicem conſubſtantiales, iuxta eiuſdem ſubſtantiç rationem, vnum ſunt. Porrò vnius ad ſe ipſum, ſecundum rem, ordinem eſſe, impoſſibile eſt.

Præterea, & à Patre eſſe, ambobus commune cùm ſit, unionis potius, quàm diſcretionis ad inuicem cauſa eſt, niſi aliud aliquid adijciatur. Quippe & omnes homines, eo ipſo quidem, quòd ex Adam originem trahunt, inuicem vniti ſunt: certis verò rationibus, & proprietatibus ab ſe diſtinguuntur. Ita vtrumque ex Patre eſſe, dicere, ſatis non eſt ad exprimendum ſuum quem habent ad inuicem, ordinem. Sed enim hypoſtaſeon, ſeu perſonarum ad ſe inuicem iuxta incõmiſtam, atque inconfuſam rationem, ordinem eſſe, dicere, irrationabile omninò eſt. Eſſe enim incommiſtas ad inuicem, ſeruantes ſibi ſuarum proprietatum terminos, neceſſe eſt: neque enim aliâs ordo ſeruaretur: non tamen ideo neceſſe eſt, incommiſtarum, in quantum incommiſta ſunt, ordinem

ad inuicem seruantes, nisi etiam habitus ad inuicem quidam illis inesse videatur. Ex quo sanè ordine ad inuicem, & habitu, suarum etiam proprietatum termini confundi, misceriq; non possunt. Quo etiam remoto, incommistum illud secundum se, inordinationis potius, quàm ordinis fieret causa. Quærendum igitur in personis diuinis, quæ nam sit ordinis earum ad inuicé causa, quæ item incommistionis secundum proprietates suas. Aliâs enim, præterquam quod nihil conficitur, imperitiæ quoq; euidens argumentum est, causale qua si causam ponere. Igitur oportere quidem necessariò ordinem in diuinis personis immobilem fateri, neque esse in nostra potestate, vt libuerit, traditum immutare ordinem, eosq́;, qui immutant, vt quo apertè oppugnant pietatem, vitandos esse, satis ex superioribus ostésum est.

Quoniam verò vnitatem, ac Trinitatem DEVM cõfitemur, ac iuxta vnitatem quidem neque ordo, neque processus, neque personarum numerus inspicitur: Vna enim res essentia est omninò indiscreta, vniusq́ue ad se ipsum secundum rem, ordo, aut discretio non est. Reliquum est, vt ordinem, numerumq́; personarum iuxta processus suos fateamur.

Duo omninò processus in Deo nobis traditi sunt. Alter, secundum natiuitatem; alter, iuxta processioné. DEVM quippe ex Deo nasci, Deumq́ue item ex Deo procedere, diuinis literis docemur. At Filij quidem à Patre immediatum processum, S. Basilius in II. aduersus Eunomium libro, ita commendat: *Initium quidem Patris nullumq́; horum medium.* Rursumq́; in eôdem; *Vt enim stulta est interrogatio in eo, qui sine principio, atq; ingenitus*

nitus eſt, ſuperius aliquid quærere; & hic in eo, qui ſempiternè cum Patre eſt, nullumq; habet medium inter ſe, & genitorem.

Idem rurſus in ea, quam ſupra memorauimus ad Canonicas Epiſtola; *Si enim* DEO *ſuperior eſt Spiritus, non iam ex* DEO *eſt, ſi autem ex* DEO *eſt, quomodo antiquior eſt illo, ex quo eſt? At, ne vnigenito quidem prior eſt. nullum enim inter Patrem, ac Filium medium eſt.*

Gregorius etiam Nyſſenus in * 1. aduerſus Eunomium libro, ſic ait: *Pater quidem ſine Principio. atq; ingenitus intelligitur. Ex ipſo autem, iuxta contigui rationem, inſeparabiliter vnigenitus Filius cum Patre ſimul intelligitur.*

*Exſtãt hi lib. Græcè in Bibl. Bauaica;

S, item Cyrillus in 1. * Theſaurorũ ait, *Gignit Filiũ Pater nullo medio.*

* Alij libr. iſtos vocãt *Theſaurũ.*

Idem ſuper Euangelio Ioannis, cum id verbum exponeret, *hoc erat in principio apud Deum,* ita ait; *Eſſe autem cum Filio Patrem intelligimus, propter ſubſtantiæ incommutabilitatem; atq; ideo, quod omninò contiguus ſit, nullo medio, ei, quod ex ſe naturaliter proceſſit.*

Magnus idem Baſil. in * Epiſt. ad Gregorium fratrẽ de differentia eſſentiæ, atq; * ſubſtantiæ, ait; *Filius autẽ ſolus, qui vnigenitus de ingenito effulſit lumine, nullam iuxta proprietatem perſonarum communionem habet ad Patrem, vel ad Spiritum S.* Gregorius item Nyſſenus ſuper oratione Dominica; in eo tractatu, qui incipit; *Vmbra continens futurorum lex; Vnigenitus, inquit, Filius ex Patre à S. Scriptura nominatur; atque hactenus eius proprietas fertur.*

* Eſt Epiſ: 43: in edit. Pariſ.

* Grçce eſt ὑποςάσεως. Quod potius retinẽdum vel perſonæ vocabulũ adhibendũ vt uitetur æquiuocatio

S. quoq; Anaſtaſius Antiochiæ Epiſcopus * in libr. ſuo de dogmatibus, cuius initium eſt; *Salubris fidei noſtræ rationẽ;* ait; *Spiritus, vt dixi, dicitur Deus, & ſanct. Deus. Hæc autem ambo compoſita nomina ei congruunt; qui propriè Spiri-*

* Eſt ora. 1. ex illis,

quinq; de rectis fidei dogmatib. quæ exstat tom. 5. Bib. 55. pp. citat etiam Gen. sect. 5.

ritus sanctus appellatur, sicut & Patris vocabulum causæ; & Filij, ei, qui ex causa nullo medio prodit, accommodatur.

Ita igitur Filij ex Patre processum, natiuitatem scilicet immediatam discimus; secundum quam & vnigenitus, & solus de solo dicitur, personalemq; suã, ac substantialem proprietatem hinc accipit, quod & genitus est, & à Patre, Spirituq; distinguitur. Quippe hanc eius propriam agnitionẽ nobis magistri tradiderunt; quòd solus ipse vnigenitus de *ingenito lumine* prodeat. Dictum est enim veritatis terminum, & rationem hactenus illi proprietatem sistere, vt scilicet immediatè, & continenter, ac genitè ex Patre sit, vlterius autem nullatenus progredi. Quippe cum & Spiritus ex Patre quidẽ sit, nec tñ hactenus ꝓcessus illius ꝓprietas, atq; agnitio subsistat.

Dictum est autem, & Filij vocabulum ei propriè congruere, qui sit ex Patre, nullo interiecto medio. Quanquam præter hæc, & Patris, & Filij nomen habitũ ad inuicem, ac relationem indiuiduam reddit. Aliud enim causam, aliud verò causale commendat. Atque ista quidem ita se habent de Filio.

Sancti verò Spiritus processum à Patre per Filium esse didicimus: ex quo videlicet constat; quia non sine medio ex Patre prodit. Ait enim Gregor. Nyssen. in lib. quem ad Ablauium scripsit, cuius initium est: *Iustum quidẽ fuerat, vos, qui omni virtute polletis, pugnare*, sic ait: *Immutabilitatẽ naturæ cõfitentes, causæ ad causale differentiã non abnegamus; in quo solo alterum ab altero distingui intelligimus: qui, alterum quidem, causam esse; alterum verò, ex causa credimus. At q; eius; quod ex causa est, aliam rursus differentiã agnoscimus. Aliud enim est, quod ex primo continenter manat; aliud, quod per hoc ipsum ex primo prodit; ita vt vnigeniti nomen*

Vide Bell. l. 2. de Chri sto c. 25. vbi hoc test. ꝓfert & explicat. Et Genn. pro Conc. Flo. sect. 3.

men absq; vlla ambiguitate Filio maneat; & ex Patre Spiritum esse, dubitandũ nõ sit; cũ & Filij meditatio, vt ita dicã, & sibi vnigeniti honorẽ seruet; & Spiritũ naturali ad Patrẽ habitu non excludat.

Quoniã igitur Theologia nr̃a duplex est; vnita scilicet, atq; discreta. At illa quidé secundũ vnius essentię vnitaté; hęc auté iuxta ꝑsonalem ꝓcessũ distinctioné: vnũ qdem Deũ incomutabilé in se ipso, atq; indiscretum secundũ essentiã, aut naturã confessus, vnius n. ad se ipsum, nulla vt dictũ est, secundũ ré, discretio esse potest; cũ deinceps, vt sese ad inuicé habeant personæ diuinæ ratione ꝓcessus enucleare vellet; in *causã*, & * *causale* primò discreuit. Causam, Patré; causale verò, comuni appellatione Filiũ, ac Spiritũ vocãs, quę etiã, ex causa, appellat, aitq; solùm iuxta causam & causale, diuinas distingui personas. *Causatũ

Deinde, cũ causalia hæc, Filiũ & Spiritũ S. causæ, causalisq; ratione comuniter à Patre discerneret: qppe cũ causalia sibi inuicé comunicent: hæc rursus ab inuicem distinguit varietate ꝓcessus, atq; ita fermè ait: *Et si n. ambo à Patre cũ sint, eò inuicẽ cõmunicent, quod causalia sunt; inde tamẽ differẽter esse habẽt. Quocirca aliã rursus horũ differẽtiã agnoscim⁹*. Deniq; horũ alterũ, vid. Fili⁹, ex primo, id est, ex Patre cõtinenter est: alterũ, vid. Spirit⁹, per hoc ipsũ, q, ex primo cõtinenter est, id est, ꝑ filium, qui ex Patre, nullo interiecto medio, esse habet: Primũ quidé, vtpote causam, Patré nominans, q, auté *contiguè* vel *continenter*, esse habent ex patre, Filium: quippe *contiguè*, vel *continẽter*, pro eo, quod est imediatè, posuit: Spiritum verò, ex Patre per medium filium. Vt Pater quidem, qui ex nullo est, eo ipso à Filio discernatur, & Spiritu, quod Pater ipse, atq; initium sit: Filius auté ex illo imediatè genitus,

eo ipſo diſcernatur; à Patre quidem, quod naſcendo ex illo prodijt: à Spiritu verò, quod ipſe quidem immediatè, & *incontinenter* ex primo: Spiritus verò per ſe ex primo manauit. S. autem Spiritus à Patre quidem diſtinguatur, quia ex ipſo eſt: à Filio autem, quia non immediatè ex primo eſt, vt Filius; ſed per illum, qui continenter eſſet ex primo.

Vnde & meritò aliam dixit eſſe differentiam. Quod enim immediatè ex primo eſt, quodq; per medium ex primo, proceſſus ratione differunt: quamuis cauſæ, cauſaliſq; ratione, proceſſus differentia generaliter nequaquam differt.

At, ne fortè quiſpiam ob hoc Filij medium, confuſionem aliquam perſonalium proprietatum conſequi arbitraretur; putaretq; Filium naturali ad Patrem habitu alienum eſſe; non ait * ſed hæc potius Filij mediatio, perſonarumq; ſecundum proceſſuum differentiam diſcretio, inconfuſas proprietates ſeruat, aliâs ſeruari non valentes. Hoc enim ordine poſito, etiam vnigeniti honor indubitanter manet in Filio. Solus enim ex ſolo eſt, atq; eius ſubſtantiæ proprietas hactenus fertur: Spirituſq; per Filium connectitur Patri, quemadmodũ & in omnibus, in quibus eſt ſeries; extrema primis per media iunguntur: ideoq; ſubiungit; Cùm Filij mediatio, & ſibi ipſi Vnigeniti ſeruet honorem; & Spiritum, naturali ad Patrem habitu non excludat. Atq; iſta quidem Nyſſenus Gregorius.

* Aliquid videtur deeſſe.

Quæ verò ſecundò in Nicæa conuenit, ſancta ſynodus Vniuerſalis ait: *Credo in Spiritum ſanctum ex Patre per Filium procedentem, ipſumq; Deum eſſe agnitum.*

Idipſum

Id ipsum & S. Tarasius Constantinopolitanus Episcopus, qui eiusdem synodi pars magna fuit; in epistola, quam ad Episcopos, & Sacerdotes Antiochiæ, Alexandriæ, ac S. Ciuitatis scripsit; cuius initium est; *Plurimis, atq; eximijs dispensationibus hominum vitam Deus, ac Dominus noster disponens, ac dirigens*; quæ & suscepta, & laudata est; ac per omnia, ritè se habere, ex rescriptis eorum comprobata, post plurima ait: *Et in Spiritum sanctũ, qui ex Patre per Filium procedit, ipseq;* DEVS *esse cognoscitur.* Genn. sect. 5.

S. quoq; Sophronius Hierosolymitanus Episcopus, expositione fidei suæ ait; *Credo in spiritum sanctum, ex Patre & Deo sempiternè procedentem; qui & ipse lumen agnoscitur; & verè Patri, ac Filio coæternus est.*

Magnus item Athanasius, in eo libro, qui inscribitur reprehensio simulationis Meletij, & Eusebij, cuius initium est; *Homo ad similitudinem* DEI *factus est*, ita ait; *Esset autem impossibile, in Trinitatis majestate spiritum glorificari; si non ex Deo per filium procederet, sed ex Deo factus, & creatus esset, vt hæretici dicunt.*

S. quoq; Basilius, quodam capitulo, cuius inscriptio est; *cur & spiritus filij non Filius est*, ait; *Non quia non sit ex Deo per filium; sed, ne Trinitas existimetur multitudo infinita; ac, sicut in hominibus contingit, filios eam ex filijs habere arbitremur.*

Item alio in loco, qui inscribitur; *Nisi quispiam Spiritum ex Deo esse dicit, ne Verbum quidem: Quonam*, inquit, *pacto separentur inseparabilia, verbum scilicet ex Deo, & spiritus ex Deo per Filium?*

Gregorius præterea Theologus virginitatis laudes versu heroico scribens; ita canit,

Spiritus æterno manat de lumine lumen
Per ſobolem, vnuſq; tribuus ſplendor deitatis.

S. etiam Maximus, cùm exponeret, quid ſibi velit apud Prophetam Zachariam, candelabrum aureum; & quæ ſuper illo erat, lampas ac lucernæ, ait; * *Spiritus S. ſicuti naturaliter per eſſentiam Dei, & Patris eſt; ita etiam Filij, ſecundum eſſentiam, veluti ex Patre eſſentialiter per Filium genitum ineffabiliter prodiens.*

* Citat Bellarm. lib. 2. de Christo c. 25. ſub fi. Gennad. ſect 5.

Ioannes item Damaſcenus * in XIII. ipſius Theologiæ capitulo, cuius initium eſt; *Deus incomprehenſibilis eſt*; ita de patre ait: *Ipſe quidem eſt mens verbi, abyſſus, Verbi genitor, ac per Verbum ſplendifici ſpiritus productor.* Idem, in eôdem; *Spiritus S. paterna vis inſinuatiua arcani Deitatis, ex patre eſt per filium prodiens.* Ita igitur plurimorum teſtimonijs docemur, Spiritum S. ex Patre, per Filium procedere; hoc eſt ex patre non ſine medio.

* Iu edit. Billij eſt c. 15. l 1. fidei ortho. citat etiam Gen. ſect. 3.

Quoniam ergò ſecundum proceſſus variam rationem, perſonarũ quoq; varietas deſignatur; quippe Filij proceſſus immediatè Filium tradit ex Patre ſubſiſtere, atque immediatè natiuitatis ratione ex ipſo habere ſubſtantiam: Spiritus autem proceſſus per Filium ipſum eſſe commendat: ex Patre enim per Filium procedere ſupra monſtratum eſt: Proceſſus autem vocabulum ſancti Spiritus perſonæ proprium eſt; ſicut etiam Natiuitas propium Filij: Gigni enim, ac procedere, amborum perſonas inſinuat: conſtat Spiritum ſanctum ex Patre per Filium habere ſubſtantiã. Et illud ſimul conſtat, quod & immediatè, & mediatè, & continenter, & per eum, qui continenter eſt, ex Patre eſſe, differentes diuinarum perſonarum proceſſus inſinuat, naſcique, ac per Filium procedere, ſubſtan-

tialia

tialia Filij, ac Spiritus cùm ſint, perſonarum ipſarum, Filij ſcilicet, ac Spiritus proprietates ſunt, quibus ad inuicem, atq; ad Patrem diſcernuntur. Quocirca genitus alius, alius procedens appellatur; ſicut etiã quiſq; ex ſubſtantiali termino ſui eſſe nominatur, atq; hoc ipſo à reliquis diſtinguitur. Quippe, vnicè ex Patre progredi, propriam Eilij agnitionem eſſe, Baſil. adſtruit; atq; hoc à Patre diſcerni & à Spiritu; cùm ſcilicet per hanc proprietatem ſuam, nullam ad Patrem, atque ad S. Spiritum communionem habeat: Et quæ in hanc ſententiam prædicta ſunt. Spiritus autem à Patre quidem, veluti à *cauſa cauſale* diſtinguitur: à filio autem, per cauſam, quam habet à Patre, per ipſum procedens; hac ſcilicet proceſſus differentia: quod ille, immediatè, atque continenter ex primo: hic autem ex primo quidem, ſed per illum ipſum continenter manantem procedit.

Præterea Mag. Baſilius, in ea, quam prædiximus ad Gregorium fratrem epiſtola, manifeſtius de ipſo ita loquitur; *Spiritus*, inquit, iſte: *hoc habet iudicium, & ſignũ proprietatis ſuæ, quòd poſt filium, & cum filio naſcitur, atque ex Patre ſubſiſtit.* Epiſt. 43.

Quem igitur plurimis in locis S. Patres tertiũ tradũt, id eſt, à Patre tertium, à Filio ſecundum, iuxta perſonalem ordinem: cùm hic iſte poſt filium, & quem ex primo Nyſſenus Gregorius manare dixit; iſte apertius *ex Patre*, ait. Quoniam verò ea particula, qua dicimus, PER; nullum illic temporis interuallũ introducit; quippe temporales morulæ, nullum in æterna vita locum habent; quodq; temporis ratione prius dicitur, inde penitus eliminatũ eſt: idcirco, quod per filiũ dicitur,

ob id dici potest, quia simul, & cum Filio est; tamen ob personarum discretionem ex processu ipso apparentium, quem saris, *per* particula commendat; dum neq; simul tollit; & personarum ordinem cum processu S. Spiritus insinuat, aliâs indicari difficile valenté, à Theologia commodissimè ea particula assumpta est.

Itaq; quod Nyssenus ipsum ait ex primo esse per eum, qui continenter manaret ex primo; hoc & Magn. Basil. itidem fatetur. quia enim ex Patre, atq; post Filiũ est, aliter ita esse non posset, nisi ex primo per medium procederet. Sin autem ex Patre per Filium procedit; liquet profectò, eum personali serie, tertium à Patre esse. Id autem est esse post Filium, vt Doctor inquit.

Nyss. lib. 1. cont. Eun. citat Gennad. sect. 6.

Hoc ipsum Nyssenus idem lucidius expressit in 1. quæst. aduersus Eunomium libro; *Spiritus*, inquiens, *Patri, ex eo, quod increatus est, iungitur: atq; ab eo rursus, quia Pater, vt ille, non est, disparatur: coniunctione verò, quæ illi cum Filio ratione increati est; atq; ex eo, quod substãtiæ causam vnam ex Deo omnium habet: ea, rursum proprietate distinguitur, quod neq; vnicè ex Patre subsistit; &, quod per ipsũ Filium prodijt. Rursus etiã, cùm per vnigenitum creatura subsistat, ne commune aliquid ad hanc Spiritus S. habere putetur; quia, & ipse per filium prodijt: illa stabili, atq; incommutabili ratione Spiritus S. à creatura discernitur.* Si igitur, id solùm, quod vnicè filius ex ingenito lumine est, propria illius cognitio est, qua à Patre, Spirituq; distinguitur: id autẽ est ex Patre sine vllo medio esse: Spiritus autem sanctus à Filio, ea proprietate discernitur, quod per Filium ipsum sit, atq; procedit: constat profectò Spiritum S. ex Patre sine medio non esse. Id quippe est esse vnicè ex Patre, quod Filij personæ proprium est. In eo enim, quod

quod neq; vnicè ex Patre, ſed per Filium ſit, propriam Spiritus agnitionem, Doctor eſſe ait.

Verùm, quia vtrumq;, & Spiritus ſcilicet, & creatura, eſſe per Filium dicitur, quomodo intelligendum ſit, adiecto differenti proceſſuum modo definiuit. Sanctũ enim Spiritum ſine tempore ſtabilem, atq; incommutabilem: quia per Filium naturaliter, & eſſentialiter, & iuxta inſignem Athanaſium, ex Deo procedendo, conſubſtantialis eſt Patri, ac Filio, creaturæq́; pariter conditor cnm Patre, ac Filio, vtpote vnus creator: Creatura verò temporalis, commutabilis, atque variabilis eſt: per Filium enim fictionis, conditioniſq́; ratione producta eſt, longiſſimè à ſubſtantia Patris, & Filij, & S. Spirit⁹ remota. *Vt enim*, inquit Damaſcenus; *Creatura poſtmodũ non ex creatoris ſubſtantia eſt facta*: nullus itaq; mente, ac ratione præditus, commune aliquid ad hanc habere arbitrabitur Spiritum ſanctum; ex eo, qnod dicitur, ipsũ atq; creaturam prodijſſe per Filium; niſi quantum creata, ad creatorem, & facta ad factorem communia ſunt. *Stabili enim*, inquit, *atq́; incõmutabili ratione Spiritus à creatura diſcernitur*. Nunc autem arbitrandum eſt, id, quod dicitur, prodijſſe, vel manaſſe, æternam ante omnia ſecula ſubſtantiam S. Spiritus non ſignificare. Primùm enim cùm docere inſtitueret, quo pacto Deus Trinitas in ſe ipſa perſonaliter ante ſecula diſtingueretur: non quomodo ſe haberet ad creaturam, hoc dixit. Atq; vtinam ſic, vt hìc, quod dicitur prodijſſe in creatura, ſubſiſtentiam ex Deo, creaturæq́; eſſentiam apertè ſignificat: ita & in Spiritu ſancto, cum dicitur; eius ante omnia ſecula proceſſum commendat: atq; eò magis, quò etiam ęternè per filium & eſſe, & prodire, ac procedere

à Theologis asseritur. Deinde magistros item audire fas est, vt hoc, quod dicitur, prodisse, æternos processus Filij, Spiritusq; commendat, quod in sequentibus probabitur.

Est orat. 5. de Theologia.

Gregor. Theologus in sermone de Spiritu S. sic ait: *Emanationis, habitusq; ad inuicem differentia, appellationis quoq; illorum differentiam fecit.* Hic emanationem idem, intelligi voluit, quod processum. Processiones autem differentes sunt natiuitas, atq; processus. Rectè ergò dictum est; Differentes proessiones personarum id effecisse; vt aliud genitum, aliud procedens & sit, & dicatur.

Liquet igitur ex his, quæ dicta sunt, idem esse, cùm dicimus: Filium esse & vnigenitum, & sine vllo medio ex Patre, genitumque esse: seu personam, ex persona gigni: idemq; esse, cum dicimus; spiritum esse, & procedere; atq; ex primo per medium esse; &, ex Patre per Filium procedere; neq; sine medio, neq; vnicè esse, neque continenter ex primo. Hæc enim contra eundē dicta conuertuntur. Quæ enim persona in S. Trinitate Filius est, hæc sine medio, & cōtinenter ex primo est. Et, quæ genita, hæc vnigenita est. Rursū, quæ procedit, hæc spiritus est; & quę mediatè, hæc nō continenter: quę autē nō continenter: hæc non genita, sed procedens est. Porrò, quæ per filium procedit ex patre, ea non Filius est. Hæc nāq; Natiuitatis definitio est, ex primo immediatè prodire. Processionis autē, ex primo per mediū.

Et quoniā diuinarū personarum subsistentiæ æternæ, atq; im̄utabiles sunt: sēper enim erat Trinitas Deus, Pater, & Filius, & Spiritus S. definitiones etiam personalium * substantiarum, ipsę * substantiales earū proprietates prorsus æternæ, atq; incommutabiles sunt. Et

*Hypostaseon. *Hypostaticæ.

illud

illud idem constat; quia, si tollantur processiones, proprietates etiam, ac personæ simul esse desinent. Nam, si nascendi quidem, aut geniti ex primo esse absque medio, ratio, ac definitio est: procedendi verò, seu procedentis, per filium esse: omninò autem verum est, sublatis definitionibus rerum quibus illæ subsistunt, & illas simul auferri. Nam qui rationale homini tulerit, esse simul hominem abstulit.

Et hinc liquidò cõstat, sublatis geniti, ac procedentis rationibus, huiusmodi ablatione, natiuitatem ac processionem tolli; simulq; etiã, Trinitatem, Deum esse. Ex quibus hoc etiam conficitur, vt qui ex Patre solo procedere Spiritum sanctum asseuerat, necessariò illum, ex Patre esse sine medio confiteatur. Porrò huiusmodi confessione proprietatem substantiæ illius, ac personã illum esse in S. Trinitate vnâ tollet. Atq; hinc neq; tertium à Patre secundum sanæ fidei rationem, ac traditionem SS. Patrum confitebitur. Ita nihil prohibebit etiam Filium esse confiteri spiritum sanctum, sine medio ex Patre procedentem. Filij quippe appellatio secũdum Theologos, ei propriè congruit, qui sine medio ex patre est. Ex quo sequitur, vt quod illinc sine medio est, Filius sit. Proprietatẽ n. filij eam esse deprehendimus, ex patre esse sine medio, quod eum etiam genitum facit: sicq; personalium proprietatum confusio erit; & aut duo filij ex patre erunt ambo sine medio; atq; ideo neuter primogenitus: aut duo spiritus sancti. Quę enim vrgeat necessitas, & distributio, si sint ambo ex patre sine medio; aliam personam esse filiũ, aliam spiritum sanctum; ac non potius vel duos filios esse in S. Trinitate, vel duos spiritus?

Præ-

*habitudo Preterea, neq; * habitus vllus Filij, ac Spiritus ad inuicem esse diceretur, neq; haberemus qua proprietate, seu confessione, Filium à Spiritu distingueremus. Ex quibus sequeretur necessariò, vt ne Trinitatem quidē confiteremur esse Deum: sed tria simpliciter, ac solutè seorsum singula. Quippe sublato ordine, primum, ac secundum, & tertium nō diceremus; sed, vnumquodq; primum, essetq; conuenientius, ac magis proprium, *Dualitatem,* Deum dicere Patrem scilicet, ac Filium; vel Patrem & Spiritum; eoq; Pater causa illorum sine medio, eademq; ratione esset, ordinemq; solùm causæ, ac causalia simpliciter haberet.

Esset præterea indifferens numerare Patrem, & Filium, & Spiritum, siue Patrem, & Spiritum, & Filium: imò, sicut Spiritus Filij dicitur Spiritus, & imago, naturalisq;, & viua virtus, & operatio, & quæ in sequentibus dicentur: ita etiam Filius, Spiritus Filius æquabiliter, atq; indifferenter secundum hæc omnia à sacris literis, sanctisq; Patribus diceretur. Nam si similiter se ad inuicem haberent, æquè scilicet ex Patre sine medio subsistentes, sibiq; inuicem consubstantiales: & nomina ꝑfectò simili ratione ex altero ad alterum conuerterent. Quæ enim consubstantialia sunt, ac sibi coæqualia conuertuntur ad inuicem. At, hoc minimè hactenus inuētum, imò omninò interdictum est. Namq; Gregorius Nyssenus* super oratione Dominica, sic ait: *Filius autē sancti Spiritus nequi est, neque dicitur,* neq; conuertitur habitualis hæc, vt ita dicam, consequentia.

*Exstar inter opera Nysseni.

Præterea, absurdum est, ex solo patre putare esse Spiritum sanctum, ac eundem per filium procedere. Hæc enim apertissimè sibi inuicem contraria sunt, ac se inui-

inuicem destruunt. Nam quod dicitur per Filium, mediante Filio, esse dicitur: quod autem ex solo, sine medio Spiritum ex Patre procedere significat. Sed ista, postea videbimus:

Illud modò ex his, quæ supra diximus, ostẽsum est: quod hi, qui propter pronuntiationem nominum, suęque mentis præsumptionem, id quod dictum est, per filium procedere spiritum sanctum, non propriè, ac substantialiter dictum exponunt, solisque verbis diuinarum ad se inuicem, personarum ordinem esse asserunt, peccant. Aiunt enim; *quoniam prima persona, Pater scilicet, & Pater, & productor dicitur; & Filius quidem ad Patrem secundum ea, quæ ad aliquid dicuntur, conuenienter redditur: Filium enim dicentes, & Patrem vnâ intelligimus. Spiritus autem, etsi à Patre esse dicitur, ad productorem tamen propriè, ad Patrem autem impropriè refertur: cùm Pater etiã productor sit, & intelligatur. Est enim idem, & Pater, & productor.*

His autem ita positis, ita inferunt: *Itaq; quandoquidẽ spiritum ex patre dicimus; quoniam patrem dicentes, & filium vnâ intelligimus; idcircò dicitur spiritus per medium Filium, atq; per filium ex patre procedere. Cùm autem rursus primum productorem dicimus, eâdem ratione, quoniam productorem dicentes, vnà etiam id, quod producit, cogitamus; si quando Filius ex productore dicatur, tunc Filius per medium spiritum, seu productum ex productore esse propriè dicetur. quippe producti nomen propter productorem intelligitur primum; atq; consequenter Filium ex productore per productum nasci. Nihil enim prohibet,* inquiunt, *etiam hoc dici; sine medio scilicet Spiritum ex Patre, quasi ex productore procedere: Filium verò ex productore, qui & pater est, per spiritum nasci.*

Sed liquet profectò, eos, qui spiritus per filium ꝓcessionem ita peruertunt, Trinitatis ordinem tollere, confusionemq́; proprietatum personalium, sublatis item personis, introducere· Liquet simul eos S S. Patribus, Ecclesiæ magistris, repugnare, dum sine medio spiritum ex patre esse volunt; spiritumq́; filio præponunt; nihilq́; prohibere dicunt, etiam filium ex productore per productum nasci: ex quo filium secundum ordinẽ tertium à patre confitentur: putantes se propter pronuntiationem nominum, eorumq́; intelligentiæ subtilitatẽ, vt voluerint, diuinum etiam, & æternum, atq; immobilem mutare ordinem posse, quod, neq; in creaturis fieri, possibile est. Neq; enim in his, si causale causæ pretulerimus in ordine; ac, de calore disserentes, ignis primò mentionem fecerimus; iam etiam continuò calor ignis causa erit, aut solis radius; neq; dictionis nostræ gratia, res etiam suum ordinem immutant. Sed ita isti nimium inepti, & garruli ratiocinatores sentiant.

At verò SS. Patres ordinis istam nouitatem, ipsius substantiæ priuationem, ac totius Fidei negationem esse aiunt: Eunomiumq́; causantur, quod ordinem in Deo non suscipiat; eumq́;, qui immutat substantiam, Dei ordinationi refragari definiunt; ipsum Dominum tradidisse ordinem in salutaris baptismi traditione asserentes, secundum quem, alia ex personis prima; alia, secunda; alia, tertia personali ordine est: nihilq́; differre aiunt, vtrum quis spiritum sanctum ad creaturam deducat, an illum filio, vel patri præferat, non solùm temporis ratione, sed ordinis. Quocirca ritè* magister eos fugiendos ait; qui & ordinem, quem tradidit nobis Dominus, immutant; vt qui manifestè veritati

*S. Basil.

ritati

ritati reluctantur; & filium præferunt patri, vel filio præponunt spiritum sanctum.

Quanquam iuxta superiorem ratiocinationem, quoniam per filium omnia facta scripturę sanctę inducti auctoritate credimus; Filium verò cum dicimus, Patrem quoq; vnâ intelligimus, nihil prohibebit dicere, à filio per patrem creaturas manauisse; vt necessariò iam, & pater filij, & spiritus medius sit. Et quoniam à filio Paracletus mitti perhibetur; Filij autem mentionem facientes, mente simul & patrem comprehendimus; eadem ratione, & per patrem mitti spiritus dicetur. Atque idem fermè erit, ac si quis architecti cuiuslibet filium, ex architecto per domum diceret natum; quia architectus ad domum refertur. Nam simulatq; architectum cogitaueris, & domus simul occurrit.

Id autem illorum absurditatem inprimis arguit, q, Theologi secundum ea, quæ supra exposuimus, aliquãdo ex Deo per verbũ, aliquando per filiũ ex Deo spiritum esse aiunt. Nam si huiusmodi ratiocinationẽ verã esse arbitrarentur, cum dixissent, per verbum, nunquã ex Deo dicerent: sed per verbũ, ex mente. Verbũ quippe, iuxta rationem nominis, nõ ad Deum, sed ad mentẽ refertur. Per filium autẽ, cùm dicerent, nunq̃ adiecissent; ex Deo per filiũ, sed per creaturam. Huius quippe Deus, Deus est. imò verò neq; id quidpiã ꝓhiberet dici filiũ ex Deo per creaturas nasci. Deus enim ad creaturas refertur. Idem autem Deus, & pater filij esse intelligit. Sed huiusmodi nugas, atq; ineptias absit, vt doctorib. sacris, vnquã in mentẽ venisse putemus: ne sophistas illos, quã magistros pietatis ostendamus, alia per alia di-

centes, atq; ex ea parte nostram intelligentiam obnubilantes, quos oportebat obscura elucidandi magistros esse, vt re vera sunt. Neq; sanè nobis expedit, quæ ab illis apertè, & vtiliter dicta sunt, peruersè accipere: ex quo & illis irrogamus iniurias, & nobis ipsis dispendium salutis acquirimus.

Certè lucidius promendę veritatis magistri alijs cũ essent, dixissent vtiq;, si ita veraciter esse putauissent; Spiritum ex Patre per Filium dici tantummodò, non tamen esse, ac procedere. Quoniam verò id non dixerunt, expositionem huiusmodi omninò tenuisse comprobantur. Nempe & Damascenus de patre ait; *Ipse quidem est mens verbi abyssus, verbi genitor, & per verbum spiritus productor.* Dicere igitur secundum istos debuerat, verbi commentator, tacito *genitoris* nomine. Verbum enim ad mentem refertur, non ad genitorem. Oportebat item, eum productorem spiritus per se solùm dicere, suppresso, quod ait, *per verbum.* Spiritus quippe ad productorem refertur. Nunc verò, quando productorem per verbum, ait: Verbum autem, neq; ad patrem, neq; ad productorem relatiuum est, solamq; refertur ad mentem: omnem profectò huiusmodi curiositatẽ, vt maximè ridendam, ac perniciosam resecat.

Dam. l. 1. fidei ort. cap. 5.

Præterea verò, & quod dicitur, propriè; & nõ propriè; & quod secundum se & Accidens in diuinis personis habebit locum. Propriè enim quod dicuntur & & secundum se, ad Accidens opponitur. Insuper, & quod à patre, non propriè spiritum esse asserunt, à patre vtiq; non discerneretur. Sed ista. vt diximus, intelligentiæ Theologorum omninò aduersantur; qui monumentis suis diuinas personas discreuerunt. Quod ergò

ergò iam dictum est, constat ex his, quæ prædiximus; qui ordinem tollit, eum ipsum quoq; personarũ processum, ac per consequens, personas etiam ipsas sustulisse. Nam secundum processus sui rationem; alia quidem sine medio procedit ex patre: alia verò per mediũ Filium ex patre, esse habet: liquet profectò, sublatis* substantialibus processibus, personas quoq; simul auferendas: neq; iam ordinem vllum, neq; Trinitatem nobis reliquam esse. Quocirca rite dictum est, ordinis eiuscè nouitatem, ipsius esse substantiæ abolitionem, totiusq́; fidei abnegationem.

* Hypostaticis.

IV. Neq; verò ista solùm, quæ diximus, ordinem in S. Trinitate commendant, personarumq́; processum, per quem Filius quidem sine medio, ex primo est; Spiritus autem sanctus ex primo per medium; sed ex alijs plurimis, quæ à magistris dicta sunt, discimus & Filij mediationem, & S. Spiritus naturalem, essentialem, substantialemq́; processum.

Magnus quippe Athanasius, in 3. contra Arianos libro, cuius initium est; *Qui Arij sectantur insaniam, vt intelligi datur, decreuerunt semel Apostatæ fieri, transgressoresq́; veritatis*: ita ait; *Non spiritus Verbum coniungit patri, sed hoc à Verbo potius accipit Spiritus*. Et post pauca; *Quia enim Verbum in Patre est; Spiritus autem ex Verbo datur, ideo nos vult accipere Spiritum; vt, cum illum acceperimus, tunc habentes Verbi Spiritum, quod est in Patre, & nos vnum fieri in Verbo propter Spiritum, ac per ipsum in Patre videamur.*

Idem in Epistola ad Serapionem de S. Spirtu quæ incipit: *Literæ sacri in nos affectus tui, mihi in eremo redditæ sunt*, ita ait; *Ignorant, quoniam vt qui diuidunt à Patre Filiũ, vnum*

vnum esse Deum tollunt; ita, quod à verbo dirimunt spiritum; non iam vnam in Trinitate Deitatem seruant.

Idem rursus in alia, de S. spiritu ad eundem epistola, cuius initium est; *Fortasse miraberis; Non enim,* inquit, *extra verbum est spiritus, sed in verbo cum sit, in Deo per ipsum est.* Ac post pauca; *Cùm autẽ spiritus in verbo sit, liquet profectò, in Deo per verbum esse spiritum.*

S. autem Basil. in quodam capitulo, cnius inscriptio est; *Conglorificari cum Deo spiritum*, ait: *Quod autem in eisdẽ diuinis operibus, Trinitas glorificatur, vnius diuinitatis testimoniũ certum est; quod neq; sine filio pater operatur; neq; sine spiritu filius.*

Idem in alio capitulo; quod inscribitur; *quod ex diuina natura Trinitatis vnitas insinuatur,* ait; *Nunquam fuit pater sine filio, neq; sine spiritu filius.*

Idem in XVI. ad Amphilochium: *Vt igitur se habet ad patrem filius, ita & ad filium, spiritus, iuxta verborum connexionem, nobis in baptismo traditam. Quod si spiritus filio serie connectitur; patri autem filius, & spiritus, patri scilicet.*

Idem vbi supra; *Vnus autẽ & spiritus S. vni patri per vnũ filiũ connectitur.* Et post pauca; *Est igitur iter ad agnitionẽ Dei ab vno spiritu per vnũ filium, ad vnum patrem, atq; è conuerso; naturalis bonitas, naturalisq; sanctificatio, ac regia dignitas, ex patre per vnigenitum ad spiritum penetrat. Ita & personæ consentiunt; atq; vnici principatus pium dogma non decidit.*

Damascenus in IV. Theologicorum ipsius capitulo; *Deus,* inquit, *spiritus S. est, medius ingeniti, ac geniti; & per filium patri connectitur.* Si igitur per hæc omnia filij in S. Trinitate mediatio elucet, quomodo sine medio ex patre spiritus est, aut quomodo qui sine medio asseue-

rant ſpiritum à filio non diuidunt? Quomodo vnam in Trinitate deitatem ſe ſeruare confitentur? Quomodo ſecundum illos, extra verbum Spiritus non eſt? Quomodo id ſeruare poterunt, quod dicitur: Neque Filium ſine ſpiritu facere, ſicut neque ſine filio patrem? Quomodo nõ erit ſine ſpiritu Filius? Quomodo ſanctificatione naturali, & naturali bonitate ex patre per vnigenitum ad ſpiritum ſanctum pertingere, perſonas iuxta traditum ordinem confitebuntur, qui ſpiritum ex patre ſolo eſſe dicunt? Vnicíq; principatus pium dogma, quomodo non illis decidet? Quænam verò neceſſitas, nunquam vel fuiſſe, vel fore ſine ſpiritu Filium? Nam ſi ſunt ambo ex patre ſine medio, non iſta magis de ſpiritu ad filium, quàm de filio, ad ſpiritum dicentur? Si enim iſta ꝓpter conſubſtantialitaté dicerentur; oĩo illorũ ad ſe inuicem conuerſio fieret. quippe huiuſmodi conuertuntur. ſed cõſtat ꝓfectò, propter ordiné, atq; habitũ ad inuicé, iſta dicta eſſe, ſecũdũ qué, perſonæ diuinæ ſubſtantiam ſempiternè habent, iuxta proceſſus differentiam, qui etiam imobilis eſt; quia, & ſubſtantia immobilis eſt. Idcirco etiam dictum eſt; Filius autem S. ſpiritus neq; eſt, neq; dicitur, neq; conuertitur habitualis iſta conſequentia.

Certè magnus quoq; Athanaſius in tomo, quem ad Antiochenos ſcripſit; *Oportet*, inquit, *& eos anathematizare, qui aſſerunt; ſpiritum ſanctum à Chriſti eſſentia diuiſum eſſe.* Æqualiter igitur & qui ſpiritum creaturam eſſe ſentiunt, & qui illum vtcunque aliâs diuidunt, huic ſententiæ obnoxij ſunt. Sed dicendum potius, iuxta Baſilium, nullo modo fas eſſe vel ſectionem vllam, vel diuiſionem cogitare; quaſi vel Filius ſine Patre intelli-

intelligatur; vel à Filio Spiritus disseparetur: neq; decere penitus, vt aut Pater sine Filio, aut sine Spiritu Filius vnquam fuerit, iuxta Theologum Gregorium in sermone de Pentecoste. Nisi enim, vt dictum est, personalis ordinis ratio cogeret, secundum quem, vt se ad inuicem habent distributione processuum constat, nihil prohiberet etiam sine Spiritu intelligi Filium. Nam iuxta vnitatem essentiæ, neq; *habitus, neq; discretio personarum est. Aut igitur vna persona esset Filius, & Spiritus; aut, nullatenus ad inuicem se haberent. Quæ enim nihil ad se inuicem habent, nihil necesse est, dum alterum intelligitur, & reliquum simul intelligi.

* ἕξις

Cæterùm, sicut cum Patrem cogitamus, & Filius necessariò subsequitur: cùm hic ex eo substantiam cœperit, ille dederit, atq; hinc simul & * causa & causale intelligitur: ita etiã, dũ cogitatur Filius, quoniã simul & spiritum cogitare necessariò cogimur, omninò ordinis, atque ad inuicem habitus ratio causa est, per quam ex patre per filium esse spiritus habet: & secundum quam ex primo per medium & esse, & procedere à Theologis asseritur, atq; ad inuicem & discernuntur, & referuntur.

* αἰτίαν καὶ αἰτιατόν.

V. Verùm enim verò ipsa quoq; à S S. Patribus de S. Trinitate nobis tradita exempla, vel similitudines, prędictum diuinarum personarum ordinem, consubstantialitatéq; commendant. Deniq; & Gregorius eximius in suis Theologicis sermonibus, ait: *Oculum & fontem, fluuium q́; animaduertimus:* Oculum quidem, in imagine Patris accipiens: fontem autem Filij; Fluuium verò S. Spiritui assignans. Sicut igitur in tribus his ordo inspicitur, secundum quem aliquid sine medio ex primo per medium

medium. Ac per fontem fluuius, non quasi per instrumentum prodiens, per ipsum substantiam habet: Et vna quidem res, eademq́; substantia illis inest: aqua enim sunt: ordine verò substantiæ, ab inuicem differunt: parili modo, præsupposita vna in S. Trinitate, essentia, tertia persona ex prima, per mediam naturaliter, atque essentialiter substantiam habet: vnde, & per illam procedere dicitur.

Hoc & Ioannes Damascen. de Spiritu concinens, ait: **Tu namq; fluuius Deitatis ex patre per filium procedens.* Idem etiam Theologus: *Solem*, inquit, *animaduerti, radium, & lucem.* Sicut ergò lux ex sole per medium substantiam habet naturaliter scilicet, atq; essentialiter. Consubstantialis enim est radio, sine quo lux profectò non esset: ita & de S. Spiritu dicendum, qui ex patre per filium procedere à Theologis conceditur. *Gen. sect. 3. hoc Theophani attribuit.

His consentientia & Damascenus in suis * Theologicis capitulis loquitur dicens: *Spiritus per filium tanquam ex sole radius; per radium verò nobis fulgor traditur.* Prorsus verò nunquam per patris radium, Filium videlicet, fulgor spiritus daretur; nisi per ipsum naturaliter, haberet esse, aliâs quippe per instrumentum esset. Gen. sec 3. cit. capitul. 38. Theol. Damasceni

Idem præterea Theologus: *Indiuidua, si breuiter dicendum sit in diuiduis deitas est, ac veluti in tribus solibus contiguis, vna est lucis contemperatio.* Si igitur se inuicem continere hoc est, tertium ex primo per medium esse: aliter quippe non esset Trinitas DEVS, neq; indiuidua Deitas; vna enim est luminis contemperatio, liquet perfectò vnà cum consubstantialitate etiam personarum seruari ordinem, secundum quem tertia est ex prima per mediam.

Nyſſenus etiam in libro de ſancto ſpiritu contra Macedonianos, incõmutabilem perſonarum diuinarũ ſecundum eſſentiam, ordinemq; illarum ad inuicem tradens, eoſq; inſimulans, qui propter perſonalem ordinem, filijq; mediationem, imminutionem introducere auderent, addidit: *Veluti ſi quis in tribus luminibus diuiſam intuens flammam: cauſam verò tertij luminis primam flammam eſſe ſupponamus; quæ, ex diſtributione per medium ſupremum intenderit. Deinde, in prima flamma calorem abundare parat: inſequenti verò decreſcere, eamq; immutationem in minus vergere; tertiam ne ignem quidem iam dici etiam ſi ſimiliter ardeat, & luceat, & cuncta quæ ſunt ignis operetur.*

Et ex hoc igitur exemplo liquet, tertium ex primo per medium eſſentialiter eſſe habere. Ex diſtributione enim medij ſupremum incendi dictum eſt. Atq; vna quidem flammæ ſubſtantiæ eſt: non tamen, quod ſecũdum ſubſtantiam eſt in vllo trium minus inſpicitur.

Summus etiam Chryſoſtomus in pſalmo XCIII. *Fontem quidem appellat patrem, flumen autem filium; aquam verò fluminis ſpiritum ſanctum:* teſtimonium aſſumens

Ioann. 4. Domini, qui ait; *qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.* Quod exponens Euangeliſta; *Hoc autem,* inquit, *dicebat de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Sicut ergò aqua fontis per fluuium naturaliter manãs, per ipſum ſubſtantiam habet, atq; cum ordine vna, & eadem aquæ ſubſtantia, quantum in humanis, fragiliuſq; rebus poſſibile eſt, apparere cernitur; ita & de filio, ac S. ſpiritu dicendum.

Alij autem SS. Patrum, ignem, flammam, & lucem, in imagine Trinitatis aſſumpſerunt; ex quibus

eadem colligere licet. Beatus item Cyrillus in thesauris suis radicem, ramum, fructumq; pro similitudine sumpsit: atq; patrem, rosam, florem, filium, odorisq; fragrantiam spiritum S. appellauit: filijq; spiritum ita esse dixit, quasi vaporem ex aqua, ac veluti qualitatem eius. Sicut igitur fructus ex radice per ramum naturaliter prodiens, substantiam ex radice per ramum accipit, nõ ex radice, sine medio: sublata verò rami mediatione, fructus constare non poterit. Atq; vna, & naturalis qualitas, & ordo elucet: itidem & de sancto spiritu dicendum, in quantum exempli permittit infirmitas.

Beatus idem Cyrillus in thesauris ait: *Christus Iudæos alloquens; Si autem,* inquit, *in digito Dei eijcio dæmonia, profectò peruenit in uos regnum Dei, Digitum hoc in loco spiritum sanctum ait, quodammodò diuina essentia exortum, atq; ex ea naturaliter pendentem; sicut & digitus ex humana pendet manu. Brachium quippe Dei, & dexteram, Filium sacræ literæ appellãt, vt est illud: Saluauit sibi dextera eius, & brachiũ sanctum eius. Ac rursum; Domine, excelsum est brachium tuum, & nesci erunt: scientes autem, confundentur. Sicut ergò brachium naturaliter toti corpori coaptatum est, cuncta operans, quæq; menti visa fuerint. Vngit autem, consuetè digito ad hoc vtens: ita & Verbum Dei ex ipso, & in ipso naturaliter, atq; essentialiter coaptatum, vt ita dixerim, atq; exortum cogitamus: in filio autem naturaliter item, & essentialiter penetrantem à patre spiritum sanctum, per quem omnia inungens sanctificat. Non igitur alienus, ac remotus à diuina essentia videtur spiritus sanctus, sed in ipsa, atq; ex ipsa naturaliter est: sicut neq; à corpore digitus ipsi manui ingenitus atq; vnà exortus. Et manus rursum in corpore non alterius, quàm ipsius substantiæ existens.*

Luc. 11.

Psal. 97.

Hoc in loco per scripturæ imaginem Ecclesiæ magister ostendit, & personarum ordinem, quo ex inuicē pendent, puta manus corpori; digitus autem manui, vel brachio cohærent: secundum quem ordinem etiā tertius ex primo per medium est, quemadmodum & digitus, naturali ad se connexione, & substantia, ac virtute pertingente per brachium. Sicut & magnus ait Basilius, naturalem bonitatem, regiamq́; dignitatem ex patre per vnigenitum ad spiritum pertingere. Neq; hoc solùm, sed & omnia ex patre per filium in S. spiritu & producta esse, & constare, Theologia docuit. Ipsum ergò personarum ordinem doctor ostendit, earūq; consubstantiale hinc necessariò insinuauit. Vna enim est corporis, & brachij, & digiti naturalis, essentialisq́; substantia: quamuis neq; manus sit digit⁹, neq́; digitus manus; quia neq; manus per digitum corpori coaptata est. Quocirca ostenso etiam per hanc imaginem personarum ad se inuicem ordine, consubstantiale protinus addidit: *Non igitur*, inquit, *alienus, neq; remotus à diuina essentia est spiritus sanctus.*

Certè & B. Augustinus, quem summum, & excellentissimum Doctorem vniuersales synodi prædicauerunt, sicut ex gestis synodalibus constat: *Humanam mentem pro patre in imagine sumit; Verbum autem, quod insitum, atq; intimum dicitur, pro filio: qui & apud Ioannem Euangelistam Dei Verbum dictus est*: Patrisq́; definitio, & Verbū, & germen, & voluntas, & signaculnm à Gregorio Theologo appellatus est: secundum quam maximè imaginem in homine Dei imago seruetur. Voluntatem verò, quæ naturaliter omnibus rationalibus, & intellectualibus inest, diuino spiritui assignat; partim quidem ex

diuinis

diuinis literis, exempli huius occasiones sumens; partim, quia intellectualis, & rationalis, ac volens Devs & dicitur, & est. Neq; enim ratione, & voluntate prædita vnquam protulisset; nisi hæc prius in se longè excellentissimè haberet.

Quemadmodum verò Patris definitio, & verbum insitum, essentiale, ac substantiale est: ita & huiusmodi voluntas est, secundum quam Deus se ipsum vult, sicut & secundum verbum suum, se ipsum intelligit. Nullũ enim est in Deo accidens. Verbum igitur sine medio ex mente; Voluntas autem ex mente per Verbum est. Impossibile est enim quemlibet, quodlibet, aut quomodolibet velle, nisi prius cogitauerit, quid velit. Itaque voluntas per verbum, & ex verbo procedit. Ideo & bruta animalia, quia verbo, & ratione carent, neq; volunt, neq; velle dicuntur; sed naturali motu irrationabiliter ferri. Quoniam igitur verbum ad mentem refertur, voluntasq; necessariò ex mente per verbum prodit: quod propositum erat, hinc etiam ostensum est.

Atq; exempla quidem, quæ Sancti assumunt, huiusmodi sunt. Sicut autem *fluuius nõ est sine medio ex oculo: neq; lux esse aliter posset, nisi ex sole per radium: neq; viua aqua ex fonte sine medio, sed per fluuium manat; neq; fructus ex radice sine rami medio. Hoc enim rerum ordinem, ac substantiæ processum confundit, & perimit. In his, & in cæteris, quæ proposuimus, exemplis, eâdem profectò ratione & S. Spiritus rationabiliter ex patre sine medio non dicitur. Tertius enim à patre secundum personalem ordinem ponitur, atq; per filium esse, ac procedere à Theologis

*Ita habet M.S.

asseueratur. Dicere autem ex patre sine medio esse spiritum sanctum, eorum est, qui vnam lucis contemperantiam diuidunt; quodq; dicitur, tres persoas se inuicem continere, catenæq; Trinitatem assimilari, ac cætera huiusmodi exempla; quæ, quadam rectitudine, ordinem in S. Trinitate intelligi volunt, neq; enim aliter constaret: omninò negant omnia; atq; à filio spiritum iuxta trianguli positionem dirimunt; cuius latera in base à se disterminantur. Sed hoc prædictum peruertit ordinem; &, quæ de hoc à SS. Pattibus dicũtur, aufert omnia. Ita enim cogitare licebit, sectionem, ac diuisionem filij, & spiritus, ac filium cogitare sine spiritu. Et, cum filium dicemus, neq; inuicem contineri; & contraria omninò sequentur omnia his, quæ à Sanctis dicta sunt, Sed id sanè ineptum, insulsum, atq; impium.

Ne tamen id quempiam conturbet, nullus, quæ in materia contingunt, Deo tribuit. Localia quippe, temporaliaque interualla, & quæ fluxui, ac mortalitati sunt obnoxia, materiæ relinquimus. Si quid autem perfectionis, atque ad creatorem similitudinis in eis est, id Deo longè dignius adscribimus. Hinc enim consubstantiale diuinarum personarum, ordinemque ad inuicem earum clam tollimus; sicut in fonte, & fluuio, & viua aqua habet. Hinc ordinis immobile, nullatenus personalibus proprietatibus motis: neq; enim fontis oculus, fons dicitur: neq; fons, fluuius. Neque rursus sol, radius vocatur: neque radius ea, quæ per hunc manat, atq; diffunditur lux: cùm & ipse certè sit lux. Seruandi tamen ordinis causa, singula singulis nomina distributa, & separata sunt. Sicut neque pater

filiu

filius est; neque filius pater; neque spiritus sanctus pater aut filius.

Atque aliunde quidem personarum vnio insinuatur. Basilius quippe eximius iridis exemplo vsus est. In qua, cùm vnitio, discretioq; colorum, suauiter, & modicè appareat, non tamen processus vlla in his ratio inspicitur. Aliunde autem processus cum ordine differentia colligitur, vel plura esse ex vno, alia esse ex alio, in vnam aliquam veritatis similitdinem phantasia colligente. Oportet enim nos, quandiu in vmbris, & ænigmatibus viuimus, his rebus, quę nobis notiores sunt, veluti quibusdam adminiculis ad DEVM niti; credentes quidem principaliter, ac necessariò, his, quę inde manant, sententijs: consolationem verò etiam ex his, quæ videntur, quantum licet, capientes, quantumq; creaturæ in seipsis creatorem exiliter insinuare possunt; visibiliaq; inuisibilem vehicula quædam ad primam veritatem exhibentia.

Vnde & Gregorius Theologus ait: *Nihil est, quod mihi animam sistat inspicienti in exemplis id, quod imaginari, & conspicari pergo*: nisi quis vnum aliquid sumens præ gratitudine proijciat reliqua. Si enim propter illa, quæ materiam, atq; vniuersaliter creata sequuntur; neque essentiæ identitatem, neque ordinem, ex his quæ dicta sunt, exéplis in Deo æquabili proportione sumemus: nequaquam dicere quispiam poterit, nihil hæc nobis exempla prodesse, quasi frustra à Sanctis fuerint, ac sine certa ratione suscepta.

Sic igitur diuinæ Trinitatis ordine, filijq; medio, multi-

multipliciter à SS. Ecclesię magiſtris roborato, conſtat; quia, ſi qui Sanctorum vſquam dixêre geminum radiū, ac gemina lumina Patris, Filium, ac Spiritum; ramumq́ue duplicem, ac ſecunda patris, id quod à Gregorio Theologo quidam verſibus dictum referunt; non aduerſantur his, quæ dicta ſunt; neq; ſibi ipſis, neq; inuicem contraria ſunt. Neq; enim illi diuinarum perſonarnm ad inuicem ordinem, earumq; proceſſum tradere inſtituebant, cùm iſta dicerent: ſed ſimpliciter, tres tātum eſſe perſonas, cauſaliaq́; à patre eſſe filium, & ſpiritum ſanctum, cauſamq́; vnde cuncta manarint. Per hæc enim indicant omnia ad patrem referri. Namq́ue ſub *cauſalis* definitionem, vtraq; deducunt iuxta priorē diſcretionem.

Quod & Nyſſenus fecit Gregorius, vnum Deum in cauſam, & cauſale diſcernens, ſiue in cauſam, & quod ex cauſa. Deinde ſubijciens, eiuſq́;, quod ex cauſa eſt, aliam rurſus differentiam intelligentia aſſequimur. Alterum enim continenter: alterum verò per eum ipſum qui continenter, atq́; alterum genitum, procedens alterum, & ſi quid huiuſmodi perfectè diſcernentibus dictum eſt. Iuxta quam ſanè rationem, & qui ſecunda patris dixit filium, & ſpiritum ſanctum, id ſolum ſignificare voluit, à patre iſta cauſalia eſſe, vtraq; ſub cauſalis includens definitione. Nam iuxta quod cauſalia ſunt, ſecunda etiam cauſæ iuxta perſonalem ordinem communiter dici poſſunt.

Sed enim hic ipſe in alijs iſta perfectius diſtinguēs, ait emanationis, habituſq́; ad inuicem differentiam, appellationem quoq; feciſſe differentem. Rurſumq́; in verſibus ait; *Vnum eſſe Deum ex patre per filium in S. ſpiritū,*

manente

manente Deitate perfecta, in tribus perfectis. Ne id quidem, quod ait Damascenus, spiritum sanctum medium esse ingeniti, & geniti, prædicto reluctatur ordini. Neq; enim per hoc ille personarum ordinem, substantialéq; processum tradere intendit. Damas. l. 1. fid. ort. cap. 18.

Cæterùm cum hæretici consubstantialem patri filium vix confiterentur; Spiritum autem sanctum hoc honore, ac dignitate, penitus non dignarentur: SS. Patres hunc, Deum verum, ex Deo vero esse, atq; ex Deo secundum scripturas procedere scientes, non secundũ natiuitatis progressum, sed secundum processum; est, aiebant, quidam etiam alius substantiæ modus, processus scilicet, secundum quem alia persona ex Deo prodit; & hic est, quo procedit spiritus sanctus eiusdem essentiæ cum patre, & filio; qui, neq; ingenitus, neq; sine * causa: non enim Pater est: neq;, rursum genitus, *principio quia nec Filius, iuxta scilicet natiuitatis processionem. Idcirco medium ingeniti, & geniti spiritum sanctũ doctor * hic dixit. Vbicunq; enim tribus terminis positis, * Damasc. tertius ab vtroq; reliquorum denegatur. dialecticæ cõsuetudine medius in aliorum negatione esse cernitur. Si enim spiritum à patre * secundũ esse putauisset; nũquam ipsum ibidem per filium, patri coniungi dixisset. Hoc enim quorundam malignitatem arguit, magistrũque sibi ipsi, atq; alijs consentire euidenter ostendit. Ne hoc quidem vnquam dixisset, spiritum sanctum ex patre per filium procedere, patremq; productorem spiritus per verbum esse. Hæc enim apertissimè sibi inuicem contraria sunt. * Hoc est, esse existimasset secundum.

Si quis tamen processum per filium spiritus, consubstantiale significare velle asseueret; primùm quidẽ,

ſecundum conſubſtantiale nullus in Deo perſonarum ordo eſt. Nam ea ratione, qua conſubſtantiales ſunt, vna res eſt diuina eſſentia, indiuidua omninò, & indiſcreta. Conſubſtantiale autem, nullam prorſus diſcretionem introducit. Iuxta verò proceſſus rationẽ, atq; eum, qui inde ſequitur, ordinem, perſonarum numerus inuectus, & admiſſus eſt. Itaque, qui conſubſtantialis ratione dictum putat, ex patre per filium ſpiritum procedere: vnicam illam eſſentiam, cauſam diſcretionis ponit, quod propriè Arianorum eſt; atq; omiſſa diſcretione perſonali, tres eſſentias ab inuicem diuiſas neceſſariò fatebitur: ac præter omnem rationem cauſale, quaſi cauſam ponet. Quippe huiuſmodi proceſſio naturalis, atque eſſentialis cùm ſit; quæ producuntur conſubſtantialia ſibi inuicem oſtendit.

Deinde, etſi conſubſtantiale ſignari his verbis veraciter dicitur, principaliter tamen perſonarum ordo cõmendatur. *Per*, enim particula, vt ait Baſilius ad Amphilochium ſcribens, perſonas primò diſcernit. Conſequenter autem etiam conſubſtantiale introducit. Sicut enim filius, qnia ex patre eſt, idcirco etiam illi cõſubſtantialis eſt: ita & in S. ſpiritu, dum ex patre per filium naturaliter atq; eſſentialiter à Theologis aſſeritur; primò, hæc per filium proceſſio, eiuſq́; diſcretio inſinuatur; deinde, etiam conſubſtantialitatis apparet ratio. Naturalis quippe & eſſentialis iſta proceſſio eſſe pro confeſſo habetur. Vnde, & magnus Baſilius in lib. contra Sabelliũ, & Anomæos, cuius initiũ eſt; *Aduerſatur gentilitati Iudaiſmus: Patrem, & filium*, inquit, *confitemur, naturæ autem identitate, quoniam ex patre filius eſt; itidem*

igitur

igitur & in filio, & S. ſpiritu dicendum. Qui enim æquali cauſa prodijt, hoc eſt naturaliter, atq; eſſentialiter; cōſtat, quia eiuſdem etiam naturæ cum producente, & cum eo, per quem procedit, eſt,

Quanquam etiam iuxta propoſita exempla, ſi quis ea etiam conſubſtantiale tantummodò indicare arbitratur cum conſequente proceſſuum ordine, conſubſtantialitatis quoq; rationem introducit. Nam, cum Vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in Vnitate credere ſumma fidei noſtræ ſit, hæc per omnia, quæ à magiſtris dicta ſunt, ſimul inferuntur, ac ſe inuicem tenēt; vt, qui alterum confeſſi fuerint, & reliquum etiam cōfiteantur. Et ſic principaliter ordo, conſequenter autem conſubſtantialitas, vt dictum eſt, in perſonis, lucidè apparet.

Conſtat autem ex his, quæ dicta ſunt, eos, qui per filium procedere ita intelligi volunt, exemplis ſuis vtentes, vt lux per vitrum, aut aërem, vel, ſicut aqua per canalem, aut homo per ianuam, contraria omninò fidei confeſſioni, ac S S. Patribus ſentire. Illi enim per filium eſſentialiter procedere affirmant. Iſti autem, eſſentialiter quod dicitur, & naturaliter, per ea, quæ afferunt, tollunt. Neque enim naturaliter, atque eſſentialiter, vel aqua per canalem prodit, vel homo per ianuam, vel per aërem, aut vitrum etiam lux. Quin imò neque ordinē iſta diuinarum perſonarum ſubinſinuant, neque proceſſum. Sunt enim alterius omninò ſubſtantiæ, quæ in exemplis aſſumuntur, nulluſque in eis proceſſus naturalis inſpicitur.

Quocirca neq; lux per aërem propriè, sed in aëre dicenda est. S. autem spiritus & in filio est, & per filium prodit, nō igitur istiusmodi exempla, vel diuinarum personarum ordinem, vel consubstantialitatem indicant. Imò, si quidem eis fidem habere voluerimus, ministrationis officium filio attribuemus, sic, vt etiam proportionis ratione ministri impleat munus. Verùm hoc & ineptum est, & impium. Ea igitur, quandoquidem in ipsis nulla vnitatis ratio, nullus ordo est, vt noxia, nihilq; ad id, quod proposuimus, accommodata reijciantur: Idq; ideo maximè, quoniam eis nullus Sāctorum vsus est. Et illud autem simul apparet, spiritum sanctum, non quia per filium datur, & mittitur; ideo etiam per filium procedere asseuerari: Dari enim, quod dicitur, temporale est; ꝓcedere autem, ęternum. Neq, possibile est, quod temporale sit, id eius, quod supra tempus est, causam esse. Itaq; secundum substantialem processum suum ex patre per filium procedere S. spiritus asseritur, substantia quippe, sicut & processio, æterna est.

Illud autem vnà insinuatur, illum à filio idcirco dari, & mitti, quia, secundum substantialē processum suum, etiam per ipsum est. Vt enim contra Arium scribens magnus Athanasius inquit; *A quo dari oportebat spiritum nisi ab ipso, cuius est? Aliâs quippe minister esset filius, si quod non per se naturaliter procederet, dare diceretur.* Simul etiam fateri cogeremur, filio, & spiritui sancto tēporaliter aliquid accidere: illi scilicet, dare; huic dari.

Porrò id, quo posito, ineptia simul, & mēdacium sequitur, ineptum sit, & mendax necesse est. Ex quo, liquet,

liquet, non esse geminum processum spiritus; temporalem alterum; alterum, sine tempore. Primùm quidé, quia nullus SS. Patrum hoc dixit. Deinde, quia, si id cócedatur, inepta, & indigna plurima emergent. Sed vnicus sanè processus, atq; æternus est, secundum quem ex patre per filium S. procedit spiritus. Creaturis autem quæ aptæ, ac dignæ fuerint, ad huiusmodi processus capiendam notionem, atq; illustrationem, prodire, ac lucere, & profundi, ac dari per filium dicitur; atq; tunc, quod in se ipso æternum est, illis temporaliter contingit. Vnus enim omninò, ac semper hic processus est. Deo enim nihil vnquam nouum accidit per summam illius simplicitatem, atq; perfectionem. Creaturis verò, idem temporalis & apparet, & dicitur: non, quod illi tempus adijciatur; sed illis potius, quæ secundum tempus agnoscunt, atq; suscipiunt.

Itaq; secundum id quidem, quod dicitur, ex quo; vnicus est: secundum autem, quod dicitur, in quod; geminus est huiusmodi ꝓcessus. Vnicè enim, ac singulariter procedit ex patre per filium procedens velut ex vno principio, secundum vnicum illum, ac simplicem processum suum procedere dicatur: adiecta tamen creatura, ad quam sanctificandam procedere dicitur: tunc is, qui ex Patre per filium procedit, ex patre, etiam per filium mitti, atq; donari intelligitur. Atq; ille totus ex patre per filium sancti spiritus processus ad creaturã, missio vocatur, quæ in tempore fit propter creaturam, quæ temporali sui participatione fruitur: temporali illo spatio non Deo, sed nobis applicato. Et est vnus quidem, sed ratione differens. Neq; enim, quia temporaliter accipimus nos, ideo temporale aliquid in Deo di-

cere debemus, imbecillitatem conditionis nostræ illi applicantes. Neq; si quis hactenus cæcus, nunc primũ respicere, ac solis radijs cœpit frui; ideo etiam vel ex sole radius, vel ex radio lux nunc manare cœpit. Constat quippe & antequam cæcus aspiceret, soli & radium, & lucem similiter adfuisse; radiumqne similiter perstrinxisse fulgore oculos.

S. Gregor. Thaumaturgus.

Quocirca etiam mirabilium patrator Gregorius, in libro, cuius initium est; *Inimicißimi, atque alieni ab Apostolica confeßione*, processionem hanc emissionem sempiternam appellauit. Atqui huic nunquam esset temporalis æternitas. Ait deniq;, *Ingenitus quidem pater cùm sit, genitus autem ex patre filius, sanctusq́; spiritus ex patris essentia sempiternè per filium emissus.*

Sed & Theologus Gregorius in libro, quem ad Heronem philosophum scripsit; emissionem S. spiritus propriam dixit: temporale autem nunquam esse poterit sancti spiritus proprium. Certè enim, si, quoniam à filio datur, & mittitur, idcirco etiam per eum procedere dicitur: nostri igitur causa substantiam habet; secũdum quam ex patre per filium est. Sed & quem introducunt temporalem; sequitur, vt & ipse propter nos substantiam habeat. Quod si datur: erat vtiq́;, quando non erat: rursumq́; cùm fuerit, esse desistet. Sed hæc impia sunt. Non ergò, quod proponitur, verum est. Præterea & eximius Basilius in IV. quæstionum ait: *Non in tempore, quod prodijt, ex Deo prodijt; & si in tempore efficax illius actio reddatur:* mentionem scilicet de S. spiritu faciens.

VI.

Quoniam igitur spiritus sanctus ex patre per filium naturaliter, & essentialiter, & æternè procedere à Theologis

ologis asseritur: quod autem procedere dicitur, processus ratione illum habere substantiam indicat; sicut etiam gigni; Filium natiuitatis ratione subsistere: omne autem, quod per aliquod essentialiter substantiam habet, ex illo etiam est: constat profectò, spiritum sanctũ ex filio esse, atq; procedere. Aut enim quod dicitur, *per*, nihil in S. spiritus processione commendat: aut commendat quidem, sed imperfectum aliquid, aut instrumenti implet vicem; aut, sicut per locum, aut tempus, aut certè per filium naturaliter, & ꝓcessus ratione, atq; essentialiter ꝓcedere spiritum S. secundum proprium modum substantiæ cõmendat. Sed cùm cetera in sancta, atq; supersubstantiali, & simplici Trinitate nusquã locũ habeant, oĩò necessariò relinquitur, vt dicamus, *per*, à SS. Patribus non frustra insertũ, atq; id vnà commendare, quod ex patre per filium substantialiter iuxta vnam, eandemq; processionem procedit spiritus sanctus. Prorsus enim, *per*, in quib⁹ assumitur, præcedenti causæ concurrit ad eandẽ efficientiam, quã illa spectat. Atq; hoc latè patet singula inspicientibus.

Nam cum fructus ex radice per ramum prodeat: ramus iuxta seminalem naturæ rationem, quæ in radice est ad efficientiam processus fructuum cum radice contendit. Atq; in prædictis omnibus exemplis, qui ingenium exercere voluerit, idem apparere perspiciet. Sed in his quoque, in quibus ars operatur, serra, verbi gratia, per quam faber gradum ligneum facit, ad illũ, non ad alterius generis effectum artifici cooperatur. Neque enim illi ad calefaciendum, siue dealbandum cooperabitur: idq;, per quod trahitur machina, trahẽti ad pertractionem oneris cooperabitur.

Ac

Ac si quidem serra, homo esset, sicut & faber, & idē homo, quemadmodū in patre & filio, idē est Deus, secaret & ipsa, sicut & faber: quodq́; per serrā fieret, idē esset, q̄ à serra fieret. Si autē in quib⁹ est natura differens, ea, ꝑ quæ aliq̄d fit, cooperantur his, qui se primò mouent, ac ꝓ modo suo vna causa fiunt: vel sicut instrumēta, vel aliâs quomodolibet iuuantia, atq; conferentia: multò magis in patre, & filio, vbi perfecta identitas, atq; incō-mutabilitas est filij ad patrem; &, æqua Deitas secundū eandem, & vnicam S. spiritus ex patre per filium sub-stātialem processionem; ipse filius communicabit patri, non instrumentaliter, seu seruiliter; sed essentialiter, atq; naturaliter, vtpote naturalis ei, quæ substantialiter insita illi est virtus. Nam si in his, quæ minora sunt, per eandem, atq; vnicam cum patre vim etiā filio reddere creditur, in quibus vtiq; substantiæ est infinita varietas: multò magis in sancto spiritu, qui eiusdem cum patre, & filio naturæ, atq; essentiæ est. At id, quod dicitur, per filium omnia producta esse, & filium, vnam cū patre causam, vnumq́; conditorem commendat. Itaq; longè magis, quod dicitur per filium procedere, ipsum quoq; filium vnum cum patre productorem esse, necessariò fateri coget; eoq́; magis, quo & per verbum productor spiritus dicitur. Nam, si pater solus productor esset, ac producere illi substantiale esset, non productor per verbum dictus fuisset. Quæ enim substantialia personarum sunt, communia cæteris esse nō possunt. Exempli causa: si pater per aliquem pater esset, paternitas illius substantiale esse non posset. Sed de his postea dicetur.

Nunc Cyrillus admirabilis auctoritate sua, quod

propo-

propoſuimus, roboret. Is enim in ſecundo ad Hermiam libro, ſic ait:

Sanctum autem ſpiritum dices, qui ex Deo patre per filium naturaliter profunditur. Ac, ſicut in figura reſpirationis oris noſtri ſuam nobis ſubſtantiam indicat.

Si igitur figura reſpirationis oris noſtri pro exemplo ſumpta eſt, quod per filium ſpiritus procedat. Os enim patris filium SS. Patres eſſe aiunt: vel etiam propter inſufflationis illius ſignificationem, quando inſufflans ſpiritum ſanctum diſcipulis Dominus dedit; Ioan.20. ſicut in conſequentibus monſtrabitur. Hoc autem propriam nobis ſubſtantiam ſignificat, conſtat; quia, ſiue per filium procedere dixerimus; ſiue inſufflationis figuram ſuſceperimus: ex vtroq; horum ſpiritus ſubſtãtiam, tam præcipuo doctore tradente docemur. Sin autem iſta vera conſentientibus initijs fidei, Doctoribuſq́; ſacris, & omnibus ita atteſtantibus; verumq́; omninò comprobatur, quod per aliquod ſubſtantiam habeat, id etiam ex ipſo eſſe; liquet profectò, niſi quis omninò impudens eſſe velit, ſpiritum ſanctum ex filio eſſe: quandoquidem per ipſum ſubſtantiam habet, ac per ipſum procedit.

Cæterùm nos ex SS. Patribus apertius docebimus, *per*, & *ex*, in diuinis rebus tantundem valere: qui, iſta in his indifferenter accipere, vt pium, monuerunt: aliter autem intelligere, hæreticæ malignitatis eſſe docuerunt. Hi enim præpoſitionum differentiâ, differentes etiam naturas in ſancta Trinitate ſubintroducere moliebantur. Ait enim præclarus Baſil. in his, quæ ad Amphilochium ſcripſit: *non ſolum in diuinis literis vſus vocum immutantur; ſed iam aliæ, pro aliarum ſignificatione ponuntur*

sæpius, atque ex sua, in alienam transeunt. Denique in his particulis, per, & ex, altera alterius sæpe significationem sumit, vt est illud: Possedi hominem per Deum; quod idem est, ac si dixisset, ex Deo. Atque alibi: Quæcunque mandauit Moyses Israëli per præceptum Domini. Ac rursum: Nonne per Deum est horum declaratio? Per Deum dixit, pro eo, quod est, ex Deo. Et hæc quidem Basilius.

Exstant hi libri inter opera S. Cyrill.

Sanctus autem Cyrillus in quinto ad Hermiam ait: *Quid autem? Nonne credendum est dicenti: Ego sum via, veritas, & vita? qui, cùm ita apertè, ac singulariter se ipsum vitam esse dicat, nonne patrem, ac Deum hoc ipsum munere excludere videbitur, nisi ambos vnius esse naturæ dederimus, ac per vtrumque in nos æqualiter vitam manare, idque non quasi ex duobus, sed quasi ex vno omnia viuificante Deo.*

Idem in sexto ad Her miam: *Quodcunque sanè à patre gestum fuerit, id omninò filij efficientia est: &, quodcunque dictũ fuerit per filiũ perfici, hoc prorsus pater effecit. Omnia enim per ambos æquabiliter fiunt.*

Idem in quadam ad Nestorium epistola; *Quia ergò carne sumpta, Et filius hominis est appellatus, fateri necesse est, illum per carnem ex muliere genitum.* Et post pauca: *Verbum, quod ex Deo patre est, ex sancta virgine nascitur.* Itéque: *Natus est, secundum nos, ex muliere.* Item in sermone habito coram Imp. Theodosio, cuius initium est; *Humanæ gloriæ supremum fastigium; Verbum,* inquit, *quod ex Deo patre est, manifestatum est in carne. Natum est enim per sanctam Dei genitricem virginem, forma serui assumpta.*

S. itẽ Ioan. Damasc. *Deũ genuisti mater S. incarnatum ex te.* Et rursum: *Per te mater virgo sancta lux est orbi reddita.* Ac rursum: *Ex te, massam meam sumpsit.*

* Anomæũ

S. autem Maximus in dialogis aduersus * Anomium

mium: *Mundis*, inquit, *munda sunt omnia. Namq; apud nos iuxta S. scripturæ intentionem, per quem, idem est quod, ex quo. Deniq; dicit B. Paulus: Fidelis Deus, per quem vocati estis in communionem filij eius.*

D. autem Chrysostomus super Euangelium Ioannis, cum exponeret, quod dicitur; Omnia per ipsum facta sunt, ait: *Verbum, ex quo, quod veluti solius patris præcipuum, ac singulare asseris, etiam de filio Paulus loquens posuit: Ex quo inquiens omne corpus per nexus, & iuncturas compactum, & connexum crescit in augmentum Dei. Neq; hoc solo contentus, aliunde quoq; nobis ora obstruit. Istud, per quē, quod imminutionis esse dicis, patri aßignans. Fidelis enim*, inquit, *Deus est, per quem vocati estis in communionem filij ipsius.* Et rursum: *Per voluntatem Dei. Atq; alio in loco: quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Neq; filio solùm attribuitur ex quo, sed & spiritui sancto. Ait enim ad Ioseph angelus: Ne timeas accipere* MARIAM *coniugem tuam, quod enim in ea natum est, ex spiritu sancto est.* Coloss. 2. 1. Corin. 8 Matth. 1

S. præterea Cyril. ad Palladiū scribens, per interrogationē, ac responsionē, ferè in princ. libri, quē inscripsit, *De spirituali cultu*, ait: *Variabilis profectò spiritus nō est. Aut, si huic morbo variationis subditur, ad ipsam, diuinā naturā hæc macula reflectitur, si quidē Dei, ac patris est, quin etiā filij, cū ex vtroq; essentialiter, scil. ex patre per filiū profundatur spiritus.*

Neq; sanè multis verbis agendū est, vt ea exponant; quæ sunt apertissima. Constat n. ex his, quæ dicta sunt, *per*, & *ex*, in diuinis rebus tantundé valere. Et quoniā spiritus S. ex patre per filiū ꝓcedit, ex filio etiā procedit Et illud simul cōstat eos, qui dicūt, *per*, & *ex*, tunc tantū ęq-valere, cum in creatura assūmuntur; vt illud; *per filiū omnia facta esse:* idem esse, ac si diceretur, ex filio: Increa- Ioan. 1.

tis autem negant, non rectè arbitrari: D. enim Cyrillus spiritum patris, & filij essentialiter ex vtroq;; videlicet ex patre per filium profundi declarauit. Liquet item, eum itentidem putare, ex vtroq;, patre scilicet, & filio spiritum dicere, & ex patre per filium, vt dictum est. Sed & Basilius eximius in 5. cap. ad Amphilochiũ, particulam, *ex*, filio congruere ostendens, illud allegat; *Ex meo accipiet*: atq; illud; *cognoui virtutem ex me exisse*, Ipsiq́;, qui contradicunt, gratiam, & efficientiam increatam arbitrantes, per filium, atq; ex filio procedere differenter, confitentur. Et id præterea constat, eos, qui, *per*, tantummodo filio assignant, *ex*, auferentes, minorem patre filium necessariò dicturos. Hoc quippe minutionis signum hæreticos sumere, Chrysostomus ait. Non igitur, *per*, S. spiritui reddere, vlla necessitas coget. Neq; enim dictus est Filius ex patre per spiritum nasci; neq; filium ex spiritu ratio qualiscunq; dicere vrgebit.

Ioan. 16. Lucæ. 8.

VII. Præterea, plurimis in locis opusculorum suorum SS. Patres, ex filio esse S. spiritum commendant. Ac primùm Gregorius Theologus in lib. de spiritu sancto à contrario rationem formans: *quid ergò deest spiritui, ne filius sit? nisi enim aliquid deesset, filius profectò esset.* Hac autem obiectione posita, protinus adiungit: *Non illi quippiam deesse dicimus. Deus quippe nullius egens est: sed, emanationis, vt ita dicam, habitusq́; ad inuicem differentia, differentem illorum appellationem fecit.* Hunc autem filij ad spiritum sanctum habitum, atq; è contra, Nyssenus etiam Gregorius, super oratione Dominica affirmat dicens: *Filius autem S. spiritus nec est, nec dicitur: neq; conuersionem accipit habitus, ista consequentia.*

Lege Bell. l. 2. de xpo cap. 25.

Quoniam

Quoniam igitur propter materiæ omnimodam amotionem, supremæq́; illius essentiæ identitaté, atq; incommutabilitatem, neq; secundum maius, aut minus, primumué, aut postremum, neq; secundum aliã vllam eminentiam ordo, atq; habitus in diuinis personis à Theologis accipitur: neq; enim fas est, huiusmodi rebus locum vllum in Deo esse: solùm autem secundùm relationem, causamq́;, & causale suscipitur: quémadmodum in patre, ac filio, relatio, & habitus & traditur, & creditur: sed & in patre, ac spiritu similiter, iuxta scilicet traditam differentiam processuum, liquet; quia etiam traditus à Sanctis filij, ac spiritus ad inuicem habitus, eadem ratione necessariò redditur: vt aut filium spiritus, aut spiritum filij causam fateamur. maximè; quia, vt dictum est, diuinas personas in sola causa, causaliq́; discerni deprehendimus. Aliâs enim ad alterutrum filius, ac spiritus habitualiter non referrentur: neq; traditus seruaretur habitus- At qui Filius sancti spiritus neq; est, neq, dicitur: neq; conuertit habit⁹ ista consequentia. Neq; enim, iuxta expositum illius substantiæ processum ex patre per spiritum nascitur. Quocirca, neq; filij causa spiritus est.

Reliquum est igitur, filium sancti spiritus fateri causam. quia, dictus est ex patre per filium procedere, secundùm scilicet substantialem illius processum: iuxta quem & processus ratione, esse, habet; & ordo ad alterutrum, & habitus: ac per consequens, discretio seruatur. Vnde, meritò dictum est; non conuerti habitus istam consequentiam, quãdoquidem, neq; personarũ processus, ac substantia conuertitur. Neq; enim Filius ex patre per spiritum nascitur. Ex quo sanè manifestum

festum est, etiam ex filio DEI procedere spiritum sanctum.

VIII. Nyssenus præterea Gregorius in primo quæstionum aduersus Eunomium, circa finem; cùm præmisisset, sola causæ ratione patrem filio præferri, addidit: *Idem & de sancto spiritu nobis sentiendum. Solo quippe ordine differunt. Vt enim coniungitur patri filius, atq; ex eo esse habens, substantiæ tamen ratione posterior non est: ita & vnigenito iungitur spiritus sanctus, sola quippe causæ ratione præspicitur, ac præfertur filius substantiæ spiritus.*

Deinde, ne quis ex hisce verbis, prius, atq; posterius, localia etiam quædam, ac temporalia interualla Deo accidere arbitraretur; ex quo substantiæ indiuisibile, atq; identitas, singularitasq; tolleretur, secutus adiunxit: *Temporales autem moræ in æterna vita, locum nō habent: vt cum causæ ratio præferri dicatur: in nullo tamen S. Trinitas sibi discors esse possit.*

Et quoniam præcogitari in sancta Trinitate, quod dicitur, eorum est; in quibus cogitatio, & habitus videlicet secundum personas est: Cogitatio autem, & habitus, in quibus discretio est, esse solet: Discretio verò in sola causa, & causali est, atq; accipitur: colligitur iā, præcogitari quod dicitur, solùm secundùm causam, & quod ex causa est, in sancta ac beatiss. Trinitate à SS. Patribus dici.

Hìc, si quis rursum priora inferat; vt, quoniam scil. pater, & pater, & productor est, paterq; ad filium continenter redditur; productor ad id, quod producitur, refertur, cum ex patre spiritus dicatur, filium, antequā patrem, cogitare compellimur; eo quod patris nomen ad filium redditur: quippe mens nostra, quæ ad inuicē

resa-

relatiua ſunt, ſimul cogitare conſueuit. Spiritus enim ex patre, non ſecundum quod pater, ſed ſecundum quod productor eſt, dicitur. Spiritus enim iuxta S. Maximum, patrem non habet. Cùm verò ſpiritus ex productore dicitur, productum ſpiritum ante filiũ cogitare neceſſariò cogimur: quod productoris nomen ad productum referatur: per medium autem productorem, & patrem ſimul, & filium animo verſare.

Si quis igitur hæc, & huiuſmodi de eo, quod præcogitari dicitur, aſſerit, per quæ hæc habitum, ac diſcretionem filij, & ſpiritus, cauſamque, & quod ex cauſa eſt, vnà excludere nititur: hic neceſſariò cogetur, aliquando quidem ſpiritum ex patre per filium procedere, fateri: aliquando verò filium, ex productore, per productum gigni. Imò, id quidem apertè & dicunt, & ſcribunt. Nihil enim prohibere iuxta ratiocinationem ſuam patri etiam filium præponere. Atque hac ratione, & per inuicem & ex inuicem erunt. Sed enim hoc & falſum, & blaſphemum eſſe, ſupra iam declaratum eſt. Hac enim ratione: non quia filius ex patre eſt, idcirco ex patre eſſe dicitur: neq; quia ſpiritus ſanct. ex patre per filiũ procedit, ſecundũ ſubſtantialem eius, æternumque proceſſum, ideo ita procedere à Theologis aſſeritur: ſed, quia dicitur, ideo ſe ita habet; dictioque noſtra rei cauſa eſt, ac pro arbitrio dictionis, ac phantaſiæ noſtræ, immobilis, æternuſque perſonarum ordo aliàs aliter habebit: ſimulque, ne diſcretio quidem filij, ac ſpiritus reddetur. Sed iſta ſanè & inepta, ſimul & pernicioſa ſunt.

Quo-

Quocirca etiam rectissimè dicitur; ordinis istam nouitatem substantiæ ipsius abolitionem esse, totiusq; fidei abnegationem: æqualisq; impietatis esse, spiritũ sanctum creaturam confiteri, eumq; vel patri, aut filio præponere, non solum tempore, sed ordine. Id quippe aufert, vnde est; sublato verò, vnde est, & quomodo est, simul auferetur, ac persona esse desinet. Deinde, quid dicturi sunt, cùm pater asseratur secundùm causæ rationem ante filium: mente concipi, atq; cogitari? Hic enim ista illorum expositio locum non habet. Ait

S. Basil. enim doctor, *Qua ratione pater antè cogitatur, quàm filius: eadem ratione filium ante spiritum sanctum cogitari.* Atqui pater causæ, causalisq; ratione ante filium cogitatur. Præmissum est autem, & filium ante spiritum sanctum causæ ratione cogitari ante spiritum, ea scilicet causa, quam ipse habet ad spiritum, secundum quam procedit ex patre per filium; non tamen secundum eam, quã habet pater ad filium. Hoc enim mens humana nõ capit; neq: cogitari filium ante spiritum sanctum fas est, vt doctor ait. Quoniam igitur eadem omninò ratione præcogitatur ante filium pater, atq; ante spiritum filius: constat, quoniam filius spiritus sancti causa est.

IX. S. item Athanasius in 1. contra Arianos libr. post multa sic ait: *Dominus Deitatem, & maiestatem suam discipulis ostendens, non iam se ipsum minorem, sed maiorem, & æqualem esse significans, dabat quidem spiritum sanctum, & dicebat; Ego ipsum mittam, & quæcunque audierit, loquetur.*

Et paucis interiectis; quo nam modo pater filio sit maior exponens ait: *Maiorem se patrem Dominus dixit, nõ magnitudine aliqua, vel tempore; sed quia ex ipso patre natus*

tus eſt. Sed & Damaſcenus in capitulo de S. Trinitate, cuius initium eſt; *Credimus igitur in vnum Deum, maiorē patrem filio, cauſæ ratione ait.* Si igitur vt dictum eſt, pater filio cauſæ ratione maior eſt, ſanctuſq; Athanaſius, maiorem ſpiritu filium dixit: conſtat profectò, dum maiorem dicit, cauſam illum eſſe ſancti ſpiritus ſignificare voluiſſe. Sin autem & pater filio humanitatis aſſumptæ ratione maior à quibuſdam dictus eſt; ſpiritus ſanctus certè incarnatus non eſt, vt minor filio ſuſceptæ carnis gratia dicatur.

Etſi enim Mag. Baſil. in IV. contra Eunomium, quod dicitur maius ſecundum cauſam in patre renuere videtur: huiuſmodi illic cauſam ſanctus interdicit, quę ſecundum tempus, aut magnitudinem, aut aliam quālibet id genus excellentiā cauſale præcedat, ſitq; illo honorabilior: non tamen patrem filij eſſe principium negat: conſtatq; illum in primo aduerſus Eunomium, quod maius in patre ſecundùm cauſam dicitur: ſicut in S. Trinitate cauſa intelligenda eſt, omninò ſuſcipere, atq; confiteri.

Abſolutè non bene ſonat, dicere Patrem filio maiorem ratione principij, quia nil maius in ſacroſ. Trinitate. vt habet ſymbolum S. Ath. Caleca tñ mentē ſuā ſatis bene explicat.

Ait autem & Theologus Gregorius: *Volo patrem maiorem dicere, ex quo & æqualibus, vt ſint æqualia, ipſumq; eſſe eſt. Hæc enim omnes dabunt: vereorq;, ne principium minorum principium faciam; atq; hac veluti honorifica prælatione, ipſum contumelijs afficiam.*

Cùm itaq; pro confeſſo habeatur, cauſale illi conſubſtantiale eſſe, ex quo eſt, profectò nō recuſabit pręclarus Doctor patrem filio maiorem cauſæ ratione dicere: ad eos præſertim, qui maius quod dicitur piè ſuſcipiunt: neq; ex nominibus blaſphemiæ occaſiones aucupantur. Idcircò & D. Athanaſius, cum dixiſſet fi-

lium ſpiritu maiorem, etiam *æqualem* addidit, vt omnẽ aditum blaſphemię obſtrueret. Quoniam igitur maior filio pater, filiusq́; ſpiritu cauſæ ratione dictus eſt. Filius ergò ſpiritus ſancti cauſa eſt; etſi filij, ac S. ſpiritus oĩa ad patrẽ refluant, ex quo illis & eſſe, & æquales eſſe, eſt.

X. Magnus præterea Baſilius in 3. quæſtionum, cuius initium eſt: *Vix tandem ſatiatus.* Illic enim Eunomio ſpiritum ſanctum natura tertium eſſe aſſerente: ipſe, ordine quidem tertium, & valde confitetur. Inſtat autem acriter contra id, quod natura tertius dicebatur, & addit: *Quæ enim vrget neceſſitas; quandoquidem ordine, ac dignitate tertius eſt ſpiritus; natura quoq́; tertium fateri? Dignitate enim ſecundum à filio, cum ab ipſo eſſe habeat, & ab ipſo accipiat, & adnunciet nobis, atq́; omninò ex illa cauſa pendeat, pietatis ratio commendat. Natura autem tertium, neq; ex ſacris literis didicimus, neq́; ex his, quæ dicta ſunt, ſecundum rationem conſequentiæ colligi poteſt.*

L. 3. contra Eunomiũ.

Vide Bell. l. 2. de Christo cap. 25.

Hic apertiſſimè ſummus vir ſpiritum ſanctum ex cauſa filij pendere, ex ipſoq́; ſuſpenſum eſſe, atque ab ipſo accipere, & eſſe, habere, vt piũ & maximè religioſum probat. Hoc autem, ſi quis non eſſe Baſilij contendat, adiectumq́; exemplaribus dicat, penitus delirat. Quippe in vetuſtiſſimis codicibus ita ſcriptum inuenitur: quos quidem codices pro antiquitate ſua, antequam ſchiſma oriretur, conſcriptos eſſe, nullus ambigere omninò poſſit: quorum obliterati nonnulli cernuntur: quibuſdam hoc illius viri dictum quaſi adulteratum ſuſcipere nolentibus, ac ferro contra mutos apices impiè vtenti bus.

Cæterum contextus ipſe verborum, ipſaq́; allocutio, ſibi ipſi, & auditori congruit mirificè. Ex ipſis

quoq;

quoq; istis sancti intentio satis quæ sit apparet. Ait enim eum à filio secundum, hoc est, à patre tertium ordinis ratione esse: quod ipsi etiam ex prædictis asseritur. Hoc igitur in loco causam apposuit, cur spiritus à filio secundus sit, quod scilicet ab illo, esse habeat. Hoc enim enunciationis species exigit: sicuti, cùm, verbi gratia, dicimus: hic rationalem habens naturã, discit, idem enim est, ac si diceretur: quia rationalem naturam habet, idcirco discit. Discere quippe *causale* est; rationalem autem naturam, quod dicitur, quasi pro causa sumitur. Nusquam enim est, vbi huiusmodi enunciationis species non causam, atque causale significet, cæterum vel quasi præteriens ponitur; vel quia præter hoc, est & hoc. Verùm in S. Trinitate, cùm nulla differentia alia, nisi sola secundum causam relatio inspiciatur, propter summam simplicitatem; prætériensq; quod dicitur, & re, & verbo, inde omninò auferetur huiusmodi enunciationis species.

Hinc causam, inde causale secundo nobis loco à causa * cõmendat. Secundo enim loco esse propter ꝓcessum diuinarum personarũ in S. Trinitate à Theologis asseritur. Spiritus sancti autem ex patre per filium processum Theologia tradit; per quem scilicet & secundus à filio, & à patre tertius dicitur, Horumq́ue causa est, ex patre per filium processus. Vbiq́ue autem causale causa saltem cogitatione præcedit. Atque vbi causale est, causam quoque esse necessariò sequitur: causaq́ue sublata; causale quoq; protinus tollitur. Sanctus ergò vir, qui tertium à patre confitetur spiritum, atque à filio secundum, iuxta personalem ordinem, quique ordinis huius insolenté nouitaté, fidei abnegationé ar- *Basilius.

bitratur; & quæ q; alia prædixit, qua ratione causale ponens, vt pium; deinde, à filio esse habere subiungens, eam, quæ consequitur, causam, quasi alienam denegabit?

Nam, si secundum esse, causale est; huius autem, quod esse habeat à filio, & quod absolutè per filium ꝓcedat, causa subijcitur: causale verò nunquam sine causa est: quomodo non necessariò cum causali causa quoque consequitur? Nam, si neq; secundus à filio est, neq; à patre tertius: ne à filio quidem esse habebit. Quoniam verò & hîc, & plurimis alijs in locis, ipsum & secundum esse, & tertium sanctus vir ponit; ac ne ipsi quidem cōtradicentes, quod dicitur secundus esse, cum ceteris nō delent, necesse est, vt causam quoq;, cur secundus sit, quæ profectò est, quod ille esse habet ex filio, magistrū posuisse fateantnr.

Atque, sicut ipse in eisdem ait: *Sicuti Filius ordine quidem secundus à patre est, quoniam ab ipso est*, & dignitate; quoniam initium, & causa sibi, vt esset, pater est: Et ordine quidem, ac dignitate, secundum esse à patre filium, vt causale posuit: causam verò, quod à patre esset, ipsumq; initium haberet, & causam: neq; secundꝰ vllo modo esset, nisi esse haberet à patre: parilem modnm & in S. spiritu ponit. Neq; enim esset secundus à filio, hoc est, à patre tertius, nisi ab illo haberet esse. Itaq; vel secundum illum esse ordine, ac tertium vnà denegent: aut hoc necessariò consentientes, & quod esse habeat ex filio vnà fateri compelluntur. Nempe enim si ex patre solo spiritum sanctum esse credidisset, quid prohibebat dicere; quia sicut filius ordine, ac dignitate secundus à patre est; quoniam ab illo esse habet:
ita

ita & S. ſpiritus ordine, ac dignitate ſecundus, itidem à patre eſt? Hoc enim ſibi & multum quidem ad propoſitum conferre poterat, cùm illum eiuſdem cum patre eſſentiæ, Deumque verum eſſe commendare inſtitueret.

Nam de patre quidem nullus vnquam hæreticorũ fuit; quin æternum, Deumq; verum ſenſerit. Contrà autem de filio plurimi ſæpenumero ſenſerunt. Verùm hoc ille non dixit, cùm diuinarum perſonarum ad inuicem ordinem, proceſſuumq; differentiam probè noſſet, imò interdixit etiam, vt ex his, quæ iam dicta ſunt, euidenter oſtenditur.

Certè autem, ſi tertiũ à patre eſſe ſpiritum ſanctum atq; à filio ſecundum, & à Doctoribus cæteris, & à magno Baſil. accepimus: id autem nunquam ita eſſet, niſi tertius eſſet ex primo per medium, hoc eſt, ex patre per filium procederet; quomodo id, quod pręmiſimꝰ, non omni veritate fulcitur? videlicet propter ſubſtantialis proceſſus perſonarum ad inuicem apparere ordinem? Quomodo item non idem eſt, & per filium procedere, quod dicitur, & à filio eſſe habere; iuxta S. Baſilium; quod etiam cauſam eſſe poſuit, vt à filio ſecundus ſit?

Qomodo autem & eſſe, & procedere non idem intelligatur; ſi quidem, quod cauſam eſſe conſtat, vt à filio ſpiritus ſecundus ſit, quod per filium ſcilicet procedit: pro hoc ille eum à filio eſſe habere dicere maluit? Quomodo item per filium, & à filio æquabiliter ponens non apertè ſignificat; *ex*, & *per*, tantundem in diuinis valere? Neq; enim quiſpiam ad tantum furoris, & amentiæ prorumperet; vt hoc in loco, *A* &, *Ex*,

particulas ab inuicem significationis ratione dirimere tentaret.

Ex his igitur, quod dicitur à filio esse habere, constat sancti viri textum esse. Quin imò & ex his, quæ calumniatores improbi, in hac clausula contra magistri fidem; & veritatem addunt; manifestè quidem sancti sensus elucet; ipsi verò per oĩa malignitatis arguuntur, vt eorundẽ sit pro voluntate, & delere, & adijcere.

Nam præter id, quod in vetustissimis exemplaribus *inferendam protinus malignitatem & positionẽ & forma literarum postmodum adiectam esse, manifestè apparet, ait in subsequentibus sanctus: *Vt enim filius ordine quidem secundus à patre est, quoniam ab ipso est: & dignitate, quoniam initium illi, & causa vt sit, pater est, & quia per ipsum accessus, & adductio a d Deum & patrem nobis est; natura verò non iam secundus: diuinitas enim in vtroq; vna; ita videlicet & spiritus sanctus, etsi filio concedit ordine & dignitate, non iam tamen quasi alienæ naturæ existens.* Vbi ergò ait: *etsi concedit filio ordine aut dignitate*; addiderunt; *omninò, & concedemus.* Vbi verò ait; *Tradit pietatis ratio*; ipsi cum adiectione legunt, & dicunt: *Tradit fortaßè pietatis ratio*; vt per hæc tertius esse quod dicitur ordine, & dignitate, omninò auferant, secundumq; esse à filio nullatenus concedant. Quomodo ergò ratio pietatis cũ sit secundum esse à filio spiritum, id quod dicitur concedere filio, secundum verò à filio, tertium à patre esse est, quem ordinem Dñs in salutaris traditione baptismatis tradidit, vt & hìc & alibi vir iste eximius dixit, hanc esse rationem pietatis asseuerans, deinde veluti cunctabundus, & hæsitans, *fortassis*, adiecit? Quomodo, inquã, qui ordinis istam insolentem nouitatem, abnegationem fidei

*fort. intolerandam.

Cont. falsã rios Grçcos

dei esse definiuit, nihil differre asserens, siue hunc vtcunque quispiam immutet, siue ad creaturam spiritum sanctum deducat, eosque fugiendos statuens, qui eam consequentiam, quam tradidit nobis Dominus, immutant, vt qui apertè oppugnent pietatem, ordinis dominicam traditionem, *pietatem*, appellans: is repente mutata sententia, ista, quasi improbè dicta confutet; *Si omninò ista & concedemus*, inquiens? At id magni Basilij sapientiæ, atq; prudentiæ minimè omnium conuenit.

Sed enim noua illum hìc, & insueta voce, vsum non esse, sed ocasionem ex sacris literis cepisse, inde constat; quod de seipso Dominus ait: *Quæ ego loquor*, Et, *quæ audiui à patre meo, annuntiaui vobis*. At de S. spiritu: *Ille*, inquit, *me glorificabit, quia ex meo accipet, & annũtiabit vobis*. Ioan. 14. Ioan. 15. Ioan. 16.

Porrò Ecclesiæ Magistri, ista vt acceperant, ita posuerunt. Deniq; S. Athanasius in epistol. ad Serapionẽ ita ait: *Et filius quidem, quæ, inquit, audiui à patre meo, hæc loquor in mundo. Spiritus autem ex filio accipit. Ex meo enim inquit, accipiet, & annuntiabit vobis.*

Idem in tertio contra Arianos: *Non spiritus verbum coniungit patri; sed hoc spiritus à filio potius accipit.* Ac rursũ: *Quæq; habet spiritus, ea à verbo accepta habet.*

Beatus item Cyrillus, cùm illud Euangelicum exponeret; *Ille me glorificabit. Illud ergò*, inquit, *irrefragabile omninò erit, omniq; maledicto, & accusatione vacabit, quod ab vnigenito spiritus eius accipere aliquid asseritur. Nam, cùm per ipsum naturaliter prodeat, quasi suum proprium cum omnibus, quæ perfectè habet, quæ eius sunt, accipere dicitur.*

Idem

Ioann. 16. Idem ſuper illud: *Omnia quæ habet pater, mea ſunt. Sed ſpiritus iſte proprius*, inquit, *eſt etiam vnigeniti: conſubſtantialis enim patri eſt. Quoniam igitur*, inquit, *ineſſe Deo & patri cernitur: his qui digni ſunt, in ſpiritu ſuo reuelari, efficereq́; etiam per ipſum, quæ voluerit, ob hanc cauſam dixit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.*

S. item Anaſtaſius Antiochenus Patriarcha in libr. de rectis Eccleſiæ dogmatibus; *Spiritus* ait; *ſanctus, ſpiritus veritatis eſt. Hic autem à patre quidem procedit, à filio autem accipit.*

Magnus item Baſilius in Regulis ad monachos, ſermone, qui incipit, *Dei clementiſsimi gratia: Credimus*, inquit, *vnum ſolum ſpiritum ſanctum paracletum, ſpiritum ſanctum, in quo ſignati ſumus; in noſtram redemptionem; ſpiritũ*
Roman. 8. *veritatis, ſpiritum adoptionis, in quo clamamus abba Pater, qui diuidit, & operatur Chriſti munera ſingulis ad vtilitatem, prout vult, docens, atq́; admonens, & ſuggerens quæcunq́; audierit à filio.* Conſtat igitur, quia quod dicitur; *ex meo accipiet, in filio,* Doctores ſancti ſuſceperunt.

Cæterum in creaturis quidem, quæ à Deo accipere dicuntur: quoniam per participationem, atq; temporaliter, vt meliores euadant, quodlibet acceperint, dicuntur accipere: hoc in eis minus fuiſſe ſignificat, quod acceperunt. Quanquã & imperfectioribus mortalium, quando ex imperfecto, ad perfectum proficiunt, nihil prohibet, poſtquam nati *eſſe* acceperint: imò & neceſſarium eſt, vt dicantur & audire, & accipere peritiam, ſiue artem, & quæque accepta perficere poſſunt.

Porrò in S. Trinitate, cùm & materia, & omnis affectio imperfecta, ab ea penitus remotæ ſint per ſummam

mam eius ſimplicitatem, atq; perfectionem: ineptũ omninò eſt, putare, vel filium natum prius ignoraſſe patris voluntatem, eamq́; poſtea, patre tradente, didiciſſe: quaſi poſtmodum eſſentiæ ſuæ ſcientia adiecta; vel ſpiritũ ſanctũ, patris, ac filij ſcientia poſtea indiguiſſe, quaſi ſenſim, ac paulatim ad perfectioné euaſerit.

Si autem Dei quidem verbum patrisq́ ſapientia eſt, imò vnus cum patre Deus eſt: ſanctuſq́; ſpiritus ſapientiæ ſpiritus cùm ſit; nihil vnquam ab alio audire opus habet: hæc enim ab illa ſubſtantia prorſus aliena ſunt; diſcretioq́; in perſonis diuinis ſola cauſæ, cauſaliſq́; ratione locum habet: liquet, patrem, cùm ſine cauſa ſit, idcirco ab alio neq; accipere, neq; audire: Filium verò cùm non à ſe ipſo ſit ſed initiũ habeat, patrem; non à ſe ipſo, ſed à patre, & loqui, & audire dici: quippe cùm inde, & eſſentiam vnà, & ſapientiam traxerit. Sanctũ verò ſpiritum cùm à filio & audire, & accipere dicatur; conſtat profectò, à quo accipit, inde etiam eſſentiam traxiſſe procedendo.

Siue igitur non accipit à filio ſpiritus: & ſcripturam vnâ, atq; Doctorum voces erademus; neq; iam ex ipſo naturaliter, atq; eſſentialiter procedere dicetur: ſiue, ex ipſo accipit, vt ipſe filius dixit: ita enim id dictum SS. Patres acceperunt: quæ autem accipit, & habet: quippe iuxta Athanaſij ſententiam; *quæq; habet, à filio accepta habet.* quæ autem habet, huius eſſentia eſt, atq; totus ipſe eſſentiam verè procedens habet; ſicut & filius hanc habet naſcens, neceſſariò à filio accipiens, etiã ab ipſo habet eſſe.

Ac ſicuti D. Chryſoſtomus, illud Euangelium exponens, *Omne iudiciũ dedit filio: Quoniã,* inquit *quod ait, de-*

dit vitam; & quod dixit; Iudicium dedit; idem est ac si dicat,
Ioann.5. *Iudicem illum genuit:* eodem modo, scilicet, & quod dicitur audire, & accipere, secundùm differẽtes personarum processus, id commendat eum habere esse ab eo, à quo accipit. Nam si quod dicitur, *dedit*, iuxta Chrysost. eum, ex causa esse, significat; etiam accipere quod dicitur, idem significabit. Quod enim dat causa, id & causale accipit. Vnde & D. Athanas. ad Serapionem; *Accipiet* pro eo, quod est, *suscipiet*, exposuit dicens: *Atqui, si filij spiritus est, & à filio omnia suscipit spiritus, vt ipse scilicet Dominus ait.* Vbi verò hoc ait Dominus? illic profectò vbi dixit; *Ex meo accipiet.* Itaq; si quod à patre accipere dicitur filius, ab eo nasci est, & quod à filio suscipere spiritus dicitur, hoc est à patre per filium procedere: & quoniã eius, quod annuntiare, & suggerere dicitur, accipere causa est: accipere autem, & audire à filio habet; necessariò audire, & accipere idẽ in diuinis rebus est: ac magno asserente Athanasio, quæcunq; habet spiritus, à filio accepta habet: per id ergò, quod audit à filio & accipit, totus ex toto esse demonstratur. Et quia non aliud est pater, aliud totum filius: sed vnum est totum pater, & filius: Vna enim est essentia & patris, & filij; quasi ab vno spiritus accipit, seruata semper differentia gignentis, & geniti. Quocirca etiam à filio habere esse dicitur, ac per filium procedere.

Si igitur iuxta Saluatoris sententiam ab ipso, spiritus audit, & accipit, porrò, ab ipso audire, & accipere q; dicitur, ab eo esse habere, significat, secundum communes sanctiones fidei, sanctorumq; Patrum expositiones: qua ratione, magnus Basilius, cum, qui esse ab illo

illo habet, & ab ipso accipit, & annuntiat nobis; ac penitus ex illa causa pendet, quasi alienum denegabit? Illud enim ex sacris literis accepit; hoc autem, quasi consequens, & æquiualens posuit, veluti conclusionem initia necessariò sequentem. Quis autem dicat, nouã illum, & asperiore, atq; insueta vsum voce; cum ipsa sacra eloquia; & diuus ipse Pater cum Doctoribus reliquis, fidesque, atque omnia penitus reclament?

Ex quibus sanè manifestum est, dictum illud, sicut supra expositum est, magni patris esse Basilij, ex quo sibi ipsi, & Doctoribus ceteris consonet. In quibus autem exemplaribus non ita inuenitur, astum esse apertæ malignitatis, eorum scilicet, qui tuendæ opinionis suæ causa, quæ maximè contra se erant abstulerunt, & magistros nostros iniurijs, contumelijsq; affecerunt; partim addendo, partim detrahendo illorum dictis, atque sententijs.

At, si dicat quispiam, Basilium sanctum in eodem contra Eunomium opere, apertè Trinitatis ordinem, tertiumque à patre spiritum sanctum denegare; cum ipsum Eunomium arguens dixit: *Qui nam verò sancti, & in quibus libris eius doctrinæ auctores fuerint, dicere non potest:* ipse Eunomius scilicet: ipse enim de sancto spiritu dicebat; quod, cum à Sanctis tertium ipsum esse, & ordine, & dignitate, accepisset, tertium etiam natura esse crederet. Si quis igitur hoc inferat; constat quidem ex his, quæ dicta sunt, magnum Basilium ordinem in sancta Trinitate confiteri, tertiumque à patre esse spiritum sanctum. Hic verò Eu-

nomium insimulat; vel quia ordo iste nec dum ita fuerat à Sanctis declaratus; & simpliciter, more suo, mentientem per hæc, arguit, non habentem, vnde id posset asserere manifestius. Imò, nec dum id ita apertè positum fuerat; neq; de hac ratione ordinis, quispiam priorum ita disseruerat. Ante enim ea tempora, quibus Athanasius, Basiliusq́; floruerunt, & quiq́; per eam ætatem fuerunt Ecclesiæ magistri, nullos fuisse publicè Doctores legimus: siue quod magis proprium, ac verũ est, quasi derogantem sanctis, atq; ipsi veritati calumnias struentem, cum eos tradidisse asserat, spiritum sanctum tertium esse & ordine, & dignitate, quosdam scilicet substantiæ gradus distinguendo: atq; ideo se credidisse, illum natura quoq; esse tertium: Basilius enim, quod ex prædictis patet, ordine quidem, ac dignitate, tertium fateri, vt pium, amplectitur: tertium verò & dignitate, & ordine secundum naturam, nusquam suscipere perspicitur.

Duplicem enim ordinis speciem in superioribus tradidit; alteram ex his probans; alteram, vt supra declaratum est, improbans. Nam aduersus id quidem, quod tertius ordine, & dignitate dicitur: iuxta quem ordinem essentiarũ differentiæ, & prius ac posterius, & honorabilius inferri videbatur, tota vigilat intentione; Ad id verò, quod tertius ordine & dignitate dicitur; secũdũ quẽ ordinẽ causa, & causale; initium, & quod ex initio est, & simul, & coęternitas conspiciuntur; sicut igni, ad lucem, quæ ex ipso manat, naturaliter conuenit, vt ipse dicit. Vel, sicut lux, & radius, & sol ad se inuicem habent; ad hunc igitur ordinem, nequaquã reluctatur: nisi q̃s eũ sui oblitũ putet, ac se ipsũ destruere.

Simul

Simul & hoc ex ſuperioribus apparet; eos, qui ita exponunt, quod dictum eſt: *Ex meo accipiet*, pro eo, quod eſt, *ex patre meo*, non rectè arbitrari. Summi enim Patrum, hoc, vt ſupra oſtenſum eſt, in filio acceperūt, quaſi diceretur, *ex meo*, *ex mea re*; hoc eſt, totum ex tota mea plenitudine accipiet.

Præterea ſi eſſet hæc vera intelligentia, nequaquā ſine additamento diceretur. Nunquam enim poſſeſſiua pronomina maſculini, vel feminini generis, ſine articuli adiectione grecè linguæ proprietate proferuntur. Dicimus enim ὁ ἐμὸς πατὴρ, καὶ ἡ ἐμὴ οἰκία, ἡ πόλις. id eſt, *hic meus pater*, & *hæc mea domus*, aut *ciuitas*. Ita quippe Græcæ, vt diximus, linguæ conſuetudo, qua hoc Euāgelium ſcriptum eſt, proferre conſueuit: Aliâs enim vitioſa eſſet pronuntiatio. Cùm verò ſine adiectione dicitur, neutrum eſſe, & rem ſignificare intelligitur. Exempli cauſa; εἴ τι καὶ τοὐμόν ἐστι παρὰ σοὶ, id eſt; *Si quid meū eſt apud te*, quod per ſe rem intelligi dat. Ad hæc autem: *ex meo accipit*, ſiue *accipiet*, præcedentia commendat. Ait enim: *Omnia, quæ habet pater, mea ſunt. Ideo dixi vobis, quia ex meo accipit.* Si enim ſpiritus à filio accipit; Patris autem omnia, & filio communia ſunt: manifeſtum eſt ex his, inſinuari filium, vnum cum patre, DEVM eſſe: Spiritum autem verum DEVM ex patris, & filij eſſentia denuntiari: quæ ſanè ſuperni eloquij vis eſt.

Porrò dicere: *Omnia, quæ habet pater, mea ſunt; ideo dixi; quia ex meo patre accipiet*; aut nihil ſignificat, aut nihil ad propoſitum ſibi: quippe ſuſcepta ad ſtructuram cauſa, nihil de filij dignitate concludit; niſi in quantum dictum eſt; Omnia, quæ habet pater mea ſunt: quod etiam ſine eo, quod ſequitur, ſolū per ſe ipſum dici poterat.

Respondetur ad obiectionem ex S. Chrysost.

Cæterum, si quis D. Chrysostomum obijciat, in quodam sermone suo id exponentem, quod dicitur; *ex meo accipiet*; videlicet *ex mea carne*, atq; *ex meo corpore*, veluti ex cisterna quadam inde hauriens: Impletum enim fuisse IESVM secundùm hominem omnibus gratijs spiritus, ab illo sibi insitis, & in se reconditis, atq; ita cæteris distribuisse: vt interim summi huius viri fuisse hunc sermonem concedamus; valdè enim suspectus est, eo quod reliquis sermonibus illius minimè similis sit; neque sensu, neque dicendi modo, erat enim magis proprium dicere: spiritum ex se ipso ista accipere, cùm ipse magis huiusmodi munerum sit fons, quàm Domini corpus in quantum corpus; expressiusq́ue diceretur, & verius, filium à spiritu accipere, & dare nobis, cùm & ipse ista det: atq, eò magis, quo & ipse spiritum dat, non ille, filium.

Posito tamen, hunc sermonem esse Chrysostomi, piè ista docebimus, neq; superioribus contraria esse, neq; traditam à sanctis Patribus expositionem, hoc posito, nutare. Neq; ista sibi adeò contraria, vt vno posito, reliquum inconstans sit. Neq; enim, etsi, vt homo, filius mittitur, plurimisq́; Doctorum id videtur: non ideo, qui hunc, vt Deum mitti dixerit, continuò blasphemus erit. *Missus enim est*, ait Theologus Gregorius, *sed quasi homo, sin autem etiam vt Deus, quid hoc?* Et hoc profectò, quasi verum, approbauit?

Neq; magnus Basilius, cùm dixisset, filium ordine, ac dignitate à patre secundum esse: quia initiũ, & causa illi, vt esset, pater fuit; continuò seipsum destruxit, adijciens: *& quoniam per ipsum accessus, & adductio ad Deũ, & patrem nobis est*: Vtrumq; enim verum est, si quis ista distin-

distinguere velit,&iuxta variam intelligentiã accipere.

Ita & Chrysostomus dixisse putandus est,cum hæretici ex eo,quod dicitur spiritum sanctum à filio accipere, spiritus substantiam vellent imminuere : sanctus illorum ora obstruere volẽs, hoc in loco accipere quod dicitur,secundum hominem accepit:vbi autem aduersus illos ei pugna non erat,traditam expositionem cum reliquis roborat. Dicens enim Ioannis Euangelio; *Ex meo accipiet*;hoc est,ex mea scientia,ostendit se quod dicitur, ex meo accipiet,vel accipit,*ex filio*,intellexisse.Ipse quippe est Dei sapientia, neq; est aliud essentia eius, præter scientiam ipsius. Aliter quippe compositus erit,cum in alio essentia,in alio scientia inspiciatur.Et essentia quidem carere intelligentia: scientia verò sine substantia esse credetur. Enimuerò dare, & accipere ꝙ dicitur,causam,causaleq; signare monstrauit. Hoc autem expositionem,quam prædiximus,roborat.

Quemadmodũ igitur his,qui maius in patre pie causæ ratione suscipiũt,dicere id quoq; nõ nisi piũ est, iuxta sanctorũ scil.doctrinã: Ita & in filio dicendũ secundũ Athanas. quòd scil.spiritu sit maior:ita ergò nihil ꝓhibebit,etiã ipsius Chrys. traditam expositioné,veram,ac necessariã existimare: maximè cũ hodie nulla nos hæreticorum contradictio perturbet.

Si igitur,neq;Doctorib.reliquis,neq;sibi ipsi contrarius est: quomodo prædictã expositionem illi contrariã di cemus:si,& illo modo alia ratione dici potest,nulla ꝑsertim contradictione purgente? Colligi autem & hoc ex prædictis potest,quia maius,quod filio secundũ causam Athanas.reddidit: hoc Mag.Basil. in spiritu posuit,asserens illũ filio concedere & ordine, & dignitate.

Nam

Nam ſi ſpiritus concedit filio, & ordine, & dignitate, conſtat filium maiorem eſſe ordine, ac dignitate. Hoc autem etiam ad Amphilochium ſcribens, indicauit dicens: ſicut ergò ſpiritus ſanctus, eius, ex quo proceſſit magnitudinē inſinuat, filij ſcilicet, de ipſo enim ſibi ſermo erat: Etſi igitur eum filio concedere dixit; vnam tamen vtriuſq; naturam confitetur: quoniam deitas in vtroq; vna. Ac veluti cùm pater filio * maior, cauſæ ratione dicitur; non ideo tamen filius patre minor eſt. Ita, & cum filius maior ſpiritu ſancto aſſeratur; non tamen filio minor ſpiritus ſanct. intelligitur. Vna quippe trium eſſentia eſt. Porrò cū huiuſmodi ſecundū perſonalē ordinem dicuntur, ſola cauſâ, atq; cauſali perſonarum diſcretio redditur. Nihil enim aliud concedere, vel ſecundum eſſe ſignificat, niſi aliam ante ſe eſſe perſonam, quæ antè, mente concipiatur, quàm ipſe.

* Hæc quæ de maiore, & minore, hic & ſupra ſæpius Cal. repetit, piè & cōmodè accipienda ſuut, vt & illa de prioritate: nam ſimpliciter nihil maius aut minus eſt in SS. Trinitatis myſterio.

Porrò, qui ita Baſilij dictum accipiunt, vt quod ille ait ſpiritum à filio eſſe habere, ab ipſo dari, habere ſignificare putent, eſſe pro eò, quod eſt dari, accipientes: contrà omninò ſentiunt, quàm ſe habet Doctoris intentio. Ille enim conſubſtantialem patri filium cùm oſtendiſſet; etiam ſpiritum ſanctum conſubſtantialem filio, ac per ipſum, Patri, concludere intendit. Cæterū dari à filio, contrarium concludit, niſi quod datur per eum, per quem datur naturaliter, & eſſentialiter procedere præſupponatur, quando etiam dari, in diuinis idem eſt, quod procedere. Quoniam igitur Eunomius creationem filij ſpiritum ſanctum eſſe blaſphemabat, dari autem ſolùm quod dicitur; ad hanc illi blaſphemiam opitulabatur: ſanctus profectò vir, atq; doctiſſimus, nunquam adeò imbecilliter, ac pro inimícis etiā

egiſſet, imò, ſi omninò putauiſſet, huiuſmodi expoſitionem ex verbis ſuis capi poſſe, vel id nunquam penitus dixiſſet: aut, cum adiectione, ac præfinitione, iuxta Doctorum conſuetudinem dixiſſet: atq; omninò, vt fuit diligentiſſimus, in hac re inprimis maximam diligentiæ curam habuiſſet, ne contra quam propoſuiſſet, efficeret.

Ex quo item conſtat, idcirco dici à filio dari ſpiritum ſanctum, quoniam ab ipſo, eſſe habet. Aliâs enim miniſtri fungeretur officio, quod non per ipſum naturaliter procederet, præbens. Liquet etiam, quod dicitur, ab eo eſſe habere, ſubſtantiam ſpiritus per filium ſignificare.

Præterea, magnus ipſe Baſilius in IV. quæſtionum ait: *Neque enim minus aliquid eramus habituri ad agnoſcendum, quod ſpiritus ex Deo ſit: ſpiritum oris eius ipſum eſſe audientes*: ſed hoc ſufficere poterat per ſe ad indicandum, ſubſtantiam eius, ex Deo eſſe. Si igitur ſpiritum ex Deo eſſe, idem eſt, quod ſpiritum oris eius dici: Os autem patris, filius à magiſtris Eccleſiæ dicitur: idem ergò eſt, ſpiritum ex Deo eſſe, dicere, & ipſum filij ſpiritum dicere. At illud, ſancti ſpiritus ex Deo ſubſtanriam ſignificat. Itaq; & quod filij ſpiritus dicitur, eandem itidem ſubſtantiam ſpiritus & per filium, & à filio deſignat. Sufficere itaq; ait & hoc ad inſinuandam ſubſtantiam ſpiritus. Vnde conſtat etiam, quia non aliâs filij diceretur ſpiritus, niſi per ipſum, & ex ipſo ſubſtantiam haberet.

Quoniam igitur in Deo, & materia, & cuncta quæ ſunt ex materia, penitus locum non habent; & neq; ſecundum excellentiam, atq; defectum; neq; vt poſſeſſio,

ſiue factura, ſiue pars, ſiue membrum, neq; quomodolibet aliter poteſt hoc huius, aut huius dici, ſecundũ huiuſmodi proprietatem: conſtat profectò, quia cùm hoc huius, aut huius à Theologis dicitur, cauſa inſinuatur: aliter enim eſſe poſſibile non eſt.

Ex quo & illud vna inſinuatur, ſpiritum ad filium relatiuè dici, ſi hæc ad inuicem diſcernere, ſecundum cauſæ, cauſaliſq; relationem velimus: ſiquidem iuxta Gregorium Nyſſenum: *In hoc ſolùm, alterum ab altero diſtingui deprehendimus, quod ille, cauſa, iſte, ex cauſa ſit.* Quod rurſus ita diuiſit; vt alium diceret eſſe continenter ex primo; alium, per eum, qui continenter eſſet ex primo, manare. Sed iam libri huius continenda longitudo eſt, vt ad ea, quæ reſtant, lectoris intentio interim à labore reparata, alacrior, atq; vigilantior aſſurgat.

FINIS LIBRI I.

MANV-

MANVELIS CALECÆ, LIBER SECVNDVS DE PROCESSIONE SANCTI SPIRITVS CONTRA GRÆCOS.

Iesv nobis præi, & dux esto. Te enim duce, non errabimus.

IN sacris literis ſpiritus ſanctus Dei ſpiraculum dicitur. *Spiraculũ*, enim, *omnipotentis*, ait B. Iob, *edocet me*. A ſpirando enim vtrumq; & *ſpiritus* ſcilicet, & *ſpiraculum* denominatur. Nam, & magn. Athanaſius, in libr. qui inſcribitur, *Reprehenſio ſimulationis Meletij, & Euſebij*, dixit, *Non natiuitati S. ſpiritus proceſsio aſsimulatur, ſed ſpiraculo; quod ſpiraculum quaſi ex ore prodeat*. Idemq; in libro ad Serapionem de ſpiritu ſancto: *Spiritus iſte*, inquit, *ſpiraculum filij eſt.* Si igitur ſpiritus quidem filij eſt, & dicitur ſpiritus: ſpiraculum autẽ, & ſpiritus idem eſt. Spiraculum verò ſpirantis eſt; manifeſtum eſt, ſpiritum ſanctum ad filium, quaſi ad inſpirantem referri. Nam ſi ſpiraculũ ipſius eſt; conſtat, quia ab eo inſpiratur, ipſeq; inſpirans eſt. Spiraculum quippe, vt diximus, à ſpirando denominatum eſt. Iob. 33.

Quoniam verò ſpiraculum Dei dicitur ſpiritus ſanctus, vnus autem Deus eſt pater, & filius; quippe cum vna eſſentia ſit; ſeruata ſolum perſonali differentia; qua alius gignit, & alius gignitur; totuſq; ex toto ſpiritus ſanctus aſſeritur: Neq; aliud eſt totus pater; aliud totus filius; neq; diſſonum: conſtat, quia pater, & filius vnus eſt ſpirans ſanctum ſpiritum, quorum ille ſpiraculũ eſt. Vnde & productor per verbum dictus eſt.

S. quoq; Epiphanius in eo libro, quem inſcripſit * Anchoram, ſic ait: *Pater erat ſemper, & filius erat ſemper, & ſpiritus ſanctus ſemper ex patre ſpirat, & filio.* Verum enim verò, vt germen, & filius idem eſt, & ſpiritus, & quod ſpiratur. Atqui productor per ſe ad productum dicitur; ergò & ad ſpiritum dicetur. Itaque, cuius eſt ſpiritus & ab eo inſpiratur, & ad illum relatiuè dicitur. Ex quibus item conſtat, quoniam ſpiritus relatiuè filij ſpiritus dicitur. Quocirca & hoc ad inſinuandam eius ſubſtantiam ſufficere, magnus inquit Baſil. Niſi enim ita eſſet, cum ſpiritum dicimus, in vnam S. Trinitatis perſonã cogitatio non recurreret, ſed in vnũ Deum. Et Deus enim abſolutè ſpiritus dicitur: atq; ita, neq; Trinitas eſſet Deus; neq; nos proprijs eam nominibus cõfiteremur: neq; in cogitationem trium perſonarum adduceremur.

* Ancoratus.

Atteſtatur autem his & S. Auguſtinus in v. de Trinitate libro, ita dicens: *Spiritus verò ſanctus ſecundum id, quod ſcriptum eſt: quoniam Deus ſpiritus eſt, poteſt quidem vniuerſaliter dici; quia, & pater ſpiritus, & filius ſpiritus. Itaq; & pater ſanctus, & filius ſanctus, & ſpirituus ſanctus, quoniã, vnus Deus; & vtiq; Deus ſanctus eſt, & Deus ſpiritus eſt, & poteſt appellari Trinitas, & ſpiritus ſanctus. Sed tamen ille ſpiritus*

ritus ſanctus, qui non Trinitas, ſed in Trinitate intelligitur; in eo, quod propriè dicitur ſpiritus ſanctus, relatiuè dicitur, cùm ad patrem, & ad filium refertur: quia ſpiritus ſanctus, & patris & filij ſpiritus eſt.

Theologus item Gregorius ait: *Emanationis ad alterutrum habitus differentiam; differentiam etiam illorum appellationem effeciſſe; vt ſcilicet, alius quidem filius, alius ſpiritus ſanctus diceretut.*

Sed & Gregorius Nyſſenus ait: *Filius autem ſanctus ſpiritus neque eſt, neque dicitur, neque conuertitur habitus iſta conſequentia.* Vbi verò habitus eſt, & relationem profectò eſſe conſtat.

Quod ſi quis contendat, ac ſpiritus nomen inter ea, quæ dicuntur, *Ad aliquid*, ponere omninò renuat: Primùm quidem, præter omnem rationem, Patrumq; ſententias ſentire ſe nouerit. Deinde, nobis non de nomine, ſed de re maximè ſermonem eſſe audiet. Ipſa igitur perſona ſpiritus, ſiue productum, ſiue ſpiritus, ſiue procedens, ſiue aliquid aliud dicatur, Trinitatis tertia perſona patris, & filij eſſe dicitur, & ad patrem, & filium refertur: In diuinis autem perſonis, quod eſſe alicuius dicitur; aut ex illo eſt; aut cauſa eſt eius, cuius eſſe dicitur. Nulla enim alia illic differentia eſt, præter relationem, quæ ſecundum cauſam cauſale eſt. Aliter enim non eſſet Trinitas DEVS.

Quod autem à quibuſdam infertur, vt dicant; *quia & ianua domus dicitur, & Deus, Deus noſter, ſed neq; ianua ex domo, neq; ex nobis Deus, penitus abſurdũ & fœdũ eſt*: Primũ n. in diuinis perſonis ſolùm dignitas ſeruari dicitur, vt, quod alicuius dicitur, aut ex illo ſit, aut cauſa eius eſſe, cuius dicitur, intelligatur: quandoquidem illic nulla eſt alia

 differen-

differentia. Neq; enim vt membrum, aut pars, aut in-
strumentum, aut possessio, aut quomodolibet aliter, vt
in creaturis fit, hoc huius dicitur. Deinde dicitur quidē
Deus, Deus Abraham, & Isaac, & omnium, sed iusto-
rum quidem, vt mansio, & sors. Hæreditas enim San-
ctorum Deus est; creaturarum verò, cæterorumq́; sim-
pliciter, vt creator, & Dominus, suorumq́; prouidentiā
gerens.

Ex quo liquet, ne in hoc quidem deesse ordinem
secundum ea, quæ dicuntur *Ad aliquid*. Animaduertitur
is ordo secundum id, quod perficit, & quod perficitur;
quodq́; regit, & quod regitur. Ideoq; neq; spiritus secū-
dum personalem proprietatem suam, creaturæ spiritus
dicitur: sed secundum quod Deus vnus est cum patre
& filio, sanctificās, atq; inspirans, aut aliter eos, qui digni
sunt, meliores efficiens, atq; eos visitans.

Præterea, quoniam productor cùm sit eorum, quæ
Ad aliquid dicuntur, ad solumq́; dicatur spiritum: cōstat
& spiritum ex his, quæ *Ad aliquid* dicuntur, esse, atq; ad
solum referri productorem. Nam, si quid, secundum
quod eiusmodi est, ad aliud aliquid dicitur: constat,
quia & illud ad primum, quasi ad aliquid dicitur. Si
enim homo, secundum quod Dominus, ad alium ali-
quem dicitur; & ille, vt seruus ad eum referetur; quod
seruus, & dominus ad alterutrum semper relatiua sint:
hoc ipsum & in omnibus, quæ quasi *Ad aliquid* se ad in-
uicem habent. Cuius ergò spiritus, spiritus est, ille pro-
ductor est; spiritusq́; ad eum, cuius est spiritus, quasi
ad productorem refertur. Spiritus autem filij spiritus
dicitur: Filius ergò productor S. spiritus est, & spirans
ipsum est. Ideoq; processus illius spiraculo assimilatur,

& à ſpirando denominatus eſt, & ſpiraculum filij appellatus eſt. Ac iuxta S. Epiphanium; ſpiritus ex patre ſpirat, & filio.

Præterea Baſilius in libris contra Eunomium, & Arium: *Spiritus*, inquit, *ad patrem proprietatem intelligo, quia procedit ex patre. Ad filium autem, quoniam audio: ſi quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius.* Roman. 8.

Quoniam igitur non magis proprius patris, quàm filij eſt ſpiritus ſanctus; quia eſt eadem ſubſtantia patris, & filij: ſpiritus autem proprietatem ad patrem vir ſanctus intelligit; quia procedit ex patre; neceſſariò & ad filium proprietas eadem ratione intelligenda eſt. Itaque quod dicitur ſpiritus Chriſti, & ſpiritus filij, ex eo ipsũ eſſe commendat; maximè cùm vir ſanctus præmiſerit dicens, ad oſtendendam illius ſubſtantiam, ex Deo eſſe, id ſufficere, quod dicitur; *Spiritus oris illius.* Sed & Pſal. 32. in capitulis quoq; ad Amphilochium ait: *Neque hinc ſolum naturæ communio oſtenditur: ſed quia etiam ex Deo eſſe dicitur: non quaſi per omnia ex Deo prodiens, ſed quaſi ſpiritus oris illius: hinc quidem inſinuata proprietate; ſubſtantiæ verò modo ineffabili ſeruato. Et ſpiritus autem*, inquit, *filij dicitur, quaſi proprius illi per naturam.*

Ex his autem conſtat, quia magnus Baſilius proprietatem in diuinis perſonis dicere vult, velut cauſæ, cauſaliſq; conſortiũ. Quod enim dicit, tale eſt: Cũ audimus ſpiritũ S., ſpiritũ oris Dei, intelligimus ipsũ, naturaliter ex Deo eſſe. Hoc eſt enim proprietas: Modũ verò, quo ex Deo eſt, hoc eſt ꝓcedere ipsũ ignoramus. Etſi n. aliũ quidẽ gigni, aliũ verò ꝓcedere: atq; alium quidem ſine medio exprimo; alium verò per eum, qui ſine medio exprimo eſt, ſubſtantiã habere credim⁹: nihilominus tñ

modum

modum ignoramus. Hoc ergò cognito: quia eſt ex Deo naturaliter, conſequenter, quomodo ſit quæritur.

II. Itaq; proprietas hęc principaliter quidem cauſam, & *cauſale* ſignificat. Deinde, conſequenter, conſubſtantiale etiã. Atq; huius indiciũ eſt: primũ quidem, quia conſubſtantiale nullã indicat diſcretionem. Proprietas verò differentiam, diſcretionemq́; commendat. Deinde, quod conſubſtantialia quidem inuicem, ſecundum eandem verborum rationem, abſq; vlla adiectione cõuertuntur: Pater quippe conſubſtantialis eſt filio; & filius conſubſtantialis eſt patri. Quod ſanè conſubſtantiale hîc etiam diſcretionem præſupponit, ex nominibus patris, ac filij ſatis apparentem. Propria verò non ſimpliciter, ſed cum adiectione: Neq; enim dicere poſſumus, pater proprius filio, & filius proprius patri, ſed ita propriè reddemus: Filius quidem proprius eſt patri filius: Pater autem proprius eſt filio pater. Illo enim modo indiſcretè, & ſine relatione ad inuicem reddetur. Sic autem proprietatem filij ad patrem ſecundum quã ex illo eſt genitus, patriſq́; ad filium, ſecundum quam ipſius pater eſt, reddimus.

Oportebat igitur ſimiliter conuerti proprietatem, ſicut conſubſtantiale: ſiquidem proprietas conſubſtãtiale ipſum principaliter ſignificaret. Nunc verò huiuſmodi proprietatem conſubſtantiale ſequitur. Sicut & filius, nomen ſecundum ſe quidem proceſſum alicuius ex aliquo ſignificat, in eâdem ſpecie, conſequenter verò conſubſtantiale etiam. Quod enim ita proceſſit, neceſſariò etiam conſubſtantiale eſt. Non igitur ſpiritus ſanctus proprius filij ſecundum naturam diceretur, niſi per ipſum procedens naturaliter, per ipſum

etiam

etiam ſubſtantiam haberet. Quod enim ex aliquo, aut per aliquod ſecundum æquiuocum proceſſum prodit, vnaq́; ex illo eſſe monſtratur, à quo & proprietas maximè elucet, & conſubſtantiale conſequenter, eiuſdemq́; ſpeciei demonſtratur.

Idcirco magn. quoq; Baſil. hinc proprietatem inſinuari dixit, quia ex Deo eſſe dicitur. Quod autem ex Deo eſſe dicitur, cauſam oſtendit, qua præcedente cõſubſtantiale etiam ſecundùm huiuſmodi proprietatem in diuinis perſonis ſequitur. Quoniam igitur ſpiritus S. ſecundùm naturam proprius eſt filio: conſtat, quia ad illum veluti ad cauſam refertur. Vnde etiam conſubſtãtialis illi eſt.

Mag. item Baſilius in expoſitione XXXII. pſalmi ait: *Sicut igitur creator verbum firmauit cœlos; ita & ſpiritus, qui ex Deo eſt, qui à patre procedit, hoc eſt, qui ex ore eius, ne quid eum exteriorum eſſe, neq; creaturarum, arbitreris: ſed, vt quod ex Deo habeat ſubſtantiam, glorifices. Omnes enim in eo virtutes ſimul contulit.*

Et poſt pauca: *Hoc quidem in loco ſpiritus oris eius dici, vt intelligatur Saluator, ſanctiſſimuſq; eius ſpiritus. Vbi autem inuenietur? Apoſtolo ſcilicet dicente de filio: Ferens omnia verbo virtutis ſuæ. Virtutem, & verbum filij ſpiritum ſanctum poſuit.* Ac rurſum: *Quem Dominus* IESVS *interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui.* Ex quo etiam conſtat, ſtultum, & irrationabilem fuiſſe quorundam malignitatem; qui ex hoc Apoſtoli dicto *I*ESVS, deleuerunt, ne de filio Dei hoc intelligatur. Ex eo enim, quod illatum eſt, *illuſtratione*, arguuntur. Futura enim apparitio Domini IESV creditur, ſimulq́; in vetuſtiſſimis exemplaribus integritas Apoſtolicæ ſententiæ o-

Hebr. 1.
2. Theſ. 2.

M ſten-

ſtenditur. Hoc tamen in loco ſanctus vir os Dei filium eſſe ait; Dixerat enim ſuperius ſpiritum ex Dei ore eſſe, quod idem ſignificare dixit; qui à patre procedit.

S. autem Athanaſ. Antiochenus Epiſcopus, in eo libro, quem prædiximus; *Verbum*, inquit, *ſine ſpiritu nõ eſt: ſicut neq; ſine verbo mens. Mentem verò eſſe patrem verbi dicimus. Mens, in qua verbum, cum qua ſpiritus, S. ſpiritum oris Dei dicens, os enim patris filius.*

Si igitur, ſpiritus quidem ex ore Dei eſt; hoc autem idem eſt, quod qui à patre procedit: Os autem patris filius eſt: & quod dicitur ex patre procedere, illius ſubſtantiam ſignificat: cur non id quoq;, quod dicitur filij ſpiritus, & ſpiritus oris eius, indifferenter illius ſubſtantiam ſignificet: ſecundum quam ex patre per filium ꝓcedit: ac per ipſum: & ab ipſo eſſe habet.

Magnus item Baſilius in IV. contra Eunomium, quaſi ex cõtrario proponens: *Sed dicis*, inquit, *Si Dei quidem imago filius eſt, verbũ autem filij, ſpiritus, cur non filius filij ſpiritus dictus eſt?* In has igitur ineptias ipsũ impellẽte Eunomio: niſi ex filio eſſe ſpiritum ſanctũ crederet, Baſilius facillimè illi obuiaſſet dicens: quomodo eſſet ſpiritus filius filij, qui non quomodolibet ex filio, ſiue per filium procederet? ita enim ſe controuerſiæ huius moleſtia eximeret. Verùm id quidem non dixit: ſed, ſubijciens quod propoſuerat, ſoluit: *Nos autem & de hoc ad nos ipſos, quantum poſſibile eſt, reſpondemus. Nam ad te quidem etiam facere ſatis eſſet, eadem interrogatiuncula tibi quoq; imminente. Dicimus igitur: quoniam dicere filium ex filio, diuinitatis Trinitatem in ſuſpicionem multitudinis adduceret, audentibus hominibus. In promptu enim erat, ſuſpicari quoniam ſi filius ex filio natus eſſet, & ex eo rurſus alium*

nasci, atque rursus alium, ac deinceps in multitudinē crescere. Huius ergò rei gratia, ex Deo quidem esse spiritum Apostolus apertè prædicauit dicens: quoniam spiritum Dei accepimus: eumque per filium manasse, manifestum fecit filius; spiritum ipsum appellans sicut & Dei, & Christi mentem nominans, sicut & Dei spiritum. Filij autem filium appellare cautè declinauit.

Itaque magnus Basilius, filij quidem filium esse spiritum negat, ex filio autem siue per filium prodire asseuerat. Quod autem manare naturaliter, *procedere* significet; ex eo quidem manifestum est, quod eo verbo etiam in natiuitate filij Theologi vtuntur. S. enim Cyrillus, in libro, quem ad Valerianum Episcopum scripsit: *Sanctus*, inquit, *per naturam cùm sit, quemadmodum & pater, is, qui ex eo manauit vnigenitus filius à patre, sanctificatus dicitur secundum quod apparuit homo.*

Sed & ipse quoque Basilius in libro de spiritu sancto: *Spiritus*, inquit, *nihil sibi quæsitum habet, sed æternè cuncta habet, vt spiritus Dei, atque ex illo manans: manare*; posuit pro eo, quod est, *esse*. Patet autem ex præcedentibus. *Filij enim*, inquit, *spiritum ipsum nominauit, quemadmodum & Dei, eodem modo esse spiritum filij spiritum, quo etiàm est Dei, & patris.*

Idem rursus in eisdem, capitulo, quod inscribitur, *Cur non & spiritus filij filius*; inquit, *Non ideo, quia non ex Deo per filium sit: sed, ne Trinitatis existimetur infinita multitudo, filios ex filijs, vt sit in hominibus, habere credita.* Cùm dixisset igitur: non ideo, quia non ex Deo per filium sit, ostendit, quia ex Deo per filium est, duabus negationibus pro vna affirmatione vtens. Quem igitur esse per filium dixit; hunc etiam per filium manare indicauit: *esse*, ac, *manare in substantia*, indifferenter ponens.

Nam si, vt quidam putant; manare, manifestationem, qua mundo manifestatus est, signat: quoniam secundum hanc magis filium spiritus manifestat. *Ille enim* inquit, *me clarificabit*. Erit ergò & filius verbum S. spirit⁹: At id Gregorius Nyssenus negauit dicens: *Filius autem sanctus spiritus neq; est, neq; dicitur; neq; conuertitur habitus ista consequentia*. Nempe autem sitne, vel non sit filius spiritus sanctus: manifestatio nihil potest ostendere: nisi manare, substantiam simpliciter significet, sicut esse etiam: secundum quam scilicet substantiam per filiũ esse à Theologis asseritur.

Ex his verò illud conficitur, & spiritum sanctum non esse filium, quippe emanationis differentia, hoc est, modus differens processus illorum substantiæ, secundum Theologum Gregorium, hunc filium, illum spiritum sanctum appellari fecit. Hic enim ex patre sine medio; ille autem, per filium esse perhibetur.

Liquet autem & hoc, quod magnus Basilius, cum iure suo confutare obiecta valuisset, dicens: *Qui igitur neq; ex filio, neq; per filium substantiam habet, filij Filius existimari, crediq; non posset*: quoniam ea potius sententia sua erat, ex patre per filium, atq; à filio esse spiritum sanctum: ei, vt certissimæ, ac veracissimæ acquieuit; maximè cùm dixerit, ita esse filij spiritum sanctum, sicut & patris. Atqui, patris est, secundum quod ex eo est. Et filij igitur eadem ratione est: quoniam scilicet ab illo, esse habet, ac per eum procedit.

Idem præterea Basilius, aduersus Eunomium pugnans, asserentem ex solo filio spiritum sanctum, esse quasi creaturam, sicuti & filium ex solo patre, & ipsum

quasi

quaſi creaturam: arguere quidem illum, quod non ſit à filio, ſicut creatura interim omittit; tertio id reſeruans libro: *De hoc*, inquit, *cùm plus otij fuerit dicemus.* Circa finem autem ſecundi libri contra Eunomium, in illum inuehens: *Illud autem*, inquit, *cui ex omnibus obſcurum eſſe poßit, nullam efficientiam filij à patre dirimi: nihilq; eſſe in omnibus, quod inſit filio, quod à patre alienum ſit? Omnia enim*, ait, *mea, tua ſunt; &, tua, mea ſunt. Quomodo igitur ſpiritus cauſã ſoli filio aßignat, ipſiuſq; naturæ prædicatum; huius accipit creationem? Si quidem ergò duo principia ſubintroducens ſibi inuicẽ contraria, hæc ait; cum Manichæo & Marcione conteretur. Sin verò, ex vno quæ ſunt, ſuſpendit omnia, quod dicitur à filio factus eſſe, ad primam cauſam relationem habet. Itaque etſi omnia per filium in eſſe producta credimus, omnium tamen Deum cauſam eſſe non tollimus.*

In his vir ſanctus Eunomium exagitat, quod interim à patre non dixerit eſſe ſpiritum ſanctum. Sin verò hunc non à filio eſſe crederet, Baſilius facilius eius obiectioni obuiaſſet dicens: *quoniam quidem à filio nulla ratione, eſſe, habet, quomodo ſecundum te, ex ſolo filio eſt?* Cæterum, id quidem non dixit: ſed, eum à filio eſſe, cum pro conceſſo poſuiſſet, Eunomium arguit, quod à patre illum eſſe deneget. Ac deinceps, ſe contra eum armans, ait: *Quomodo ergò, non apertum periculum eſt, à patre ſpiritum diuidere, id eſt, eum non eſſe à Deo, & patre, contendere: cùm vtrumque nobis Apoſtolus coniunctè* tradat; *& nunc quidem, Chriſti ſpiritum dicat, nũc autem Dei, ita ſcribens; Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic, non eſt eius.* Roman. 8. Ac rurſum: *Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum, qui ex Deo eſt.*

Vbi notandum, quia Eunomium insimulans, quod non etiam à patre spiritum diceret, sed diuideret à Deo spiritum · ipse, quod coniunctus sit, testimonium ex Apostolo producens, Deo, & Christo coniunctim spiritum commendat, hoc est, ex vtrisq; esse. Nam, si à Deo diuidi, id est, non esse à Deo; coniungi Deo, & Christo, constat, quod ab ipsis esse significat: Eius autem rei indicium est, quod cùm dixisset; spiritum, nunc quidem Christi dici, nunc autem Dei, cùm testimonio firmare vellet, quomodo sit Dei: *Nos autem*, inquit, *non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritũ, qui ex Deo est:* quasi tantundem valeat dicere, spiritum Dei, & spiritum, qui ex Deo est.

Cùm igitur exposuisset testimonium quod coniũctè dicatur spiritus sanctus, & spiritus Dei, & spirit9 Christi, Apostolumq́; introduxisset testem; etiam ex Euangelio testimonium ad hoc asserendũ assumere voluit: ac deinceps ait: *Cùm autem hunc Dominus spiritum veritatis dicat: ipse quippe est veritas, & qui à patre procedit*. Hìc idem rursus existimat spiritũ veritatis dici, atq; à patre ꝓcedere, pollicitus n., testimonium se dicturum, quod coniunctè spiritus Dei, & Christi diceretur; Christi quidẽ esse, ex eo, quod spiritus veritatis dictus est: ostendit autẽ Dei esse; quia ꝓcedit à patre. quoniã igitur, quod dicitur, spiritus Dei, & spiritus, qui ex Deo est, & qui à patre ꝓcedit, causã significat: quodq́; spiritus Christi, & spiritus filij, & spiritus veritatis est, & dicitur, causã similiter ostendit. Hæc n. vt * magister docuit, eandẽ habẽt vim: ideo etiam dixit; spiritum S. à filio esse habere, atq; omninò ex illa pendere causa, idq́; rationem pietatis tradere: concordatq́; sibi sanctus vir in hoc, atque in alijs plerisq; locis. Ex quibus constat, spiritum sanctũ, relati-

* S. Basil.

relatiuè filij ſpiritum dici, & ſpiritum Chriſti, & ſpiritum veritatis.

Nyſſenus quoq; Gregorius ſuper oratione Dominica: *Vnigenitus*, inquit, *Filius à S. ſcriptura nominatur, atq; hactenus illius proprietas traditur. Sanctus autem ſpiritus, ex patre dicitur, atq; ex filio eſſe veris teſtimonijs aſſeritur.* Si quis autem, *ex*, præpoſitionem hoc in loco à quibuſdã adiectã aſſeueret: Primùm quidem in vetuſtiſſimis exemplaribus ita haberi inuenitur, vel ſaltem locus notatur; vnde, quorundam nimis inſipientium hominũ temeritate, particula illa deleta, perſpicitur.

Deinde, nihil ſibi inſolitũ dixit vir iſte: Quod n. alibi ait; *aliud quidẽ continenter ex primo, aliud verò per id, quod eſſet cõtinenter ex primo*, hoc ait & hìc vniuerſaliter: quippe verũ eſt, quod eſſentialiter per aliquod procedat, & per ipsũ ſit, ac per ipsũ proceſſus proprij ſubſtantialẽ habeat modũ, id etiã ex ipſo eſſe. Imò, conſona Baſilio dixit; Ille quippe vt ex prædictis conſtat, quod S. ſpiritus filij ſpiritus dicitur, in ſubſtantia illius intellexit. Quod n. ſpiritus filij, & ſpiritus oris eius dicitur, idem eſſe ait, ac ſi diceretur, ex patre procedere. atq; ex eo, quod dicitur ſpiritus filij, huiuſmodi ad eum proprietatẽ deſignari definiuit, qualẽ ad patrẽ ex patre, quod dicitur, procedere cõmendat: ſufficereq; ait, quod dicitur ſpiritus filij, & ſpiritus oris eius ad inſinuãdam ſubſtantiã ipſius; neq; minus aliquid ſignificare, cũ filij ſpiritus dicitur, quã cùm eũ ex Deo eſſe illũ audimus. Ille igitur hoc ita expoſuit. Pari autem intelligentia id dictũ & Nyſſenus accepit, quia enim, inquit, Apoſtolus eum filij ſpiritũ, ſicut & Dei nominauit, ſecundũ eundẽ morẽ eſt ſpiritus filij, ſecundũ quem & Dei, & patris. Verùm, Dei, & patris ſpiritus dicitur, quaſi

ex ipſo exiſtens. Igitur,& filij ſpiritum, vt, qui ex ipſo ſit,& ab ipſo eſſe habeat,accepit. Non ergò noua, neq; inſueta voce, & intelligētia,beat. iſte vſus eſt: ſed ex diuinis literis occaſione ſumpta,conſentanea magno patri Baſilio locutus eſt.

Ioann. 14. Sanctus quoq; Cyrillus ſuper illud Euangelium: *Alium paracletum dabit vobis*, ait: *Alium quidem paracletum ſpiritum vocat. Vna quippe in vtriſq; ſubſtantiæ ratio, non extra ipſum ponens; ſed alteritatis verbum in eo ſolo dans; quod ſpiritus ipſe propria ſubſtantia eſſet, atq; ſubſiſteret. Neq; enim filius ſpiritus eſt, ſed eum verè, propriè q; cùm ſit, atque ſubſiſtat, hoc, quod eſt, in fide ſuſcipiemus: ſpiritus enim eſt patris, & filij:* Hîc notandum, quod ad oſtendendum, ſpiritum ſanctum ſubſtantialiter eſſe, atq; ſubſiſtere hoc, quod eſt, hoc eſt à filio diſcretum eſſe, adiunxit: *Spiritus enim eſt & patris, & filij.* Itaq; cùm dicitur ſpiritus filij, diſcretionem quandam oportet intelligere, nō conſubſtantialitatem, vt quidem dixeruur: etſi, quàm maximè, vt dictum eſt, inde conſubſtantialitas ſequitur. Sicuti & à patre quidem diſcernitur ſpiritus: quia ipſius eſt ſpiritus, vtpote ab ipſo prodiens: Ipſo autem hoc, quod illius eſt ſpiritus, procedit ab illo, conſubſtantialiſq; illi eſt, & filius à patre diſtinguitur, ſecundum quod filius eſt: ac diſcretio quædam ſignatur ex nomine: eo autem ipſo, quod filius eſt, omninò etiam conſubſtantialis eſt.

Et quoniam in diuinis perſonis diſcretio relationem ſecundū cauſam, cauſaleq; ſignificat: quod autem dicitur filij ſpiritus, diſcretionem indicat; conſtat, quia cùm dicimus ſpiritum filij, relationē ſecundum cauſā, atq; cauſale ſignamus. Enimuerò id dicere nō poſſum⁹,

referri

referri quidem ſpiritum ſanctum ad patrem, & ad filium, idé eſſe, quod proprietates habere ſpiritum ſanctum, vt ad ipſos differenter referatur: aut ſpiritum differentem quempiam eſſe, ac duplicem; aut filium, nõ ſecundùm eſſentiam, vnum eſſe cum patre, quæ identitatem filij ad patrem tollunt, vnumq́;, ac ſimplicem ſpiritus proceſſum, ſecundùm quem ad patrem, & filium refertur, ex patre per filium procedens, vnà auferunt.

Deinde, etſi filius ad patrem, & ad ſpiritum refertur, & pater itidem ad filium & ſpiritum: ſed omninò hæreticum eſt, etiam de ſpiritu ſancto iſtud putare, vt ipſe quoq;, gemina relatione ſcilicet ad patrem, filiũq́; referatur. Spiritus enim ſecundum vnam, ac ſolã perſonalem proprietatem ſuam, ac ſecundum quod ſpiritus, ad patrem refertur, & filium; Pater autem & filius ad inuicem quidem & ipſi perſonalibus proprietatib⁹ referuntur: Ad ſpiritum verò, non his, verùm alia relatione, quàm generationis, ac natiuitatis, * productionis ſcilicet, ſecundum quàm, vnum ſunt pater, & filius: etſi ſuis ad inuicem differentijs diſcreti. Nam, ſecundum quod ille pater, hic filius eſt, ad inuicem ſolũ dicuntur. Itaq; illic quidem fas eſt, ſecundum vnum ſcilicet, ac ſolum ipſius perſonalem proceſſum, ſpiritum ſanctum ad patrem, ac filium referri: In patre verò, ad ſpiritum & filium; ac rurſus, in filio ad patrem & ſpiritum ſanctum, omninò impoſſibile eſt: Nempe enim, etſi patris perſona, vna cùm ſit, ac ſimplex, ad filium ac ſpiritum refertur; dicere poſſumus; quoniam pater quidem ad differentes perſonas, ſpiritum ac filium, refertur, ſecundum quod ſunt perſonæ differentes; ideo

*Spirationis.

* lege Gregor. de Val. Tom. 1. cōment. Theol. dis. 2. q. 10. p. 5.

& refertur differenter: spiritus autem sanctus, etsi ad personas differentes refertur, sed non secundum quod inuicem differentes sunt, refertur: neq; enim ad patrem, secundum quod pater est: esset enim spiritus* filius: neq: ad filium, secundum quod filius est: ad filiū enim sic pater refertur solus: itaq; quoniam vnum aliquid, ac simplex est, in patre, ac filio, ad quod refertur spiritus; meritò, & vnica relatione ad eos referri dicendus est.

Insuper quoniam idem & vnus spiritus sanctus indifferenter, & sine aliqua adiectionis varietate, patris, ac filij spiritus dicitur: necesse est, secundum eundem modum, etiam amborum sit: sin aliâs, filij ad patrem inæqualitas sequitur: similitudinisq; incommutabile hinc tollitur. Sicut enim sapientia, bonitas, iustitia, conditionisque ratio, patri filioque distributa, eis itidem, & sine varietate redduntur; ideoque vna essentia, & vna virtus, & vnus Deus est: ita, & in spiritu sancto, æqualitatis ratio, necessariò habenda est. Aliâs quippe, sicut in illis, cùm non similiter patri redduntur & filio; diminutio, varietasque essentiæ filij ad patrem, sequitur, vt dictum est, secundum Arianorum propositionem: profectò & in sancto spiritu cum ambobus similiter, ac sine vlla varietate reddatur, si à nobis dissimiliter, ac variè redditur, idem necessariò sequitur: multoque hîc amplius. quoniam, & de consubstantialitate spiritus ipsis sermo est.

Id & Magistri Ecclesiæ senserunt. Ait quippe Cyrillus beatissimus; cùm illud exponeret: *Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis; Dei enim, & patris*

tris naturalium bonorum essentialiter socius, consorsq́; , cùm sit eodem modo habet spiritum, quo habere eum pater intelligitur, non inductum, neque extrinsecus inuectum; id quippe sentire, summæ vesaniæ est: sed, sicuti vnusquisq; nostrum proprium sibi continet spiritum, atq; ex intimis visceribus ad exteriora profundit: propter hoc ipsum deniq; insufflauit corporaliter Christus, ostendens, quoniam sicut ex humano ore procedit corporaliter spiritus, ita, & in diuina substantia, qui ex ipsa est, spiritus deificè, digneq́; profunditur. Ioan. 20.

Idem rursus cùm illud Euangelicum exponeret; *Et Deus erat verbum: non ergò,* inquit, *minor est, qui eandem habet efficientiam, quam perfectus pater, genitorisq́; spiritum habet proprium naturæ bonum viuumq́;, & sibi substantialiter insitum, quemadmodum videlicet & pater.* Ioan. 1.

Hic, si rursus quis duos processus sancti spiritus ponens, vnum * intemporalem ac substantialem; temporalem alterum, nec substantialem, patri quidem ambos assignet; filio verò secundum ac temporalem; secundũ quem & mitti dicitur ab ipso, & dari, & infundi, & si quid aliud huiusmodi de tanta re dici conuenientius potest: Primò quidem * id legem ferentis est; neq; enim id à quoquã sanctorũ dictum est: atq; vnà hoc ipsũ inprimis est, quod minorem patre filium ostendit

III. * ἄχρον-ον. * Hoc est, nihil probantis, sed tantũ cum autoritate asseuerãtis

Deinde nõ dicitur tantum: quia per ipsum mittitur, & datur: sed, quia etiã procedit, quod profectò substãtialem S. spiritus processum signat: qui etiam æternus atq, ante secula creditur. Sed enim iam supra declaratum est, quæ ineptiæ, quæ indigna huiusmodi homines sequantur. Præter id namq;, quod filio, ministri ordinem assignãt, etiam accidentia secundũ tempus filio ac spiritui, imperfectionemq́; simul assignare cogentur.

Sed

Sed, ne in has nugas decidamus, dicendum eſt, ſecundum mag. Baſil.: quia, quo d e x Deo ꝓcedit, non procedit in tempore, etiãſi in tẽpore eius efficacia appareat: Et quia ſecundum id quidem, quod dicitur, *ex quo*, vnicus proceſſus; ſecundum verò id, quod dicitur, *in quod*, geminus eſſe ſecundum noſtrum habitum agnoſcitur, & quæq; alia ſupra dicta ſunt. Quanquam nunquam à filio daretur, niſi ab ipſo eſſet. *A quo enim*, ait magnus Athanaſius, *dari oportebat ſpiritum, niſi ab eo, cuius eſt?* Aliâs quippe miniſter eſſet filius. Et certè, ſi priorem illum, ſubſtantialemq́; proceſſum, ſecundum quem ab eo procedit, pater apud ſeipſum quaſi non communem filio ſeruaret, miſſioniſq́ue tantummodo illum communione dignaretur: ex menſura ergò

Ioann. 1. daret pater filio ſpiritum, & non, vt Baptiſta dixit, *non ad menſuram.*

Præterea ſi quidem miſſio patri, filioq́; communis ſit, proceſſio verò à patre ſolo non communicante ſibi filio, omnia quidem filij patris erunt; non autem omnia patris, & filij. Non ergò verum erit, quod à veritate

Ioan. 17. ipſa dictum eſt: *Omnia mea, tua ſunt; & tua, mea ſunt.* Et illud: *Omnia, quæ habet pater, mea ſunt*, quod abſurdiſſimũ eſt, Sanctorumq́; ſententijs penitus aduerſum.

Ait enim Cyrillus beatiſſimus ſuper illud; *Omnia, quæ habet pater, mea ſunt. Fructus igitur, & figura expreſſa paternæ ſubſtantiæ filius cùm ſit; omnia, quæ ipſius ſunt per naturam, ſibi vendicat; idcirco ait; omnia, quæ habet pater, mea ſunt; ideo dixi vobis, quia, de meo accipiet, & annuntiabit vobis, ſpiritus ſcilicet, qui per ipſum, atq; in ipſo eſt.*

Et idem rurſus ſuper illud: *Hoc erat in principio apud Deum: Deum, inquit, verum ex Deo patre vero genitum ſeipſum*

psum vnigenitus ostendens ait; Omnia, quæ habet pater, mea sunt; omniumq́; proprietatum, quæ patri insunt naturaliter, hæres filius est, vt ex ipso secundum naturam existens, etiamsi non intelligatur esse pater; omnia autem perfectè in se ipso habens, quæ sunt paternæ substantiæ propria atque præcipua.

Idem super illud; *sicut tu me misisti in mundum*: quoniam, inquit, ex patre, & in patre, *secundum naturam est filius, fructus existens verus substantiæ ipsius, patris proprium spiritum sibi per naturam vendicat.*

Sed & magnus Basilius in libr. de Fide, cuius initiũ est; DEI *quidem meminisse iugiter: Filius quidẽ*, inquit, *vt Filius, naturaliter, quæ patris sunt, possidet: vt autem vnigenitus, omnia habet in se ipso collecta.*

Si ergò, omnia, quæ habet pater bona præcipua, & propria patris, & filius itidem habet: præcipuus autẽ est spiritus viuens, & substantialiter insitus, isq́; propriè filij naturæ bonum esse à Theologis asseritur: quãuis etiam præter patrem esse solum, omnia quæ patris sunt filium habere itidem asseueratur: constat profectò quia & filij est spiritus sanctus, sicut & patris: ac secundum eundẽ modũ. Aliâs enim summa illa cum patre identitate & incommutabilitate, filium excluderemus.

Verùm, etsi eandem substantiam habet & pater & filius, sicut in diuina illa, simplicissimaq́; natura dignè habere intelligitur; eandem tamen pater ita habet, vt à nullo accepisse, cùm sine causa sit, intelligatur: Filius autem eandem ita habet, vt à patre acceperit, vt à causa, filijq́; rationem nascendo sibi vindicauerit. Similiter autem & de spiritu dicendum, quod eandem

cum illis habeat substantiam, à patre quidem procedens, à filio autem accipiens causabiliter, hoc est processus ratione: siue ex patre per filium secundum suum substantialem processum, secundum quem ex patre, esse per filium asseritur.

Dicere autem; si omnia patris habet filius;, & filius necessariò iam pater est: hominum est parum considerate loquentium, saluatorisque delentium vocem, ac personarum ordinem omninò ignorantium. Neq; n. iam esset filius, filius; neq; pater, pater; sed mista omnia, & confusa essent proprietatibus sublatis. Cæterum constat seruatis tantùm proprietatibus, quæ personas commendant, reliqua omnia, esse communia. Namque hic patris, ac sui mentionem faciens Dominus, & omnium; *Omnia enim*, inquit, *quæ habet pater mea sunt*; his, qui Trinitatem, & vnitatem confitentur; dicendo, pater, & filius, intelligendas proprietates dedit, discretionemq; personarum. *Omnia*, autem dicẽdo, cunctæ naturæ bona, quæ pater habet, præterquã esse patrem, intelligi voluit.

Vnde magnus quoq; Basilius in libro de fide: *Omnia quæ pater est, filius est. Patrem dixi, & filium, has mihi proprietates serua. Manens igitur filius, filius, omnia est, quæ pater, iuxta ipsius Domini vocem dicentis: Omnia, quæ habet pater, mea sunt. Re enim vera imaginis sunt omnia, quæ adsunt primitiuæ formæ.*

Beatus item Cyrillus in secundo ad Hermiam ait; *Coæternum patri credimus filium, omniaq; æqualiter habentem, præter solum gignere.* Idemq; in libro suo, de Trinitate: *In filio*, inquit, *vnigenito, per omnia simili patri, & æquali, præter id solùm, quod pater non est.*

Diuus item Chrysostomus in homilia 39. super Ioannem, super illud; *Vt omnes honorent filium, sicut honorãt & patrem: Num ergò,* inquit, *& patrem ipsum appellabimus? Absit. Idcircò enim dixit; filium, vt manentem filium, vt patrem honoremus. Qui autem ipsum dicit patrem, nõ iam vt patrem, filiũ honorat, sed permiscet, & confundit omnia.* Ac post pusillum: *Dedit, autem idcirco dictum, ne ingenitum ipsum suspiceris: neq; duos patres esse putes. Omnia enim quæ pater est, hæc & filius ist, genitus, & manens filius.*

Porrò, si quis etiã spiritũ S, eiusdem essentiæ cnm patre, & filio cũ sit, & ipsum quasi necessariò se ꝓducere subinferat: audiet, hinc quidem esse nihil, quod ipsum se ipsum proferat, ipsumq; sui ipsius causa sit: hinc verò nullam aliam nobis personã præter tres, in diuinis tradtam, vt illam producat spiritus. Itaq; cogetur personã aliam, quæ producatur, inuenire: quandoquidé, quod producit, & quod producitur, idem esse non potest; simulq; sermonis tolletur fundamentum. Præsupponitur quippe, iuxta sacri eloquij positionem, spiritum ꝓduci, vel procedere: solumq;, vnde, quæritur; & si pater, & filius vnus ꝓductor est: at quod producit, & quod producitur, idem esse non potest. Sic enim necessariò eius, quod dicitur, vnde, causa tolletur. hac verò ratione, & quod dicitur ex patre per filium prorsus aufere-tur. Non ergò est putanda instantia, quam & ea, de quibus sermo est, & quæ à disputationibus concessa sunt, tollunt.

Quanquam etiamsi alia persona detur, hoc ipsum & de illa quispiã inquiret, atq; ita nusq̃ sistetur infinitas. Pari enim ratione, aut in infinitũ ꝓgreditur processuũ numerus; aut, si stabit vspiã, cur non hoc magis in spũ

tertia videlicet persona Trinitatis, vt & Trinitatis nobis confessio seruetur; & huiusmodi vanitas omninò arceatur? Nam præter id, quod huiusmodi ratiocinatores vani, nihil concludunt; etiam, quæ nobis de Trinitate sunt tradita, mouentur. Posito enim etiam ex solo patre esse spiritum, eadem & ad illos nihilominus erit instantia, hæsitatioq; manebit. Vt ergò & eis ipsis, & nobis nihil ad disputationem conferens eiusmodi instantia imò etiam proposita destruens abijciatur.

Ex his ergò, quæ diximus, apparet, & ipsum filij nomen, & multum quidem, ad propositum conferre. Neq; enim pater verus, pater esse diceretur; nisi se ipsũ penitus communicaret filio: neq, filius, verus esset filius, nisi patris omnia haberet in se ipso, sed neq; esset incommutabilis imago patris, si illo minor appareret: neq; sigillum vniforme esset, quod in se ostendit patrẽ, iuxta magnum Basilium: *Imaginis quippe sunt omnia, quæcunque insunt primitiuæ formæ*, vt ipse ait, & sicut Gregogorius Theologus in sermonibus de filio dixit: *Hæc enim imaginis natura est, imitationem esse primi exemplaris, idemq; esse potius, quàm assimulationem, ne sit in alio similis, in alio dissimilis*. Et adiecit; Hic autẽ eo etiã magis, quo viuẽs, *viuentis est imago*. Sed neq; Christ. vera ꝓsecutus esset de se ipso dicens: Omnia, quæ patris essent, se habere: Habet autem pater proprium naturæ suæ bonum, spiritum sanctum. Et quoniam vnam, eandemq; naturam filius ex patre genitus etiam cum patre habet, quis audeat hac præditum filium asserere paternorum bonorum alijs gaudere, alijs priuari? Atq; hinc omnium, quod dicitur definitionem tollere, cùm Dominus patris omnia se habere dixerit? Præterea dictum est; *qui* Ioann. 14.
videt

videt me, videt & patrem. Quod autem dicitur, *videt*, ꝓ eo positũ est, quod est, intelligit, ita exponẽtibus Patribꝰ.

Et hinc itaq; constat, quod qui filium sine spiritu cogitat, etiam patrem spiritu destitutũ intelliget. Quia enim filius patris est definitio & verbum; & sicut definitio ad definitum, siue definibile; sic se habet filius ad patrem iuxta Theologum Gregorium: omninò, qui definiti definitionem nescit; neq; ipsum definibile, ac definitum sciet. Itaq; si quidem pater spiritus sancti causa est, & filius cum eo. Quod si nõ filius, neq; pater quidem. Nam quod in incommutabili imagine non cernitur, id neq; in primitiua forma inspicietur. Et qui filium spiritus sancti causam non inspicit, ne patrem quidem causam huiusmodi videre poterit. Quod enim ait Christus, veluti breuis quædam patris, & filij parilitatis, & æqui honoris definitio est. Quantæ igitur, & quàm periculosæ audaciæ est, cùm tanta sit ambobus incommutabilitatis, identitatisq́; ratio, spiritum à filio auferre, contra Domini, patrumq́; sententiam, vt hinc etiam imaginis incommutabilitas tollatur, essentiæq́; differentia necessariò sequatur, Vnde sanè constat, patrẽ, & filium, vnam esse S. spiritus causam, gignendi, nascẽdiq; proprietate seruata.

Ioannes item Chrysostomus in XXXVIII. super Ioannem homilia: Interrogantibus Arianis, quomodo eiusdem esset essentia, qui mitteret, & qui mitteretur, respondit dicens: *Rursus ad humana orationem conuertis, neq; intelligis, ista propter nihil aliud dici, nisi vt & causam sciamus, & in Sabellij morbum non incidamus*. Constat ex his, quoniam *mitti*, vnà quidem diuinarum personarum discretionem commendat: simul etiam causam, & cau- V.

ſale indicat. Propter nihil enim aliud mitti dictus eſt, niſi vt cauſam ſciamus, & in Sabellij morbum non incidamus. Si autem mittere, & mitti, cauſam, & cauſale ſignificat, à filio autem mittitur ſpiritus ſanctus, liquet ſecundum D. Chryſoſtomum; quia, filius cauſa eſt ſpiritus ſancti: & quoniam à patre & filio mittitur; pater ergò, & filius vnus mittens, vnaque cauſa S. ſpiritus eſt. Itaq; non ſolum per id, quod dicitur procedere; cum ſpiritus ex patre per filium procedere à Theologis aſſeueretur: verùm, per id quoq;, quod mitti per filium ſpiritus dicitur, filius ſpiritus ſancti cauſa ſecundũ ſubſtantialem, & vnicum, & ſimplicem proceſſum, iuxta Eccleſiæ Theologos, fideiq; principia eſſe inuenitur. Et illud vnà apparet, quod non dare ſolummodò, & *audire*, & *accipere*, in diuinis, vt ſupra demonſtratum eſt, cauſam, & cauſale, perſonarumq; diſcretionem, & ab alio eſſe, & cauſam eſſe indicat. Sed & *mittere*, & *mitti*, cauſã itidem, & cauſale ſignificat, mittiq; ab alio *eſſe* demonſtrat. Ideo, & pater mitti non dicitur; quoniam ex nullo eſt: Filius autem, & ſpiritus ſanctus, quoniam ex cauſa ſunt, ſecundum ſui proceſſus differentiam mitti dicuntur, Filius quidem, à patre ſolo; quia, & ex ſolo eſt: ſpiritus autem ſanctus à patre, & filio: quoniam per ipſum, & ab ipſo eſt. Aliter enim ſi accipiantur iſta, locum in ſancta Trinitate non habent, vbi ſubſtantiæ incommutabilitas, atque identitas eſſe, pro confeſſo habetur.

Liquet autem ex his, quod in filio quidem gigni, *mitti* eſt, in ſpiritu verò procedere eſt. Neq, mitti ſolũ, ſed quælibet verba, proceſſum ſimpliciter ſignificantia. filioq; ac ſpiritui conuenientia: in altero quidem

natiui-

natiuitatem, in altero autem processionem commendant, iuxta scilicet illorum, proprios, substantialesque processus. Hæc enim & sancti Patres dicunt.

S. deniq; Cyrillus, super illud Euangelicum; *Qui autem accipit illius testimonium, signauit, quia Deus verax est;* pater, inquit, *filium ex propria natura protulit, veluti ex lumine splendorem, secundum ineffabilem, atq; inenarrabilem diuinæ natiuitatis morem, quod ipse quoq; nobis ostendit dicens: Vnigenitus ego ex patre exiui, & venio. Exiuit quippe ex patre in propriam substantiam filius; & si in ipso semper secundum naturam est, quodq; nobis in illo exisse significat, hoc rursum hîc mitti indicat.*

Idem super illud: *Mea doctrina non est mea, sed eius, qui misit me. sciendũ verò,* inquit, *quod per id, q̄ missum se iterũ dicit, non secundum se esse à patris dignitate ostendit, neq; enim seruilis illa missio intelligenda est, & si quã maximè seruili forma vestitus, hæc de se sine crimine loquatur. Missus est autem ita, sicut verbũ ex mente; sicut splendor solis ex ipso.*

Idem super illud: *Sciens quia omnia dedit ei pater in manus:* & *certè,* inquit, *non ignorans; quia omniũ habet potestatẽ, & quia à Deo exiuit, hoc est, ex patris essentia natus est.*

Idem super illud: *Credidistis, quia à Deo exiui: Ex eo,* inquit, *quod ait, exiui à Deo, hîc rursus putabimus dictũ, vel, quia natus sum, atq; ex illius substantia illuxi secundum processum, vt essem, & intelligerer, fortassè propriè, ac substantialiter, nõ tamẽ penitus diuisim Est enim in filio pater, rursumq;, secundum naturam, in patre filius. Siue exiui, pro eo, quod est, factus sum homo, vestram formam, naturãq; suscipiens, Quasi enim locus cuiuslibet rei est propria natura, à qua exit, cũ ad aliud quodlibet migrat, & quod non erat, efficitur.*

Sanctus item Maximus controuersiam Anomæi seu Ariani cum orthodoxo in morem dialogi conscribens, Anomæum interrogantem facit; quidnam sit *gignere*, & *nasci*, & *emittere*, atq; *producere?* Orthodoxumque ita respondentem introducit: *Pater quidem gignit, hoc est, genuit; filius autē gignitur, id est, genitus est; atq; ipse pater emittit spiritū, hoc est emisit; spiritusq; procedit, hoc est, pcessit*

Consona his, & B. Gregorius Romanus Pontifex in homilia super illud Euangelium; *Cum serò esset die illa vna sabbathorum*, loquitur dicens: *sicut misit me pater, & ego mitto vos: Hoc est, ea vos charitate diligo, cùm inter scandala persecutorum mitto; qua me charitate pater diligit, quem venire ad tolerandas passiones fecit. quamuis mitti etiam, iuxta diuinitatis naturam, aliter possit intelligi. Eo enim ipso à patre filius mitti dicitur, quo à patre generatur. Nam, sanctum quoq; spiritum, qui, cùm sit coæqualis patri, & filio, non tamen incarnatus est, idem se filius mittere perhibet dicens: Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre. Si enim mitti, tantummodo incarnari deberet intelligi, Sanctus procul dubio spiritus nullo modo diceretur mitti, qui nequaquam incarnatus est; sed eius missio, ipsa processio est, qua de patre procedit, & filio. Sicut igitur spiritus mitti dicitur, quia procedit: ita & filius non incongruè mitti dicitur, qui generatur.*

Hom. 26. super Euā.

Quod igitur ex D. Patris Chrysostomi dictis colligitur, hoc etiam Sanctorum cæterorum sententijs colligi datur. Mitti quippe hoc in patre, ac filio significat, quod & nasci, & ex patre esse habere: etsi iuxta filij humanitatem ista intelligi possint. Porrò cùm hoc in spiritu sancto non habeat, ideo quod corpus non assumpserit vt filius, restat, intelligendum de naturali processu S. spiritus ex filio, quod mitti, & exire, & prodire dicitur.

Ex

Ex quibus etiam maximè manifeſtum eſt, vt diximus, non duos eſſe ſancti ſpiritus proceſſus, quod à quibuſdam aſſumitur; hoc enim pluribus arguitur: etſi propter illius temporalem manifeſtationem, noſtrũq́ue profectum, æternum quod eſt, temporale videatur, vt ſuperius dictum eſt.

Quod ſi D. Chryſoſtomus alio in loco dixit; *Cùm verò mitti audieris, noli de diuinitate dictum accipere:* DEVS *non mittitur:* dicendum, quòd, quia plurimi hæreticorum, ex eo quod dicitur mitti, gradus diuinitatum introducentes, vnamq́; , & vnitiſſimam eſſentiam & deitatem diuidentes; aliam quidem mittere, mitti aliam docebant: ideo, præceptor pietatis, illud quidem denegat, ne deitatum introducatur multitudo, deorũq́; conſequentium partim ſuperiorum, partim inferiorũ, iuxta ſcilicet ſubſtantiarum differentias: & ait; quia deitas non mittitur, neq; Deus, quando ſecundũ Deitatis nomen abſolutè dicitur, & ſine relatione. Per id verò, quod mittere, & mitti dicitur, perſonarum ſubſtantiam, cauſamq́; & cauſale confitetur. Dicitq́; idcirco dici, quia mittitur, vt cauſam ſciamus, & in Sabellij morbum non incidamus, *mitti* ſic accipiens, ſecundũ quod perſona, ex perſona ſubſtantiam habet, ex ea ꝓdiens, cùm vna illis ſit eſſentia.

Itaq; ſecundum quod diuina perſona eſt, mitti ponitur: quia & mitti in diuinis, vt dictum eſt, ab alio eſſe ſignificat. Aliâs quippe, & ſibi ipſi, & Saluatoris ſententijs aduerſaretur apertiſſimè de ſe dicentis; miſſurum ſe paracletum ſpiritum veritatis: ſe ipſum *veritatem* dicens, illum ſcilicet ſpiritum, quem mittit pater, & qui à patre procedit. Ex quibus id etiam apparet,

quod qui per donum sine substantia, non personam, secundum quod persona est, mitti à filio spiritum sanctum dicunt, non rectè opinãtur. Qui enim ex patre procedit, paracletus est spiritus veritatis, *quem mittet,* quidem, inquit, *Pater in nomine meo,* hoc est, per me. Missurum verò se, ipse quoq; pollicetur, qui discipulos doceret, eisq́; suggereret omnia. Hunc ergò spiritum quis audeat sine substantia dicere, nisi blasphemare velit?

Magnus quoque Basilius in libro de sancto spiritu:
VI. *Spiritus,* inquit, *sanctus, nihil sibi acquisitum habens est, sed æternè habet omnia, vt Dei spiritus, & ex eo manans, causamq́; ipsum habens, vt fontem sui.* Vbi notandum; quia Deum causam esse sancti spiritus ex eo, quod fons eius sit, monet. Ait enim: *Causam ipsum habet, vt fontem sui.* Liquet autem, quia fontis nomen causam significare vult.

Magnus item Athanasius in ea, quam scripsit disputatione orthodoxi, & Anomęi, ex persona orthodoxi ait; *Spiritum autem ingenitum dico: non enim habet generationis auctorem, sed fontem sui. sicut enim fons extrinsecus nõ gignit, quam fundit aquam, sed ex se ipso inundans habet: ita & Deus fons spiritus est, vt dictum est, largitor eius, non illũ extrinsecus sumens, sed ex se ipso profundens, scriptum quippe est:*
Hierem. 2. *Duo n. mala fecit populus meus; me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi lacus contritos, qui non poterunt aquam continere. Et Apostolus dicit; qui largitur nobis spiritum, & operatur in nobis virtutes.* Quod autem aqua viua sit spiritus,
Ioan. 7. *Christus docuit dicens: qui biberit ex aqua, quam ego dabo, sicut dicit scriptura; flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Et hoc in loco magnus Athanasius; *Fontem,* patrem dixit; spiritum, aquam.

Vbi

Vbi verò enumerat scripturæ testimonia naturalis communionis, ex eo, quod similiter sit pater, & filius, & spiritus sanctus: ibi Christum fontem spiritus dicit, aquam verò sanctum spiritum nominat: Ait denique: *Dicit Saluator iterum; qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Exponens autem Euangelista, quid sit aqua viua; hoc autem, inquit, dicebat de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Dicit enim Propheta: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi lacus contritos, qui non poterunt aquam continere.*

Idem rursus in libro de dispensatione incarnationis Dñi, cuius initium est; *qui malignè diuinas literas volunt intelligere*: *Nouit enim*, inquit, *Propheta, apud Deum patrem esse filium fontem sancti spiritus*. Sed & Chrysostomus in sermone de Sacramento baptismatis: *Propterea*, inquit, *ostendit se ipsum saluator fontem aquæ viuæ, & aquã viuam spiritum sanctum*. In hymnis quoq; psallimus: *Me me dereliquerunt fontem viuentis aquæ, Barrhabamq; petiueruut atq; dimiserunt*. constat igitur, quod dictum est, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, aliquando personæ patris conuenire; aliquando verò etiã filij. Viua auté aqua spiritus sanctus vocatur. Fons itaq; spiritus sancti pater, & filius est. Ita quippe, & à sanctis Patribus exponitur. Et quoniam fons quidem spiritus pater est, vt causa ipsius, est autem filius sancti spiritus fons; colligitur; quia vna causa, vnusq; fons sancti spiritus est pater, & filius. Omnia enim, quæ pater habet, filij sunt; & quę filij sunt ad patrem referuntur. Et illud simul constat, quia, sicut per naturam vna est aqua, & quæ in fonte est, & quæ manat ex fonte: ita vnum per naturam sunt, pater, & filius, & spiritus sanctus. Sin verò

aqua

aqua ex fonte manat, profunditur, ſcatet; manifeſtũ eſt, quia & ſpiritus ex filio manat, ſcatet, atq; profunditur. Hęc autem ipſum ex illo eſſe ſignificant. quippe, filium ex patre manare, fluere, atq; profundi, ſancti patres dicentes, ſubſtantiam eius ex patre ſignificare volunt.

Ait quippe S. Cyrillus in quodam capitulo, de æternitate filij, cuius initium eſt; *Fons ſapientiæ Deus vocatur, & eſt: Erat ergò patri coæternus filius ex paterna ſubſtantia veluti ex quodam fonte ſcaturiens.* Aiunt nihilominus & ipſi patres ſpiritum ſanctum ex filio quoq; profluere, profundi, manare, atq; procedere. Nam in geſtis primæ in Nicæa ſynodi, in his quæ dixerunt ſancti patres ad philoſophum per Epiſcopũ Leontium, quorum verborum initium eſt: *Et illud autem intelligendum, ô amice, iam veritatis philoſophe*, ſic habetur; *Inuenitur ſpiritus ex patre quidem procedens, proprius autem filij, & ex ipſo profluens.* Si quis autem ex his filium ſpiritus fontem iuxta eum, qui à quibuſdam introducitur, ſecundum proceſſum eius intelligi tantum vult: at eo dato, quæ prædicta ſunt, inepta erunt, & abſurda omnia.

Præterea, & ſi dederimus, geminum proceſſum eſſe, vtrumq; neceſſe eſt filio communem eſſe cum patre, ne varietas eſſentiæ filij ad patrem ſequatur. Quorum n. eſt virtus differens, eſſentia quoq; differens eſt; ſicuti quorũ æqua virt⁹ eſt, æqualis & eſſentia eſt. Quod ſi vnus proceſſus eſt, multò magis quod quærebatur, in manibus eſt. Hoc autem veriſſimum eſt, maximè oſtẽſo; hinc quidem, eos, qui duos proceſſus ponunt abſurda plurima ſequi neceſſariò: hinc verò quoniam

mitti

mitti & procedere, & profluere diuinarum personarũ *distinctionem.
* commendat.

Præterea filius imago patris dicitur, spiritus autem filij. Dixit enim Apostolus; *Quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui.* Cyrillus quoq;, super illud Euangelicum; *Sicut tu me misisti in mundum*, ait: *quia enim vnigeniti substantiæ imago integerrima spiritus eius est, iuxta id, quod Paulus scripsit. Quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij eius: omnes, in quibuscunque fuerit, conformes efficit imagini, hoc est, filio.* VII. Rom. 8.

Idem super illud: *Non pro his rogo tantum*, ait: *Imago syncera patris filius, naturalis verò similitudo filij, spiritus eius.* Ioan. 17. Idem rursus in thesauris: *Quemadmodum igitur, quoniam imago patris diligentissima est filius: qui eum suscipit, & patrẽ habet: ita ad parilem figuram analogia recurrente: qui filij imaginem, hoc est, spiritum sustulerit, per ipsum omninò habet filium, patremq́, qui in ipso est.*

Magnus autem Basilius in 1. contra Eunomium: *Imago*, inquit, *genita, & dicitur filius, & est sapientia, & virtus, & iustitia Dei, non quasi habitus, neq́ quasi aptitudo, sed viuens substantia, & efficax, & splendor gloriæ Dei. Ideo & toto in se ipso ostendit patrem, ex tota eius gloria resplendens.*

Idem in sermone contra Sabellium, & Anomæum: *Illic autem cum audis imaginem, splendorem gloriæ intellige.*

Ioannes quoq; Damascenus in Canone in magnũ Basilium ait: *Imago patris filius, ac filij spiritus.* Ad hæc sanctus quidem Cyrillus in VI. ad Hermiam ait; *Deniq́ & sanctus Dauid viuentem, & substantialiter insitam efficientiã ac virtutem patris filium noscens orabat dicens: Manda Deus virtuti tuæ; confirma hoc DEVS, quod operatus es in nobis.*

Paulus item sapientis. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiã apertè prædicauit. Idem in quodam capitulo 11. Thesaurorum ait: *Apertißimè ostenditur, non alienum esse à filio spiritũ S., sed in ipso, & ex ipso esse, ac veluti efficacia quædam naturalis omnia implere valens, quæcunq; voluerit.* Rursumq; in alio capitulo 1. Thesaurorum: *Filius*, inquit, *viua, & essentialis efficacia est, & virtus, & sapientia patris.* Sed & mag. Athanas. in epist. ad Serapioné: operationem filii sp̃m nominat, plurimisq; in locis Doct. sancti, naturalé, & essentialem filij virtuté, & operationé sp̃m S. asseuerãt.

VIII. Ad hæc faciem quidem patris filium, filij verò faciẽ spiritum sanctũ asserunt. Ait n. D. Cyrillus in v. ad Hermiam: *Quod enim*, inquit, *quasi facies Dei, & patris filius sit,*
Psal. 138. *Psalmista nos facilè docere poterit; aliquando quidem dicens: quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? aliquando rursus veluti ex persona eorum, qui crediderant in illum: Signatum*
Psalm. 4. *est super nos lumen vultus tui Domine. Signati enim sumus sancto spiritu ad similitudinem faciei patris, hoc est filij.* Idem sup
Ioann. 6. illud: *Operamini non cibum, qui perit: quoniam*, inquit, *non dubium est, quin facies Dei, & patris filius sit. Est ipse penitus & character, in quo signat Deus.* Idem super illud: *Sin autem*
Ioan. 14. *propter opera ipsa credite; si enim*, inquit, *impleuit quidem cœlos filius, & terræ vltima, hoc est, infernum: quomodo non stolidißimum omninò est & præter omnem rationem, ambitus illi applicare nomen? Ne illud quidem venit in mentem quod si facies eius, hoc est, spiritus; facies enim filij vocatur spiritus; implet omnia, nulla ratione ipsum ambitu includi posse.*

Ad hæc magnus Basilius in IV. contra Eunomium: genitorem, & primam formam filij patrem appellauit. Magnus verò ille Gregorius mirabilium patrator Neo-

cæsareæ

cæſareæ Epiſcopus in libro, cuius initium eſt; *Inimiciſſimi, alieniq́; Apoſtolicæ confeſſionis; Pater*, inquit, *Domini principium, æternè illum genuit; & prima forma ſpiritui Dominus*. Præterea, ſermo quidem patris filius, verbum autem filij ſpiritus in ſacraſcriptura dicitur. Ita & magnus Baſilius expoſuit. Ac proprius quidem patris filius, filij autem proprius, ſpiritus ſanctus à Theologis aſſeritur. S. deniq; Cyrillus in libro ad Monachos, cuius initium eſt: *Aduenerunt quidem, iuxta quod conſuetum eſt, in Alexandria: ſicut enim*, inquit, *proprium eſt hominis, imò & cuiuſq́; cæterorum animalium: quod ex eo ſecundum naturam generatur; ita proprium Dei eſſe, quod ex illius eſſentia eſt, intelligi, & dici debet*.

Mag. item Athanaſ. in 1. contra Arianos lib. *quia n.* inquit, *Verbum naturaliter proprium eſt ſubſtantiæ Dei, ex ipſo quoq́;, & in ipſo eſt*.

Rurſum Cyril. beatiſſ. illud Euangelicum exponens: *De meo accipiet*, ait de S. ſpiritu: *Procedens quippe per eum naturaliter, vt proprius ipſius, cum omnibus, quæ habet, perfectè accipere dicitur, quæ eius ſunt*. Ioann. 16.

Si igitur omnes fermè SS. Patres, Apoſtolicum illud: *Conformes imaginis filij eius*, ita expoſuerunt, vt, *conformes ſpiritui* dicerent, qui eſt imago filij Dei: imago verò ex quo eſt, ſignificat: non n. filius imago patris diceretur, niſi ex illo eſſet: *Cum enim audimus imaginem ſplendorem*, vt ait mag. Baſilius, *oportet intelligere*. Splendor verò manifeſtiſſimè proceſſum ſubſtãtiæ deſignat: conſtat; quia & ſpiritus, cùm imago filij dicatur, idcirco dicitur imago eius: quia ex illo ſplendoris inſtar emanat. Vnaq́ue illud apparet, quòd niſi etiam à Filio ſpiritus eſſet, nequaquam ſecundum hoc filius ex Rom. 8.

patre ſplenderet. Ita nec incommutabilis imago eſſet. At immutabilis eſt, perſonali tamen diſcretione ſeruata. Dictus eſt autem ex tota gloria illius illuſtratus. Si ex tota, totus neceſſe eſt totius imago ſit, ac ſecundum hoc minimè variabilis. Et quoniam filius totum in ſe ipſo oſtendit patrum; hoc autem eſt, quoniam totus ex toto eſt. Ait autem ipſe Baſilius ad Amphilochium ſcribens: quia, ſpiritus ſanctus oſtendit in ſe ipſo filiũ, & maieſtatem eius, vnde prodijt; conſtat, quia, & ſpiritus ſanctus totus, ex toto filio eſt. Et quoniam vnum totum eſt pater, & filius; neq; aliud eſt totum, pater; aliud totum, filius: patet, quia ex vno toto patre, & filio ſpiritus ſanctus eſt, ſeruata ſcilic. diſcretione patris, & filij.

Quoniam verò etiam viua virtus, & naturalis, atq;
IX. eſſentialis efficacia patris, eſt filius, atq; hoc omninò, quoniam ex patre eſt: Virtus quippe in potente, atque ex potente eſt, efficientiaq; ex efficiente prodit: conſtat, quia etiam ſpiritus filij naturalis, atq; eſſentialis efficacia, & viua virtus cùm dicatur, ſecundum eundẽ modum dicitur: ſeruato tamen proceſſu differenti filij, & ſpiritus; quod hic ſcilicet immediatè, & continenter ex primo; ille, per eum, qui continenter ex primo prodeat. Secundum eandem autem rationem, & facies filij dicitur ſpiritus, & prima forma ſpiritus dominus, ſicut & pater filij cauſæ ratione dictus eſt. Viua enim viuentis imago, & figura ſubſtantiæ eius eſt.

Heb. 1. Et certè, ſi ſine medio eſſet ſpiritus ex patre, id eſt, ex ſolo; nunquam dictus eſſet filius quidem imago patris; Filij autem imago ſpiritus. Et filius quidem operatio

tio, & virtus patris: Filij autem operatio & virtus, ſpiritus. Atq; filius quidem facies patris; Filij verò facies, ſpiritus. Et illud vnâ ex his apparet, ſpiritum patris filium nec eſſe, nec dici; neq; imaginem eius, & quæ alia filij eſſe dicuntur. Proceſſus quippe differens, emanationiſq; differentia, hunc, filium; illum ſpiritum vocari fecit. Si quis tamen, quæ ſunt huiuſmodi, cõſubſtantialitatem ſignare aſſerat, audiat; conſubſtantialia quidem conuerti: Filius autem ſancti ſpiritus neq; eſt, neq; dicitur, neq; conuertitur habitus iſta conſequentia. Sed ne illud quidem vſquam lectum eſt, quod filius, virtus, & naturalis, eſſentialiſq; operatio, & imago ſit; neq; verbum eius, & quæ alia filij ſpiritus ſanctus eſſe dicitur. Ex quo ſanè liquet, ꝓpter diuinarũ perſonarũ ad ſe inuicẽ ordinẽ, ſecundum quẽ, ꝓceſſus, & ſcm̃ quem ſpiritus S. procedit ex patre per filium, iſta non poſſe conuerti: quia, neq; ex patre filius, per ſpiritum gignitur. Sicut enim pater filij virtus non dicitur, neq; operatio, nec ſplendor, & ſi quid eſt huiuſmodi: hoc enim eſſet ſubſtantiæ ordinem tollere: eadem ratione, neq; filius iſta eſſe S. ſpiritus dicitur.

Porrò, ſi quis imaginem hominum ad Deum, iuxta proportionis rationem in imagine patris, hoc eſt, filio, & imagine filij, videlicet ſpiritu, velit accipere, nõ magis, quod volet, oſtendet, quàm filium à patris eſſentia alienabit, ſpiritumq; à filio alienum neq; ſibi naturaliter inſitum blaſphemabit. Fateri enim cogetur, filium ad patrem eandem habere rationem, quam habent ſinguli hominum ad Deum.

Verum ex prædicto ſecundum proceſſus perſonarum ordine, ratio etiam conſubſtantialitatis apparet.

constat etenim, quia quod ex aliquo, vel per aliquem, secundum æquiuocum processum prodit, eandem inde naturam sumit. Atqui proprium patris filium esse, vt qui ex substantia illius sit, sancti patres asseuerant. Magnus enim Athanasius ait: *Quoniam verbum per naturam proprium est essentiæ Dei, ex ipso, atque in ipso est.* Quę autem de hoc dicuntur, plurima cùm sint propter multitudinem, omittimus, per quæ ex ipso esse, vt proprius sit essentiæ illius, adstruitur à sanctis Patribus. Atque hinc dignosci potest: spiritum ideo filij proprium dici, quia ex essentia ipsius. rursumq; eum ideo ex essentia filij esse asseuerari: quia, illius substantię proprium esse bonum est: Procedere enim per filiũ naturaliter spiritum, vt ipsius proprium, beatus Cyrillus dixit: ideoque ab eo accipere dicitur, quod per huiusmodi processum esse spiritus sanctus acceperit.

X. Magnus item Athanasius, de eodem in primo cõtra Arianos: *Nisi enim*, inquit, *esset verbum germen proprium substantiæ patris, quasi splendor lucis: distaret verò natura filius à patre, sufficeret patrem solùm dare.* Hìc ꝓprium patris verbum ait, ceu splendorem lucis. At splendor ex causa lucis est. Et proprium igitur, ex causa esse ostẽdit.

Ioann. 15. S. Cyrillus super illud: *Cum autem venerit paracletus: si ergò,* inquit, *officium ministri filium implere arbitramini, alienum hoc est, ex Deo & patre procedentem spiritum, qui per naturam sanctus est, nobis largientem, non secundum naturam sanctus est filius, sed participatione sicut & nos.* Hìc exponens, quod ait, *alienum,* ex Deo inquit, & patre procedentem; non propterea alienum dicens,

quia

quia ex Deo, & patre sit; sed quia non sit ex filio. Si igitur, quemadmodũ proprium est hominis, quod ex ipso secundum naturam natum fuerit: ita & proprium Dei est, quod ex eius essentia est: dicitur autem spiritus proprius filij, quomodo non ideo ꝓprius dicitur, quoniam ex ipso est? Si n. ex ipso non est, ab ipso alienus erit, etsi non sit à patre alienus.

Et illud autem simul ostenditur, quod, nisi esset ex filio, ministri officio filius fungeretur apud patré. Hæc enim apertè supra iam dicta sunt. Beatus autem Cyrillus manifestius & alijs in locis hæc ponit. Nam in expositione Ioëlis prophetæ: *Proprius eius*, inquit, *id est, filij, & in ipso, & ex ipso spiritus est. quemadmodum scilicet etiam ipsi Deo, & patri intelligitur.* Ac rursus in laudibus Theodosij Principis: *Baptizantem*, inquit, *IESVM in igne, non alienum immittentem spiritum, serui scilicet, vel ministri officio; sed, vt Deum cum summa potestate, eum, qui ex se erat, ac proprij sui.*

Rursus super Ioannis Euangelio: *Naturalium enim*, inquit, *Dei ac patris bonorum socius, & consors filius essentialiter cùm sit, spiritum habet.* Ac post pauca: *Sicut & quisque nostrum proprium in se ipso spiritum continet, atque ex intimis visceribus ad exteriora profundit. Idcirco enim etiam corporaliter insufflauit eũ IESVS.* Idem in quodam capit. II. Thesauri sic ait; *Ostenditur euidenter, non alienum esse à filio spiritum, sed in ipso, atq; ex ipso esse.*

Ac per omnia si quis S. Cyrillum obseruet diligentius, ita eum semper inueniet spiritum sanctum proprium esse filij dicere, vt qui ex ipso sit: & quia idem est, spiritum sanctum spiritum esse filij dicere, & propriũ ipsius esse; spiritum autem filij relatiuè dici, supra mon-

monstratum est: sed & magnus Basilius sufficere ait & hoc, ad eius substantiam insinuandam, sicut & quod ex Deo esse dicit; spiritusq; ad filiũ proprietatem, ex eo quod spiritus filij dicatur, intelligit: sicut ad patrẽ quoque, quoniam procedit ex patre. Proprietatem enim in diuinis personis veluti causæ & causalis communionem accipi vult: qui & ad Amphilochium scribens de S. spiritu dixit: non hinc solùm naturæ communionẽ demonstrari: sed quoniam etiam ex Deo esse dicitur, manifestum est: quia & quod dicitur spiritus proprius filij, hæc omnia vult. quia enim in diuinis personis, ꝙ dicitur hoc huius, propriumq; hoc huius esse, remota materia, omnibusq; illam è vestigio sequentibus, neq; vt membrum, neq; vt possessio, neq; secundum vllam excellentiam, atq; huiusmodi proprietatem dicitur: solum verò secundum causam, & causale; quo solo alterum, ab altero distingui, ac discerni deprehendimus: constat, quia, & quod dicitur proprium filij spiritum esse, secundum hanc solam causæ rationem accipi potest, maximè cùm apertissimè Sancti asseuerent, filiũ quidem proprium patris, quoniam ex ipso est: spiritũ verò proprium filij, vt qui in ipso, & per ipsum naturaliter prodeat, atq; ex ipso sit; quod significat & filij ad patrem, & spiritus ad filium consubstantalitatem: Neque enim, quoniam consubstantialis est, ideo etiam ex ipso est, consubstantialis quippe ratione, vnum sunt, nullusq; ordo, seu habitus, seu ꝓcessus inspicitur: quia vna essentia est, vnumq; illud secundum se indiuiduũ est: sed quoniam ex ipso est, idcirco etiam consubstãtialis est: sequitur enim huiusmodi causæ, causalisque proprietatem consubstantialitas: sicut & filij nomen, secun-

ſecundum ſe quidem proceſſum alicuius ex aliquo principaliter indicat in eadem ſpecie, conſequenter verò conſubſtantialitatem eſſe. Nã, quod ita procedit, neceſſariò etiam conſubſtantiale eſt.

Itaq; id quidem, quod dicitur iſtud ex iſto eſſe, vt cauſa accipitur, porrò quod iſta propter eiuſmodi ꝓceſſum æquiuocum, conſubſtantialia ſunt, vt cauſale eſt: neq; enim cauſam, vt cauſale ponere oportet, quod quidam irrationabiliter faciunt; dicentes propter conſubſtantialitatem dici filium proprium patris, & ſpiritũ proprium filij; & filium quidem imaginem, viuamq; virtutem, & ſubſtantialiter inſitamoperationem patris; ſpiritum verò, imaginem filij, & virtutem, & naturalem operationem, & ſubſtantialiter inſitã ipſius: Hæc enim omnia cauſam & cauſale ſignare, à ſanctis Patribus oſtenſum eſt: proprium quippe dicunt, quoniam ex ipſo eſt, & alia, quæ ſupra poſuimus.

Atteſtatur his magnus Baſilius in ſermone contra Sabellium, & Anomæum dicens: *Patrem confitemur, & filium; naturæ autem identitatem, quoniam ex patre filius eſt.* Et rurſus in eodem: *vt imago quidem, varietatem non habet; vt genitus autem, conſubſtantialitatem ſeruat.* S. autem Cyrillus, ſuper illud: *cùm venerit paracletus*: *itaq; cum diceret*, inquit, *non ſpiritum huius ſeculi accepimus, ſed ſpiritũ, qui ex Deo eſt, oſtendit, non mundani generis, ſed diuinæ eſſentiæ eſſe ſpiritum ſanctum.* Idem ſuper illud: *quia deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam*, ait: *quod enim ex patre natus eſſe filius dicitur, prorſus etiam inuitos coget illi conſubſtantialem eum fateri.* Et rurſus in 3. ad Hermiam: *quoniam ex ipſa Dei, & patris eſſentia ortus eſt filius, non aliter quã ille eſſe intelligatur, quantum ad identitatem naturalem.* Ioan. 15.

S. verò Maximus, cum exponeret, quid ſibi velit apud prophetam Zachariam, *aureum candelabrum*, & ſuper eum lampas, ait: Spiritus ſanctus, *quemadmodum naturaliter ſecundum eſſentiam Dei, & patris eſt, ita & filij ſecundum eſſentiam eſt*, quaſi ex patre eſſentialiter per filium genitum ineffabiliter prodiens. Zachar. 4.

XI. Conſtat igitur ex his filiũ patri conſubſtantialẽ eſſe, quoniã ex ipſo eſt; rurſumq́; ſcñ eandem rationem ſpiritum filio conſubſtantialem eſſe, quia, per ipſum ꝓcedit, & in ipſo atq; ex ipſo eſt. Iſta quippe à Sanctis Eccleſiæ magiſtris, ita traduntur. Si quis autem ideo propriũ filij ſpiritum dicit; quia per ipſum his, qui digni ſunt, datur: is non ſatis animaduertit dari quod dicitur, tẽporale eſſe: Proprium autem eſſe filij ſpiritum æternũ. Nunquam enim profectò quod temporale eſt, eius cauſa eſſe poſſet, quod ſupra tempus eſt. Nam, ſi homini proprium ipſius, in quantum viuit, ſemper cum eo eſt, multò id magis in Dei verbo erit; atq; vnà miniſter eſſet, quod non per ipſum, & ex ipſo naturaliter procederet dans. Quanquam, ſi ſecundum aliquam conſubſtantialitatis rationem, qualis de duobus aliquibus conſubſtantialibus eſt, in quibus alterum per alterum non eſt, eſſet ſpiritus proprius filij, atque ex ſubſtantia filij: eſſet vtique & filius ſancti ſpiritus pro prius, & ex ſubſtantia ſpiritus, propter conuerſionem huiuſmodi conſubſtantialis. At iſtud, neque dictum eſt ab aliquo Sanctorum, neq; vnquam dicetur ab his, qui piè, & catholicè de Deo ſuo ſentiunt.

Quanquam huiuſmodi conſubſtantialitas non ꝓpriè conſubſtantialitas eſt; ſed ea, quæ connectit alterum

rum

rum alteri, vtpote per ipsum ex ipso naturaliter, atque essentialiter existens. Attestaturq; huic assertioni Basilius, cùm dicit, non quæ germana inuicem sint, consubstantialia dici. Ait enim in Epistola ad Canonicas: *Quoniam igitur lux à principio pater est: lux autem genita, filius. Lux verò, & lux vtraque est, meritò hanc consubstantialem dixerint, vt naturæ æquum honorem commendarent. Non enim quæ germana sunt, consubstantialia dicuntur, vt quidam arbitrati sunt; sed cùm & causa, & quod ex causa substantiam habet, eiusdem naturæ sunt, consubstantialia dicuntur.*

Idem in sermone contra Sabellium, & Anomæos de patre, & filio disserens, ait; *Cum autem vnam essentiam dico, noli duo ex vno diuisa intelligere, sed ex patre principio filium subsistere. Non patrem, & filium ex aliqua superiori essentia. Non enim germana dicimus; sed patrem confitemur, & filium; essentiæ verò identitatem, quoniam ex patre filius est.*

Hoc igitur in loco hæreticis quibusdam contra consubstantiale patris, & filij nitentibus, & calumniam inde struentibus; vt, si quidem consubstantialis sit pater filio, eiusdemque essentiæ, ambo, pro patre, & filio, duo inducantur fratres ex vna essentia: atque ad has absurditates deuolutis, magnus Basilius concedit quidem interim, quæ germana sint, inuicem consubstantialia dici: sed tum profectò, cùm & causa, & quod ex causa substantiam habet, eiusdem naturæ fuerint. Et addit: *Non enim germana dicimus, sed patrem cōfitemur, & filium. quoniam ingenitum quidem lumen pater est,*

genitum verò lumen filius: quasi & in his, quæ simpliciter consubstantialia cũ sint, & ex vno substantiam habeant, sit quidẽ ꝓprietas: sicuti & multitudo hominũ sibi inuicẽ consubstantiales sunt, cũ ex vno patre Adam generationem habeant, non tamen tanta est eis proprietas sicuti cũ eorum, quæ eiusdẽ naturæ sunt, aliud est causa, aliud causale, tunc n. ꝓpriè consubstantialia dicuntur.

Sicut igitur filius ex patre esse habens consubstantialis illi est: atq; ista inuicẽ consubstantialia sunt: esse enim ex spiritu filium, ꝓcessus ille, secundum quẽ ex patre per filium procedit spiritus, minimè permittit: ita n. cauebimus & duos filios in S. Trinitate confiteri, & consubstantialitatem maximè reddimus. Et illud simul ostenditur, quod nisi sit ex filio spiritus, germana sibi inuicẽ erunt filius, & spiritus. Dicens enim, noli duo ex vno diuisa intelligere, non enim *germana* dicimus, docuit: quoniam si qua essent, ex eodẽ solummodò, scm̃ quod ex eodem essent, germani meritò, fratresq́; dicerentur. Itaq; cogentur, qui & filiũ, & spiritũ, ex solo, & immediatè ex patre ambos dicunt, duos in Trinitate fratres confiteri, duoq́; ex vno diuisa intelligere: vt neq; summa consubstantialitatis ratio reddatur, atq; vnà ordo ille personalis ad inuicẽ omninò auferatur: simulq́; Trinitas non erit Deus. Sed ista sunt absurdissima. Et illud itaq, absurdum, quod ista necessariò sequitur.

Neq́; verò absurda tantum sunt, sed etiam impossibilia, stantibus initijs fidei, doctorumq́; sententijs prorsus obsistentibus. Addens autem sanctus vir essentiæ identitatem: quoniam ex patre filius sit, ostendit, consubstantialitatem patri, & filio adesse; propterea quod esset filius ex patre. Vnde constat in diuinis personis con-

ſubſtantiale in cauſa, & cauſali conſpici: non autem è contra, etiamſi coniungantur inuicem, ſicuti antè cauſale cauſa cogitatur. Non ergò filius, & ſpiritus ſibi inuicem eſſent conſubſtantialia, niſi alterum eſſet ex altero; maximè, quia etiam ſecundum conſubſtantiale vnum cùm ſint, nulla diſcretio inſpiciatur, niſi præcedat relatio, quæ ſecundum cauſam eſt.

Ex his autem quæ ſcripta ſunt, conſtat, & eos, qui de ſcriptis Theodoriti contra beatiſ. Cyrillum opinionem ſuam adſtruere nituntur, SS. Patrum intétionem, intelligentiamq; non aſſequi. Ille enim de S. Cyrillo dixit. *Quod ſi dicat ſpiritum eſſe proprium filij, quaſi ex filio, vel per filium ſubſtantiã habentem, quaſi blaſphemum, & impiũ abyciemus.* Dixit autem Cyrillus, vt ex ſuperioribus patet, proprium filij ſpiritum, & in ipſo, & ex ipſo eſſe, quemadmodum & in ipſo Deo, & in patre eſſe intelligitur; & ſicut proprium ipſius, per eum procedere naturaliter dixit. Ideo, & quæ eius ſunt, accipere dicitur, neq; ſeruiliter alienum immittere ſpiritum, ſed eum, qui ex eo, propriuſq; eius eſt.

Et alio in loco, profluentem ex Deo patre per filiũ naturaliter ſpiritum ſanctum veluti in figura reſpirationis oris noſtri, propriam nobis indicare ſubſtantiã docuit. Hæc autem apertè contraria ſunt: neq; erubeſcũt Theodoritum * hæreticum hominem, atq; in dogmatibus S. Cyrillo aduerſarium in cauſæ ſuæ patrocinium contra ſanctum virum teſtem proferre. Quod enim hæreticus homo ille fuerit, atq; Eccleſiæ ſeptis repulſus, publica geſta teſtantur. Sancta enim V. vniuerſalis ſynodus in XIII. capítulo ita definiuit; *Si quis impÿ Theodoriti ſcriptis fauerit, quæ contra fidem rectam, & Cyrillum,*

* Fuit Neſtorian. ſed poſteà ad Catholicã redijt. relicto Neſtorio.

* Mopsuestenus.

duodecimq́; illius capitula, quibus ipse eadem, quæ Theodorus, ac Nestorius prædicti sensisse, deprehenditur, eos, illorūq́; impietatem fouens; neq; prædicta impia scripta anathematizauerit, atq; vnà eos, qui talia senserunt, & sentiunt, & omnes, qui scripserunt contra rectam fidem, Cyrillumq́; beatissimum, contraq́; eius duodecim capitula, & in tali impietate mortui sunt, anathema sit.*

Sancta verò & vniuersalis VI. synodus in IX. capitulo gestorum suorum ita definiuit: *Si quis non anathematizat Theodoriti contra rectam fidem, & S. Cyrillum scripta, & Epistolam quæ dicitur Iba, & Theodorum Mopsuestenum Episcopum, & scripta eius: & si quis nou suscipit opuscula ipsius S. Cyrilli, & maximè contra Theodorum, & Theodoritum, & Andream, & Nestorium, eosq́;, qui illis, vel vni eorum similia senserunt, aut sentiunt, anathema sit.*

Eadem ferè & quarta, & septima vniuersalis synodus continent. Et mirum sanè, quod huiusmodi patrocinium isti ex eis potissimum duodecim Theodoriti capitulis consciscunt, quæ apertè, & nominatè à Sanctis synodis anathemati subiecta sunt. Quæ enim D. Cyrillus contra Nestorium duodecim capitulis conscripsit, eis Theodoritus totidem capitulis contradicere præsumpsit. Atq; in nono proprium filij spiritū Cyrillo asserente, ille in nono suo dictum illud euomit. Imò, vt apertius viri sancti innotescat intentio, ipsa eius verba apponamus.

EX XII. CAPITVLIS CONTRA hæreticum Nestorium à S. Cyrillo scriptis capitulum nonum.

SI quis, inquit, vnum Dominum IESVM Christum à S. spiritu clarificatum esse virtute sua ipsius, quasi aliena vtentem, atque ab ipso accepisse, vt contra immundos spiritus posset operari, diuinaque in hominibus signa perficere; ac non magis propriũ ipsius spiritum dicit; per quem diuina mortalibus signa monstrauerit, anathema sit.

DECLARATIO EIVSDEM CAPITVLI IN EPHESO HABITA, AB EODEM B. CYRILLO, CVM EVM Sacra synodus orasset, vt eis apertius exponeret, quid sibi ista vellent.

HOMO inquit, factus Dei vnigenitus filius, sic etiam permansit DEVS, omnia existens quæ & pater, præter solum, patrem esse, propriumque habens ex se ipso prodeuntem, atque essentialiter sibi ingenitum spiritum sanctum, diuina patrabat signa. Itaque & homo factus, sic quoque permansit Deus. Propria igitur virtute per spiritum faciebat mirabilia. Qui autem dicunt, eum quasi vnum ex nobis hominem sanctum efficientia spiritus, non vt propria magis, sed vt aliena, nec diuina vtentem, & veluti

veluti in parte gratiæ à spiritu accipientem, ascensum ad cœlos, anathematis meritò sententiæ subdentur. Sed enim ipsius quoq: Theodoriti dictum illud arguens ait: *Quoniam verò Nestorius aliena virtute vsum esse Christum, sicut etiam Sanctorum singuli, dicebat, idcircò proprium filij dixi. Erat enim, & est ipsius spiritus, quemadmodum scilicet & patris. At quod hoc nobis insinuat Paulus Apostolus dicens; qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem, non estis in carne, sed in spiritu: siquidem spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Procedit enim ex Deo, & patre spiritus sanctus, iuxta Saluatoris vocem. Est autem neque alienus à filio: Omnia enim ille cum patre habet.*

Roman. 8.

Ex his igitur sancti viri mens diligenter intuenda est; vtque ille intellexit proprium esse filij spiritum sanctum: quis enim commodior, & aptior verborum suorum interpres esse possit, quàm ille ipse, qui scripsit? Proprium enim, vt propriam filij virtutem, dixit spiritum sanctum, eumque per ipsam operatum: atque ideo essentialiter ipsi innatum fuisse, atque ex eo esse, omniaque habere filium, quæ habet pater, præter solùm, patrem esse. Sed & rationem reddens dicti sui, cum diceret, spiritum sanctum filij esse, sicut & Patris. neq; enim esse ab eo alienum; quia scilicet patris omnia cum patre haberet: quippe naturalium Dei, & patris bonorum hæres filius cùm sit, habet & spiritum, quemadmodum & in ipso Deo, & patre intelligitur, præter solùm patrem esse, vt alio in loco ait, ostendit se magis asseuerare, quæ in nouo capitulo dixerat, quã abnegare; neque Theodoriti opinionem omninò suscipere, vt maximè perniciosam.

Est ergò indignũ sanè, & iniquissimũ, Theodoriti ꝓferre capitula, quę obliuioni perpetuæ & oblationi tradenda tota synodus sanxit, hisq́; de B. Cyrilli mẽte indicare. Potius autẽ ex his, quę, se ipsum exponens, ait; quęque alibi plurimis in locis scripsit, mens eius colligenda est. Ex quibus profectò manifestum legentibus fit, eum semper proprium, quod dixit, aut, non alienum esse à filio spiritum, pro eo, quod est, ex filio esse spiritum, intellexisse; sicut etiam ex superioribus manifestè deprehenditur. Quodq́; mirabilius est, cum Theodoritus S. Cyrillum quibusdã Epistolis insimulans, diceret sanctum virum omissis, quæ contra Nestorium dixerat, ac scripserat, ipsi Theodorito concordem effectum esse, easq́; epistolas misisset ad plurimos; illiq́; hanc eius mutationem mirarentur, aq; obstupescerent: comperta calumnia, B. Cyrillus rescribens dixit: *Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Inuenio enim me ipsum falsæ calumniæ expositum.* Ista, qui Theodoriti patrocinio nituntur, ita proferunt, quasi dicta sint pro affirmanda Theodoriti sententia; quod sanctus vir, mutata sententia, per filium, atq; ex filio esse S. spiritum neget. Hoc autem est hominum contra fidem rerum, contraq́; sanctorum mentem, improbè nimis mentientium. Hi enim, vt supra declaratum est, cum S. Cyrillo spiritum sanctum per filium substantiam habere asserunt, atq; esse ex filio, quod procedens sermo apertius docebit. Psal. 119.

Constat ergò ex superioribus Theodoritum hæreticum fuisse, atq; in his maximè quæ contra D. Cyrillum scripsit. Huiusmodi autem scriptis ad astruendam veritatis regulam, uti minimè conuenit. Porrò, si quis XII.

In Concilio Calcedonensi.

eum postmodúm *ab Ecclesia susceptum esse, pœnitenté dicat; nihil ad ré. Illa enim, vnde Theodoriti dicta proferuntur, ab vniuersalib⁹ synodis damnata sunt.

Liquet autem & id, quod opinari neq; ex filio, neq; per filium spiritum S. habere substantiam, opinio Nestorij est; cui Theodoritus consors fuit, vt res ipsæ testantur. Et ipse autem Nestorius in symbolo fidei suæ ita pronunciauit. Quod si huius causa apertè nõ insimulatur, non id tuuc erat synodo propositum, neq; inde plurimi scandalum patiebantur, cùm à plurimis ne agnosceretur quidem; neq; idcircò synodus collecta esset. Etsi enim erat peccatum, ac mendacium deterius, & maius, circa diuinitatem, quàm circa humanitatis dispensationem blasphemiæ frena laxare; ratio tamen incarnationis tũc magis vrgebat. Periclitabatur enim tũc fides, cùm neq; verbum suscepisse carnem, neq; Deum hominem factum fuisse plurimi assererent; sacramentumq́; dispensationis, in quo Christianorum salus est, nomen potius, quàm res esse videretur. neq; sanè opportunum erat, omisso, propter quod conuenerant, & propter quod periclitabatur ecclesia; de his, quæ nihil vrgebant, verba mouere; cum principalis quæstio multo tempore, multisq́; sermonibus, vt enodari posset, indigeret: ne si ab instituto, re infecta, resilissent, confundere omnia, ac miscere viderentur: dumq́;, quod erat in manibus, corrigere deberent, neq; hoc dignè facerent, neq; illud, quod intempestiue molirentur. Necessarijs itaq; omissis ceteris, hoc vnum, quod vrgebat, curare perstiterunt.

Nam & sapientiores quiq; medici cum infirmum gemino morbo laborare animaduerterint, aduersus

eum

eum, qui perturbat magis, & sectione indiget, etsi in suo genere minor esse videatur, prius armantur. Et, iudices sæpenumero, reum aliquem nacti plurimis criminibus obnoxium, illud vnum, in quo deprehensus fuerit, omissis interim cæteris, illi maximè obiiciunt.

Neq; sanè mirandum, si ea Nestorij opinio à S.S. Patribus tunc vel existimata, vel confutata non fuerit cùm ante illum & Arius, & omnes, qui filium blasphemabant, in spiritum sanctum quoq; deterius blasphemi fuerint. Quippe & assumptam à Christo cum carne animam ante verbi incarnationem præextitisse, cœlitusq; illam aduenisse, Arius asseuerabat. Animarum etenim præexistentias & ipse credebat; nec tamen hoc illi crimen obiectum est, solumq; quod filium creaturam diceret, ab Ecclesia fugatus, & eiectus est, ceteræq; blasphemiæ illius in memoria non sunt, neq; publicè de illo dicitur, quod spiritum sanctum blasphemauerit, cùm certè & sancti spiritus hostis nihilominus fuerit.

Quod si quis opinetur, debuisse tunc synodum etiam huiusmodi blasphemias saltem redarguere: reprehensum tunc generaliter audiet, cũ dicerent; Nemini fidem alteram proferre, aut conscribere, seu componere liceat, præter eam, quam S. Patres tradiderunt, ita de illa statuentes sentiendum, sicuti symbolum continet, secundum videlicet B. Cyrilli expositionem, & secundum epistolas, quas idem vir ad Nestorium scripsit: in quibus apertè confitetur spiritum S. ex filio, atq; per filium habere substantiam. Sin verò sanctorum opinio est, per filium, spiritum sanctum naturaliter, atq; essentialiter, & æternè procedere: procedere autem, quod dicitur per processum, significat habere substantiam, sicut & nasci per natiuitatem: B. item Cyrillus per om-

nem fermè ſcriptorum ſuorum textum, naturaliter per filium procedere, vt proprium ipſius ſpiritum, propriamq; virtutem ſuam, atq; ex ipſo eſſe, diuinis rationibus aſſerit, & quæq; alia prædicta ſunt: quomodo non illum hominem arguit ſynodus, qui ſpiritum per filium ſubſtantiam habere negabat; & ſi de huiuſmodi opinione, propterea, quę diximus, latius nihil dixerunt?

Quàm igitur abſurdum eſt, per huiuſmodi ſilentium putare ſanctam ſynodum hæretici hominis blaſphemiis acquieuiſſe; quod ſcilicet ſpiritus non per filium ſubſtantiam haberet, cùm id manifeſtè contrarium ſit, & ſanctorum patrum præcedentium, & B. Cyrilli ſcriptis, quę ſynodus ſecuta eſt, & ſequenda ceteris ſtatuit. Hoc enim eſt Eccleſiæ ſanctæ calumniam ſtruere.

Præterea, ſtolidiſſimum omnino eſt, his, quæ S.S. Patres innumeris in locis conſcripſerunt, non acquieſcere; ſed, eis neglectis, ea illos dixiſſe coniicere, quæ nunquam dixerunt: atq; ex his, quę illi tacuerunt, velle argumenta trahere, quaſi diſputatione ſublata, ſolum ſilentium, quę in quæſtione ſunt, explanare ſufficiat,
Matth. 12. cùm certè ſcriptura dicat: *Ex verbis tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis cõdemnaberis*; atq; ita facilè de rebus arduis velle cõcludere. Atqui, ſecundum eam facilitatem; ne pernicioſam leuitatẽ dixerim; ſpiritum S. DEVM verum, de DEO vero appellabimus, neq; patri, & filio conſubſtantialem confitebimur, quoniam in ſymbolo fidei, non vt de filio, ita & de ſpiritu ſancto id notatum eſt: hîc nempe ex his, quæ ſilentio ſuppreſſa ſunt, volentibus malignari aperitur aditus. Quæ verò de ſpiritu in ſymbolo conſcripta ſunt, patri, filioq; cõmunia inueniũtur.

Quod ſi ſancti Patres, ea, quorum gratia conuenerant,

rant,nõ enuntiauerũt, in secũda scilicet synodo,cordati licet, atq; sapientissimi: quid mirum, si id omiserunt propter quod minimè conuenerant, cùm vix paucis tunc esset cognitum? ac propterea, neq; Ecclesiastica causa infirmior esset,neq; id vllus argueret. Quanquam dici posset, sanctam synodum aliò intentam,ad calumniam huiusmodi fortasse non satis instructam,ac paratam aduenisse: siue etiam putasse; eliminato de incarnatione Domini, qui emerserat errore, & hunc etiam unà proiiciendum.

Hanc autem opinionem fuisse Nestorij, ex veteribus liquet, quibus cura fuit ista literis tradere. Nam ex fidei suæ symbolo vix constet, si quis pietate contentus, quæ ille dixit, piè velit accipere. Ait enim; *spiritum S. ex Deo esse putamus, non creationis causa, sed ex diuina essentia; & neq; filium putamus, neq; per filium accepisse substantiã.* Dicens ergò *ex Dei essentia esse, & neq; filium putamus*, intelligi dat, quia spiritum hunc & ex Deo esse, & ex illius essentia credit. quod autem non creationis causa, dicit; & addit; *neq; per filium substantiam cepisse*; rursus intelligendum dedit; quia, non sicut sunt creaturæ ex Deo per filium, ita & spiritus sanctus ex Deo per filium substantiam habet; hoc autem verum est. Et simul id constat; quia, de eo, quod non sit ex filio spiritus, nihil hìc dixit: sed enim quomodo non filius esse putaretur, nisi per filium haberet substantiam, hoc est, per filium procederet. Itaq;, siquidem hìc æternam per filium substantiam, processionemq́; denegat, quomodo non S. S. Patribus apertè refragatur? Nonne iam necessariò cogetur filium confiteri, etiam spiritum sanctum ipsum

 sine

ſine medio ex patre eſſe credens, ſecundum ſcilicet prædictas aſſertiones Patrum?

Cùm igitur ſimpliciter, ac pia intelligentia poſſit accipi, quod dictum eſt: & ſi nos, non ea mente dictum fateamur; atq; hæc opinio nec dum publica, nec vulgata eſſet, ac propterea nihil ex eo religio Chriſtiana læderetur, nemoq́; ferè inſimularet, verbaq́; ipſa ſubtilius diſquireret; rebus præterea maximè neceſſarijs vrgentibus; ne ſcilicet incarnationis ſacramentum verba ſimpliciter, ac prædicatio inanis videretur: ambagibus omiſſis ad id, propter quod conuenerant, ſe contulerunt. Liquet autem, quia qui ſpiritum non etiam eſſe dicit ex filio, Chriſtum non quaſi propria virtute, ſed velut aliena vſum confitebitur. Porrò id anathemate mulctatum eſt.

Siue igitur, quoniam imago patris filius eſt incommutabilis, omniaq́; patris habet, præter id ſolùm, quod pater non eſt; ſiue, quia Chriſtus propria virtute, non aliena ſpiritu ſancto vtitur, vt & id credatur, quod dicitur; *Verbum caro factum eſt*, neceſſe eſt etiam ex filio eſſe, ſpiritum ſanctum confiteri. Hoc enim idcirco Neſtorius negabat, vt contra diſpenſationem incarnationis ſe apertius exereret. Scriptum eſt item in Euangelio; *ſciens autem Ieſus exiſſe ex ſe virtutem:* Ac rurſum in eôdem; *quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes:* Lauguor quoq́; dæmoniacorum ex his vnus erat, quos ſanabat Ieſus. Ait enim ipſe: *ſi autem in ſpiritu Dei eiicio Dæmonia.* Patet igitur, quia manans ex eo virtus, ſanctus ſpiritus erat.

Ioan. 1.

Hoc autem inde etiam conſtat, quod Dei quidem eſt, omnia amare, virtus autem illa ſanabat omnia.

Neceſſe

Necesse est ergo Deum esse spiritum sanctum, quem etiam S. Cyrillus dicit esse proprium filij; vt virtutem eius, naturaliter per eum procedentem, atq; ideo, ne alienam quidem esse.

Inuentum est ergò in Euangelio, spiritum ex filio procedere, quod isti tot quæstionibus ventilant, XIII.
Præterea, quod dicitur per filium procedere, omni nos huiusmodi curiosa inquisitione coërcet. *Per* enim, & *ex*, tantundem valere, Doctorum auctoritas docuit, veritatisq; ratio sese vndiq; aperit. Verum enimuerò, quæ à S. S. Patribus lucidius quoq; de hac re scripta sunt, iuuat apponere. S. enim Cyrillus quoddam capitulum II Thesaurorum libri, ita inscribit: *quod ex Patris, filijq; substantia sanctus spiritus est.* Quod si hoc vir sanctus proposuerat, quis ambigat, propositum voluisse conficere? In ipso igitur ita inscripto capitulo ait: *quoniam igitur spiritus sanctus cùm in nobis fuerit, conformes nos ostendit Deo: Procedit autem ex patre, & filio, constat, quia diuinæ substantiæ est, essentialiter in ipsa, & ex ipsa prodiens.* Rursus in eodem: *proprius est autem omnino spiritus filij, neq; extrinsecus subsistens.*

In alio iterum: *Legem itaq; ferente Christo, spiritus ipsius vt in ipso, atq; ex ipso, naturaliter existens legem fert.* Ac Rom. 11.
rursus in alio: *Nullam igitur nouit Paulus naturæ filij, spiritusq; differentiam; sed, vt ex ipso, & in ipso existentem naturaliter, dominationis nomine appellat.* Et iterum in alio; *Necesse est, fateri spiritum ex ipsius essentia filij esse substantiam.* Et in alio iterum; *Est igitur ex filij essentia spiritus.*

Item super Ioan. super illud; *Et DEVS erat verbum.* Ioan. 1.
Non ergò, inquit, *minor est, qui eandem cum perfecto*

patre

patre habet operationem, genitorisq́ spiritum propriæ naturæ habet bonum, viuumq́, & substantialiter insitum, sicut videlicet & pater. Idem super illud; *Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis: Dei enim,* inquit *& patris naturalium bonorum consors essentialiter existens filius, habet spiritum secundum eundem modum, secundum quem & pater habere intelligitur: non inductitium, neq́ extrinsecus aduenientem. Stultum quippe, & insanum est, ita sentire. Sed sicuti etiam vnusquisq́ nostrum, proprium in se ipso spiritum continet, & ex intimis visceribus ad exteriora profundit. Idcircò enim & corporaliter ipsum insufflauit Christus, vt ostenderet, quia, sicut ex humano ore corporaliter procedit spiritus: ita ex diuina essentia, diuina ratione profluit, qui ex ipsa est.*

Ioan.16.

Idem in VI. ad Hermiam ait: *Et, si diuinæ naturæ accepto spiritu participes efficimur: quomodo secundus erit a spiritu filius, aut quomodo erit spiritus ipso præstantior, & non magis, vt ipseq́, & ab ipso spiritus eius totam habens eius operationem, ipsiusq́ participationem tribuens?*

Idem in primo de spirituali cultu, cùm exponeret tria facta per Moysen signa, in fine de circumcisione filij Moysi disserens, ait; *Quem sanè filium intellectualis Sephora, hoc est, Ecclesia, quæ ex Madian, atq́ ex gentibus est, circumcidit calculo. Figura est ista S. spiritus, propter maximam eius, infractamq́ potentiam; quia, etiam ex petra: Christus enim est spiritus, petra autem Christus, sicut & Paulus sapientissimè dixit.*

Exod.4.

1.Cor.10.

Item ad Palladium scribens in primo scilicet de spiritali cultu: *variabilis,* inquit, *profectò spiritus non est; aut si variationis subiacet morbo, ad ipsam diuinam naturam recurrit macula. Siquidem est Dei, & patris, sed & filii spiritus, essen-*

essentialiter ex vtroque, ex patre scilicet per filium manans.

Idem in epistola ad Nestorium tertia, cuius initium est; *Qui amat patrem, aut matrem plus quàm me, non est me dignus*: *Etsi*, inquit, *in speciali substantia est spiritus sanctus, ac secundum se ipsum intelligitur, secundum quod spiritus est, & non filius, non est tamen ab eo alienus. Spiritus enim veritatis nominatus est, & est Christus veritas, atq; ab eo profluit, sicuti & à patre scilicet.*

Idem super Ioel, cum illud exponeret; *Effundam de spiritu meo; secundum enim quod Deus est, atq; ex Deo secundum naturam filius: natus enim est ex Deo & patre, proprius ipsius, & in ipso, & ex ipso est spiritus*: sicut videlicet ex ipso Deo, & patre intelligitur. Ioel. 2.

Idem in laudibus Theodosij Imperatoris ait; *Baptizantem*, inquit, *igitur in igne, & sancto spiritu, non alienum baptizatis largientem spiritum, serui scilicet; ac ministri in morem: sed, vt DEVM secundum naturam, cum suprema potestate suum proprium, & qui ex ipso est.* Et post pauca: *Peccato absoluens eum, qui sibi cohæret, proprio inungit spiritu: quem immittit ipse quidem, vt ex DEO patre verbum, atque ex propria nobis profundit natura. Communem verò, tanquam rem dispensationi carnis adiungens, & vt homo insufflabat corporaliter. Insufflauit enim, & dixit: Accipite spiritum sanctum. Et non ad mensuram dat Deus spiritũ iuxta Ioannis vocem; sed, ipse immittit ex se ipso, sicuti videlicet & pater.* Ioan. 20. Ioan. 3.

In gestis item primæ in Nicea synodi, in his, quæ dixerunt patres per Episcopum Leontium, ita habetur: *Inuentus est spiritus, procedens quidem ex patre, proprius autẽ filij, atq; ex ipso manans.*

Magnus quoq; Athanasius in libro de dispensatione incarnationis, cuius initium est: *qui peruersè diuinas scripturas volunt intelligere: Ipse*, inquit, *eum supernè misit Deus, & ipse eum inferius, vt homo suscepit. Ex ipso igitur in ipsum descendit, ex deitate in humanitatem eius*. S. quoq; Chrysostom. in sermone de humanitate Domini nostri Iesu Christi, cuius initium est: *Verè apparuit nobis gratia Dei: Venit*, inquit, *ad nos Christus, dedit nobis spiritum ex se manãtem, nostrumq́; suscepit corpus.*

XIV. Idem in sermone, qui inscribitur προφυλακτικὸν, quo scil. aduersus hæreses fideles homines præmunire satagit, cuius initium est; *quoniã ad bonum Deum tendimus: Obseruandus, & cauendus nobis boni aduersarius diabolus*, ait; *Et ita nos custodiet spiritus à Christo manans, in diem futuræ redemptionis.*

Simeon quoq; Metaphrastes conscribens passionẽ S. Dionysij Areopagitæ, ita inchoauit: *Olim quidem figuris, & ænigmatibus fidei mysteria inuoluebantur, & veritatis iubar vmbrarum nube tegebatur. Postea verò quàm magnum salutis sacramentũ nobis comparatum est, & is, qui corda nostra singulariter finxit, propriè circa nos benignitatis miseratione sine peccato factus est similis nobis; aliaq́; subijt, quæ humanæ infirmitatis sunt, vt ego primam recipiam nobilitatem, ac tandem crucis supplicio affectus est, mortẽq́; sustinuit. Et, ne singula persequar: multa enim in medio fuerunt eius dispensationis sacramenta; finem eius corporalis inhabitatio suscepit: spiritusq́; inchoat gratia, & in cælos meus Christus fertur, atque ad paternum solium redit, procedentemq́; ex se spiritum pro informandis infidelibus gentibus, discipulis mittit.*

S. Anastasius Antiochenus patriarcha in lib. de rectis Ecclesiæ dogmatibus, ait, *Corporis verò proprietatẽ pro*

pro exemplo ſumentes diuinarum perſonarum ad inuicem, habitum per membrorum proportionem, ac ſimilitudinem commendare inſtituimus. Hic etenim ſpiritus oris eius, videlicet Dei, ſpiritus ſanctus dicitur, cùm os vnigenitus ſit; & ſpiritus rurſum ex ipſo procedens, & miſſus non ſolum à patre, ſed etiam à filio. Et poſt pauca: *Apoſtoli enim deprecantes, & vt Domino ſupplicantes, his, qui illius aduentu digni eſſent, ſpiritum ſanctum, vt ita dixerim, extrinſecus inferebant. Saluator autem noſter, ex ſe ipſo, veluti ex theſauro quodam, his, qui per vitæ munditiam idonei, & digni erant, illum præbebat.* Idé in eodé libro; *Spiritus S.,* inquit, *ſpiritus oris Dei appellatur. Os enim patris, filius.* Rurſus in eodem: *Spiritus ſanctus veritatis eſt ſpiritus: hic, à patre quidem procedit, accipit autem à filio.* Pſal. 32. Ioan. 15.

Magnus item Athanaſius in epiſtola ad Serapioné; *Vnus enim,* inquit, *filius, cùm ſit viuens verbum, vnam eſſe oportet perfectam ac plenam, ſanctificantem, & illuminantem vitam, quæ operatio ipſius, & munus eſt, quæ ex patre procedere dicitur; quoniam à filio, qui ex patre eſſe, conceditur, emicat, & mittitur, & datur.*

Idem in confeſſione fidei ſuę, cuius initium eſt: *quicunq; vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt, vt teneat catholicam fidem;* ait: *ſpiritus ſanctus ex patre, & filio eſt, non factus, non creatus, nec genitus, ſed procedens.*

S. Epiphan. in lib. ſuo, qué inſcripſit Anchorã: *Spiritus,* ait, *incõprehenſibilis eſt, non alienus à patre, & filio, neq; cõglutinatio eſt patris, ac filij.* Et poſt pauca: *Spiritus S. non filij, non patris frater, ſed ex eadem eſſentia patris ac filij. Ipſe n. vnigenitus patris ſpiritũ dixit, atq; ex patre pcedentẽ: & de meo,* inqt, *accipiet; ne alienũ à patre, vel à filio exiſtimes.* Et poſt pauca: *Ex patre, & filio tertius appellatione.* Et poſt multa: Ibidem.

iusto inhabitant, Christus, & spiritus eius. Si autem Christus ex patre creditur Deus ex Deo, & spiritus à Christo, siue ab vtroq; vt ait Christus, qui à patre procedit, & hic de meo accipiet. Et post pauca: *Sed dicet aliquis; ergò duos esse filios dicimus? Et quomodo erit vnigenitus? Tu quis es, qui respondeas Deo? Si n. filiũ vocat ex se natum, spiritum autẽ S., qui ab vtroq; est: quæ solũ intelliguntur à Sanctis, lucida, luciflua, lucidãq; efficientiam habentia.* Ac post pauca: *Spiritus sanctus, spiritus veritatis est, lumen tertium à patre, & filio.* Et post pauca: *Quemadmodum enim patrem nemo nouit, nisi filius, neq; filium, nisi pater; ita audeo dicere, neque spiritum sanctum, nisi pater, & filius, à quo procedit, & à quo accipit. Et neq; filium, & patrẽ nisi spiritus sanctus, qui veraciter glorificat, qui docet omnia, qui à patre, & filio est.*

Et aliquibus interpositis: *Itaq; & pater erat semper, & filius erat sẽper, & spiritus S. ex patre spirat, & filio.* Et rursus in eodem: *Emitte, ait Dauid, lucem tuã, & veritatẽ tuã. Ipse*
Psal. 42. *est Dominus, qui dixit; In nouissimis diebus effundam de spiritu*
Ioel. 2. *meo super omnem carnem, & prophetabunt filij eorum, & iuuenes eorum visiones videbunt.*

Et ea quidem, quæ à sanctis dicuntur, huiusmodi, ita aperta sunt pauca ex plurimis collecta. Quoniã igitur mag. Basilius in Epist. ad Terentium comitem ait; *Quam rationem habet commune ad proprium hãc habet essentia ad substantiam.* Et idem rursus in epist. ad Gregorium fratrem de differentia essentiæ, atq; substantiæ, inquit: *Communitatis quidem ratio ad essentiam refertur. Substantia verò proprium cuiusq; signum est.* Damascenus quoque in suis Theologicis capitulis: *substantia est commune cum proprio. constat, quia, quando coniunctè dicimus essentiam filij: quoniam filius nomen ex proprijs est, commune cum proprijs si-*

gni-

gnificamus. Sed commune cum proprio ſubſtantia eſt. Ita enim Damaſcenus definiuit. Itaq; quoniã ex eſſentia filij dictus eſt ſpiritus, ex ſubſtantia eius dictus eſt: ſicq;, quod quærebatur, inuenimus.

Quod autem in diuinis perſonis idem ſit, quantum ad rem, proprietas, atq; ſubſtantia, ſiue etiam perſona, manifeſtum eſt. Gregorius enim Theologus in ſermone ad lumina dixit: *Dei autem cum dixero, vno lumine, ac tribus illuſtramini: tribus quidem, ſecundum proprietates. Exponenſq́;, quid dixerit proprietates, adiungit, ſiue ſubſtantias, ſiue perſonas vocare placet*. Item in laudibus ſancti Athanaſij, cum dixiſſet, *Vna enim eſſentia, treſq́; ſubſtantiæ*: cum dicantur quidem à nobis, piè protinus adiunxit: *aliud enim naturam indicat; aliud trium proprietates*. Illic ergò cũ proprietates poſuiſſet, ſubſtantias expoſuit: Hic autem ſubſtantias, proprietates. Ex quo ſanè manifeſtum eſt, quia proprietatem, & ſubſtantiam idem intelligi vult, ſimulq́; naturam, & eſſentiam in Deo idem æſtimat: vnam enim eſſentiam, naturam expoſuit. Quoniam igitur commune in Deo eſſentiæ tres ſubſtantiæ ſunt; communeq́; hæc eſt, quæ ſingulis eſt, & propria eſſentia: vna quippe ex tribus eſt aliqua perſona; quodq́; cuiuq; eſt, hoc mirabiliter etiam commune eſt: vnum enim tria, & tria vnum ſunt: in quibus eſt deitas, ſiue vt diligentius dixerim, quæ deitas eſt, iuxta Theologum Gregorium; manifeſtum eſt; quoniam ſicut triũ eſſentia, ſubſtantiæ eſt; ita quæque ſubſtantiarum eſſentia & ſubſtantia eſt. Sed tres ſubſtantiæ pater eſt, & filius, & ſpiritus ſanctus, ſecundum enim hæc relatiuè ad inuicem propriè accipiuntur.

Itaque, verum profectò eſt, quod dicitur, quod

 quando

quando coniunctè filij essentiam dicimus, substantiam eius, siue personam significamus, cùm commune quidem essentiam dicendo signetur. Propria verò substantia, per relatiuum nomen filij insinuetur: substantia quippe commune cum proprio est dicta. Quodque cum ex filij essentia dicitur spiritus sanctus, ex eius substantia dicitur. Idem enim, quantum ad rem, essentia & substantia est.

Damascenus praeterea in suis Theologicis capitulis; *Deitas*, inquit, *naturam insinuat; Pater autem quod dicitur, substantiam; sicuti & humanitas naturā commendat, Petrus verò substantiam.* Quia igitur, quemadmodum pater, ita & filius similiter substantiam indicat; substantia verò commune cum proprio, sicut ipse definiuit: commune autem Deitas, vel natura, vel essentia est: Dicitur autem ex filij essentia esse spiritum sanctum; manifestum est, quoniam ex substantia ipsius est.

Quoniam vero idem in ijsdem ait: *Cùm vnam substantiarum intelligo perfectum* DEVM *ipsam esse scio, perfectamque essentiam.* dicitur autem ex filij essentia esse spiritus: manifestum est: quia ex substantia ipsius esse dicitur. Et quoniam in eisdem ait; quia solus filius genitus est; ex patris enim essentia sine principio, & sine tempore est natus: & solus spiritus sanctus ex patris essentia non genitus, sed procedens est: Ex patris autem essentia, pro eo, quod est, ex patris substantia, & iste tradit, & omnes consentiunt: constat, quia spiritus sanctus cum ex filij essentia, à Theologis asseritur, & ipsius etiam substan-

ſtantia eſt: idem enim eſſentia, atq; ſubſtantia in Deo eſt, ſecundum rem.

Porrò ſi quis iſta aliter accipiens, velit, aliud quidem in Deo eſſentiam, aliud, ſubſtantiam ſignificare, neceſſariò fateri, eſſentiam ſine ſubſtantia, ſubſtantiamque ſine eſſentia cogetur. Ad quam abſurditatem, magnus quoque Baſilius in prædicta ad Terentium comitem epiſtola, orationem neceſſariò deduxit. Et quoniam indeterminatè Theologi de diuina filij natiuitate differentes, ipſum aliquando quidem ex patris eſſentia, aliquando verò ex illius ſubſtantia natum aſſerunt; aut duos filios natos confitebitur; alium quidem ex eſſentia, alium verò ex ſubſtantia, aut non eſſe filij vnicam, ac ſimplicem natiuitatem dicet. Idem verò & de ſancto ſpiritu dicetur. Et certe ſi quidem ſunt res differentes, aliudque patris proprietas, aliud patris perſona eſt, aliud paterna ſubſtantia: &, aliud pater, aliudque rurſum eſſentia illius; idemque de reliquis ſubſtantijs dicendum: partim quidem Trinitas nobis auferetur, & peribunt omnia, quæ de ipſa piè tradita ſuſcepimus: partim compoſitus erit Deus, ex tam differentibus ad inuicem ſecundum rem cõſtans. Sed enim iſta abſurda ſunt, & impia. Et illud igitur abſurdum penitus, & impium, quo poſito iſta ſequuntur.

Quoniam igitur ſubſtantia quidem, & perſona idem eſt: ſubſtantia verò, & proprietas æquè idem eſt: ſubſtantia autem eſſentia eſt, vt ex his, quæ ſupra diximus, conſtat: manifeſtum eſt, hæc omnia idem in Deo eſſe, ſecundum rem. Et illud item manifeſtum eſt, quod, ſi aliud eſſentia, aliud

ſubſtan-

ſubſtantia à Sanctis dicitur; ſed tamen ſecundum rem dixerunt, non aliud eſſentiam, aliud eſſe ſubſtantiam; ſed, ſecundum quod vna, atq; eadem res aliter quidem ſignatur ex nomine eſſentiæ ſeu naturæ, aliter ex nomine ſubſtantiæ ſiue perſonæ. Illud enim communiter, & abſolutè; hoc autem propriè magis, cum eo ſcilicet, quod ad aliquid quodammodo habeat: quia enim abſoluta ab his, quæ dicuntur ad aliq d, differunt; eorum verò, quæ in Deo dicuntur, alia quidē abſoluta ſunt nomina, quæ vnum Deum indiſcretè ſignificant: alia verò, relatiuè habent, quæ à nobis Trinitatem cōmendant: & ſecundum ea quidem, quæ abſoluta, & communia ſunt, vnita Theologia conſtat: ſecundum verò ea, quæ ad inuicem relatiua ſunt; & ſecūdum ea, quæ ad aliquid habent, diſcreta contexitur Theologia: Vnitio verò, atq; diſcretio non idem eſt; neq; enim relatiuum, & abſolutum idem ſecundū hoc dictum eſt, ſequitur non idem eſſe eſſentiam, atq; ſubſtantiam. Eſſentiæ enim nomen quiddam abſolutum ſignat. *ſubſtantia verò propriam cuiuſq; notam commendat, ſecundum quam, ad aliam refertur perſonā.

*Accipit ſubſtantiā pro hypoſtaſi.

Nam exempli cauſa, dexter homo, ab eo qui ſimpliciter homo eſt, ſecundum quod ſimpliciter, & aliquo modo, ſiue ſecundum commune, & proprium, differt: etſi ſecundum rem idem ſit dexter homo. quippe & Petrus homo eſt, & filius Ionæ. neq; alterum ſignificat, qui eundem Petrum hominem dicit; alterum verò, cùm eundem Ionæ filium dixerit. Secundum verò, quod ſimpliciter, & aliquo modo dicitur; differentiam tantum indicat: dicendo enim Petrum hominem abſoluto, & cōmuni nomine ſubiectū: eundem verò, &

Ionæ filium dicendo, proprio, & relatiuo, & definito nomine; eundem & filium esse ex homine Iona, qui pater illi fuit, indicat. Per vtrumque ergo nomen aliter, & aliter idem significatur, relatiuè scilicet, & absolutè: solùm autem simpliciter, & aliquo modo differt. Aliud enim essentiam sine habitu significat; aliud eandem, & ad aliquid quodammodo habentem.

Attestatur autem his, quæ dicta sunt: Primùm quidem magnus Athanasius, postea verò etiam S. Maximus: atq; ambo in dialogis suis aduersus Anomæum. Anomæo enim dicente, aliud essentiam, aliud esse substãtiam, S. Maximus respondet; *Aliud, & aliud, non quasi rem; at q. illo inferente; num ergò compositio? Sanctus adiungit: aliud, & aliud dixi, non quasi rem, sed vt aliud aliquid essentia, aliud significante substantia. Sicut granum tritici dicitur, & semen est, & fructus: aliud autem quoddam significat semen, aliud fructus.*

Concedens ergò Sanctus illic, aliud esse essentiam, aliud substantiam, non tamen geminam Deitatem intelligi permittit: propterea scilicet, quod non idem itidem significet deitas, & substantia, vel essentia, & substantia. Licet igitur idem essentiam, ac substantiã, dicere secundum rem, & aliud essentiam, aliud substantiam secundum significatiua rerum nomina. Et Vtrumque tamen verum est. Non enim secundum idem etiã ambo, in quantum essentia quidem commune significat, & idem quod erat esse. Substantia verò idem, & ad aliquid quodammodo habens vel gignentis, vel geniti, vel producentis, vel producti ratione.

Dictum est autem à Sanctis non idem essentiam esse, atque substantiam, propter Sabellium maximè. Hic enim vnam personam DEVM esse confitens, idem in DEO esse substantiam, & essentiam secundum rem, & libenter quidem confitebatur. Hoc enim illi maximè ad id, quod moliebatur, conferebat. Substantias verò, seu personas relatiuum esse, secundum proprietates, quæ substantias ostenderent, nolebat. Si quis enim paternam substantiam relatiuum dicat, necesse est, & ad quod refertur, simul confiteri. Huiusmodi quippe natura est earum rerum, quę ad aliquid dicuntur. Idem verò & in substantia genita, & in procedente dicendum est: Hoc autem in DEO posito, necesse est tres substantias, seu tres personas Deum secundum fidei positionem ex processibus, siue relationibus, apparentes confiteri, quod erat contrariũ Sabellij proposito.

XVII. De hoc, quod propositum est, & magnus Basilius in exemplari dictatæ ab eo fidei, cuius initium est; *Eos, qui præuenti sunt alia fidei confessione*; ait: *Quidam verò ab impietate Afri Sabellij venientes,* * *substantiam, atque essentiam idem esse suspicati, inde occasiones concinnandæ blasphemiæ suæ trahunt, ex eo, quod in fide scriptum sit: si quis autem ex alia essentia, siue substantia filium esse dixerit, hunc anathematizat Catholica, & Apostolica Ecclesia. Non enim illic idem dixerunt, essentiam, atque substantiam. Si enim vnam, atque eandem intelligentiam insinuarẽt voces, quid necesse erat vtrasque ponere? Constat verò quoniam alijs quidem ex patris illum essentia esse negantibus: alijs verò dicentibus; quia neque ex essentia, neque ex substantia esset: ita, vtraque, vt aliena ab Ecclesiastica intelli-*

* hypostasin

telligentia interdixerunt. Vbi enim sensum suum expresserunt, ex patris essentia filium dixerunt: non iam adÿcientes & ex substantia. Itaque & illud quidem pro abolitione pessimæ intelligentiæ positum est, hoc autem salutare dogma manifestat.

Hoc in loco magnus Basilius dicentibus Patribus: si quis verò dixerit, ex alia essentia, seu substantia filiū, hunc anathematizat catholica, & Apostolica Ecclesia, eos qui hinc conficiebant, idem esse substantiam, atque essentiam culpat, & ait: non enim, quia illic dixerunt, ex alia essentia, siue substantia, inde colligitur, idem esse essentiam, atque substantiam; sed quorundam opiniones fallaces ab Ecclesia eliminantes, vtrisq; istis vocibus vsi sunt. Si enim idem ambæ significarent, necesse profectò non erat, vtrasque ponere. Sed quoniam alij quidem negabant ex patris essentia filium esse: quidam verò neque ex essentia, neque ex substantia patris, illum esse fatebantur, idcircò vtraque interdixerunt, pro deletione pessimæ intelligentiæ, anathemati subijcientes: si quis ex alia essentia, siue substantia filium dixerit.

Ex quo liquet Sanctum concludere, non idem esse essentiam, atque substantiam. Quod quidam præter sancti viri intentionem peruertentes, in plurimas absurditates incidunt. Neque enim illos culpat, quod secundum rem idem esse essentiam, atque substantiam dixerint: hoc enim verum esse veritas ipsa, cum sanctis Patribus loquitur: ipseq; in epistola ad Gregorium fratrem attestatur. Sed quia, secun-

dum rationem, siue nominum significationem, idem essentiam, & substantiam esse putabant: & non vt ipse ait, essentiam quidem ad commune, ac simpliciter ducebant: substantiam verò, notam propriam in eo, quod aliquo modo ad aliud haberet, definiebant, & ab vtroque nominum vnam, eandemq́; capiebant intelligentiam, per quam processus, relationesq́ue, simulq́ue tres personas esse Deum auferebant.

Itaq; confitentur quidem Ecclesiæ Magistri, idem essentiam, & substantiam esse: & iidem rursus negant, non idem esse substantiam, atq; essentiam dicentes; non secundum idem & ambo, sicut dictum est, contradictionem enim in eodem nunquam simul veram esse posse. Aliud enim secundum rem, aliud secundū nomen accipitur.

Deinde adiicit, quod vbi suum Patres sensum indicare voluerunt, dixerunt ex patris essentia filium, satis esse putauerunt ad insinuandum, filij substantiam ex patre esse: ac proximè, veluti si diceretur, eum esse ex paterna substantia. Hoc enim manifestationem habere salutaris dogmatis asseuerauit. Salutare autem dogma est, ex patre substantiam habere filium, natiuitatis ratione confiteri: consubstantialem scilicet ei, ex quo est; quod sanè dogma indicari dixit ex eo, quod dictum est, *ex patris essentia filium esse*. Idem ergò est ex patris essentia, atque ex patris substantia dicere. Idem ex essentia, atque substantia est, secundum rem. Et essentia patris, substantia est patris.

Quo-

Quoniam igitur & spiritus sanctus ex filij essentia asseritur; liquet etiam, quod ex substantia illius sit. neque enim est vel essentia sine substantia, vel substantia sine essentia. Quamuis & prima synodus in fidei symbolo sic traddidit: *Credimus & in filium Dei natum ex patre videlicet ex patris essentia.*

Constat igitur per omnia, quòd siue ex filij essentia spiritus dicitur, siue ex filio, siue ex filij substantia nihil differt ad eius substantiam insinuandam. Quemadmodum enim ex eo, quod dictum est, filium esse ex patris essentia, substantia illius, inde esse intelligitur: ita & spiritus sanctus, quoniam ex filij essentia à Theologis traditur; ex ipso etiam habere substantiam insinuatur: secundum quam ex patre per filium procedit, & secundum quam, ab ipso habere esse dicitur. Ac sicut indifferenter à Theologis, siue ex patris essentia, siue ex eius substantia filius dicitur, ad insinuandam eius ex illo substantiam: ita & spiritum ex filio, siue ex eius essentia, siue ex substantia dicere indifferenter possumus ad ostendendum illum, ex filio habere esse; nisi quis ad omnia, impudens esse velit.

Si quis autem & hìc per hoc indicari consubstantialitatem dicat: Filius certè de spiritus essentia non dicitur, neq; conuertitur habitus ista consequentia.

Porrò si sanctum Isaac proferat dicentem; *Ille frater tuus est, & ex natura tua est*: at id quidem dici fas est, in quibus nullus ordo conspicitur, diuisis quidem secundum materiam: vnitis autem solummodò termino naturæ mortalis, per quam inuicem con- Isaac Erem. cuius extãt opuscula Ascetica.

ſubſtantiales ſecundum conuerſionem ad inuicem dicuntur, & ſecundum quam, vnuſquiſque ex proximi natura, veluti ex quodam ſubiecto, in propria ſubſtantia, ac veluti ex toto pars abuſiuè diceretur. Cæterum in ſancta Trinitate, cùm vna ſit, ac ſimpliciſſima eſſentia, differentiaque, ſolo perſonarum ad inuicem ordine inſpiciatur, ſecundum ſcilicet ſubſtantiales illarum proceſſus. Quemadmodum impoſſibile eſt, patrem ex filio, & ex filij eſſentia dici: & certè cùm vna ſit eademque eſſentia patris, ac filij: ita poſſibile non eſt filium ex ſpiritu, ſiue de ſpiritus ſubſtantia vnquam dici propter ordinis terminum, ſecundum quem ex patre per filium procedit

Quemadmodum eadem ratione filium ex patre per ſpiritum gigni, aſſeuerare non poſſumus. Quocirca ritè dictum eſt: Filius ſancti ſpiritus neque eſt, neque dicitur, neque conuertitur habitus iſta conſequentia.

Conſtat autem ex his, quæ dicta ſunt; & quod magnus Athanaſius; idcirco ait: *ex patre procedere dicitur; quoniam à verbo emicat, & mittitur, & datur.* Itaque niſi per verbum, illum pater emitteret, nequaquam eſſet ex patre procedens. Proprietas enim ſpiritus, vt diximus, eſt, ex patre per filium procedere, ſiue ex primo per medium eſſe, perque huiuſmodi proceſſum procedens eſt. Filius enim eſſet, ſi ex patre ſine medio procederet. Nam, ex patre eſſe ſine medio, proprietas filij eſt, ſicut etiam ſupra docuimus. Quomodo ergò non eſſe à filio dicatur, qui idcircò dicitur ex patre procedere, quia & à filio, & per filium

lium

lium est? Et illud itidem constat, quia, *procedere*, & *emicare* idem esse arbitratur Athanasius. Idcirco enim ait: *Procedere à patre dicitur, quoniam à verbo emicat*, quasi diceret. Ideo procedens est, quia ex patre per filium procedit, nisi enim per filium; nunquam diceretur, ex patre procedere, sed nasci.

Si enim, vt quidam volunt, emicare quod ait, de temporali, quem illi introducunt, processu intelligi voluit: quam rationem habuisset, simul ista connectere? Vt enim hunc etiam esse concedamus, temporalis illa processio, quid ad eam confert, quæ sine tempore est? qua nam verò ratione poneret hanc sempiternæ illius processionis esse causam? Omnes quippe nouimus: *quoniam* causalem coniunctionem pro causa accipi. Non enim, quoniam à filio temporaliter emicat, ideo à patre sine tempore procedit. Ideo tamen eo verbo vsus est, vt emicare, pro eo, quod est, *procedere*, diceret: quoniam spiritum illuminantem, vitam appellauit, alternatim scilicet conuersione dictionis vtens: quanquam & magistrorum plurimi *emicare* quod dicitur in substantiali personarum processu propriç substantiæ prætulerunt: sicut est illud, quod canitur: *Vnigenitus filius, qui ex patre sine tempore effulsit*: sed etiam procedentem ex patre spiritum *vitam* esse viuentis verbi dixit. Si autem vita ex viuente, nunquam certè erit sine spiritu Filius. *Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso.* Vita autem spiritus sanctus est, quem vna cum patris essentia ex patre nascens trahit. Neque enim est sine vita, qui natus est. Id quippe præter impietatem etiam stolidissimum est Ioan. 5.

eſt, vt ait Chryſoſtomus, cùm illud exponeret; *Dedit vitam.*

Enimuerò, quoniam operatio filij ſpiritus ſanctus
XIX. eſſe dictus eſt, ſubſiſtens, & ſubſtantialiter inſita: conſtat, quia per ſpiritum operatur. Hoc autem & communis Eccleſiæ opinio eſt, maximè cùm etiam Domi-
Leu. 11. Matth. 12. nus dixerit: *Si autem ego in digito Dei, eijcio dæmonia. ergò peruenit in vos regnum* DEI. Quod alius Euangeliſta exponens ait; *Si autem in ſpiritu Dei eycio dæmonia.* Filius itaque per ſpiritum Dei, qui etiam ſuus eſt ſpiritus, operatur. Illud autem, per quod aliquid quiſquam operatur, ſiue quaſi mouens eſt, vt rex, per quem ciuitatis diſpenſator adminiſtrat, ac gerit omnia: ſiue, quaſi ſpeciale, & ab arte veniens; vt artifex per artem operatur; ſiue per cauſam naturalis virtutis ſuæ.

Non ergò virtus operantis cauſa eſt, ſicuti & mens per verbum operans quaſi per vim ſuam naturalem, & efficientiam: cauſa eſt verbi, ſed non è contra: quippe omnis vis, & actio naturaliter per aliquem prodiens, etiam ex illo eſt. At, operatur quidem per verbum, quaſi per ſuam naturalem vim. Operatur autem filius per ſpiritum, quaſi per naturalem, atque inſitam ſubſtantialiter virtutem ſuam. Ideo, & magnus Baſilius in IV. quæſtionum ait; *Neque ſine filio facit quippiam Pater, neque ſine ſpiritu filius. Filij autem verbum, ſpiritus: Portans*, inquit, *omnia verbo virtutis ſuæ.*

Ex quibus profectò omnibus & ordo ad inuicē diuinarum perſonarum, & vt ſe inuicem teneant, vnaq; cogi-

cogitentur, & intelligantur constitit. Quoniam igitur spiritus sanctus donum filij; & operatio ipsius est; operatio verò ab operante, donumq; a mittente effulget, & mittitur, & datur: liquet, quia ex filio est spiritus sanctus. Vt enim filius per quem pater operatur, ex patre est; ita & de sancto spiritu dicendum, per quem operatur filius. Neq; enim sicut id, quod mouet, aut sicut artificialis, atq; exemplaris causa, quod *per quem* dicitur, hic locum habet. Donum autem dixit; vel, quia alternatim, & hoc in loco conuersione dictionis vsus est. Donum enim ad *dari*, ac *mitti*, quod dicitur, proprium est. Vel, quia dari, ac mitti in diuinis personis, vt supra declaratum est, ab alio esse significat. Per quem nihilominus causam, & quod ex causa est, intelligi voluit. Nempe enim ab eo nunquam daretur nisi etiam ab eo esset: aliter enim ministri fungeretur vice. A quo autem illum dari oportebat, vt ipse ait Athanasius, nisi ab eo, cuius est? Hoc autem non ita esset, nisi & ad illum referretur. Relatio autem causam, & causale commendat. Filius ergò causa sancti spiritus est. Spiritus enim sanctus per filium non operatur; causaq; illa est, quia filius ex patre per spiritũ non gignitur. Spiritus autẽ ex patre per filium procedit. Secundum quã sanè rationẽ, nec filius *operatio & virtus* spirit⁹ sancti dictus est.

Porrò, si quis eiusdem Beatissimi viri dictum in fidei ipsius confessione præexpositum, quo ait; *spiritus sanctus ex patre, & filio non factus nec creatus, nec genitus, sed procedens* ambiguum putat, & quasi adulteratum calumniatur; primùm quidem id verum esse, inde manifestum est: quia, & Theologus Gregorius in Athanasij laudibus ipsius meminit dicens; *solus ille, vel cum paucis ad-*

XX. Symbolum Athanasianum. De hoc Symbolo vide eruditam disputationem Nicolai Secarij.

cis admodum, ausus est veritatem in scriptis confiteri; & quę illic addit: quam tunc temporis conscriptam ad Iulium Romanum Pontificem misit, cùm insimularetur non rectæ esse fidei. Deinde, & ex eo constat, ipsius veram esse; quod per omnes Occidentis Ecclesias Dominicis semper diebus psallitur, atq; adeò celebris est auctor, vt ne à pueris quidem ignoretur; ex illis quidem temporibus vbiq; diffusa, atq; contra Arianorum hæresin, contraq; omnes rectæ fidei aduersarios, in cunctis Ecclesijs publicè cani præcepta.

Aut igitur aliam aliquam confessionem tanti viri proferant, cuius & Theologus meminit, & cui traditio Ecclesiæ attestatur: aut si hoc non possunt, istam cum supra exposito dicto suscipiant. Testantur autem hanc ipsam fidei confessionem sancti viri esse, atq; id dictum ita se habere, qui contra Latinos multò ante scripserunt: quam sibi vt adversam, frustra labefactare nituntur. Atq;, vt intelligi datur, tunc quidem ad huc seruabatur; postmodum verò pertinaciores ad contradicendum facti, omninò illam auferre voluerunt. Et si modò nihilominus curiosè inquirentibus raro licet in uetustissimis codicibus ita habere inuenitur. Si quis tamen diligentius inspiciat, nihil hìc nouum dixisse sanctum virum comperiet. Plurimis enim in locis per filium illum esse ait; & à filio accipere, & ab ipso scilicet accipere, quod accipit. Id autem est, eius esse: quodq; paulò ante dicebat, à filio effulgere. quocirca quam à patre procedentem virtutem dixit, spiritum sanctum à patre procedentem intelligi volui: hoc autem ex patre per filium esse, ac procedere. Porrò i-

sta his, q̄ in fidei expositione posuit, valdè cōsona sunt.

Apparet simul ex superioribus, quia & *prodire*, & *profundi*, & *profluere*, & *inundare*, & *manare*, & *effulgere*, & quæque similia, eandem spiritus sancti substantiam signare, quam ipsam etiam *procedere* significat: non solùm, quia *vt* dictum est, duo processus sancti spiritus non sunt, vt quidam voluut: Et idcircò ista omnia, ad substantialem processum eius reducenda sunt; cùm eos, qui geminos istos processus ponunt, multa necessariò absurdissima sequantur: verùm quia & Theologi ex patre procedere, & profundi, & profluere, & emitti spiritum sanctum concorditer asserunt, vbi dicere volunt, ipsum ex patre procedere. Magnus quippe Basilius ait: *quia non prodit in tempore, quod prodit ex Deo, etiamsi in tempore fiat eius actio, & æternè habet omnia, vt Dei spiritus, atq; ex ipso manans.* Et illud: *Neq; enim minus aliquid eramus habituri ad cognoscendum spiritum, ex Deo esse spiritum oris eius illum audientes: sed idoneum & istud nomen erat ipsius ex DEO insinuare substantiam:* verbo *esse*, pro eo, quod est, *procedere* vsus est.

S. quoq; Maximus: *Emittit*, inquit, *pater spiritum, hoc est, emisit*: Et ipse de processu eius disserens, vt superius constitit, cum sanctorum patrum auctoritate ostenderemus; *emitti*, ac *mitti*, apud eos, pro eo, quod est, nasci, & procedere solêre accipi.

S. item Cyrillus ait: *prodit autem ex patre, & filio; & constat, quia diuina est essentia in ipsa, atq; ex ipsa prodiens: ac profunditur à filio, sicut etiam ex Deo & patre.* sed & in sermone suo ad monachos, atq; in expositione diuini symboli; sic ait: *spiritus profunditur, videlicet procedit, veluti ex fonte, ex Deo & patre.* Et rursum ad Hermiã;

Num, inquit, *animaduertisti, quoniam spiritum quidem veritatis nominauit paracletum dominus?* ait deniq;; *quoniam procedit ex patre: sua omnia propriè ostendens, quæ patris sunt.* Ac rursus in eôdom: *Intelligisne, quomodo, vt proprium se nobis missurum pollicetur spiritum, qui procedit ex patre? Et spiritum quidem veritatis vocat; profundi tamen ex ipso patre, definiuit.*

Sed & magnus Athanasius, in ea quam scripsit disputatione Orthodoxi & Macedoniani, ait; *spiritus natura sanctus, natura incorruptibilis, vt spiritus Dei, & ex ipso manans, siue procedens.*

Quin etiam in filij ex patre substantia insinuanda, prædictis verbis usi sunt. Magnus enim Basilius in 11. quæstion. ait; *Patris quidem optimi, optimusq; filius, ex lumine autem ingenito lumen effulsit sempiternum, atq; ex vera vita viuificans processit fons, atq; ex ipsa virtute Dei virtus effulsit.* Sed & verbo *effulsit* in quadam mystica sacrificij oratione in spiritu sancto vsus est, de filio dicens: *A quo spiritus sanctus effulsit.* Ac rursus idem in eisdem ait; *Communis præsumptio omnibus simul Christianis inest quod lumen genitum filius sit ex ingenito lumine effulgens.*

S. autem Cyrillus in vno capitulorum suorum de æternitate filij sic ait; *Erat igitur gignenti patri coæternus filius, veluti à fonte quodam paternæ substantiæ manans.* Et in alio; *qui enim à paterna processit essentia, patrem protinus ostendit eum, qui se genuerat.* Et in alio; *quod ex patris essentia processit verbum.* Atq; in alio; *pater produxit ex se ipso filium inseparabiliter, atq; incunctanter.* Et in alio; *Totum esse filij ex patris essentia procedit.* In alio quoq;: *quæ nam enim passio fieri in sole cernitur, quando gignit lucem? quæ nam contingit ignis separatio, quomodo emittit ex se ipso fulgorem?*

quod

quod si *gignunt ista inseparabiliter, emittuntq; impassibiliter, quæ ex ijs sunt; nonne longè dignius, & excellentius horum conditor naturæ suæ splendorem emittit?* Psallimus item canticis *spiritus consessor, & conformis ex patre simul effulsit.* Et item; *Tu Dei mater incunctanter facta es eius, qui ex immortali effulsit patre.*

Si igitur eos, qui binos sancti spiritus processus ponunt, absurda plurima sequuntur: verbis autem, quibus filij ex patre substantiam, ac rursus substantialem spiritus ex patre processum sancti significare volentes, eisdem vsi sunt in filio, atq; in spiritu indiscretè, & absq; vlla determinatione: quomodo non & hic per id, quod dicitur, *profundi*, & *inundare*, & *profluere*, per filium, atq; à filio dici spiritum sanctum, necesse sit intelligere eius, ex filio substantiam, secundum quam ex patre per filium procedit: maximè, cum Beatus Cyrillus, *profundi*, pro eo, quod est, *procedere*, apertissimè tradiderit. XX.

Quia enim duas ex Deo personas procedere, secundum scilicet geminum processum fides tradidit: aliam quidem, secundum natiuitatem; aliam verò, secundum processionem. atq; alius quidem filio, alius verò spiritui conuenit; constat, quandoquidem filius ex patre procedere, & profundi, & inundare, & fluere à Theologis asseritur: ista, pro eo, quod est, nasci, vel gigni intelligenda: Cùm verò spiritus sanctus siue a patre, siue à filio profundi, & prodire, & profluere dicitur: hæc, pro eo, quod est procedere, accipienda; verbis istis omnibus processum cuiuslibet ex aliquo insinuantibus, & vbiq; quidem aptari peculiarius valentibus; atq; in hoc loco propriam vtriq; personæ substan-

tiam affatim reddere; alteri quidem naſcendi; alteri verò, procedendi ratione; cùm alia quidem ſit continenter ex prima; alia, per eam, quæ eſt continenter ex prima. quippe iſti ambobus ſunt ſubſtantiarum termini.

Verùm, quoniam ab omnibus Doctoribus ſpiritus ſanctus ex filio procedere aſſeritur, liquet profectò, quia ſecundum naturam eſt, vel ſecundum accidens: Id quippe creaturarum eſt à Deo non naturaliter procedere: ſi igitur, ſecundum naturam ex filio procedit ſpiritus; hoc autem duobus modis fit; vel ſecundum natiuitatem; vel, ſecundum proceſſionem: præter iſta enim nullus alius in diuinis perſonis ſecundum naturam proceſſus eſt: ſecundum natiuitatem verò, proceſſus in ſpiritu eſſe non poteſt: ita enim eſſet ſpiritus filius filij. manifeſtum eſt ſpiritus ex filio proceſſum, vt procedentis eſſe: ſimulq; conſtat ex his, *effulgere*, & *profundi*, & *profluere*, quod dicitur, à filio ſpiritum: ipſum ex patre procedentem, vnicum ſpiritum ſanctum, non donum aliquod ſine ſubſtantia ſignificare, vt quidam volunt: ſicut enim ſiue filius, ſiue ſpiritus effulgere, & profluere ex patre dicitur; ipſæ perſonæ diuinæ ſignantur procedentes: ita & ſpiritus à filio profundi, & effulgere cum dicitur, & maximè cùm ſic coniunctè procedens ex patre per filium profundi, ac procedere dicatur, ipſa diuina perſona ſpiritus inſinuatur. Procedentem enim ex patre ſpiritum, nemo ſine ſubſtantia dicere præſumit, niſi quis blaſphemare velit.

XXIII. Illud autem, quod quidam aiunt, ſanctos dicere, ſpiritum ſanctum procedere quidem ex patre, à filio autem

autem profundi: Et rursum; procedere quidem ex patre, ab eo autem effulgere: vel, proprium ipsius esse vel, non alienum, & quę talia: Per has coniunctiones connexiuas, substantialem spiritus processum filio tollentes, patriq́; solummodò hunc attribuentes, omninò imbecillum est. Huiusmodi quippe illorum mens est qnoniam dicitur quidem spiritus ex patre procedete, vnde secundum essentiam illi peculiaris est: non tamen est alienus à filio, spiritus enim filij dicitur, iuxta quod sibi etiam peculiaris est. Ideo, & ab eo profunditur, quéadmodum ex Deo, & patre, hæres enim paternorum bonorum est, & proprius ipsius est, vt pote per ipsum naturaliter prodiens, & ex ipso existens. Igitur, etsi procedit ex patre; at neq; à filio alienum oportet æstimare secundum eum, quem prædiximus modum. Procedit quippe per filium. Procedere autem quod dicitur, etiam per filium consequitur. Aliter enim non diceretur ex patre procedere.

Attestatur & his magnus Basilius, cùm dicit; *Illius quidem ad patrem proprietatem intelligo; quoniam procedit ex patre: ad filium verò, quoniam audiui; si quis spiritum Christi non habet, non est eius. Et illud; Neq. enim minus aliquid eramus habituri ad cognoscendum, spiritum ex DEO esse, spiritum oris eius audientes eum; sed sufficiebat & hoc nomen ad insinuandum, ipsius ex DEO esse substantiam.* Rom. 8.

Porrò patris os filius est, vt Patres volunt. Prorsus verò, quod sancto spiritui ad patrem est, *ex patre procedere*, patrisq́; spiritum dici: hoc, & ad filium, ab ipso accipere, & audire, & cetera, quæ filij spiritum esse comendant. Nam & à patre procedere quod dicitur, à patre accipere

accipere significat. Itaq; dictus est quidem spiritus patris, sed & spiritus veritatis est.

Et mittitur quidem à patre, mittitur autem & à filio. quippe æqualiter, ac sinè vlla differentia communia patri, & filio sunt, quæ singulis à Theologia assignantur. Atq; profluit quidem à patre, proprium autem filij est, vt & ab ipso emanet. Fons enim sancti spiritus & filius ab Ecclesiæ Magistris asseritur. Et habet quidem substantiæ causam ex primitiuo lumine; effulget verò per vnigenitum, quoniam per ipsum est, atq; per filium quod dicitur, & ipse filius ad patrem reducuntur.

Et dictus est quidem, à patre procedere; procedit verò per filium. Namq; ex patre quod dicitur, iuxta patrum sententiam, etiam per filium sequitur: aliter quippe procedens non esset. Itaq; connectunt magis patri filium secundum processum, seu processionem sancti spiritus, quàm diuidunt huiusmodi coniunctiones.

Eorum autem, qui differentiam essentiæ patris ac filij pergunt adstruere, diuisim ac differenter ista reddere est. quippe, ita diuidentes, essentiæ quoq; differentia necessariò sequetur. Nempe enim & Theologus Gregori⁹ in suis de diuinitate sermonibus, in orationis parte, patrem, & filiũ, & spiritum S. inuocans, atq; subinferens, *aliũ quidem benè complacere, alium verò cooperari, alium autem inspirare:* non sanè per huiusmodi coniunctiones, siue beneplacitum, siue inspirationem siue cooperationem personis diuisit: neq; enim singula horum singulis personarum magis propriè accomodantur, quàm reliquis: verum, omnia conueniunt singulis: imò

lis: imò, & tota Trinitas, vt vnus Deus inspirat, & sibi benè complacet in bonis, & quodcunq; inchoantibus adiutrix est. Atq; vbiq; penitus quæq; personis assignā-tur vt propria, sine vlla varietate conuenient: vbi non opponitur relationis obiectio, quemadmodum processio spiritus, filij ad patrem relationi nihil obstat, vt in sequentibus lucidius monstrabitur.

Quod si ꝓcedere ipsā dictionē, quę gręcè ἐκπορεύεσθαι dicitur, in filio inquirunt: primū quidē pluribus supra rationibus ostensum est, quod alia quoq; verba hoc ipsū nihilominus significāt. Deinde, quia & à Sanctis quoque posita est huiusmodi dictio. Sed & ipsum, quod per filiū ꝓcedere dicitur, à Patribus cōmendare sufficit, quod etiam ꝓcedit ex filio. Quanquam quibus non sufficiat, quod ex filio spiritus esse sanctus dicitur? cū Sancti hoc plurimis in locis dixerint, cū de personalibus substantijs dissererent: verbūq; *esse*, substantiuū cū sit, magis etiam cuiuspiam ex aliquo substantiam exprimere possit, iuxta scilicet proprij processus terminum.

Præterea constat ex superioribus, quod dicimus in filio manere spiritum, quod quidam his obijciunt; qui etiam ex filio proferunt, nihil eos iuuat. Qui enim & ex filio spiritum dicunt: & in filio longè prius cōfitentur: namq; & sancti, & *in filio* dicunt; & per ipsum, & ex *ipso esse*, addunt. Neq, hoc solùm, sed & in patre, & in filio spiritum sanctum manere. Sicut autem in patre manēs, etiam ex ipso est; sic, & in filio manens, etiam ex ipso est. Non enim profectò quispiam blasphemare audebit, ita in filio manere spiritum, sicut in quolibet Sanctorum, in quibus requiescit quidem, & manet, sed per gratiam, non per naturam.

Præterea verò, quod procedit, in eo, ex quo procedit, prius substiterit necesse est. Neq; enim ex illo aliter procederet. In diuinis autem personis, simul & in ipso, & per ipsum, & ex ipso est, propter æternitatem; & q. illic tempori nullus locus sit. Sicut ergò filius in patre existens ex ipso est; & spiritus sanctus similiter; pari profectò ratione, & de mansione sancti spiritus in filio dicendum.

Et est quidem id verum, quod ait D. Dionysius, q. diuinæ substantiæ in inuicem circumeunt, sed non idcirco confusio est; neq; hinc immobilis ordo peruertitur; *neq; necesse filium in spiritu cum dicimus, etiam ex spiritu esse confiteri*, vt Nyssenus Gregorius ait: *Sed, est quidem filius in patre, sicut pulchritudo imaginis in primitiua forma in propria imagine*. Idem verò & in filio, & spiritu dicendum.

XXIV. Quoniam igitur ab Orientalis Ecclesiæ Magistris, ex filio esse, ac procedere spiritum sanctum traditum constitit, licet plurima omissa sint, quæ afferri poterant ad hoc ipsum asseuerandum: nunc iam & ab Occidentalis Ecclesiæ Doctoribus, vt idem adstruere nitamur, admonemur; vt his, qui contradicere nituntur, nulla iam excusatio reliqua sit. Ac primò quidem, quantam illis vniuersales synodi reuerentiam, auctoritatemque præstiterint; & à qua fide illorum dicta suscipi conueniat, insinuandum.

Sancta igitur, atque vniuersalis quinta synodus in gestis suis ita fermè ad verbum ait: *Sequimur in omnibus sanctos Patres, ac Doctores sanctæ* DEI *Ecclesiæ, Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium Theologum, Grego-*

Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilũ, Cyrillum, Ioannem Constantinopolitanum, Leonem, Proclũ, & omnia, quæ ab eis de fide recta, & ad condemnationem hæreticorum conscripta sunt, suscipimus. Imo, & in synodico, quod dicitur, anathemate, plectuntur, qui prædictos Doctores non suscipiunt; neq; omnia, quæ ab eis scripta sunt, confitentur. Præcipuè verò Augustinum sanctæ vniuersales synodi, vt in earũ gestis constat, tertia scilicet, sexta, & septima (Actione) eminentissimum Ecclesiæ magistrum, ac sanctum prædicarunt.

Sed & de prænominato S. Anastasio Antiocheno patriarcha sexta synodus sic ait; *Suscipimus S. Anastasium recta fide respondentem pro tomo sancti, ac venerabilis Papæ Leonis.* Ac rursus: *Sanctum nominat Oriens totus hunc sanctæ memoriæ Anastasium qui fuit Antiochiæ Archiepiscopus, & qui eum non suscipit, Deus anathematizet.*

S. igitur Hilarius, antiquus Pater, atq; venerabilis, & dicendi vi, & philosophiæ studijs, & Theologiæ sublimitate, & vitæ munditia, & miraculorum ostensione maximè clarus; ita, vt B. Augustinus de illo dicat: *Mirum sanè, si quis Hilarium legens non admiratur cum his, qui in Nicæa conuenerunt. Pro vnigeniti gloria contra Arium pugnans*, ait in 2. de Trinitate libro, quem contra Arium, & Sabellium conscripsit: *Credimus S. Trinitatem, hoc est, patrem, & filium, & spiritum sanctum, vnũ Deum omnipotentẽ, vnius essentiæ, vnius substantiæ, vnius potentiæ, creatorẽ omniũ creaturarũ, ex quo omnia, per quẽ omnia, in quo omnia. Patrẽ non ab alio: filiũ, ex patre genitũ; Deũ verũ de Deo vero; lumen verũ, ex lumine vero: nõ tamen duo lumina, sed vnũ lumen: spiritũS à patre, & filio æqualiter pcedentẽ, consubstantia-* (lem, & coæ-

ternum patri, & filio, pater in se ipso plenus Deus: Filius plenus Deus ex patre genitus: spiritus sanctus plenus ex patre, & filio procedens. Non tamen tres Deos dicimus, sed vnum Deum. Idē in commentarijs in Apostolum, de patre, ac filio differens ait: *Nihil in S. spiritu duplex intelligi; quia, pater, & filius illi esse præbuerint. Vnde ambo vnum principium S. spiritus dicuntur.*

S. item Hieronymus quodam in loco opusculorū suorum ait: *Spiritus sanctus à patre, ac filio procedens, per omnia patri, & filio coæqualis, & coæternus est.*

S. quoq; Ambrosius Mediolanensis Episcopus in libro suo de Trinitate ait: *Non quasi ex loco mittitur spiritus, neq; quasi de loco procedit à filio procedens.* Idem in 2. de sancto spiritu libro ait: *Quod ex aliquo est, aut ex essentia, aut ex potestate illius est. De essentia quidem, veluti cum filius ex patre; vel spiritus sanctus ex patre, & filio. Ex potestate autem sicuti ex Deo omnia.*

S. Augustinus autem in IV. de Trinitate ait: *Nec possumus dicere, quod spiritus à filio non procedat. Neq; enim frustra idem spiritus, & patris, & filij spiritus dicitur. Nec video, quid aliud significare voluerit, cū sufflans in faciem discipulorū,*
Ioann. 20. *ait; Accipite spiritum sanctum. Neq; enim flatus ille corporeus cum sensu corporaliter tangendi procedens ex corpore, substātia spiritus sancti fuit; sed demonstratio, per congruā significationē, non tantū à patre, sed & à filio procedere spiritū sanctū. Quis n. dementissimus dixerit, aliū fuisse spiritū sanctū, quem sufflans dedit, & aliū, quem post ascensionem suā misit? Vnus enim spiritus est spiritus Dei, spiritus patris, & filij, spiritus sanctus, qui operatur omnia in omnibus.*

Idem in XV. de Trinitate; *Et tamen non frustra in hac Trinitate non dicitur verbum Dei, nisi filius; nec, donum Dei,*
nisi

nisi spiritus sanctus. Nec de quo genitum est verbum, & de quo procedit principaliter spiritus, nisi Deus pater. Ideo autem addidi principaliter: quia & de filio spiritus sanctus procedere reperitur. Sed hoc quoq; illi pater dedit non iam existenti, & nondum habenti; sed, quidquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergò, eum genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & spiritus sanctus esset amborum.

Idem in v. de Trinitate; *quemadmodum filio substantiam præstat sine initio temporis, sine mutabilitate naturæ ex patre natiuitas, ita & spiritui sancto esse præstat sine principio temporis, sine mutabilitate naturæ, ipsa ex vtroque processio.*

Idem super Ioannem; *Corporalis illa insufflatio, nō spiritus sancti substantia fuit; sed demonstratio per congruam significationem; non tantùm à patre, sed etiam à filio procedere spiritum sanctum; quis enim ita demens sit, vt dicat, alium esse spiritum sanctum, quem insufflans dedit: alium, quem postquam assumptus est, misit?*

Idem ad Petrum quendam, postulantem rectæ fidei conscribi regulam, XL. illā capitulis distinxit; quorum singula, dogma continent salubre, atq; ad fidē necessarium. Ait igitur in 8. capitulo: *Firmissimé tene, & nullatenus dubites, ipsum spiritū sanctū, qui patris, ac filij vnus spiritus est, à patre, & filio procedere, Ait enim filius. Cùm venerit paraclitus, spiritus veritatis, qui à patre procedit: quo in loco suum esse docuit spiritum sanctū. Ipse quippe est veritas. Et ex filio procedere spiritum sanctum, & prophetica nobis, & Apostolica doctrina cōmendat. Isaias n. de filio dicit: Percutiet terrā virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impiū. De quo & Apostolus ait; quē Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Quē & ipse vnigenitus filius Dei, oris sui spiritum esse si-*

Ioan. 15.
Isaiæ. 11.
2. Thess. 2.

Ioan. 20. *se signanter ostendens, post resurrectionem suam discipulis suis*
Apoc. 1. & *insufflans dixit; Accipite spiritum sanctum, & Ioannes in A-*
19. *pocalypsi; Ex ore ipsius Domini Iesu gladium bis acutum procedere dixit.* Ipse ergò spiritus oris eins, ipse & gladius ex ore eius procedens.

Idem in lib. de fide catholica: *Præsta*, inquit, *mihi, in hac via, quam, te duce, ambulo, sapientiam; & inspira mihi, & doce me per gratiam tuam, quomodo in te inculpabiliter oporteat credere, vt te Deum, vnum, æternum sentiam, & incõprehensibiliter trinũ in personis credam, patrem ingenitum, filium ex patre vnigenitum, procedentem ex vtrisq; & in vtrisq; permanentem spiritum sanctum.*

Idem in eodem lib. *Hanc fidem per te, & ex te, & in te confiteor, ô beata, & benedicta, & gloriosa Trinitas, ô vera, & summa, & æterna vnitas, pater, & filius, & spiritus S. Deus, & Dominus paraclitus, charitas, gratia, vnio, vera lux, verũ lumẽ ex vero lumine, vera illuminatio, viuens vita, vita ex viueute, viuentium viuificatio, fons, fluuius, riuus, vnus ex nullo, vnus ab vno, vnus ex ambobus: Ab vno, omnia, per vnum in vno. Ex nullo, pater; ex altero, patre scilic. filius; ex ambobus, spiritus sãctus, hoc est, ex patre, & filio. Verus genitor, veritas, genitus, amborum caritas, spiritus sanctus. Vnitas vna, æqua maiestas, æqualis gloria, vna, eadẽq; essentia.*

S. quoq; Leo Papa, sub quo Chalcedonense Concilium conflatum est; cuius de fide literas, rectæ fidei columnam vniuersa synodus appellat, in canonicis sanctionibus contra eos, qui pecuniæ gratia, manus imponerent, ait *Gratia, quæ gratis non datur, & accipitur, gratia non est. At simoniaci non gratis accipiunt; non ergò gratiam, quæ in Ecclesiasticis ordinibus maximè operatur, accipiunt. Si autem, non accipiunt, non habent, neque gratis, neque cum*

pecunia

pecunia dare alicui possunt, Quid igitur dant? spiritum mendacij scilicet. Quomodo? id ostendemus. Si enim spiritus veritatis, veritate ipsa testante, ex qua procedit, gratis datur; procul dubio spiritus mendacij esse deprehenditur, qui non gratis datur.

Sanctus item Gregorius Romanus Pontifex, in homil. super illud Ioann. cap. *Cùm sero esset die illo vna Sabbatorum*, ait: *Sicut misit me pater, & ego mitto vos: hoc est, ea charitate vos diligo, cùm inter scandala persecutorum mitto, &c.* quæ supra notauimus. Idem cum exponeret illud Cantici Canticorum scilicet: *Odor vnguentorum tuorum, super omnia aromata*, ait: *Vnguentum Domini spiritus sanctus erat, de quo propheta ad eũ dixit: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Hoc oleo, quando incarnatus est, vnctus est: Non enim primùm homo factus est, postea spiritum sanctum accepit: sed, quando de spiritu sancto incarnatus est, simul & incarnatus, & vnctus est. Odor ergò vnguentorum eius, fragrantia S. spiritus est, qui, & ab ipso procedit, & in ipso permanet.* Idẽ in 2. moraliũ: *Spiritus S. nunquã deseruit humanitatem Christi, cuius ex Deitate procedit.*

Ioan. 20.
Cant. 4.
Psal. 44.

XXV. Ista quidem à latinis Doctoribus sumpta, pauca de innummerabilibus posuimus: per quæ Græcis valdè consentiunt; Dei scilicet spiritu eos, terræ licet, ac maris intercapedine disparatos coniungente, in vna catholicæ fidei, pietatisque concordia. Neq; enim profectò, benignissimus cùm sit, quos verbum vitæ continere, & humano generi expositores eloquiorum suorum preesse voluit, per quos mortaliũ misertus errores, ad agnitioné sui errãtia corda cõuerteret: vel de veritate dissentire ab inuicé, aut fidei duces, ecclesiæ decretis post BB. Apost. assumi pmisisset, q. gubernatorũ, ac magistrorum

gistrorum

gistrorum vice præcipitatores, & euersores Ecclesiastici gregis futuri essent. Neque tanta Concilia errare permisisset; quæ, sic de illis viris statuerunt, vt iuberent omnes, qui à Christo Christiani dicerentur, eos reuereri in omnibus, nihilque illorum dictis contraire. Neque pastores eos esse, ne ad prærupta, & præcipitia, gregem sibi creditum pertraherent. Sed nec Sancti iã essent, nosque cæci cæcos sequeremur, ignorantiæ tenebris cæcati, nec veritatem agnoscentes. Verùm, hoc profectò est, obliquè in Deum erroris culpam intorquere; idque, cum Saluator noster vsque ad consummationem seculi nobiscum se fore promiserit, pro quibus redimendis, omnis illi cura fuit; omniaq; impleuit sacramenta.

Cæterum, si qui B. Augustinum sententiam illã de
XXVI. S. spiritu, non quasi dogma immobile protulisse arbitrantur; neq; ita illum sensisse, & alijs persuadere voluisse; quoniam aliquo in loco scriptorum suorum dixerit, *solis Canonicis scripturis, diuinis scilicet eloquijs, lectores incunctanter, ac sine vlla hæsitatione credere, atq; assentiri debere: scriptis verò suis, non tantum honoris impendere: sed, si quidem canonicis scripturis concordant, suscipere. se verò si vsquam à veritate aberrasset; correctionem, atq; emendationem non solum non renuere; verùm, & libenter amplecti.* Qui ergò talia proferunt, etiam Apostolum Paulum Apostolico choro detrudere cogentur; neq; illũ veritatis prædicationem scisse fatebuntur.

S. Aug. in Epist. 19. Hoc dictũ Hæretici perpetim in ore habent cont. Patrum auctoritatẽ.

B. item Dionysium veritate excidisse, ex verbis illius occasionem nacti, dicturi sunt. Ille enim ait: *quoniam non sum dignus vocari Apostolus; & nondum arbitror me comprehendisse.* Iste verò in fine libri de diuinis nõib9,

veniam

veniam petit, si quid omninò, vel in parte, à veritate aberrauit. sin autem, quæ à summis viris, per modestiam, & humilitatem dicta sunt, non oportet contra illos, quasi ab illis testimonium sumere; Prorsus & ea, quæ à B. Augustino modestissimè sunt dicta, contra illum proferre in testimonium, imò contra veritatem, fas non est. Aliâs enim sanctorum maximas virtutes euertemus, catholicosq; Doctores arbitrabimur circa fidem naufragasse, alijsq; parasse naufragium; eosdemq;, & sanctos simul, & nocentes appellabimus; & magistris quidem honorem habebimus; qui verò illis obaudiunt, hæreticos existimabimus. Sed, ista planè inepta sunt, & absurdissima. Nam, quod B. Augustinus in suis de S. spiritu sententijs, ne vestigium quidem ambiguitatis ostenderit, ex dictis suis constat. *Non enim possumus*, inquit, *dicere; quod spiritus S. à filio non procedat.* Et qui aliter sentiunt, eos dementissimos appellat: *atq; hanc fidem ad Deum* ait, *apertè confiteri, in qua, & à filio procedere spiritum S. continetur, & ab ipsis saluatoris verbis id ostendi asseuerat; additq;, ipsam propheticam, atq; Apostolicam doctrinam, ex filio procedere spiritum sanctum, commendare.*

Hæc autem profectò ambigentis non sunt: & Petrum firmissimè tenere, ac nullo modo dubitare de processu sancti spiritus ex filio admonet. Atq; in fine XL. capitulorum, quæ ad eum scripsit, quasi concludens ait; *singula, quæ illic dicta essent, tantum roboris ad fidem habere, vt qui vel vnum ex illis abolere niteretur, quasi manifestè impius: communisq; pestis execrandus, atq; fugiendus esset; & neq; in mensa illi, neq; in alioquolibet communicandum; neq; salutandum, neq; sub tectum vocandum ait.*

Conſtat igitur, quia, quæ de fide crediderat, ea & ſcribebat, eiſq; omnes credere, & obtemperare, & monebat, & orabat, vt, quæ eſſent maximè ſalubria & vera. Deſipuiſſet enim profectò Auguſtinus; ſi, pro incertis rebus, tantam vltionem expetiſſet.

Quid autem dicturi ſunt de Doctoribus reliquis? neq; enim omnes ambiguos dicent. Quidam verò, & illum, & cum illo alios plurimos Doctorum erraſſe de S. ſpiritu, nihil mirum eſſe aſſeuerant. *Homines quippe fuiſſe; & errare, hominum eſſe.* Sed iſta profectò improborum nimis hominum ſunt: & eorum, qui Doctores omnes vnà deſtruere nituntur. Quid enim prohibet eâdem ratione, omnes pariter exploderent? Homines enim fuerunt & ipſi, ac veluti in profundæ noctis verſati tenebris. Hoc enim conceſſo, omnes arbitrabimur circa fidem cunctabundos ac dubios hærere; nullòq; horum iudicio vtemur ad ſanctarum literarum intelligentiam. Ne iſti quidem, qui hæc dicunt, habebunt, vnde ſua firmare poſſint, nutantibus omnibus. Quibus enim rationibus, quos volunt, magiſtros arguunt: eiſdem & ipſi arguentur. Nempe enim non omnium ſedebunt iudices, communes quidem Eccleſiæ Magiſtros excludentes: ipſi verò, veluti ſapientiæ, ac ſcientiæ, theſauros penes ſe conditos habentes, eoſq; ſupra humanam naturam fuiſſe gloriantes; quæ ipſi proferunt, ſola obtinere, ac rata eſſe, ac firmiſſima dicere audebunt. Atq;, vt datur intelligi, eos quidem, qui omnium conſenſu, ſapientia, & ſanctitate floruerunt, fragilitate conditionis humanæ in errorem lapſos dicent; ſibi autem ipſis tantummodò errore decipi non poſſe, peculiare erit?

Hæreticorũ huius temporis aduerſus patrum teſtimonia reſponſio. Notent hæc Hæretici.

Pulcherrima in noſtros ſectarios.

Sed

Sed iſta, vt ſuperbiæ, ſtultitiæq́; pleniſſima illis relinquantur, quos delectat huiuſmodi fatuas, inutilesq́; gloriolas ſequi: maximè, cùm, poſſibile non ſit, eoſdem & ſanctos, conſentiente orbe vniuerſo, fuiſſe; &, à fide deuiaſſe, ſine qua, Deo placere impoſſibile eſt, vt ait Apoſtolus. Nos autem honorem illis ab vniuerſalibus Concilijs attributum ſeruantes, hoſq́; vt præceptores, & duces Gręcos, Latinoſq́;, ſequentes; *In Chriſto enim Ieſu, neq; Iudæus, neq; Græcus eſt aliquid* quodq́; à quolibet dictum, veraciter eandem habet vim, librantes, ſibi ipſis, atq; inuicem de ſancto ſpiritu, valdè concordes aſpicimus. Gal, 3.

Alij enim ex filio procedere aiunt ſpiritum ſanctum; Alij eſſe ex filio, atq; ab eo, eſſe habere; & ab ipſo naturaliter prodire, & profundi, & emicare, & profluere; ac per filium, & ex filio procedere: &, ſi quid eiuſmodi intelligentiæ proximum ab eis dicitur. quanqnam, etſi qua à Magiſtris obſcurius fortaſſis de hac re dicta videbãtur; prudentiæ fuerat, ea ex manifeſtis dictis interpretari; ne, propter nos videantur & ſibi ipſis, & inuicẽ ſacri Doctores aduerſari: id profectò pro certo habentes q, à Deo traditi Eccleſiæ Magiſtri, nũ q̃ diuerſis inter ſe dogmatib⁹ diſſentire poſſent: ꝑ quorũ os vnus ille, & diuinus ſpiritus, de quo ſermo eſt, locut⁹ ſit.

XXVII. His ita poſitis, conſtat ex his, quę cõmuniter, & ſingulariter à ſanctis patribus dicta prænotauimus; quod ipſi ſancti viri, qui ex patre per filium procedere ſpiritum ſanctum dixerunt, & ex filio procedere, & ab ipſo eſſe, atq; ab eo, eſſe habere, & ex eo naturaliter prodire, & profluere: &, ſi quid eſt huiuſmodi, pręter id quod ex ipſis fidei principiis neceſſariò ſic iſta concluduntur, ex ipſis ſaluatoris vocibus occaſiones accepe-

Ioan.14. runt; ex patre quidem illum ideo esse asserentes, quod saluator in Euangelijs dixerit; *qui à patre procedit*. Per filium verò esse, & ex filio; quia ipsum Dominus, nunc quidem veritatis spiritum dixerit; nunc autem ipsum discipulis corporaliter insufflauerit. Atq; nunc quidem ad discipulos dixerit: quia, de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Nunc verò ad patrem; *Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt.*

Ioan.17. Atq; ex eo, quod mitti quidem spiritus à patre, & donari, & si quid huiusmodi est: mitti verò, & dari, & à filio itidem dicitur, neq; seorsim mittit pater spiritum sanctum, ac seorsim filius; sed ex eo, quod à patre per filium, atq; ex patre, & filio vna datione, vna largitione, vna missione datur, & mittitur; quemadmodum scilicet vna processione ex Patre per Filium procedit, atque ex eo, quod Filius consors sit paternorum omnium naturalium bonorum, Patrisq́; bona habeat propria, atq; præcipua. Ac ex eo, quod non seruiliter, ac ministri officio à filio mittitur, vtpote qui est incommutabilis imago patris. Hæc enim ex prædictis insinuata sunt, etsi plurima omissa sint. Et illud vnà apparet, quod quando insufflauit in discipulos Dominus, &
Ioan.20. dixit eis: *Accipite spiritum S.*; qui ex patre per filium naturaliter prodit, & per se procedentem dedit eis.

Hoc igitur, vt dictum est ab Ecclesiæ Magistris, satis supra declaratum est. præcipuè tamen magnus Basilius suam de hac re opinionem indicans, prædicta confirmat: Nam in quarto contra Eunomium in vno capitulo, quod inscribitur, quod diuina natura sit spiritus: *spiritus enim*, inquit, *viuenti verbo ad creandum coniunctus, viua virtus est, & natura diuina, ineffabilis ex ineffabili*

fabili ore prodiens; ineffabiliter per insufflationem in hominem emissa, & secundũ formaã à Christo corporaliter ostensam, rursus ab ipso per insufflationem restituta. Concurrere quippe oportebat antiquæ nouitati præsentem quoq; renouationem, & huiusmodi concursionem expreßit insufflans, non alius existens, quàm is, qui ab initio insufflauerat. sed ipse, per quem dedit Deus insufflationem, tunc quidem cum anima, nunc autem, in animam.

Magnus quoq; Athanasius in epist. ad Serapionem de spiritu sancto, cuius initium est; *Legi nunc quoq; scriptam à tua veneratione epistolam* ait; *Deniq; patre mittente spiritum, filius illum discipulis insufflans dedit. Omnia enim quæ habet pater, filij sunt.*

S. item Cyrillus in IV. ad Hermiam ait; *simul enim, atq; summi opificis ineffabilibus nutibus, natura hominis ad substantiam prouecta est, habitu etiam ad spiritum componebatur. Insufflauit enim in faciem eius spiraculum vitæ, non aliter, vt reor, animali hoc lucem sanctificationis, proprietatisq; ad Deum habituro, nisi participatione spiritus sancti fuisset ornatus. Itaq; & quando vnigenitus factus est homo, desertam, ac destitutam antiquo bono, & quod à principio acceperat, inueniens naturam hominis, eam rursus in illud transformare curauit, veluti à fonte, propria scilicet plenitudine illum immittens, ac dicens; Accipite spiritu*m *S., euidentiore insufflatione per carnem spiritus naturam optimè signans.*

Præter ista verò, quę à sanctis viris dicta sunt, quibus apertè indicatur, spiritum S. per insufflationem discipulis datum: quandoquidem hìc magnus Basilius spiritum verbo coniunctum ad creandum, quem & viuam virtutem, & diuinam dixit naturam à Christo per insufflationem homini fuisse restitutam; quam

etiam corpoream appellauit formam ab ipſo demonſtratam ; manifeſtum ſanè eſt, quòd quando inſufflans dixit; *Accipite ſpiritum ſanctum:* per hoc ipſum, qui ex patre procederet, ſpiritum inſinuauit. Hoc enim eſt verbo coniunctam fuiſſe ad creandum, vivam virtutem diuinam naturam, paracletum ſcilicet.

Quod autem *formam* aiunt Baſilius; Cyrilluſq;, *adumbrationem per carnem ſpiritus naturæ*, hoc Auguſtinus corporalem inſufflationem appellauit. Et quia forma, & adumbratio ſpiritus naturæ eſt: inſufflationem illam non eſſe ſpiritus ſancti ſubſtantiam dixit; ſed documentum per propriam & congruam ſignificationem, quod hic ſpiritus ſanctus etiam ex filio procederet. Et meritò ſanè. quoniam enim nihil eorum, quæ à Domino fiebant, fortuitum erat: & quæ in ſignis traduntur, relationem aliquam ad ea, quæ ſignificant, habent; ſicut baptiſma, quod per aquam datur, inuiſibiliter operantem emundationem indicat: emundat quippe aqua, & diluit corporum ſordes ; myſteriumq; Dominici corporis in ſpecie panis & vini traditum, myſticum animæ ſignat alimentum: & quod in
Act. 2. linguis igneis ſpiritus ſanctus delapſus eſt, rationem profectò habet ad ea, quæ tunc ſunt geſta diuinitus ſigna. Ignis quippe Deitatem ſignat; linguæ, magiſterij proprietatem. Ita ſcilicet, illa inſuflatio aliquid ſignificabat. Erat enim argumentum euidens diuinæ ſubſtantiæ ſpiritus. quippe nihil omninò corporeum ita diuinum indicat ſpiritum, ſicut flatus humanus. ſicut enim illa inſufflatio per os ex intimis, corporeiſq; viſceribus prodit: ita & ipſe ſpiritus ſanctus cuius forma cor-

ma corporalis ſpiritus, eſt, ex patre per filium ſubſtantiam habet. Natura quippe diuina dictus eſt ineffabilis ex ineffabili ore manans. Manare autem, vt ſupra monſtratum eſt, in ſubſtantia ſpiritus ſanctus accepit.

S. quoq; Cyrillus ait; *ſicut & vnuſquiſq; noſtrum ſpiritum, qui in ſe ipſo eſt, continet, atq; ex intimis viſceribus ad exteriora profundit: Idcirco deniq; & corporaliter illum inſufflauit, oſtendens; quia ſicut humanus ſpiritus ex humano ore procedit; ita & ex diuina eſſentia, quod ex ipſa eſt, diuine profunditur.* Diuinam eſſentiam, patrem, & filium nominat, quorum paulò ſuperius memoriam diſtrictius fecit. Ex quibus etiam conſtat, ex patre, & filio veluti ex vno procedere, ac prodire.

Patet itaq;, quòd qui per inſufflationem factam, non eſſe datum Apoſtolis ſpiritum ſanctum ex patre procedentem, ſed donum aliquod ſine ſubſtantia dicunt; à S.S. Patrum intelligentia diſcrepant, atque anathemati ſubiiciuntur. Sancta enim vniuerſalis quinta ſynodus in quodam capitulo ita poſuit; *ſi quis Theodoro Mopſueſtiæ Epiſcopo fauet dicenti, alium eſſe Deum verbum, & alium, Chriſtum: atq; cum ceteris innumeris blaſphemijs ſuis dicere audentem, quod poſt reſurrectionem inſufflans in diſcipulos Dominus, & dicens; accipite ſpiritum ſanctum, non dedit eis ſpiritum ſanctum, ſed figuraliter tantùm inſufflauit; his igitur, qui eadem, & his ſimilia vnquam ſenſerint, & vſq; in finem in ea impietate durauerint, anathema ſit.* XXVIII.

Ex his, ſimul oſtenditur, nõ plures ſpiritos ſanctus oportere cõfiteri in Deo, vt quidã fingũt: cùm Apoſtolus quidem

Ephes. 4. dem dixerit; *vnus spiritus sanctus, in quo omnia:* magnusq́; Basilius ad Amphilochium; *vnus Deus, & pater; vnus, vnigenitus filius; & vnus, spiritus S. & ipse singulariter enuntiatus, & per vnum filium patri coniunctus: & per ipsam implens venerandam, ac beatissimam Trinitatem.* Et rursus: *via, diuinæ cognitionis ab vno spiritu, per vnum filium ad vnum patrem est.* Gregorio item Theologo in libro ad Heronem philosophum dicente! *Definias autem & nostram religionem, docens vnum quidem nosse DEVM ingenitum patrem; vnum autem genitum filium; vnum verò spiritum sanctum procedentem ex patre, siue prodeuntem:* præfato item B. Anastasio in præfato libro ita docente: *spiritum verò S. sic dici, non alterum inuenies. spiritus enim, vt dixi, Deus dicitur, & sanctus Deus. Ambo verò nomina composita ei, qui propriè appellatur spiritus sanctus congruunt: sicut patris appellatio causæ, filij q́; illi, qui sine vllo medio ex causa est.*

Itaq; licet quidem plures nominare spiritus. Alium quidem spiritum adoptionis: alium verò spiritum dilectionis; sapientiæ alium; alium fidei, alium timoris Dei: alium consilij, & fortitudinis, & patientiæ, & continentiæ. quippe operationes spiritus, Isaias spiritus vocare consueuit, secundum Theologum Gregorium. Omnia enim operari vnum, eundemq; spiritum Apostolus ait; quæ etiam operationes vocat, dicens; *Et diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus.*

D. quoq; Chrysostomus in sermone de S. spiritu, cuius initium est; *Heri quidem, ô amatores Christi aduentus sancti, ac venerandi spiritus à nobis laudabatur: quia,* inquit, *quod donatur, spiritus sanctus est. Vocatur & donum spiritus sanctus à donatore nomen habens. quando verò spiritus sanctus* dicitur,

dicitur, non alium intelligere fas est, quàm eum, qui ex patre propriè, substantialiterq; procedit. Sicut enim filij, & patris nomen substantijs congruit, ita & spiritus sancti appellatio vni personæ Trinitatis competit. Vt enim dictum est: spiritus, & sanctus composita, ei, qui propriè vocatur spiritus sãctus conueniunt.

Attestatur & his magnus Athanasius in Epistola ad Serapionem, cuius initium est: *Literas sancti amoris tui.* dicit enim: *Dicite, sicubi in scripuris legistis, spiritum S. simpliciter dici spiritum sine adiectione vel Dei, vel patris, vel meum, vel ipsius Christi & filij, vel à me, quod est à Deo, vel sine articulo Græcæ locutionis more: ne simpliciter intelligatur spiritus. Nam, si dicatur* πνεῦμα, *siue præcedente articulo, de quolibet spiritu intelligi potest. Sin verò apponatur articulus, vt dicatur* τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, *significat spiritum sanctum, vel paracletum, vel veritatis spiritum, id est, filij, ipso dicente; Ego sum veritas: ne audientes spiritum simpliciter dici, vel sine præcedente articulo, vel sine adiectione subsequẽte, spiritum sanctum dici arbitremini. Itaq; cùm audierimus spiritum sanctum, vel cum articulo spiritum, non de quolibet spiritu intelligendum: sed de illo, qui procedit ex patre, spiritu veritatis, vel quomodolibet cum aliqua ex prædictis adiectionibus proferatur.* Nempe enim, si quoniam à spiritu datur spiritale donum, spiritum sanctum quispiam dicat: Filij etiam, ac patris dona; Filij ac patres erunt; atque ita nihil prohibebit Trinitatem multiplicare. Imò, cum sit commune donum, & communia munera, horum quoque nihil prohibebit, & patrem & filium, & spiritum sanctum appellare. Sed ista nimiũ absurda sunt.

Ioann. 14.

XXIX.

Quoniam igitur, *accipite spiritum sanctum*, dixit Sal- Ioann. 20

uator; quod solùm paracletum significat, nequaquam Chrysostomus illi contradicit, non spiritum sanctum, tunc datum dicens: ex eo, quod cœlesti magistro, sanctisq; concordat, Chrysostomo habetur honor. Hunc enim arbitrantur quidam dixisse, donum quoddam sine substantia tunc Apostolis datum; quia illud dictum exponens, ait: *Nonnulli quidem dicunt, illum non spiritū dedisse, sed idoneos ad percipiendum spiritum illa insufflatione fecisse. Non autem quispiam peccauerit, si dicat, eos, & tunc potestatem quandam accepisse spiritalem, & gratiam, vt peccata dimitterent. Ideo & addidit; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, ostendens quam speciem operationis det.* Atqui Sanctus per hæc non contradicit. Neq; enim, vt suā opinioné; sed, vt ab alijs inuectam obijcit. *Quosdam enim*, ait, *dicere, quia non spiritū dedit Christus.* Ac deinde illorū corrigens opinioné: *non autem peccabit quispiam*, inquit, *& tunc eos potestatem aliquam spiritalem, & gratiam accepisse*, dicens: quasi dicat. Illis quidem non videtur Apostolos tunc spiritum S. accepisse, atq; ideo neq; illius accepisse gratiam, idoneosq; solūmodò effectos esse per eam insufflationem ad accipiendum spiritum S. Consequens n. erat, vt qui eos spiritum S. accepisse tunc negabant: etiam gratiæ perceptionem tollerent, quā sine spiritu cuiquam possibile non erat aduenire.

Deinde & suam sententiam infert: *non autem peccabit quispiā, eos & tunc gratiā accepisse* dicens; quasi illorum sententiam corrigens, qui negabant spiritū S. tunc datum fuisse: ostendit apertius opinioné suam esse, quod tunc acceperint spiritum S. Nam cum gratia spiritus & ipse vnà adesse intelligitur. Atq; hoc inde in primis cōstat, q. potestatem peccata relaxandi tunc acceperunt

per

per ſpiritum ſanctum, quod Dei ſolius eſt, vt & magn⁹ Baſilius in IV. contra Eunomium oſtendit, dicens: *Si igitur peccata dimittere nullius eſt, niſi ſolius Dei; dimittit autē peccata per Apoſtolos ſpiritus ſanctus, Deus ergò eſt ſpiritus ſanctus.* Simul & illud conſtat, quod, niſi datus eſſet tunc ſpiritus ſanctus: Apoſtoli peccata dimittere non poſſent: quia verò dimiſerunt, liquet, quia dimittendi peccata poteſtatem vnà cũ ſpiritu ſancto acceperunt. Non enim hanc haberent, ſi ille non adeſſet. Ideo & Chryſoſtomus aiebat; neq; peccabit, qui dixerit eos & tunc gratiam accepiſſe ſpiritalem, vt per hanc in eis ſpiritus ſanctus habitaret, quem negabant quidam eis tum à Chriſto datum fuiſſe.

Idem Sanctus ſuper Ioan. Euangelio; *cur autem*, inquit, *rogabo patrem? quia, ſi dixiſſet, ego mittam: non ſimiliter profectò credidiſſent. Nunc n. id maximè agebat, vt ſibi crederetur. Illum igitur tunc acceperunt Apoſtoli, quem dat Chriſtus, dat autem, quem mittit. quem ergò Chriſtus mittit, hunc acceperunt Apoſtoli. Mittit verò non donum ſine ſubſtantia ſed ipsũ ſpiritum. Paracletus enim,* inquit, *quem ego mittam vobis à patre, ſpiritum veritatis, qui à patre procedit.* Ioan. 14.

Sed ad id quoq; cõmendandum quod Chriſtus ſpiritũ mittat; adiecit Chryſoſt. *Poſtea enim ipſe ſe mittere ait, dicens: accipite ſpiritum ſanctum.* Igitur, qui tunc à Chriſto datus eſt, eũ Chryſoſtomus & ab ipſo, & à patre miſſum ait. Nõ ergò vel ſibi, vel alijs magiſtris Eccleſiæ, in his, quæ dixit, contrarius eſt.

Cæterum ad eos, qui dicunt; *Si tunc ſpiritum ſanctũ acceperunt Apoſtoli, quid neceſſe fuit illũ die Pentecoſtes mitti?* dicendum eſt; quoniam datus eſt quidem, non autem tota illa ſua plenitudine, neque ſecundum

omnem ſuam operationem; non quod ipſe diſcretus, ac diuiſus ſit; ſed propter ſuſcipientium imbecillitaté; qui omnem eius operationem, & efficientiam tunc ꝑfectò capere nequibant. Poſtea verò quàm ad perfectiora profecerant, tunc, iam omnium gratiarum, donorumque cœleſtium capaces facti ſunt.

Quocirca & Chryſoſtomus; *nec peccabit*, inquit, *qui & tunc eos accepiſſe dixerit ſpiritalem aliquam gratiam, cum ſpiritus tunc ea ſola dignos iudicauerit.* Nam ſacerdotij gratiam tunc ſolam dedit Apoſtolis inhabitantem, cuius proprium peccata ſoluere, atque ligare; non tamen doctrinæ etiam, & verbi gratiam, hanc enim in die Pentecoſtes, per linguas igneas dedit. Sed: ne tunc quidem tota illis copia eſt data. Neque enim quotidie ad maiores, perfectioreſque virtutes, poteſtateſque euaſiſſent. Sed & poſt Pentecoſten, narrantibus Petro, & Ioanne reliquis Apoſtolis, quanta à Iudæis paſſi eſſent, eo quod fiducialiter in Chriſti nomine egiſſent: *motu*, inquit, *facto, repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto, vt loquerentur verbum Dei cum fiducia.* Nempe enim, ſi totum in Pentecoſte habuerant, quonam tunc ſpiritu impleti ſunt? Conſtat verò, quia habebant illum quidem, ſed, quia perfectè non habebant, ipſo rurſus impleti ſunt. Semper enim, ac iugiter ſpiritus datur, & per ſingula ipſius munera, ipſe vnà ingreditur.

Actor. 2.

Actor. 13. Et in actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt; *Imponebant Apoſtoli manus ſuper eum, qui baptizatur, populum, & deſcendebat ſpiritus ſanctus ſuper eos.* Datur enim in adoptione baptizatis, & principatum ſpiritalem in populi

puli regimine suscipientibus, atque in hac differenter, secundum scilicet munera ad Ecclesiæ perfectioné conferentia.

Ea ergò insufflatio indicium est, veræ S. spiritus effusionis; atq; eò magis, quo & gratia, in qua datus est, solius Dei est. Deus autem est spiritus sanctus, sed & documentum est ea insufflatio, per expressam significationem, ex filio procedere spiritum sanctum, atq; ex eo esse.

Ex quibus etiam id constat; quod, qui nihil mirum esse dicunt, si datur á filio spiritus; quandoquidem & à quocunq; homine, modò sacerdos sit, datur: & sicut ab hominibus cùm datur, non etiam ab eis procedit: ita, neq; à Dei filio procedit, quãuis ab ipso detur, irrationabiliter, ac dementissimè blasphemant. Primùm quidem, quoniam eandem proportionem spiritum sanctũ ad filium habere, quam habet ad homines, putant. Deinde, quoniã à quibuslibet hõibus dari non potest, quĩ ab Apostolis datus non est. *Imponebant n. manus*, ait, *super baptizatum populum, & descendebat spiritus S. super eos*, Ibidem.

In his autem, quæ à magistris Ecclesiæ dicta sunt, horum etiam concordia notanda est. Sicut enim magnus Athanasius in Epist. ad Serapionem, spiritũ S. dixit donum filij: ita & Augustin. in lib. de Trinitate, ipsũ dixit filij donum. Tum, quia à patre, & filio datur: tum quia ex patre per filium procedit, amborumq; donum esse, addidit. Ac sicut ille spiritum sanctum, vnã vitam vnius viui verbi dixit; ita & Augustin. in lib. de fide viuã vitã, & vitam ex viuente dixit. Et quemadmodũ Cyril. ad Palladiũ, essentialiter illũ ex vtroq;, id est, ex patre per filiũ dixit; ita & iste ex vtrisque procedere, & in vtrisque XXX.

 perdu-

perdurare; atque ex ambobus, id est, ex patre, & filio esse: Et vt charitatem spiritum sanctum Augustinus appellauit: ita & Athanasius ad Serapionem scribens,
2.Cor.13. ait; *Denique Corinthijs, orans in Trinitate orabat dicens, Gratia Domini nostri Iesu Christi, & dilectio Dei, & patris, & communicatio spiritus sancti cum omnibus vobis. Spiritus enim participes, habemus verbi gratiam, atq; in ipso patre charitatem.* Constat igitur, quia spiritum sanctum charitatem in hoc loco appellauit: ita enim Trinitas insinuabitur, in qua Apostolum ad Corinthios orasse ait. Certè & beatus Theodorus Studites de spiritu sancto canit; *Tu vita, amor, lumen.* Charitas autem, & amor idem valet.

Sed enim Augustinus quidem rursus gratiam vocauit spiritum sanctum· Concordat autem & huic S. Basilius in mysticis sancti sacrificij precibus, ad patrem illic de filio loquens: *qui est imago tuæ bonitatis, sigillum formæ parile, In se ipso te patrem ostendens, sermo viuus, Deus verus, à quo spiritus sanctus effulsit, adoptionis donum, arrha futuræ hæreditatis.* Idem rursus in Epist. ad Gregorium fratrem de differentia essentiæ, atq; substãtiæ, ait: *Omne quod in nos ex diuina virtute pertingit bonũ;*
1.Cor.12. *omnia in omnibus operantis gratiæ operationem dicimus; sicut ait Apostolus: Hæc autem omnia operatur vnus, atq; idem spiritus diuidens singulis prout vult.*

Porrò, si quærere pergimus, an ex solo sancto spiritu bonorum largitio initium sumens, ita dignis adueniat: rursus à scriptura admonemur, vt credamus, largitionis bonorum omnium, quæ in nobis per spiritũ fiunt auctorem, & causam, esse vnigenitum Iesum. Omnia enim per ipsum facta esse, & in ipso consistere, à sanctis

ſanctis literis didicimus. In his autem, quam omnia in omnibus operari gratiam dixit, ſpiritum S. eſſe vult. *Omnia enim operatur vnus, atq; idem ſpiritus.* Et addit, *Omnia* nobis per ipſum ſpiritum geri.

Notandum verò, & quod per medium dicti illius, quod omnia ſcilicet per filium ſint facta, filium auctorem, & cauſam bonorum, quæ per ſpiritum nobis geruntur, oſtendit; ſimul etiam, quæ ante prædiximus de perſonarum ordine, ex pręſenti quoq; dicto roborantur. Procedens quippe, ait; quod per filium quidē omnia, cùm non eſſent, ad eſſe producta ſint. Non enim neq; ex hac virtute ſine principio; ſed quędam virtus eſt, ſine natiuitate, ſine principio ſubſiſtens; quæ cauſa eſt eorum, quæ ſunt omnium cauſæ, & quæ per ſpiritum nobis geruntur. De hoc enim illi ſermo inſtitutus erat. Sed & voluntatem alio quoq; in loco ſpiritū ſanctum Auguſtinus appellauit. At verò charitas, & amor, & voluntas tantundem valent. Quod enim quis amat, hoc & diligit, & vult.

Concordant huic & veteres illi apud nos Eccleſiæ magiſtri. Hi enim, & magn. inprimis Athanaſius in his, quæ contra Arium ſcripſit, eos, qui dicerent poſteriores patre filium, & ſpiritum ſanctū ratiocinando in illā abſurditatem induxerunt: veluti ſi dicerent, ſine ratione, & voluntate Deum eſſe. Et meritò. quia enim Deus intelligibilis, ac volens eſt, ſecundum cōmunes de hoc intelligentias, ſcripturæq; ſententias, rationabiliū verò perfectio, rationē, atq; voluntatem habere eſt, omnis autē perfectio, principalius, atq; perfectius in Deo ſita eſt: quemadmodū Deus ipſe ſe ipſum intelligens, ipſe ſibi ipſi intelligibile eſt: hoc n. eſt, & mouere ipſū ſpecula-

culatione sui: se ipsum verò intelligens, & alia intelligit, vt ait Dionysius eximius: atq; hinc verbi, & filij persona cooritur. Quod enim definibile est, ad definitionem relatiuè dicitur: atq; ipse est patris definitio, & verbum, & sicut definitio ad definitum; sic, habet filius ad patrem, secundum Theologum Gregorium. Sed & consubstantialis ei est. Nullum enim accidens in Deo: sic & ipse se ipsum est diligens, & volens, & amans: Ipse quippe sibi est desiderabile, & summum, & bonum, ex se ipso suam producit voluntatem, siue charitatem, siue amorem: quæ spiritui sancto relatiuè assignant Ecclesię magistri. Neq; enim aliâs his, qui negarent filiũ & spiritum sanctum, obijcerent, quod sine ratione, & voluntate Deum fateri cogerentur; nisi patrem quidẽ, mentem; filium, verbum; spiritum verò sanctum, voluntatem, relatiuè voluissent dicere.

Et quoniam quantum est, quod diligitur, tanta & dilectio, siue voluntas est; parilis & ipsa Deo est, & exęquans. Est & consubstantialis; quoniam in Deo nullum accidens. Sic igitur & Deus pro confesso habetur spiritus sanctus consubstantialis patri & filio, & coæternus. Nunquam enim fuit sine verbo, & sine volũtate Deus. Ex quo, & quæ prædicta sunt, vnà apparent, quod filius scilicet sit ex patre sine medio, veluti ex mente verbum. Spiritus autem sanctus ex patre per filium, sicuti voluntas, & charitas, & amor, ex mente per verbum, & ex verbo prodit. Impossibile namq; est, velle, vel diligere, nisi per verbum, & præcedente verbo. Quocirca etiam meritò ex verbo procedere dicitur.

Quia igitur secundum processum voluntatis, siue charitatis, ex patre per verbum procedere spiritum Augustinus intelligit; idcircò cum dixisset, ipsum, dictante scriptura, charitatem patris ac filij, etiam ex patre, & filio procedere concludit. Quia conclusione Grçcis quoq; Doctoribus, vt supra docuimus, maximè consonus est. Hi enim ex patre per filium procedere; & ex patre, & filio esse asserunt: quod, qui negat, alterum ex duobus, vel patrem sine verbo, & voluntate, vel duos filios in sancta Trinitate confitebitur, & ambos sine vllo medio ex patre esse ponet.

Quod siquis Augustinum percontetur, vnde causam sumpserit, vt spiritum S. donum, & dilectionem patris, ac filij diceret: scripta sua testimonijs diuinarum literarum roborata, nam, sine his, nihil locutus est, in libris de Trinitate pro se respondebunt. simulq; pro magno Athanasio, qui eadem locutus est. Non igitur expedit, dum conclusiones irrationabiliter negare volunt, etiam, quæ à S.S Patribus dicta sunt, charitatem, seu voluntatem, seu aliquid huiusmodi spiritum S. cōmuniter, ac sigillatim confitentibus vnà negare, aduersus sanctos impudenter se efferendo, eosq́; sibi inuicem obiiciendo. Qua profectò contumelia, nihil vel ipsis, vel DEO indignius, vel grauius irrogari potest. quodq́; malus est, contra illos mentiendo, se ipsos isti à veritate illorum faciunt extorres: ac deinde putant debitum se illis honorem reddere. Neq; sanè cōuenit, ne etiam à filio esse spiritum S. necessario confiteantur, iuxta patrum veracissimam Theologiam: dum negare volunt, eum à filio dari, atq; mitti, spiritum sanctum gratiam, sine substantia dicere præsumere. sicut enim XXXI.

dictum eſt; *Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret pro eo:* ita & ſpiritum ſanctum, ſcriptura cum Doctoribus clamante dari, ac mitti fatendum eſt: quoniam dilexit nos: Illud præterea mente repetendo, quod quotidie orantes dicimus: *Veni paraclete benigne, & habita in nobis. Et* quia *Domine ſanctum ſpiritum tuum hora tertia tuis Apoſtolis miſiſti, hunc à nobis clemens, ne auferas.* Prorſus verò nunquam ab ipſo datus fuiſſet, niſi & ab ipſo eſſet. Aliter quippe miniſter eſſet filius. Ideo & dictum eſt. A quo autem dari oportebat, niſi ab eo, cuius eſt? Et illud item conſtat; quia neq; verbum daretur, niſi præcedente charitate, ſecundum quam dilexit nos. Et quia ſpiritus ſanctus charitas dicitur, principaliter ipſum dedit nobis cum dilexiſſet nos, maximè quia & voluntas, qua ſe ipſum & diligit, & vult ſpiritus ſanctus appellatus eſt. Qui enim amicus alicui efficitur, bonam prius voluntatem ſuam ipſi largitur.

Scire tamen conuenit, quæ communiter atq; indiſcretè ſæpe in Deo dicuntur; relatiuè ac propriè in eo dici. Et dicitur itaq; charitas Deus, ſicut & mens, & verbum communiter & abſolutè. ſed hoc in loco relatiuè ſpiritui redditur. Nam & ſapientia dicitur quidem cõmuniter Deus; ſecundum quem reſpectum tunc nomen hoc patri, & filio, & ſpiritui ſancto, tanquam vni rei indiſcretè commune eſſe & intelligi neceſſe eſt. Vna enim eſt trium eſſentia, ſicut & vna ſapientia, & vna bonitas; &, ſi quid aliud cõmuniter & abſolutè, & eſt, & intelligitur. Sed tamen propriè filio ſapientia redditur, quamuis vna ex numero exiſtens trium, eademq; ſit ſapientia & quæ genita eſt, & quæ genuit, alio tamen reſpectu eadem non eſt, ſecundum ſcilicet oppoſitionem gignen-

gignendi, ac naſcendi. quia neq; pater filius eſt, neq; filius pater. Itaq; dicitur quidem & ſpiritus ſapientia, & mens, verum, relatiuè, ac ſecundum propriam proceſſus definitionem hoc nunquam penitus dicetur. ſimiliter & voluntas cōmuniter dicitur Deus. quia & volens eſt ipſum præceptum, ac poteſtas Dei. Et ipſe quoq; Dei filius voluntas patris, conſiliumq́; eius dicitur, ſecundū reſpectum differentem, ſicuti & ſapientia; ſapientia ne inuitus pater, pater eſſe videatur. quod quidā fidelibus, ac piis obiecerunt. Verùm, ſpiritus S. ſecundum alium modum voluntas relatiuè dictus eſt, iuxta ſcilicet definitionem ac proprietatem ſubſtantialis proceſſus ſui.

Cæterùm, ſi quis velit iuxta prædictam rationem & patrem charitatem dicere, & filium ſimiliter: & hinc abſurdè perſonarum introducit multitudinem, eaſdemq; aſſeret multipliciter procedere.

Sed Auguſtinus quidem, qui de hoc ſubtiliſſimè diſſerit & maximè in libris de Trinitate, vt his, qui volunt legere, perſpicuum eſt: vnam, eandemq́; charitatem dicit ſpiritum ſanctum, patris & filij, qua DEVS ſeipſum diligit, & ſe inuicem pater, & filius diligunt. quam etiam connexionem nominat patris & filii; & vnionem, & quæ illic ait: ſicut & vnum verbum eſt, ſecundum quod DEVS ſe ipſum intelligit. Nos autem cum S. S. Patribus, pro his reſpondentes dicimus ſanctæ Trinitatis ordinem immobilem manere oportere. ſecundum quem, nec nomina, quæ à proceſſibus ſubſtantialibuſq; modis apparent, commutantur: neq; perſonæ vel præponuntur, vel poſtponuntur, vel omninò commutantur. ſicut enim vnus pater, atq; vnus filius, &, neq; filius pater, neq; pater filius: ita & vna voluntas, ſeu charitas ſpiritus ſanctus

congruere relativè ſcilicet dicetur. Atq; idem, neq; pater, neq; filius, neq; mens, neq; verbum, ſecundum perſonalem ordinem erit aliquando. Et, ſi vna eſſentia, & vna charitas, & vnus Deus, cum patre & filio, ſecundum ſcilicet communia, & abſoluta nomina: quemadmodum & paracletus dictus eſt quidem, & filius, ſed propriè ſancto ſpiritui redditur. quamuis non video, cur magis ex eo, quod ſpiritus, vel charitas, vel voluntas, vel aliquid huiuſmodi dicitur. Talia abſurda ſequi nonnulli arbitrantur. Ex eo autem, quod ſpiritus idem dicatur, non itidem.

Eâdem quippe ratione dicere quiſpiam poſſet, & ſpiritum ſpirare alium ſpiritum, illumq́; rurſus alium, atq; hoc in infinitum tendi. ſimiliter, & filium quidem gignere, & qui ex ipſo naſceretur aliam itidem perſonam gignere, & hoc item in infinitum tendi: Verum enim ordinem ſeruare opus eſt; neq; ipſius terminos tranſgredi, ſed intra Trinitatem ſtare, iuxta traditam nobis fidei regulam, ne deorum introducamus plebem. Itaq; talia præſumere illorum eſt, qui perſonarum ordinem, & quæ de S. Trinitate traduntur, & confeſſà tenentur, tollunt, confunduntq́;, ac permiſcent omnia. ſed ſecundi huius voluminis tandem finis ſit.

FINIS LIBRI II.

MANV-

MANVELIS CALECÆ, LIBER TERTERTIVS DE PROCESSIONE SANCTI SPIRITVS.

ET hæc quidem ita se habent. Vt autem quæ superioribus libris sunt dicta, repetentes, quasi in vnum conspectum demus omnia: docuimus primò, tertium à patre esse spiritum S., iuxta personalem ordinem. Deinde, propter substantiales diuinarum substantiarum processus, nascendi scilicet, ac procedendi; filium quidem ex patre esse sine vllo medio; spiritum sanctum verò ex patre per filium procedere. Dein, iuxta prædictum ordinem, filij mediationem plurimis in locis à sanctis Ecclesiæ Doctoribus pro confesso tradi: Deinceps omnia exempla, quibus in sancta Trinitate S. S. Patres vsi sunt, traditum in diuinis personis ordinem, secundum substantiales earum processus cum consubstantialitate insinuare, secundum vtentium intentionem; spiritum deinde S. cùm ex patre per filium procedat, per ipsum substantiam habere. *Per*, & *ex*, in diuinis apud sanctos, idem significare. Tum filium ad spiritum; spiritumq;

 itidem

itidem ad filium, ſecundum habitum, & relationem habere ad alterutrum, à ſanctis tradi. Deinde, quemadmodum pater cauſæ ratione ante filium intelligitur; ita & filium eâdem cauſæ ratione ante ſpiritum intelligi: Maiorem ſpiritu filium; ſecundum ſcilicet perſonalem ordinem à Theologis tradi. Deinde à filio eſſe habere ſpiritum ſanctum, vtpote ab ipſo audientem, & accipientem. Vndecimo deinde loco ſufficere, ad indicandum, ex filio eſſe ſpiritum ſanctum, quia ſit, & dicatur filij ſpiritus. Spiritum ſanctum deinde, Chriſti ſpiritum dici, eâdem ratione, qua & filij ſpiritus eſſe aſſeueratur. ſpiritum ſanctum, *ſpiritum oris* filij à Theologis tradi, & vtraq;, illum ex patre, & filio eſſe, ſignare, id eſt, ex patre per filium procedere. Filium quidem verbum patris dici; ſpiritum verò ſanctum filij itidem verbum, cauſæ ratione tradi: ſpiritum ſanctum præterea etiam ex filio eſſe, à ſummis Theologis inſinuari: filium, eò quod ſit incommutabilis imago patris, omniaq; patris bona eſſentialiter habeat, eâdem ratione, vt verum patris filium, ſpiritū ſanctum habere, qua illum habet pater: aliter quippe illud incomutabile tolli. Mittere, & mitti; cauſam, & cauſale in diuinis perſonis ſignificare. Fontem eſſe ſancti ſpiritus filium: ſpiritum S. imaginem eſſe filij, & virtutem eius naturalem, ac viuentem, & eſſentialem operationem: quemadmodum & filius hæc omnia patris eſt. Ac faciem quidem patris eſſe filium cauſæ ratione; primitiuam item formam ſpiritus filium; ac proprium quidem patris eſſe filium, quod ex illo ſit: proprium verò filij, ſpiritum; quaſi per ipſum naturaliter, eſſentialiterq; prodeuntem, & ex ipſo *eſſe*, accipientem, atq; ex eo exiſten-

existentem. Latinos, Grecosq; Doctores communiter, & apertissimè ex filio esse, & existere, ac procedere spiritum sanctum diuinis rationibus tradere.

Hæc autem omnia pluribus rationibus ostensa sunt: quæ, cùm vera sint, & firmissimis vndiq; rationibus munita, constat profectò; quia producere quod dicitur, possibile non est, vt patris substantiale sit. Neq; enim idem spiritus, tertius simul, & secundus à patre esse potest. neq; continenter & sine medio ex primo, & per eum, qui sit continenter ex primo: neq; de solo patre procedere, & per filium procedere: neq; productor per verbum, & solus productor esse, & cetera huiusmodi, quæ prædicta sunt. Hæc enim euidentissimè sibi contraria sunt: &, idem est, ac si ex neq; ex patre omninò procedere illum confiteamur: maximè cùm à sanctis declaratum sit, quod nunquam procedere diceretur ex patre, nisi & à filio procederet. Namq; procedere ex patre etiam per filium vnà complectitur. quippe procedendi definitio est, ex patre per filium procedere, secundum quod etiam à filio discernitur, per proprium sui, differentemq; processum.

Porrò subiato quod per filium procedere asseritur; etiã ex patre procedere quod dicitur, vna tollitur. sublata quippe cuiuslibet substantiæ definitione, eiusq; substãtiali proprietate, definitionis quoq; nomé aufertur, substantiaq; quã definitionis nomé signat, vna tollitur. Quoniã verò veraciter procedit ex Patre spiritus S., per filium etiam procedere quod dicitur asseretur. Ita enim sancti patres procedendi complexam definitionem substantiæ spiritus explicuerunt; & quæ dicta sunt, vera esse monstrarunt. Atq; vnà, vt dictum est, producere substantiale patris esse non potest: Idq;, cum ex superioribus

rioribus constat, tum etiam ex his, quæ subiicimus: quia enim vnitatem, ac Trinitatem Domini fides vera commendat: id quidem essentia, id autem personis; ac præter proprietates, quibus personæ secundum processus rationem distinguuntur; nulla alia est diuinarum personarum differentia, solaq; diuina substantia relinquitur: inspiciendum, iuxta fidei concessa principia, quę nam sit proprietas patris, ipsumq; speciale proprium, quod præcipuè patris commendat personam, & patrem facit, ac secundum quod ad coæquales sibi personas filij spiritusq; distinguitur.

II. Cùm igitur tria comuniter de patre dicantur; quod *ingenitus* sit; quod *pater*; quod *spiret*, seu *producat*: Ingenitum quidem, quod causam signat; & si secundum hoc pater à filio spirituq; secernitur; patris tamen personam non commendat; solumq; designatio, & notio ipsius est, iam subsistentem sequens, vt simpliciter proprium. Duplex enim proprium est. Aliud enim est, proprium, quod substantialem speciem cuiusq; commendat, atq; ab aliis separat: vt, verbi gratia, Paulum eius animal. Aliud verò, magistrum fuisse gentium, aut ex tribu Beniamin, discipulumq; Gamalielis aut aliquid huiusmodi: proprium quidem, non tamen quasi substantiale ens; sed, vt notio simpliciter.

Præterea nihil secundum negationem habet hoc esse aliquid. Negatio quippe rei, quæ sit ablatio, & eius, quæ non sit, positio est, Negatio autem est quod dicitur ingenitum, & iam subsistentem sequitur. ipsum enim significat, genitum non esse, per quod sine causa esse signatur. Aut igitur substantiale Patris paternitas est, ac gignere est; siue productio & inspiratio; & producere,

ducere, & inſpirare; ſiue vtrumq; ſimul, ſiue præter hæc, tertium quiddam. Et tertium illud quidem, nemo hactenus dixit. ſi quis enim cauſam dicat; primum quidem nomen eius cauſa ſimpliciter erit: ſicuti filij quidem, filius nomen; & ſancti ſpiritus, ſpiritus ſanctus: oportebatq; pro patre cauſam dicere, quod à ſcripturę ſanctæ conſuetudine abhorret, quæ ſemper cum de Deo loquitur, patrem eum vocat.

Præterea, cauſa vniuerſale cum ſit, & patris, & productoris, atq; creatoris pręedicatum eſt: ſiquidem, vt prædicatum ſolummodo accipiatur ſicuti genera, & ſpecies, & omnia, quæ vniuerſaliter contra particularia prædicantur: nulla extra intelligentem animam res eſt; ſed in ipſa ſolummodo intelligentia eſt; ita nulla erit res patris ſubſtantia; ſed ſolummodò intelligentia; eritq; ex non ſubſiſtente ſubſiſtens, quod abſurdum eſt. Patris enim ſuper ſubſtantiale nomen & rem ſignificat, ait D. Dionyſius.

Quod ſi rem aliquam ſignificat cauſa in patre ſubſtantialem, ſi quidem aliud quid piam, pręterquam paternitatem, ac productionem ſignificabit; & perſpicuum eſt, quod aliæ iſtæ res *paternitas* videlicet, & *cauſa*, in patre ſint. Itaq; & aliud aliquid *cauſa*, præter patrem, productoremq́; ſignabit: atq; ita, compoſitio in Deo erit differentium intelligibilium rerum: ſimulq́; in Deo perfectius, atq; imperfectius erit, neq; erit alterum, quod alterum.

Quod ſi idem eſt cauſa, quod paternitas atq; productio, ſatius eſt pro cauſa, quod commune eſt, quæ magis propria ſunt ſubſtantialia eſſe: dicere; paternitatem ſcilicet, ſeu productionem: quia & de magis pro-

prijs ſubſtantialibus ſermo eſt, Doctoreſq́; *paternitatem* pro *proprietate* dicunt. quoniam & patrem primum confitentur.

Quod igitur tertium illud quiddam cauſa ſubſtantialis ſit, conſtat ex his. ſed tamen neq; vtrumq; ſimul, paternitaté dicere fas eſt. Aut enim ita ambo erunt ſubſtantialia, quaſi ſeorſim vtrumq; erit pater ſecundum hanc rationem duæ ſubſtantiæ. Poſſibile enim non eſt, duo ſubſtantialia cuipiam in eſſe dicere.

Porrò hoc ipſum, non duas eſſe ſubſtantias, idem ferè eſt; ac ſi homo quiſpiam duas habeat animas. Non enim dicerentur duo eſſe homines. Vtrumq; enim ſubſtantiale inſitum, quod ſuum eſt, faciet, & commendabit. ſin verò ita ambo ſubſtantialia ſunt, vt alterum, ſolum eſſe non poſſit; vtrumq; imperfectum erit; &; neq; patrem ſolum dicens quiſpiam, neq; productorem, ſubſtantiam perfectè, integreq́; ſignabit: ita, nec patris perſonam diſcernet à reliquis: & tertium aliud quid piam dicere neceſſe erit, quod ſit ſubſtantiæ nomen. Et fortaſſe cauſam dicet aliquis, aliud enim poſſibile non eſt. At, iſtud eſſe impoſſibile, ſupra demonſtratum eſt. Sed contrarium, vſu cernitur. qui enim patrem dicit ſolúm perſonam aliquam; veraciter atque perfectè ſe putat, ac ſubſtantiam dicere. Et hi etiam, qui producere patris ſubſtantiale ponunt productorem dicentes, patrem ſe ſignificare putant.

Non itaque ita productio, ac paternitas ambo ſimul ſubſtantialia ſunt, vt alterum ſolum eſſe non poſſit. reliquum ergò eſt, vel productorem quidem ſubſtantiale

tiale esse, paternitatem autem sequi, quasi proprium simpliciter atque agnitionem: aut paternitatem quidem substantiale esse, productionem verò, vt agnitionem sequi. Sed, si quidem substantiale productio est, paternitas autem sequens proprium, & substantiam significans: primus ergò, & sine medio productiuæ substantiæ processus, producere, vel spirare erit, quasi sine medio substantialem speciem sequens. Vnum quodque enim secundum suam subsistentem, substantialemque proprietatem, prius operatur: per primum autem, & sine medio, etiam alia producit. Hinc igitur per producere quod dicitur, erit gignere, genitumque per procedens nascetur: & filius ex patre per spiritum erit; neque erit filius ex patre sine medio; neque tertius à patre spiritus secundum personalem ordinem; spiritusque coniunget patri verbum, plurimaq; necessariò sequentur absurda.

Quibus, vt prædictum est, & catholica fides & sanctorum Patrum Ecclesiastica doctrina; contraria sentit, ac prædicat. Nempe enim iuxta hanc rationem productorem ex substantiali potius vocare conueniet, quàm ex eo, quod substantiam sequitur: quod à scripturæ fide, atque à consuetudine omninò alienum est.

Quoniam igitur nihil eorum quæ prædicta sunt, substantiale est, neque ingenitum; neque causa, neq; productio & paternitas simul, quasi alterum esse non possit: neque producere tantùm quod dicitur, substantiale patris esse potest: restat; vt paternitatem solam

patris esse substantiale dicamus, quuasi commendantem in proprio, & nemini commune esse, patris personam, siue substantiam: productionem verò personam sequi, vt agnitionem simpliciter, ac significationem substantiæ ipsius iam subsistentis. Et consequenter natiuitatem quidem filij personam commendare; Processionem verò sancti spiritus personam: atq; istas tres proprietates personales, etiam vnà substantiales diuinarum personarum esse confiteri. Propterea Dominus noster cùm Trinitatis mysterium traderet, nomine patris, & filij, & *spiritus sancti*, discipulos baptizare iussit. Per id quidem, quod dixit, *in nomine*, vnam essentiam signans: per id verò, quod secutus adiunxit, *patris* & *filij*, & spiritus sancti; proprietates indicans, secundum quas diuinæ subsistunt personæ, secundum substantias suas, in suis proprijs neq; communionem vllam admittentibus, essendi modis. Et quoniam rario quidem paternitatis est generatio secundum essentiam, filiumq́; primò ac sine vllo medio producere: operatur quippe natura in patre, secundum proprietatem personæ, in qua est: Geniti verò ratio est, sine vllo medio ex patre esse: spiritus autem, siue procedentis à patre per *genitum* esse: Idcirco patrem ordine præponens, filium subiunxit, vt qui sit ex patre sine vllo medio: tertium verò spiritum sanctum addidit, vt ex patre procedentem per filium.

Matth. vlt.

In singulis enim propria sui ipsius, & substantialis, & constans, & substantiua species, secundum quam subsistit prima, & sine medio, eius operatio est; per quam præcogitatam alia quoq́; operatur. sicut, verbi gratia, in homine, *rationale* substantiale cum sit speciei eius,

eius, ſecundum quam eſſe hoc quiddam idem hominem habet, ipſa eſt prima eius, & immediata operatio, per quam & alia operatur, quæ conſtantem eius ſpeciẽ ſequuntur; vt puta, riſibile. ſolis quoq; ſpecies vna cùm ſit, ſecundum quam ſol ſubſiſtit; principium eſt primę, & immediatæ operationis in ſole, lucendi: quæ, nullam aliam ante ſe cogitatam operationem in ſole habet. Ac per hanc lucendi operationem, quæ ante omnes alias cogitatur, atq; ſine medio in ſole eſt, illuſtrare, ſiccare, calefacere ſol vt poſſit, habet. Rurſumq́; humanus animus cum per intelligentiam prima ſibi, & immediata ſit actio, per hanc præcogitatam etiam ſequentem operationem, velle ſcilicet perficit. Operationes enim iſta dicuntur; quoniam, & intelligere, & cogitare, & animaduertere, & velle, ſicut etiam gignere, operari aliquid eſt

Quocirca, quoniam ſecundum gignendi rationem patris perſona ſubſiſtit; per ipſum gignere quod dicitur, etiam productor pater erit. Ideo & congruè ſanè productor per verbum dictus eſt: ſpirituſq́; ex patre procedere. Neq; hoc ſolùm, ſed & per filium facta eſſe omnia, accepimus.

Hæc autem prædicta omnia roborant: namq́; & traditum commendant ordinem; filiumq́; neceſſario prius mente concipi, quàm ſpiritum, & à patre tertium ſecundum perſonalem ordinem eſſe ſpiritum: atq; cum ordine perſonarum ad inuicem, qui ex proceſſibus ſimul declaratur, eſſentiæ quoq; roboratur identitas: cum tertius primo per medium iungitur, iuxta Gregorium Nyſſenum, naturaliq́; bonitate, ac dignitate regia ex patre per vnigenitum ad ſpiritum ſan-

ctum ex patre procedere, non tamen ex productore. Nam, ſecundum paternam proprietatem patris perſona ſubſiſtens, ſecundum hanc primitus, ac ſine medio ex ſe filium gignit: gignendo autem producit & ſpiritum, Illum quidem continenter ex primo; hunc autem per eum, qui eſt continenter ex primo. Niſi ergò pater eſſet, profectò neque productor eſſet.

Vnde etiam dictum eſt, idcirco illum ex patre procedere, quoniam effulget à filio, & per ipſum eſt. Niſi enim per filium eſſet, neque à patre eſſet. Itaque præcogitato quidem filio propter paternam generationem, ſecundum quam patris perſona ſubſiſtit: per filium verò procedente ſpiritu ſancto, propriè admodum ſpiritus ſanctus ex patre procedere à Theologis aſſeritur; vt, qui non aliter quàm ex patre per generationem producatur: Ob quam profectò cauſam, & S. S. Patres coniunctam procedendi definitionem, ex patre quod dicitur, pro eo, quod eſt ex patre per filium ſuſcipientes, manifeſtius explicuerunt: hoc ipſum eſſe ex patre procedere, diuinis rationibus aſſeuerantes. Niſi enim ſecundum paternitatis definitionem, ſecundum quam patris perſona ſubſiſtit; natiuitas filii, priuſquam proceſſio ſpiritus cogitaretur; nequaquam ex patre procedere, ſed ex productore diceretur, atque eò magis, ne & ſpiritus filius eſſe quibuſdam fortaſſe videretur; cum procedere diceretur ex patre. Congruè igitur in nouatio ordinis, quem Dominus tradidit, ipſius ſubſtantiæ abolitionem habere, fideique totius abnegatio eſſe dicta eſt. Abnegant fidem ſcilicet, qui producere quidem ut ſub-
ſtantiale

ſtantiale ponentes patris, ex ipſo ſine medio procedere ſpiritum dicunt.

Atteſtantur autem his, quæ dicta ſunt, hinc quidem ſcriptura diuina vbique, cum de tribus perſonis loquitur, patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum enuntians, quaſi; iſta ſufficiant, diuinas illas ſubſiſtentias, ſubſtantiaſq; commendare. Hinc etiam Doctores ſancti, cùm de ſubſtantialibus diſſerunt, ſolas has diſcretionis tradunt cauſas. Ait enim S. Ioann. Damaſcenus: *Vnum Deum agnoſcimus in ſolis proprietatibus Paternitatis, Natiuitatis, & Proceſſionis, & ſecundũ cauſam, & cauſale, perfectionẽq; ſubſtantiæ ſiue ſubſiſtentiæ modũ differentiam intelligimus.* Quod ſi in his ſolis proprietatibus differentiã intelligimus & ipſæ ſolæ ſcilicet perſonas cõmendãt: ſi igitur hæc vera ſunt, producere prorſus ſubſtantiale non eſt. Conficitur autem, quod qui patris ſubſtantialia, plura quàm vnum ponunt, paternitatemq;, & productionem, ingenitumq; & cauſam; veritate excidunt, plurimiſq; abſurditatibus tenentur adſtricti: dum & ſubſtantiam patris compoſitam dicere coguntur, traditosq; diuinarum perſonarũ proceſſus auferre, ac plures, quàm ſint traditi, inferre, & quæ abſurda hoc vno cõceſſo hinc emergere cuiuis cõſpicuũ eſſe poteſt. 111.

Ex quibus id etiam admirari licet, quomodo, qui ſpiritum ſanctum ex ſolo patre eſſe volunt, dum ſibi ipſis nimiũ indulgent, ſubſtantiale patris producere ponunt, & quod quæritur, in quo multũ laboris vt oſtendi poſſet, primũ oportebat adſumi, quaſi conceſſum accipiunt: cùm neq; cõmunes de Trinit. intelligentiæ permittant; neq; id ſacræ literæ habeãt; neq; vllus S.S. Patrum dixerit, ab huiuſmodi intelligentia auerterint. Sed, cum neq;

neq; à diſputantibus id concedatur, ipſi tamen quaſi pro conceſſo, quod quæritur, præter omnem rationem ſupponentes, putant ſe aliquid concludere, plurimaq; inepta contra eos, qui per filium, atq; à filio eſſe ſpiritum ſanctum confitentur, colligunt. Quod ſi tria ſolummodo trium perſonarum ſubſtantialia eſſe neceſſe eſt, ne plurima abſurda, ac indigna ſequantur, ſoliſq; proprietatibus Paternitatis, & Natiuitatis, ac Proceſſionis, ſubſiſtentiæ modum, differentiamq; ſubſtantiarum intelligimus, iuxta S. S. Patrum traditionem: liquet, præter prædictas proprietates, nullum aliud ſubſtantiale eſſe, cuiuſcunq; trium in ſancta Trinitate perſonarum; falſumq; eſſe, quod illi pro conceſſo ponunt, falſaq; omnia, quæq; hoc poſito concludere, atq; arguere ſe putant: externaq; ac putida, quæ contra Latinos, imò verò contra S. S. Patres longiſſimis tractatibus conſcribunt: per quæ, concludunt, illi quidem, nihil; ſemper autem in principiis verſantur.

Conficitur autem & ex his, quæ dicta ſunt, quod eorum, quæ dicuntur, in Deo alia quidem nullam diſcretionem ſignant; ſed, in tota diuinitate in diſcretè dicuntur; ſiue abſoluta, & ſecundum ſe ipſa dicat quiſpiam; vt ſapiens, bonus, vita, veritas, eſſentia: ſiue, quæ per exceſſum negationis dicuntur; vt inuiſibilis, incomprehenſibilis, ſuperſubſtantialis; ſiue, quæ habitum ad creaturam indicant; vt creator, rex, omnipotens. Alia verò propria in Trinitate ſunt.

Et propriorum alia quidem duobus communiter ſunt; propria vero, ad reliquam. Eſt enim & quiddam tale proprium ad aliud aliquid, & quod ad aliquod dicitur proprium, non tamen ſecundum ſe ipſum proprium

prium, quaſi commendare hoc aliquid poſſit; vt verbi gratia bipedem eſſe, homini ad equum, & canem, proprium eſt. Quæ igitur duobus communiter ſunt diuinis perſonis propria, hæc tamen ad reliquam propria: vt cauſale, proprium eſt filij & ſancti ſpiritus ad patrem: mittere autem, vel dare, vel emanare ſpiritum ſanctum, commune eſt patri, & filio ad ſpiritum: ſimiliter autem & ipſorum eſſe, ac dici ſpiritum ſanctum. Patris enim & filij ille ſpiritus dicitur: illi autem huius non dicuntur, neq; pater, neq; filius, neq; ſpiritus: ſed neq; ſui ipſius eſt ſpiritus, ſpiritus ſanctus. Horum autem cauſale quidem nomine tantùm; ſed non re, commune habet. Prędicatum enim eſt ſolum de vtroq; dictum. idcirco etiam non vnum, ſed duo cauſalia dicuntur. ſi enim eſſet cauſale res in filio, & ſancto ſpiritu, vnum eſſent cauſale ambo. Mittere autem, & emanare, atq; alia huiuſmodi, vna res ſunt in patre, ac filio, vtriſque mittentibus, & emanantibus, vnus qui mittit, eſt, & vnus fons. Oſtenſum eſt enim, patrem, & filium fontem eſſe ſancti ſpiritus, atque omnia patris habere filium ſecundum eundem modum, præter quam, patrem eſſe. Ac, patre mittente ſpiritum, mittit hunc & filius vna datione, & vna largitione, vt ait magnus Baſilius. Hæc igitur duarum perſonarum ad reliquam ſunt propria. Alia verò, vnius tantum. Atq; horum aliud quidem perſonæ ſubſtantiale eſt, vt paternitas & natiuitas, & proceſſio. Aliud autem perſonam iam ſubſiſtentem ſequitur, ſed non illam ſtatuit; vt, *ingenitum* in patre, ſiue etiam *producens* in ipſo ſolo, ſecundum eos, qui ex ſolo patre procedere ſpiritum dicunt. Neq;

igitur, quæ communiter prædicantur, totius deitatis ſubſtantialia ſunt: nulla enim per illa, ſubſtantia inſinuatur, neque, quæ duobus propria ad vnum ſunt: nulla enim perſona eſt propriè cauſalis: neque vnus eſt, qui mittit ſpiritum ſanctum, Pater enim, & filius ſimul vnus eſt, qui ſpiritum ſanctum mittit. Communia enim, quæ rem indicant, ſingulariter quidem in diuinis dicuntur: non tamen vna perſona ſecundum illam intelligitur.

Sed neque quod vnius quidem ſolius perſonæ eſt, perſonam autem ſequitur, ſicut ingenitum in patre: hoc enim nequaquam ſiſtit, negatio cùm ſit, ſequaturque ſubſtantiam, quam affirmatio, inſinuat. Aliterque, ſi genitum non eſſe ingenitum dicitur, commune erit hoc & ſpiritui ſancto. Et ipſe enim eſt *ingenitus*. neque enim genitus eſt. ſubſtantialia enim perſonarum omninò conſortium reliquarum non admittunt. ſed neque producere ſubſtantiale eſſe monſtratum eſt. Paternitatem autem ſequi, ſignificatiuumque ſolummodò eſſe paternæ ſubſtantiæ-

Ita igitur tres illas proprietates, ſolas, diuinarum perſonarum ſubſtantiales eſſe dicendum eſt. Patris quidem paternitatem, atque ipſum gignere, hoc eſt, ſe ipſum dare alteri perſonæ ſecundum natiuitatis proceſſum. Filij verò, natiuitatem, ipſumque naſci, hoc eſt, accipere in ſeipſo patrem iuxta naſcendi proceſſionem. ſancti autem ſpiritus proceſſionem, ipſumque procedere, id eſt, in ſemetipſo patrem, ac filium accipere, ſecundum naturalem, eſſentialemque proceſſum ex patre per filium. Iſtaſque non ſolùm ſubſtantiales, ſed & perſonales etiam pro-

propriè,& maximè, & peculiarissimè dicendum, vtpote personas commendantes.

Porro, quæ proprium aliquid duarum personarum ad reliquam insinuant, proprietates, seu notiones, seu signa duarum aliquarum personarum vocandæ sunt. Quod si cui placeat & ea personalia dicere, eo quod personis attributa, non tamen communia omnium sunt: liceat dicere id quidem, dum tamen id constat, nullam per illa personam com̃endari. sola enim substantialia hanc habent vim, & quæ vni substantiali communicant, si quidem esset possibile, necesse esset vnam etiam esse personam: alia verò, nullatenus. Itaque solis illis tribus proprietatibus diuinæ personæ & discernuntur & commendantur. cæteris verò noscuntur solùm. Ideoq́ue Damascenus in solis tribus his proprietatibus substantiarum differentiā definiuit intelligi, quasi personas commendantibus, non significantibus solùm, vt illa est *ingeniti*, quæ patris agnitio est; sed non illum commendat personaliter. præter enim tres prædictas differentias substantiales, ceteris vt notionibus solis diuinæ personæ discernuntur, non tamen vt discretionis causis, sed vt discretionis tantùm signis.

De notionibus diuinarum personarum vide D. Th. 1. p q. 32. & ibid. Greg. de Valētia.

Ex quibus constat, quod si quis S. S. Patrum patri *ingenitum* reddidit, id non vt substantiale sed vt agnitionem, & proprium simpliciter attribuit. Si quis autem patrem genitorem ac productorem appellauit, vt Gregorius Theologus in primo serm. de filio, genitoris quidem nomen; vt substantiale patri separauit. Æquale enim est, patrem ac genitorem

dicere: quippe & paternitas, & natiuitas tantundem valet. Productoris verò nomen, vt sequens paternam iam subsistentem substantiam, substantiali paternitatis proprio a diecit.

Ac rursus; si quis principium patrem appellauit, non sanè etiam substantiale eius proprium significauit, sed substantiam illius indicare voluit. Ipse enim ex nullo: filius autem, & spiritus sanctus, & omnia filij, & sancti spiritus ad eum referuntur. Nam, & qui maiorem filio patrem causæ ratione dixerunt, non vt substantiale maius illud; sed, vt notionem patris ad filium tantùm reddiderunt. similiter & de eo, quod sine principio dicitur, philosophandum.

IV. Quod igitur diuinarum personarum adinuicem habitus cum eorum substantiæ differentia, secundum diuinos, arcanosq; processus appareat, simulq; eum ipso relationis habitu, causa, & causale simul introducatur, antea plurimis rationibus constitit. Nunc autem dicendum, quomodo secundùm causam, & causale solùm, & secundum ipsa prius diuinæ personæ discernuntur, atq; ipsa discretionis causa sunt; quæ causa, & causale, substantiales proprietates; ipsum patris supersubstantiale nomen, & rem filij, & sancti spiritus commendant.

Præ supposito igitur vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate esse colendam, secundum fidei positionem & ab his, quæ à sanctis dicta sunt, non discedentes, Damasceno quidem, secundum causam, & causale differentiam in diuinis personis intelligente: Nysseno autem Gregorio dicente; *incommutabile naturæ ipsius considerantes, differentiam secundum causam, & causale,*

ſale,non negamus; *in quo ſolo, alterum ab altero diſtingui deprehendimus*;quod propoſuimus,habebimus.quia enim tria illa vnum cùm ſint ſecundum eſſentiam, ſine cauſa quidem eſſe omnia, poſſibile non eſt. Aliam verò cauſam ſe antiquioré habere, longè impoſſibilius. Reſtat, vt trium iſtorum vnum,reliquorũ cauſa ſit. Procedentia igitur inde poſſibile non eſt producendi perſonæ ratione, eſſe eadem. ſe ipſum enim aliquid producere, ac ſui ipſius cauſam eſſe, poſſibile non eſt.

Itaq; procedentia neceſſe eſt perſonaliter diſtingui; vnita quidem, ſecundum eſſentiam: nulla enim in ea diſcretio conceditur: diſcreta verò ſecundum ſubſtantias, ſeu perſonas; & neq; propter vnionem perſonas confundi; neq; propter diſcretionem, eſſentiam diuidi. Perfecta enim illic, & ſum̃a vnio,atq; diſcretio. Atq́; vnionem quidem vnitas eſſentiæ, vt dictum eſt, facit: diſcretionem verò, ſecundum cauſam, & cauſale fides confitetur. Atq; ea eſt, quæ ſecundum ſe,neq; propter aliud res maximè & vnit,& diſcernit. Diſcretio ſcilicet ſecundum cauſam, atq; cauſale. Neq; enim diſcretionem magis confuſione liberam cogitare poſſumus; neque conſortium duorum aliquorum maius, quàm cùm alterum ex altero eſſe habeat. Namq́; ſecundum cauſam, & cauſale inuenitur aliquid ſecundum æquiuocam cauſam, ſibi ſimile producens in eâdem ſpecie: & ſecundum quidem quod cauſa, & cauſale ſunt oppoſitæ, ad inuicem habebunt. Ideo etiam neceſſariò diſcernentur: ſecundum autem quod cauſale, ex cauſa *eſſe*, atq; eſſentiam accipit, communicabunt inuicem, maximè, cùm propriè adinuicem per naturam habeant. Filium igitur ex patre naſci,

fides nobis, ac religio tradit, Et quoniam ſecundum id, quod gignere, & naſci dicitur, oppoſitio cauſæ, & cauſalis; ſecundum ea, quæ ad aliquid dicuntur, inſpicitur ſecundum id quidem, quod aliud dat, aliud inde prodiens eſſentiam accipit, duæ neceſſariò perſonæ intelliguntur eiuſdem naturæ.

Rurſum, dicente ſcriptura DEVM ex DEO procedere; ſecundum eandem rationem oppoſitio ſecundum cauſam, & cauſale etiam hîc intelligitur, ſecundum quam oppoſitionem, & diſcerni illa ad inuicem & vniri licet. Ita igitur filius, & ſpiritus ſanctus ex patre cùm ſint, & vniti, & diſcreti ſunt.

Cæterum, quia propter Trinitatis ordinem, atque confeſſionem, non magis conuenit, iſta ad patrem, & diſcreta & vnita eſſe, quàm ſint ad inuicem filius, & ſpiritus ſanctus:. aliâs quippe inæqualitas in Trinitate eſſet, neque ad inuicem diſcernerentur. Si autem non diſcernerentur, vna etiam perſona eſſet: quippe ſublata relatione ſecundum cauſam, atque cauſale, ſola eſſentia relinquitur. Conſtat, quoniam & filius, & ſpiritus ſanctus, ad ſe inuicem & vniti & diſcreti ſunt, quemadmodum filius, & ſpiritus ad patrem & vniuntur, & diſcernuntur ſecundum ſcilicet ſpeciem oppoſitionis cauſæ, atque cauſalis.

Neceſſe eſt igitur, ſi diſcernendi ſunt, vel filium ſpiritus ſancti eſſe cauſam, vel ſpiritum filij. Sed cauſam quidem eſſe filij ſpiritum conſtare non poteſt: quia tertius à patre traditus eſt, iuxta perſonalem ordinem: quia naturalis & eſſentialis operatio, & vir-

tus

tus filij, ſpiritus eſt. quia imago eius eſſe dicitur: quoniam ſpiritus filij à Theologia traditur: qui profectò ſancti ſpiritus filius eſſe non dicitur. neque enim conuertuntur, propter perſonalem ordinem, atque id maximè, quoniam ex patre per filium eſſe ſpiritus traditur, non tamen è contra. Tolleretur autem & id, quod conceſſum eſt, filium eſſe ex patre ſine medio. ſic enim eſſet filius ex patre per ſpiritum; & conſequenter ſpiritus pater, communicans ei, ſecundum paternitatis rationem.

Reſtat itaque filium cauſam eſſe ſpiritus ſancti; ſpiritumq́ue per ipſum, & ab ipſo eſſe. Hac ergò ratione, & vnientur ad inuicem, & diſcernentur, quod etiam Nyſſenus indicauit, dicens in ſola ſecundum cauſam, & cauſale differentia diuinas perſonas ad inuicem diſtingui. Neque enim de ſolo patre ad filium, & ſpiritum ſanctum dixit hęc: ita enim ſolius ad ea, quæ ex ipſo ſunt, diſcretionem tradidiſſet, neque adieciſſet; *eius quoque, quod ex cauſa eſt, aliam rurſum differentiam intelligimus.* Hæc autem & his, quæ ſuperius diximus, conſonant. Ante enim ſpiritum ſanctum filium intelligi neceſſe eſt; habitumq́ue ad alterutrum habere filium, & ſpiritum, maioremq́ue ſpiritu filium cauſæ ratione dici; atque à filio, habere eſſe, vt qui ab ipſo accipiat; & quæ alia prædicta ſunt.

Si quis autem obiiciat, Nyſſenum aliam profitentem differentiã apertè videri velle non eiuſmodi & hîc in filio, & ſpiritu, qualem ſecundum cauſam, & cauſale reddidit: ſcire conuenit, illum aliam ſecundum numerum, non ſecundum diſcretionis ſpeciem cauſæ & cauſa-

causalis dicere; vt discernantur quidem scilicet; non tamen secundum causam, & causale. secundum modum verò alterum cùm discernantur, puta, sicut contraria discernuntur ad inuicem, vel quæ secundum negationem, & affirmationem sunt, vel quæ secundum priuationem & habitum; vel secundum aliquid aliud huiusmodi. Constat autem & quia *aliam*, non *alteram* dixit. *Alius* enim quod dicitur, in his, quæ sub eandem speciem sunt & adducuntur, Græcæ locutionis vsus proferre consueuit: *Altera* verò & *alteritas*, in his, quæ vel specie, vel genere differunt, dicitur; nisi fortè abusiuè dicatur: quod profectò *abusiuè* nunquam Ecclesiæ magister in diuinis posuisset: verùm, etsi specie eandem, in quantum sub eandem speciem adducitur, causæ & causalis scilicet: quia tamen etiam, quod sine medio ex aliquo, vel quod per aliquod prodit, causale causæ est, per quam prodit: & maximè cum processus æquiuocus fuerit: filij verò sit immediata natiuitas; spiritus autem mediata processio per filium eius est: simulq; causale vtrisque reddidit, & causale insinuans verbum ex causa esse, subdiuidens etiam ad inuicem, secundum causam & causale, discreuit aliquid quidem continenter ex primo; aliud verò per id, quod esset continenter ex primo: in sola namq; causa & causali diuinas personas discerni deprehendimus. Et quoniam pater quidem quod dicitur, gignentem indicat; filius autem nascentem; sanctus verò spiritus procedentem, seu inspiratum: causæ ergò & causalis, siue principij, & eorum, quæ sunt ex principio nomina sunt sanctæ, & supersubstantialis Trinitatis nomina, patris scilicet, & filij, & sancti spiritus,

Et

Et quia paternitas, & natiuitas, atq; processio solæ sunt substantiales proprietates personarum: proprietates verò idem esse, quod substantias, ostensum est secundũ Theologum Gregorium: substantia verò, siue persona patrem, & filium, & spiritum sanctum signat. Ita enim Damascenus definiuit dicens: *Deitas naturam indicat; pater autem quod dicitur, substantiam; quia etiam substantia commune cum proprio est:* constat hæc nomina inducere discretionem personalem, ac necessariò discreta signare.

Quocirca & hæc sola propriè personalia & substãtialia sunt, quæ causæ, causalisq́; habitum signant, singulaq́; singulis propriè redduntur, nulla communitatis ratione introducta; sufficiuntq́; per se ipsa discretionis commendare rationem. Patris enim supersubstantiale nomen & res causam indicat filij; & filij etiam, & sancti spiritus similiter. Quorum filius quidem habitum ad patrem signat; sanctus autem spiritus ad productorem, siue spirantem causalis habere rationem traditur; maximè cùm dictus sit spiraculum omnipotentis, filijque spiraculum esse spiritus sanctus: spiraculum verò, spirantis est; & spiritus à spirando denominatus est. Et sicut ait magnus Athanasius, spiritus processio, spiraculo assimilatur. Spiritus autem processio processus est: itaq; & inspiratio. Nam & spiritus procedens dicitur propter processum scilicet, secundum quem ex patre per filium procedit.

Constat itaq; substantiales proprietates, paternitatem, & natiuitatem, & processionem, secundũ causam, & causale, diuinas signare personas, atq; ideo substantiales, & proprias secundum se, ac propriè dici, so-

lisq; his proprietatibus diuinarum personarum differentiam intelligi. Et illud item constat, proprietates quidem secundum causam, & causale subsistentes cogitationi processus *ingerere*, rursumq; processus causam & causale, simulq; discretionem subinferre. Ista enim per alterutrum colliguntur.

Nyssenus quippe Gregorius discernens ait; *aliud enim est continenter ex primo; aliud, per id, quod est continenter ex primo*. quod enim antè etiam diximus, causam & causale processus huiusmodi commendant: nisi enim processus in diuinis esset, profectò neq; discretio, neq; numerus personarum esset: personarum verò numerus secundum causam, & causale diuinæ personæ distinguitur.

Simul autem constat, etiam secundum contraria possibile non esse diuinas discerni personas: contraria enim differentes species commendant, vt album & nigrum; & rationale, & irrationale, corpusque, & incorporale. Deus autem vna species est, quæcunque tandem sit, si dici liceat: & vna trium essentia & vnitas est.

Neq; secundum priuationem quidem & habitũ: quæ enim imperfectè habent, secundum hanc oppositionem discernuntur; veluti ab aspectu, cæcitas, & à cęco videns. Nulla verò priuatio in Deo summi boni est. quippe perfectissimus est: & substantiarum quælibet perfecta est; Deusq; totus ex toto verus, ac perfectus est secundum fidei positiones; sed neque vt affirmatio & negatio Nam, secundum hanc oppositionem quæ sunt ab his, quæ non sunt, discernuntur, vt à falso verum. Porrò in Deo nullus non essendi locus est. Deus enim

enim essentia supersubstantialis est, virtusq; omni virtute superior, & excellentior, atque incommutabilis veritas. *Deus enim se ipsum negare non potest*, vt ait Paulus. 2. Tim. 2.

Prætereа non est negatio, quod affirmatio simpliciter. Persona autem vna est simpliciter, quod altera: secundum relationes quidem duæ, simpliciter autem vna. Nam secundum essentiam, & esse, vnitas eis est. *Ego enim, & pater*, inquit, *vnum sumus*. & negatio quidem sequitur ea, quæ per alia indiscreta sunt: signum enim discretionis, non autem discretionem facit. Homo enim & aliud quodlibet animal ratione & priuatione rationis discernuntur; cum irrationale, vt species in diuisionibus accipiatur. Cæterùm non eo, quod homo est, & homo non est. Non enim hoc est, equũ esse, quod hominem non esse. Quoniam verò in his, quæ ad aliquid, quæ in essentia inspiciuntur secundum scilicet causam & causale, reperitur aliquid simile sibi producens, in eadem specie, secundum vniuocam causam: Deus autẽ vnum est essentiâ; tria, substantialibus proprietatibus secundum causam, & causale: oppositio secundum causam, & causale in his, quæ ad aliquid dicuntur, locum habet in sancta Trinitate. Ideo, & secundum solam causam, & causale, & à scriptura sancta, & à sanctis Patribus, diuinas personas discerni, raditum est Patris enim ad filium tradita discretio, causæ, & causalis est; itidem producti, & producentis. Ioan. 10.

Constat autem ex præmissis, quia *ingeniti, genitiq;* ratione pater à filio non propriè discernitur. Neq; eo quod est nasci, & non nasci. Hæc n. quasi cõtradictio

ſibi inuicem oppoſita ſunt. Dictum eſt autem affirmationem, & negationem, nulla poſſe ratione diſcernere, ſed, ſequi ea, quæ iam per alia diſcreta ſunt, cùm ſit diſcretionis ſignum: ſicuti ingenitum quod dicitur, iam ſubſiſtentem patrem affirmatiua, id eſt, ſubſtantiali proprietate, paternitate ſcilicet, ſequitur. Itaq; *ingenitum*, & *genitum* patris, & filij ad inuicem diſcretioné non facit, ſed ſubſiſtentes iam, atq; diſcretos ſubſtantialibus eorum proprietatibus ſecundũ cauſam & cauſale: paternitate, ac natiuitate diſcerni ſignificat. Similiter & de eo, quod eſt naſci, & non naſci dicendum.

Conſtat autem ex his, & eos, qui dicunt oportere primùm eſſe patrem, & filium, deinde, alium quidé gignere, longè à decenti confeſſione ſanctæ Trinitatis aberrare. Nulla enim illic eſt alia diſcretionis differentia, præter eam, quæ ſecundum cauſam, & cauſale ex proceſſibus apparet. Hoc ipſum enim, quod alius ſit cauſa, alius cauſale; hoc eſt, alius quidem ſit pater, alius filius, perſonas ſimul, & diſcretionem ſignat. Itaque, ſi quidem proceſſus non eſſet, vt dictum eſt, profectò, neq; numerus perſonarum eſſet; conſequenter verò, nec Trinitas.

Alij etiam ſine proceſſibus, qui ſunt ſecundũ cauſam, & cauſale, tria ponunt eſſe Deum: & ita, nihil prohibebit eos, tria cùm ſint, in Deo confiteri, ſecundum ſe ſine relatione ad alterutrum, quod, cum eſſentiæ vnitatem tollat, Arianorum propoſitio eſt.

Non ſolùm ergò non oportet primum eſſe patré, deinde genitorem; verùm, ne cogitari id quidem conuenit. Nam ſi ipſum gignere patris perſonam ſignat,
quo-

quomodo ſublato eo ipſo gignere, iam erit pater? Aut enim neq; pater erit, ſi dicere fas eſt, aut certè confuſio, aut tertium erit aliquid ſecundum ſe, & abſolutum, diuiſum ab eſſentia filij, & ſpiritus. Id ipſum autem & de S. ſpiritu dicendũ. Sed iſta ſanè phantaſia hominum eorum eſt, qui ſanctam Trinitatem quaſi tres homines ad ſe ipſam habere ponunt, eiq́; indignè applicant, quę in materia contingunt, eamq́; nihil inſenſibilibus præſtare ſentiunt. Porrò hæc opinio de Deo noſtro indigniſſimè, ac dementiſſimè præſumitur.

Magnus præterea Dionyſius diſcreta dixit patris superſubſtãtiale nomen, & rem, & filij, & ſancti ſpiritus, cùm nulla in his conuerſio, ſiue omninò communitas introducatur. Baſilius item in epiſt. ad Gregorium fr. de differentia eſſentiæ, atq; ſubſtantiæ ait; *Quocirca in eſſentiæ communitate, notiones quæ in S. Trinitate conſpiciuntur, nullum accidens, nullumq́; conſortium admittere dicimus, per quas proprietas commendatur perſonarum, quæ in fide traduntur, cùm ſingulæ proprijs notionibus diſcretè intelligantur.*

Quoniam igitur accidens, conſortiumq́; non admittere dixit ea, per quæ cuiuſq́; perſonarum proprietas commendatur; & per quæ ſingulæ illarum diſcretè accipiuntur, de proprijs ſecundum ſe, ſubſtantialibuſq́ue notionibus propriè diſſerit. Itaq; poſſibile non eſt, in eadem perſona, alterius etiam proprietatem inſpici. Nulla enim in his communitas, aut conuerſio inducitur. Hoc etiam ſecundum quandam oppoſitionem contingit, per quam non eſt vnum, quod eſt alterum, ſecundum ſcilicet oppoſitionis rationem, ſecundum quam neq; ad inuicem conuertunt.

Quoniam igitur in ſola cauſa, & cauſali diuinæ perſonæ diſcernuntur; iſtudque vniuerſaliter, & diffinitè dictum eſt, & ipſa præterea natura dictante; neque enim eſſe poſſet ſine ordine Trinitas, maximè cùm etiam tertius ex primo naturaliter per medium procedere pro confeſſo habeatur: tria tamen eſſe ſine proceſſu, & ordine, poſſibile eſt: cumque & fides perſonarum indicet diſcretionem: conſtat profectò, ſi diſcernendi ſint ad inuicem filius, & ſpiritus, non alia diſcretione, quàm ſecundum cauſam, & cauſale neceſſariò diſcernendos eſſe, qualem in eodem genere, etiam in patre ad filium, & ſpiritum ſanctum deprehendimus: illam quidem generationis; hanc verò ꝓceſſionis ratione: ſcm̃ quã, neq; filius ſp̃s eſt, neq; ſpiritus filius. quéadmodũ, neq; pater filius eſt, neq; filius, pater; neq; pater ſpiritus ſanctus: neq; ſpiritus pater eſt, propter neceſſariam ſcilicet cauſæ, cauſaliſq; oppoſitionem, nulla in his conuerſione, ſiue omni communione ſubrepente. Nam ſi nullam communitatem ſecundũ diſcretionem conuertendo intelligere conuenit; neceſſe eſt duas ſubſtantias ad inuicẽ verbo ſimul accipi, conuerſioniſq; ſeruare dignitatẽ: conuerti n. in duobus dicitur: neq; n. patrem quidem, & filiũ, quomodo habẽt ad inuicem, inſpicere oportet; filiũ verò, & ſpiritũ non oportet. Ita enim conuerſionis dignitas perſonis communiter non redderetur.

Quoniam verò cõmuniter reddere neceſſe eſt, ſed & diſcretio neceſſaria eſt, niſi dicat quiſpiam ſecundũ cauſam, & cauſale á filio ſpiritum diſcerni, neque conuerſionem, neq; diſcretionem eis reddet, peribitque illi filij ſuperſubſtantiale nomen, & res, diſcretum à filio,

lio & sancto spiritu; nulla quidem conuersione, sola verò communitate subintrante; atq; ita, vna persona erit filius, & spiritus, non ad inuicem discreti: sed hoc absurdum est. Neq; enim esset Trinitas Deus, confusioq; personarum sequeretur. & si quid est huiusmodi. Filius itaq, à spiritu causæ, causalisq; ratione discernitur. Sed, si hoc est, etiam ex filio est. Filium enim de spiritu esse, id prohibet, quod ipse per filium est. Verùm spiritus profectò spiritus non esset, proprietate illius, quæ est secundum processus rationem, mota: quomodo enim esset substantia, sustantiali ipsius proprietate mota? quomodo autem esset proprietas, quæ mouetur, ac decidit, vt ait Theologus Gregorius?

Simul etiam apparet secundum conuersionis rationem ipsius magni Dionysij intentio: qui, principali deitate patrem ad filium, & spiritum sanctum discernere videtur, vt quidam asserunt. Nam si conuersio quidem in duobus terminis inspicitur: dictum est autem, ita diuinas personas ad inuicem discerni, vt nulla tamen conuersio subripiat; * non aliter conuersionis ratio seruatur, nisi duæ simul personæ ad inuicem inspiciantur. Itaq; principali deitate patrem ad solum filium conferens, ipsum à filio distinguit. Nam si pater, & filius, vt se ad inuicem habeant, inspiciantur: pater quidē filij fons; Filius verò, nō patris fons est, sicuti neq; pater, fili⁹; neq; filius pater. Ex patre n. filius, non tñ ex filio pater: maximè, cùm & diuina generatio gignendo ad id, quod gignitur, habitum habeat, sed non ad id, quod procedit. Atq; hoc indicat etiam, quod sequitur, *cū filius pater nō sit, neq; pater filius*; quod quidē indicat supersubstātialem

* fort. subrepat.

tialem

tialem illam diuinam generationem non conuerti ad inuicem, patrem ſcilicet, ac filium. Et quoniam conuerſionis dignitas diſcretionis cauſa communiter perſonis neceſſariò reddenda eſt; eadem profectò conuerſionis ratione dicere poſſumus, cùm non ſit pater ſpiritus, neq; ſpiritus pater: quoniam ille quidem fons, & radix eſt filij, ac ſpiritus. Quæ enim filij, ac ſpiritus ſunt, ad illum referuntur. Spiritus autem patris cauſa non eſt. Similiter & in filio, & ſpiritu dicendum. Neque enim filius ſpiritus, neq; ſpiritus filius eſt. *Neq; enim cõuertit*, inquit Nyſſenus; *habitus iſta conſequentia.* Hoc autem ſecundum aliquam omninò oppoſitionem cõtingit: atq; ea eſt, quæ cauſæ cauſaliſq; ratione redditur, ſcm̃ quam dictum eſt, aliud quidẽ cõtinenter ex primo, aliud per id, quod eſt continenter ex primo.

VII. Præterea & filius fons ſancti ſpiritus à SS. Patribus appellatus eſt. neq; hoc ſolùm, verùm etiam ſolus filius fons eſſe ſancti ſpiritus aſſeritur: ſicut in conſequẽtibus monſtrabitur: quod etiam plus eſt, quàm requiratur ad id, quod propoſuimus. Et certè poſſibile non eſt, iuxta eum, quem quidam introducunt, ſecundum ſancti ſpiritus proceſſum, filium fontem eſſe ſancti ſpiritus. Eos enim, qui ita ponunt, plurima neceſſariò abſurda ſequi, ſupra monſtratum eſt. Non igitur ex ſola conuerſionis ratione ſancti viri claret intentio; ſed etiam ex eo, quod ſuper ſubſtantialem diuinam generationem patrem appellauerit. Diuina enim generatio, ita patri, ſicut genitori congruens, ad naſcentẽ filium redditur.

Porrò, ſi quis illud etiam ad ſpiritum reddere conetur; primùm quidem etiam ſpiritum filium eſſe,

dicere

dicere cogetur. Diuina quippe generatio, vt diximus, genitori congruit, genitorq; ad filium refertur. Deinde etsi spiritus à patre diuinæ generationis ratione discernitur: discernetur quidem & ab hoc pater: non tamen in quantum spiritus est propriè iuxta substantialem proprietatem suam, sed in quantum solummodò ex patre, atq; ita solùm, vt causale discernetur à patre, non tamen secundum proprietatem suam, Sic autem e undē habebit ad patrem habitum, quem etiam filius. Atq; ita, non erit, quam quærimus personarum propria discretio, secundum quam, nulla communitas infertur, & quam accidens, consortiumq; non admittere magn. voluit Basilius dicere.

Sed neq;, vt quidam id dictum exponunt, filij ad spiritum discretionem nobis tradidit. Et certè cum esset pollicitus, omnimodam se diuinarum personarum discretionem traditurum: Et addidit; *Ita nos diuina & vnire verbo, & discernere studemus: sicut diuina ipsa & vnita, & discreta sunt:* Itaq; iuxta conuersionis rationem, & per id, quod addidit, perfectum discretionis coniunctæ, vt dictum est, tradidit modum; causæ & causalis scilicet, secundum quem ex patre per filium procedere à cæteris Doctoribus diuinis rationibus monstratur.

Præterea quoniam omnia, quæ in Deo dicuntur communiter, & incommutabiliter personis reddūtur; vbi relationis oppositio non obstat: Dicitur autē Deus ex Deo esse; inspiciendum, si non omnibus personis, per aliquam oppositionem congruit. Quoniam igitur Deus ex Deo, quod dicitur, processum ex aliquo designat: pater verò, non procedit ex aliquo. neq; n. causalis est: cæterum Deus quidem est, ex Deo autem non VIII.

Ee est:

eſt; aliter quippe ſine principio non eſſet: principium ſui præcogitatum habens, quemadmodum & filius: neq; radix, & fons filij, ſpiritusq́; diceretur. Sed filius, Deus cùm ſit, ex Deo patre eſſe dicitur: & ſpiritus ſanctus Deus cùm ſit, ex Deo itidem patre prædicatur: atteſtaturque his etiam fidei poſitio, communiſque Eccleſię opinio: ita quoniam Deus ex Deo, quod dicitur, filio, & ſpiritui ſancto conuenit: atque hinc cauſæ, cauſaliſque ratione à patre diſcernuntur; ſub intellectis ſcilicet differentibus ſubſtantiæ proceſſibus: Deus autem eſt filius, Deus item & ſpiritus ſanctus: neceſſe eſt, ſi fidei principia ſeruare inuiolatè volumus, aut filium Deum ex Deo ſpiritu eſſe, aut ſpiritum Deum eſſe ex Deo filio: non enim magis Deum de Deo ad patrem vtrumque, quàm ad inuicem conuenit dici.

Nam relationis oppoſitio non hoc prohibet. Etenim paternitas quidem ad natiuitatem opponitur, vt gignere quod dicitur, ad id, quod eſt naſci: & producere, ad id, quod eſt produci. Naſci verò, & procedere ad inuicem non opponuntur. Si enim opponuntur, & diſcernuntur, omninò etiam gignere, & producere, ad inuicem opponentur. Atque ita erit pater duæ perſonæ, compoſitaque ſubſtantia, maximèque iuxta eos, qui, vt dictum eſt, producere ſubſtantiale ponunt. Aut igitur duæ ſubſtantiæ pater erit, quas ſcilicet gignere, & producere ſignabit, vt ad duo etiam, & quod naſcitur, & quod producitur propriè referri poſſit: aut, quod gignitur, & quod producitur, vna perſona erit: quippe, & pater gignens, ac producens, vna perſona eſt. Sicut enim neq;

pater

pater ad se ipsum, secundum quod gignere, & producere dicitur, discernitur: ita, neq; quod gignitur, atque producitur, ad ea discernetur, ad quæ gignere, ac ꝓducere redditur. Nihil itaq; ꝓhibet relationis oppositio, Deũ ex Deo esse dici, ad inuicẽ filiũ, & spiritũ. Nisi autẽ hæc sit, cõmunis essentia relinquitur, scm̃ quam nulla discretio filij, & spiritus inspicitur. Ideo etiã necessariò sequitur, filiũ, & spiritum vnã personam esse, nulla relatiua oppositione obsistente. neutriq; horum, vt ad inuicem Deus ex Deo dicatur esse, concedetur.

Nã, si qs hoc neget, necesse erit; vt simul neget vel Deũ ex Deo esse filiũ; vel Deum esse filiũ; vel, Deum, atq; ex Deo esse spiritum sanctũ: aut, alium Deum esse filium, aliũ, spiritum S. Si n. vtrumq;, filium, & spiritum sanctũ scilicet ad patrem quidẽ, Deum ex Deo dici concedet, non autẽ etiam ad inuicem; ex dimidio illis Deũ ex Deo esse, reddet. Veluti, si ad patrẽ quidem filiũ, & spiritũ S. ordinem habere, ac discerni concedens, non etiã ad inuicẽ ordinẽ habere, atq; discerni cõcederet: neq; ad inuicẽ perfectas esse substantias confiteretur. Sed n. filius Deus cùm sit ex Deo, de S. spiritu non est, propter illa, quæ sequuntur absurda.

Est igitur Deus ex Deo filio spiritus sanctus. quandoquidem etiam per ipsum procedere asseritur: solaq; causa, & causali diuinas discerni personas, pro confesso habetur. Et quoniam secundum id, quod Deus est, non discernitur à filio pater: nam, si vterq; Deus, non tamen duo dij: vnus enim Deus est: constat ex patre, & filio, veluti ex vno Deo, esse spiritum sanctum: non secundum quod duo, sed scm̃ ꝙ vnum sunt, producendi ratione scili. seruatis ꝓprietatibus gignendi, ac nascendi:

Deus verò est & spiritus sanctus productus, siue procedens secundum suam substantialem proprietatem. Nõ autem possibile est, idem esse, quod producit, & quod producitur, propter immobilem proprietatem.

Præterea, secundum eandem rationem; quoniam Deus totus, ex toto in diuinis personis à Theologis asseritur; Deus enim partem non habet: & non magis quęcunq; substantia minus est Deus totus, atq; perfectus; quàm tota simul sancta Trinitas, secundum fidei positionem: aliter enim ex imperfectis esset Deus, atq; ex partibus constaret: quod autem dicitur totus ex toto, à causa esse significat. Quapropter pater quidem totus est, ex toto autem non est; à nullo enim est. Filius autem totus ex patre, toto est: & spiritus totus, ex toto patre similiter. Necesse est ergò, si initia fidei seruare volumus, totus cum sit filius Deus, totusq; sit Deus spiritus sanctus: quoniam, vt diximus, nulla relationis obstat oppositio; aut filium totum ex toto spiritu esse; aut spiritum totum, ex filio toto subsistere: qui enim hoc negat, aut totam vnam personam, filium, & spiritum sanctum confitebitur; aut non totum ex toto esse filium; neque totum, ex toto spiritum sanctum, aut, neque filium Deum totum esse; neque spiritum Deum totum. aut aliud totum esse filium, & aliud totum spiritum sanctum: sed ista profectò inepta, & absurda sunt. Neque enim Trinitas, neque essentiæ vnitas ita seruaretur.

Enimuerò quoniam propter illa, quæ dicta sunt, filius totus ex toto spiritu non est: restat, vt spiritus totus, ex toto sit filio. At filij totum, & patris totum, vnũ totum est secundum essentiam, seruata scilicet oppo-

ſitione gignendi, atq; naſcendi. Itaq; totus ex patre toto, & filio, quaſi ex vno toto ſpiritus eſt, veluti ex patre, & filio, vt ex vno Deo: ſecundum quidem ſignificationem eius, quod eſt totus & Deus: &, ſi quid aliud eis ad inuicem commune eſt, relatione non obſiſtente, cùm vnum ſint, ſecundum rem: ſecundum verò paternitatem, & natiuitatem, * ſubſtantijs, vt dictum eſt, diſcernantur: quoniam in his quidem oppoſitio inſpicitur: in his autem nominibus, Deus & totus, ſcilicet vnitas. Igitur à filio ſecundum cauſæ cauſaliſq; rationem diſcernitur ſpiritus ſanctus. Quod ſi totus ex toto patre dicitur, ſed ex patre per filium eſſe à Theologis aſſeueratur: ſic enim Eccleſiæ magiſtri complexam proceſſionis ſancti ſpiritus definitionem illius ſubſtantiæ explicuerunt: & ſecundum illos cùm ex patre dicatur, aut ex patre toto intelligere conuenit, ſi curæ nobis eſt iuxta illorum traditionem, & ſimul initia fidei ſeruando, ſecundum ordinem differentium proceſſuum, atq; coorientem ab his cauſæ, cauſaliſq; diſcretionem, diuinas diſtinguere perſonas: maximè, cum patris totum non aliud ſit, quam totum filij: vnum enim eſt totum, ſicut & illorum vna eſſentia eſt: vbi ſcilicet non obſtat relationis oppoſitio: ſpiritus autem totus quidem eſt, eiuſdemq; eſſentiæ cum patre, & filio, totus verò productus, ſiue procedens eſt, ſecundum ſuam ſubſtantialem proprietatem: non poteſt autem idem eſſe quod producit, & quod producitur: nihil eſt enim quod ſui ipſius cauſa ſit: & ſimul immobilem proprietatem ſeruari neceſſe eſt, propter immobilem beatiſſimæ Trinitatis ordinem.

*hypoſtaſibus.

Præterea, omnium nominum, quæ Deo aſſignan- IX.

tur, ea quidem, quæ quomodolibet relatiuæ in eo dici possint, personas signant. quædã verò, vnũ Deum indiscrete cõmendant. Prorsus verò, vbi non obsistit relationis oppositio, non reddere qualecunq; nomen in Deo dicitur, personam scḿ essentiam im̃inuere est, cui illud nomen aptissimè congruum, secundum rei significationem non redditur. Puta, pater quidem nomen, & filius, & spiritus sanctus, paternitasq́;, & natiuitas, & processio, causaq́;, & causale, & gignere, & gigni, relatiue ad inuicem dici cum possint, in Trinitate personas indicantia, personis propriè redduntur. Aut enim personarum substantia, aut ipsarum significatiua sunt. Sapiẽs autem & bonus, & iustus, & creator, & quæq́; talia vnum aliquid indiscretè Deum signant. Ex his enim nullam cogimur discretionem intelligere in Deo ad seipsum personalem, nisi secundum quædam nomina ad creaturam solum, siue potius creaturæ ad Deum: Iustus enim ad creaturam & creator, & omnipotens dicitur.

Substantialium verò, substantiarumq; significatiuorum nominum; alia quidem personarum singulis vnũ vni propriè redditur; quæq́; substãtialia ipsorũ sunt, sicuti paternitas, & natiuitas, atq; processio, paterq́; & filius, & ꝓcedens. Alia verò duobus, vt causale, & mitti, & Deũ ex Deo esse, spr̃mq́; & patris & filij spr̃m dici. Mittere quoq́; & emanare, & ꝓfundere patrẽ, & filiũ; spiritũ. Alia verò tribus incommutabiliter redduntur; & vnum Deum sine vlla differentia, vt dictum est, signant. Verùm producere quidem .S spiritus non est: hoc n. relationis vetat oppositio, quod enim producit, ad id, q, ꝓducitur, oppositum est. quod autem producitur, spiritus

tus sanctus est; dictumq; est esse impossibile, idem esse quod producit, & quod producitur: nihil n. est, quod ipsũ sui causa sit; & nulla persona se ipsã producit, sicut & in hominibus, exempli causa, fieri cernimus : namq; & apud nos cuiuspiã filius, nõ est ipse ex se ipso, neq: sui ipsius dicitur, sed patris: & neq; filius pater patris sui est; neq; pater filius filij sui, ꝓpter oppositionis rationem, secundum causam, & causale, quæ non conuertit.

Et certè possibile est, eundem & patrem esse, & filiũ sed non secundum idem, siue ad idem. Ad aliud verò, atq; aliud, vtraq;. Sed hoc in Deo locũ non habet. Tres enim personas solas Deum esse, fides tradit: quibus proprietates suæ imobiles, & ratæ manent. Non ergò producere, producti spiritus est: sed pater producere spiritum asseritur. Secundum hoc enim à spiritu, vt causa à causali discernitur.

Quæritur autem, an & filio producere commune cum patre sit. Et quoniam patris ad filium secundum paternitatem, & natiuitatem, causæ, causalisq; oppositio non prohibet hoc, neq; vlla hinc confusio sequitur: nasci n. ad gignere quod dicitur, non ad ꝓducere relatiuè opponitur, & filius ad patrẽ, sed nõ ad productorẽ, in quantum filius, refertur: idcirco, nihil cogit, producere quod dicitur, à filio auferre, sicut cogimur à filio, gignere, oĩnò tollere; nõ id permittente ipsius ad patrẽ oppositione, paternitatis scilicet, & natiuitatis; ne, vel vna persona pater, ac filius sit; vel, idem simul. pater, & filius, & neutrum propriè. Quoniam itaq; relationis filij ad patrem oppositio, non cogit à filio, producere quod dicitur, auferre; commune penitus est patri, ac filio, producere.

Cæterùm

Cæterum, ſicut quæ communia ſunt patri, & filio, putà, *bonus, ſapiens, creator*, &c. cùm non æqualiter & immutabiliter filio reddimus, minorem patris eſſentia filij eſſentiam facimus: ita quippe non erit ſapiens, & creator vnus pater, & filius. Eodem modo, qui producere filio abſtulerit, nulla oppoſitionis neceſſitate hoc ipſi reddere valente, filij eſſentiam patris eſſentia minorem cogetur confiteri.

Porrò, ſi quis Dionyſium allegans, ita illum loqui aſſerat, communia, & vnita patri, & filio; ſancto etiam ſpiritui communia, diuina ratio aſſignat: hoc illum de his, quæ tribus indifferenter redduntur, dixiſſe nouerit, ac de his, quæ dicuntur naturalia, in quibus neq; diſcretio vlla, neq; relatio inſpicitur. Idcircò etiam *cõmunia*, & *vnita* dixit: producere autem ad id, quod producitur, relatiuè opponitur. Et eſt, quod producitur, ſpiritus ſanctus. Poſſibile verò non eſt, idem eſſe, quod producit. Neque ſe ipſum producit ſpiritus: nihil enim ſui ipſius cauſa eſſe poteſt: neq; alterum, propter traditam nobis Trinitatem.

Commune igitur eſt patri, & filio producere; & eſt pater, & filius vnus ſancti ſpiritus productor, ſicut & vnus totus, & vnus mittens, ſeruata ſcilicet generationis, natiuitatiſq; diſcretione. Atq; ita filius à S. ſpiritu cauſæ, cauſaliſq; ratione diſcernitur, quia, & per filium, procedere dicitur, paterq; productor per verbum eſſe & ex filio eſſe habere, cũ ab ipſo accipiat ſpiritus, à Theologis aſſeritur.

Ex quibus & illud conſtat, producere quod dicitur, patris ſubſtantiale non eſſe: hoc autem & ſupra monſtratum eſt: atteſtanturq; his à SS. Patribus dictæ ſen-

tentiæ,

tentiæ, quibus aſſerunt filium, vt filium omnium paternorum bonorum hæredem eſſe, atq; omnia patris habere bona, propria, atq; præcipua; omniaq́; habetre, quæ patris ſunt, niſi id ſolùm, quod pater non eſt: generatoriſq́; ſpiritum habere filium propriæ naturæ bonum, viuenſq́;, & ſubſtantialiter inſitum; ſicut & pater. Libet tamen & iſta addere.

S. igitur Cyrillus in theſauris ait; *ſicut arbor prodeunti ex ſe fructui, qualitatem ſuam naturalem ferre dat: ità & filius, à patre accepiſſe intelligitur, quæ ſibi ſunt omnia, cùm ſit ipſe omnia, quæ pater eſt, præter ſolùm, patrem eſſe.*

Et rurſus in eiſdem; *Non vt indigens à patre accepiſſe filius dicitur: habet quippe naturaliter, proprium cùm ſit ipſius verbum & ſplendor, omnia, quæ eius ſunt, præter ſolum eſſe, & dici patrem. Dicit autem ſe à patre accepiſſe, hæreticorum opiniones, vt Deus præueniens, ac iugulans. Ne quis enim filium inſpiciens patris omnia habentem, ex multa valdè ſimilitudine, & in demutabili identitate, putaret eundem eſſe patrem, & filium; & in Sabellij errorem laberetur; neceſſariò ſe à patre accepiſſe ait, vt ſermo inferens; vnum quidem dantem; ſecundum verò accipientem, dualitatem in proprijs ſubſtantijs oſtenderet non ſolis nominibus diſtinctam.*

Idem in 2. ad Hermiam: *Conſubſtantialis, & coæternus patri filius, omnia penitus æqua menſura habet, præter ſolùm gignere. Hoc enim ſolum propriè DEO, & patri conuenit.* Idem in Theſauris: *Itaq;, quodcunq; de patre dixeris, hoc etiam de filio, præter id ſolùm, quod pater ipſe eſt: &, quodcunq; filio dederis, hoc & in patre eſt, præter id ſolùm, quia filius ipſe eſt.*

Chryſoſt. in XXXIX. homilia ſuper Ioan. *DEDIT autem idcirco dictum eſt; ne ingenitum ipſum ſuſpiceris.*

neq; duos patres esse putes. Omnia enim quæ pater est, hæc & filius est. Et post pauca: *Vides incommutabile, & quod vno solo differentiam insinuet, quod iste scilicet sit pater, ille filius. Dedit enim quod dicitur, hanc distinctionem solam necessariò inducit; cetera omnia æqualitatem, atq; indemutabilitatem indicant.*

Magnus Athanasius in 3. contra Arianos ait; *Ita igitur ipsi cùm vnum sint pater, scilicet, & filius, vnaq; sit Deitas, eandem de filio dicuntur, quæ de patre, nisi quod solùm pater non dicitur.*

Idem in sermone, in quo exponit compositam ab Arianis fidem, in variis illorum synodis, in fine longissimi sermonis ait; *Idcircò enim æqualitatem habet ad patrem filius, vniformibus scilicet vocibus, & quæ in patre dicuntur, hæc & in filio scripturæ dicunt, præter solùm patrem eum dici.*

Magnus Basilius in libro suo de fide; *Accipere enim quod dicitur commune, & ad creaturam est: habere autem ex natura, proprium est geniti. Vt ergò filius naturaliter possidet, quæ patris sunt; vt autem vnigenitus; omnia habet in seipso comprehensa.* Et rursus in eôdem: *Patrem dixi, & filium. has mihi proprietates serua. Manens igitur filius, in eo, quod est filius, omnia est, quæ pater, secundum ipsius vocem Domini dicentis; Omnia, quæ habet pater, mea sunt. Reuera enim imaginis sunt omnia, quæ primitiuæ formæ sunt.*

Si igitur omnia, quæ pater est, hæc etiam filius est genitus & manens filius, & omnia, quæ habet pater, hæc & filius comprehensa habet præter paternitatem solam, præterq; id solùm, quod hic pater est; ille, filius: omnia communia sunt: Vna enim in re tantum diffe-

differunt: cetera omnia æqualitatem, indemutabilitatemq́; indicant: quomodo non paternitas quidem, atque natiuitas ſubſtantiales ſunt ſolæ patris, ac filij proprietates ſibi inuicem minimè communes; producere autem, patri, & filio commune eſt: quia, & ſpiritus ſanctus, communis eſt, & amborum dicitur ſpiritus, amborumq́ue ſpiraculum? Nam ſpiritus ſancti eſſe principium neque pater eſt paternitatis ratione ſine medio, Ità enim filius eſſet ſpiritus ſanctus; neque opponitur natiuitatis rationi: huic enim ſola paternitatis ratio opponitur. Itaque ſecundum id, quod eſſe dicitur principium ſpiritus ſancti, non eſt diſcretio patris, ac filij, & conſequenter proprium patris ad filium, vtriſque enim innatus eſt congruus: quod ſi innatus eſt etiam: nulla enim illic innati priuatio eſt, communis eſt igitur patri, & filio.

Quoniam igitur producere patris, ſubſtantiale non eſt, cōmune autem eſt patri, & filio, conſequenter & filius à S. ſpiritu ſecundum cauſam, & cauſale diſtinguitur. In ſola enim cauſa, & cauſali diuinas perſonas diſcerni, & fides tradit, & ſancti confitentur, vt ex ſuperioribus liquet.

Verum quidam diſcretionem filij, & ſancti ſpiritus ſecundum cauſam, & cauſale non ſuſcipientes, cum tamen illis diſcretionem reddere cogantur: aiunt, diſcerni eos differentibus ex patre proceſſibus, adducuntque teſtem Iuſtinum Philoſophum, & Martyrem dicentem. quia *ſicut filius ex patre, ita & ſpiritus ex patre eſt, præterquam ſubſtantiæ modo.* Gregorium item Theologum dicentem, & ipſum in ſer-

mone de Natiuitate Christi: *spiritus sanctus procedens quidem ex patre, non autem instar filij: neque enim natiuitatis; sed processionis ratione.* Et contra Heronem; *Filij quidem proprium, Natiuitas; sancti autem spiritus, processio.*

Porrò, qui ista dicunt, & suam, & magistrorum vocem penitus ignorant. Nam quicunq; sanctorum differentibus processibus discerni dixerunt filium & spiritum sanctum, natiuitate scilicet, & processione, siue personalibus proprietatibus ordinem reddentes & processibus, & relationibus, & proprietatibus; istud dixerunt, quasi aliter possibile non sit personarum discretiuas esse, nisi etiam relatiuè oppositæ intelligantur ad inuicẽ. Natiuitas itaq; im̃ediatus est ex patre processus, & hoc est ipsius definitio: processio autem per natiuitatem intelligitur: Ideo & filius quidem sine medio ex patre, spiritus autem per filiũ est. Præter illam autem relationem, quæ secundum causam est, nullam in diuinis personis discretionẽ intelligere fas est. Nam in sola causa, & causali diuinas personas discerni dictum est: aliter enim omni oppositione, & ordine processuum ad inuicem sublato, nihil prohibebit; earum proprietates in idem concurrere subiectum. Itaq; cum filium à spiritu natiuitate discernunt, nihil aliud dicunt, quàm spiritum esse per filium: per natiuitatem enim procedere, quod dicitur, est. Similiter cùm spiritum à filio processione distinguunt, processu illo à filio discerni confitentur, cuius est definitio, per natiuitatem esse.

Quoniam igitur secundum substantiales processus personarum substantiæ significantur: simulq; cum

ordine

ordine cauſa, & cauſale infertur: Et filius quidem ſecundum proceſſum ſuum, ſine medio ex patre gignitur; ſpiritus autem iuxta proceſſum ſuum ex patre per filium procedit: Ideo, ille quidem per natiuitatem, eſſe, hic autem per proceſſionem, habere eſſe aſſeueratur: meritò, ambos ex patre quidem aiunt eſſe, verùm ſubſtantiæ differre modo.

Porro cum ſubſtantiarum modis diſcretio, & cauſa, atq; cauſale ſimul infertur: Id quippe eſt dicere, aliud quidem eſſe continenter ex primo: aliud verò per id, quod ſit continenter ex primo. Sed & dicere, proprium qnidem filij natiuitatem eſſe, ſpiritus autem proceſſionem; nihil aliud ſibi vult, niſi quod filius quidem ex patre ſine medio, ſpiritus autem per filium procedit: Illumq́; procedere fateri, non autem inſtar filij. Neq; enim natiuitatis ratione, ſed proceſſionis diſcernentis eſt immediatè, quod dicitur, & mediatè: ſed & quod ait idem Theologus: omnia quæ habet filius, ſpiritus ſunt, præter natiuitatis, filijq́ue rationem: idem ſignat, quaſi diceret, præter quam eſſe ſine medio. Ipſe enim per filium procedit; filius autem per patrem naſcitur, & præterquam alius quidem filius eſt, alius autem ſpiritus ſanctus. Ipſe enim eſt, qui ait; Emanationis, habituſq́ue ad inuicem differentiam, differentem quoq́ue appellationem illis feciſſe: proptereaq́ue idem eſt, ac ſi dixiſſet, præterquam alius quidem cauſa eſt, alius cauſale: ſi autem Nyſſenus quoq; diſcreuit, dum aliud dixit, *continenter, aliud, per id, quod continenter*: Et ſi quis autem proceſſionem alium ſubſtantiæ modum eſſe dixit, præter natiuitatem immediatè ex primo, & per medium ex primo inſinuare vult.

Ad eam verò confert intelligentiam, & quod dicitur ſufficere ad diſcretionem, genitum, ac procedens dicere: Procedentis enim ratio eſt, eſſe per genitum. Itaque verum id quidem eſt, quod proceſſus diuinas diſcernunt perſonas, verùm non ſine ordine, & ſine intellectu ad inuicem, atque oppoſitionem, natiuitatem ante proceſſum cogitari, proceſſionemq; per natiuitatem eſſe. quia & ſpiritus per filium eſt, ac propterea neceſſariò cauſam, & cauſale ſubingeri. ſed enim impoſſibile eſt, vt iuxta illorum opinionem naſci, ac procedere diſcernatur. Nam, ſi nullam oppoſitionem in ſe ipſis continentes diſcernere ſufficerent, vt dicunt prolatæ perſonæ, eâdem ratione ſufficeret, & gignere, & producere quæ patri inſunt, in differentes ipſum perſonas ſcindere: Impoſſibile eſt enim, apertamq́ue habet contrarietatem, principia propria ac diſcernere idonea, eſſe vſpiam, atque illic diſcretionem non eſſe. Veluti, ſi quis dicat; peritiam quidem in aliquo eſſe, ipſum verò peritum non eſſe. Idem ergò eſt etiam dicere, per quæ diſcernuntur cauſæ, ea eſſe quidem & in cauſa, ipſam verò nullatenus diſcernere.

Itaq; æqualiter & in producente & in productis, vel diſcernent, vel non diſcernent. ſi enim, verbi gratia, idem homo generet filium, artemq́; ſuam pingendi, vt ita dicamus, illum doceat, natura penitus, & ars filio ac diſcipulo cùm inſint; ſicut & in patre, & magiſtro, non magis alterum, quàm alterum in plura diuidet; eo quod in vtroq; ſit eadem diſcretionis cauſa: Rurſumq́ue, ſi quis idem ſit pater, & lectulorum faber, & natura quidem filium gignat, arte verò lectulum

lum faciat: in lectulo quidem, ac filio, quia est naturarum diuersitas, quæ subiecti ratione ipsa discernitur: alterum enim homo est, alterum lignum: quod quidem lignum, si quidem patri & opifici inesset, quemadmodum & homo, & illum necessariò discerneret in plures causarum substantias. Vel, siquidem productrix ligni natura fabricare sciret: esset & tunc veluti causa, lignum & faber, idem secundum subiectum existens. ita & lectulus germen, idem ars & lectulus. neque magis, quod producit, quàm quod producitur, discernetur. Itaque cum discretionis causæ in vtrisque æqualiter fuerint, causa scilicet atque causali: æqualiter ipsa discernet, vel non discernet. Gignere autem atque producere, in vnâ, eademq; natura est, in qua, & gigni & procedere.

Constat enim gignere idem esse, quod est paterna proprietas: proprietates vero, idem esse, quod substantias secundum rem, iam supra monstratum est. Tres autem *substantiæ pater est, & filius, & spiritus sanctus. pater autem, & filius, & spiritus sanctus verus Deus est, Trinitas vna, & super substantialis essentia. *Hypostases.

Similiter & de eo, quod est nasci, & de eo, quod est procedere, dicendum. Ista igitur æqualiter in producente, & productis, vel discernent, vel non discernent. si quidem igitur discernent, *duæ substantiæ erit pater, gignendi scilicet, ac producendi ratione; sin verò hæc in patre discretionis causa non sint, neq; filius & spiritus nascendi, procedendiq; ratione ꝑpter easdé causas discernentur ab inuicem. sic auté erit vna persona filius, & spiritus sanctus. Non enim dicere possumus, *Hypostases.

esse

esse aliquid in productis hoc in loco discretionis causam, sicuti in spiritu, & filio discernens natura differens, quod in patre non est. Vna enim trium essentia, ac natura est, ac præter differentiam, quæ secundum causam, & causale est, sancti nullam aliam intelligunt.

Quoniam igitur gignere, ac producere in patris natura cum sint, patrem in duas personas non discernunt: idcirco, neq; in filij, ac sancti spiritus natura nasci, ac procedere cùm sit, ipsos discernet, nisi aliud adiiciatur: hoc est, nisi oppositionem habeant ad inuicem. Vnde, qui eos, varijs processibus, nascendi scilicet, ac procedendi discerni dixerunt, vel personalibus proprietatibus relatiuè sibi inuicem opponi intelligunt, vt dictum est. Substantiales enim cúm sint substantiæ suæ indicant medium. substantiæ autem modus solùm secundum causam, & causale constat: nempe enim, quoniam in sola causa, & causali diuinas personas distingui dictum est: liquet, quoniam vbi relatio non est, neq; discretio erit. Itaq; ad quam refertur personarum quælibet, ab illa sola etiam personaliter discernitur. Ergò & differentes ad patrem filij, ac spiritus relationes, eos à patre solùm discernunt, non autem ad inuicem, nisi etiam ad inuicem referantur.

XII. Præterea si nascendo à spiritu sancto discernitur filius, discretio autem in personis diuinis secundum oppositas relationes est, vt diximus: natiuitas, in quantum natiuitas ad processionem, quasi ad oppositam relationem reducetur: hoc autem possibile non est. Solam enim ad paternitatem ità habet: simulq; ità erit spiritus filii pater, multaq; impossibilia sequentur. At qui neq; secun-

ſcm̃ contradictionis oppoſitioné quod naſcitur, ab eo,
quod non naſcitur, diſtingui poteſt: quippe huiuſmodi
diſcretio, non eſt filij & ſpirit⁹; in quantũ ſpr̃s, neq; pro-
pria ipſius, ſed communis omnium, quæ non naſcun-
tur. Simili enim ratione etiam ad omnia, quæ nõ naſ-
cuntur, diſcernetur filius, eritq́; filius ad ſpiritum, ſicut
quod eſt, ab eo, quod non eſt, diſcernitur. Sed & iſta
diſcretio ſubſtantialis, & prima non eſt. Subiiciuntur
quippe diſcreta ſecundum natiuitatem, ac proceſſio-
nem: hoc eſt, ſecundum quod aliud quidem eſt ſine
medio, ex primo; aliud auté, per id, quod eſt ſine me-
dio, ex primo. Et certè q̄, naſcitur, nõ eſt ſicut id q̄, nõ
naſcitur, ſcm̃ ſcil. diſcretionem naturæ. Non ergò ſuffi-
cit cõtradictionis oppoſitio, per ſe diſcernere perſonas.

Sed & dicere, vnam quamq́; perſonam in ſe ipſa
ſua perſonali proprietate ſubſiſtere, atq́; ab alijs omni-
bus abundè ſeparari; vt & natiuitas, & proceſſio filij, ac
ſpiritus proprietates ad diſcretionem ſufficiant, atque
ita cauſæ diſcretionem non eſſe requirendam: nihil ad
propoſitum valet. Quæ enim ſecundum ſe ipſa ſubſi-
ſtunt, ipſaq́; ea ſuggerunt, ſufficiunt ad diſcretionem
reliquorum. Petrus enim propria anima & corpore
ſubſiſtens, his à Paulo, cæteriſq́; diſtinguitur: quibus
verò ſubſiſtere in eo eſt, quod ad aliud referuntur, his
etiam hoc diſcerni eſt, ad ea referri, ad quæ referuntur.
Seruus n. verbi gratia, in eo, quod refertur ad Domi-
num, eſt, & dicitur ſeruus. Ceterùm, relatione ſublata,
neq; ſeruus, in quantum ſeruus erit. quoniam igitur pa-
ternitas, & natiuitas, & proceſſio ſecundum cauſam,
& cauſale ſubſiſtunt: filius quidem, in quantum filius,
à ſolo patre diſtinguitur; à ſpiritu autem nulla ratione,

 niſi

nisi & alia aliqua ipsius ad spiritum differentia intelligatur. Solam enim secundum natiuitatem sine relatione ad patrem intellectam, vna persona esset filius, & spiritus. Rursum spiritus sanctus relatione ad spirantem subsistens, nisi inspiretur à filio, ab illo personaliter non differet, sed vna cum illo persona erit differentes habens rationes, vt est nasci, & inspirari, eo quod nullam habeant ad inuicem oppositionem, aut habitum: vel, sicut duæ simpliciter differentes erunt, habebuntque differentiam essentiæ, non personalem tantùm, quod penitus absurdum est.

Porrò, si quis pergat contendere, natiuitate filium non à patre solùm, sed etiam spiritu discerni, ne sic quidem effugiet, ne dicat, & à filio inspirari spiritum sanctum: quippe filij terminus est, consortem, & hæredem esse paternorum omnium bonorum. Itaq; cum cæteris à patre sibi spiritus quoq; causa erit, ac propterea causa discernetur à sancto spiritu, quæ in termino natiuitatis includitur. Nempe, & procedentis est definitio, ex genitore esse, per genitum. Itaque, & si spiritus proprietate sua, processione scilicet, à filio discernitur ipsa proprietate, quod sit scilicet ex filio, sicq; ad eum referatur: discretionem ad filium habebit. Enimuerò nasci, ac procedere si quis ad se inuicem incongrua dicens, sufficere per se ad discretioné sine intellecta alia relatione arbitretur, imbecillæ omninò confidit rationi. Ista enim incongrua esse propter causæ, causalisq; ordinem contingit. Per se enim sola, vt quidam æstimant, non ad se ipsa dicuntur, verùm gigni quidem ad patrem, procedere autem, ad productorem opponitur. Itaq; cum illa opponi dicunt, consequen-

ſequenterq; diſcernere,quaſi cauſam; & cauſale ad inuicem dicere cogentur. Siquidem, quod procedit ex gignente eſt per genitum; quod autem naſcitur ſine medio ex generante, eſt conſors ſecundum proprietatem ſuam paternorum omnium bonorum.

Præterea, quia dictum etiam eſt, in ſola cauſa, & cauſali diuinas diſcerni perſonas. Et hoc autem quidam contra inferunt: quoniam, ſiquidem filius cauſa ſancti ſpiritus eſt, habetque id à patre ſumens, ſancti ſpiritus cauſa eſſe præintelligetur in patre, ſaltem cogitatione.

Pater itaq; antè cogitabitur, quàm filius inſpirans ſpiritum ſanctum: ſed productioni ſpiritus ex patre ſubſtantia ſancti ſpiritus concurrens eſt: prius ergò, quàm inſpirare Filius intelligatur, ſubſiſtit ſpiritus ſanctus, & per conſequens, ab ipſo diſcernitur. Prius autem, quàm inſpiraret filius, filius tantum erat, & non productor. Itaq; & ſi non ſit cauſa filius, à ſpiritu ſancto diſcernetur.

Verùm, iſtud quoq; imbecillum eſt, ea ratione, quod filij ex patre natiuitas primus, & immediatus eſt, ſecundum paternam proprietatem proceſſus, & ante proceſſionem ſancti ſpiritus cogitatur. Per natiuitatem enim proceſſio eſt: quia, & per Filium ſpiritus, procedentiſque terminus per genitum eſſe monſtratus eſt. Quoniam verò Filius, in quantum Filius, paternorum bonorum omnium eſt hæres, & omnia, quæ patris ſunt, naſcendo accipit; gignendo profectò Pater Filio initium eſt: etiam vt ſit ſancti ſpiritus cauſa. Itaque, ſi per natiuitatem ſuam, vt initium, & cauſa ſancti ſpiritus ſit Filius,

pater filio communicabit: simul cum filio hoc habebit, & neq; ipse sine filio inspirare intelligetur spiritum sanctum. Aut enim neq; ex patre est, si dici fas sit; aut etiã per filium, atque ex filio est: quippe hoc est procedentis ratio. Et, antequam spiritus cogitetur ex filio, iam hunc producere filius cum patre habet à patre genitus, maximè cùm & productor per verbum dicatur pater. Si quidem enim producendo pater filio causam spiritus daret, filius profectò ante causam cogitaretur, secundum quam spiritus procedit à filio. Nunc autem gignendo est pater initium filio, vt sit sancti spiritus causa, & per filium causa sancti spiritus est. quia & ex ipso per filium procedit spiritus sanctus. Itaque pater & filius, quasi vnum principium ante spiritum sanctum cogitatur.

Quemadmodum igitur solem calefacere sine radio,
XIIII. cogitare non possumus, neq; sine fulgore calorem: ita neq; sine filio processionem cogitari possibile est: quippe ratio procedentis est, esse ex gignente per genitum. Et sicut sol & radius, vnum calefaciendi principium est; ita pater & filius vnum spiritus sancti principium, secundum vnicum eius, simplicemq; processum traditur; seruata scilicet paternitatis, natiuitatisq; differentia. Itaq; neq; re, neq; cogitatione potest inspirans pater sine filio intelligi: imò, si quidem ex animo filius, & cogitatione tollatur, neque processionem iam esse possibile erit. Vnde & dictum est; Idcirco ex patre procedere dicitur, quia à filio est. Quod si præcogitari dictus est, tamen prius & posterius non est. Nam & causa, & causale, filijque mediatio, ac per filium esse, à sanctis diuinis rationibus traditur.

Sed

Sed & ſimul, & coniunctus, & inſeparabilis nihilominus pro confeſſo aſſeueratur. Temporales enim morulæ in æterna vita locum non habent, vt ait Gregorius Nyſſenus; eò quod illic nuſquam tempori ſit locus.

Per hæc ergò omnia, conficitur, quod initiò propoſitum fuit, filium à ſancto ſpiritu ſecundum cauſam & cauſale diſcerni: patremq; & filium, vnũ ſancti ſpiritus principium eſſe; ſeruata illorum ad inuicem differentia, iuxta SS. Patrum Theologiam; per quam, ex patre per filium procedere ſpiritum ſanctum, diuinis rationibus aſſerunt. Quoniam verò veritati veritas nõ reluctatur, & in his maximè ſermonibus, vbi de fide agitur, in quibus ſumma concordia, & ad ſe ipſos, & ad cæteros Doctores ſit neceſſe eſt. Aliter enim Deus homines per eos falli, atq; errare permiſiſſet; ſiue contraria vera eſſe volens; ſiue veritate veritatem collidens; veritati autem mendacium obiectum eſt. Multis autem ex locis demonſtratum eſt, per filium, atq; à filio ſubſtantiam habere ſpiritum ſanctum, quod dicitur, verum eſſe, his, quæ prædicta ſunt, ſuppoſitis: ad illa nunc proficiſcamur, quę veritati huic prorſus videntur aduerſari.

Accedat ergo primò S. Ioann. Damaſcenus; *Spiritum*, inquit, *filij dicimus, ex filio autem non dicimus.* Hoc ſi, vt quidam arbitrantur, id inſinuare vult, quod non ſit ex filio ſpiritus, neq; per filium ſubſtantiam habeat, omninò ſpiritum ſanctum ex patre ſolo habere ſubſtantiam, Doctor præclarus arbitratus eſt. Hoc, ſi ita eſt, etiã ex patre eſſe ſine medio. Si autẽ ſine medio producere etiam ſubſtantiale patris, propriumque

eius esse, neq; Filio commune, substantialia enim personarum propria, cæteris omninò communia non sunt: quomodo igitur patrem productorem per verbum *splendifici* spiritus dicit? quomodo ex patre per filium procedere spiritum plurimis locis nos docuit? quomodo, si nullum ordinem, vel habitum spiritus ad Filium habet, dixit; *Oportet autem verbum, & spiritum habere*. Hæc enim sibi inuicem contraria manifestissimè sunt: si enim productor per verbum, nunquam profectò erit patris substantiale proprium producere

At si ex patre sine medio, nunquam per Filium procederet: procedere enim per filium quod dicitur: mediationem filij designat, qua m & Nyssenus tradit, & omnes vnâ cum eo Theologi, tertiumq; à patre spiritũ sanctum secundum personalem ordinem commẽdat. Porrò, sine medio, hoc est, ex solo patre esse, dicere, hæc simul omnia tollit.

Atqui non solum, vt quidam id dictum exponunt, sibi contrarius hic Doctor est; sed his quoq;, qui ante illum fuerunt, Ecclesiæ magistris. Illi enim ex filio, atque ex eius essentia illum esse aiunt, & ex ipso prodire, & à filio habere, esse, & ab eo procedere: ille autem, ex filio non esse, non ex illius essentia, neq; ex ipso procedere dicit. Hæc autem manifesta contradictio est. Ex quo sequitur, vt vel hic solus Ecclesiæ magister asseratur, solusque sanctus videatur, neglectis tot sanctis Patribus; piget enim dicere, abiectis: aut illorum multitudinem, atque auctoritatem antiquam reuerendo: istum non admittere.

Sed

Sed hoc ineptum, ac insulsum est. Oportet enim sanctos omnes reuereri, &, quæ ab illis dicuntur, pia intentione suscipere; atq; ea ita exponere conari, sicubi fortasse dissentire videantur, vt & sibi ipsis, & alijs Ecclesiæ magistris quàm maximè concordes sint. Et, si quidem istud contingat, nihilq́ue de concessis, ac ratis fidei rationibus tollitur: concordem, ac veram expositionem dicere: sin autem, contrarium. Quo enim posito, absurditas sequitur; & ipsum eiusmodi est. Quanquam, non dici ad id, vt sit res, contrarium non est. Plurima enim vera quidem sunt, non autem dicuntur, hocq́;, cùm ex alijs constat, tum ex ipsis Ecclesiæ dogmatibus. Esse enim filium patri consubstantialem, DEIQVE GENITRICEM SEMPER VIRGINEM prædicari in Ecclesia, atq; humanæ naturæ filium Dei secundum substantiam vnitum esse; vera quidem sunt: fuit tamen, quando nõ dicebãtur: non tamen ideo falsa fuerunt. Nam postea necessitate vrgente propter contraria dicentes, etiam vt in Ecclesia publicè dicerentur institutum, & formatum est, quid ergò mirum, si & sanctus iste, quod non pronuntiabatur, vt multa alia, & tunc, & prius, non dici ait? Non enim profectò per hoc ostendit, quia non est; sed hoc solum, quia in consuetudine dicto non proferretur.

Sed enim eum sibi non esse contrarium, hinc profectò constat. Ostensum enim prius est; quia, vbiq;, *per*, præpositio, in quibus assumitur, præcedenti causæ cooperatur, atq; ad eam efficientiam, quam ipsa inspicit, siue in naturalibus, siue in artificibus quispiam sermonẽ exercere velit. Ramus n. per quem fructus oritur, eandem, quam radix naturę intentionem habet. Et serra,

verbi

verbi gratia, per quam faber gradum facit, ad illum, nō ad alterius generis effectum artifici cooperatur. Non enim ad calefaciendum, seu dealbandum illi cooperabitur. Prorsusq; ea, per quæ aliquid fit, cooperantur his, qui prius illa mouent, ad illorum nutum vna cum illis causa effecta, vel quasi instrumenta, vel quomodolibet aliter illos adiuuantia.

Si quidem igitur non esset eis differens natura ad eos, qui illis vtuntur, essent & ipsa profectò simpliciter causa, sicut prima illa: sed in patre etiam hoc magis. Siquidem, & eadem esset ad vtentes operatio. Verùm in patre, & filio; quoniam vna natura numero inspicitur; & vna eis etiam actio, siue processio est, & vnus, atque idem Deus, meritò filij, *per*, & patris, *ex*, significatione non differet; sed ipsa quidem ad, *de*, vel *ex*, trāsibit: illa verò rursus ad *per*, transferetur, communeq; & vnum, atq; idem cum patre principium sancti spiritus erit, propter ęquam filij ad patrem Deitatem, atq; essentiam eandem, aliamq; omnem identitatem, & indemutabilitatem: concesso semel à patre per filium sanctum spiritum procedere: Doctoribusq; omnibus clamantibus, non esse fas, differentiam aliquam quomodolibet in hisce præpositionibus intelligere hoc indeterminatè monentibus, docentibusq;, in patre, & filio, *de*, vel *ex*, *à*, per, nihil differre, nisi in quantum substantias discernunt. Ait enim magnus Basilius ad Amphilochium scribens 5. cap. *Vnus Deus & pater, ex quo omnia: & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia. Istæ non sunt legem ponentis voces, sed distinguentis potius substātias. Non enim, vt alienum naturæ introducat, sed vt inconfusam patris, & filij intelligentiam commendet, ita pronuntiauit*

uit Apoſtolus. Et Theologus Gregorius ait; *Ex quo, & per quem quod dicitur, non naturas ſcindentium eſt, ſed vnius inconfuſæq; naturæ proprietates exprimentium.*

Propter hoc igitur, *per*, particula aſſumpta eſt, vt conſubſtantialitatem, ſimul & perſonarum ordinem, ac diſcretionem ſignet ex proceſſibus ipſis apparentem. In quo ſané ordine, ac diſcretione, filij perſona medium obtinet locum, quam ſemper etiam in communi conſuetudine ſignificat, *per*: & ne vel vna perſona, pater, & filius exiſtimetur propter præpoſitionum ſimilitudinem, vel duo, & contra ſe diuiſa ambo, ſpiritus principia videantur, taliſue eſſe filij perſona, qualis & patris eſt, nihil ante ſe cogitatum habens, quemadmodum & pater. *Ex* enim ſiſtit mentem, & vlterius ire non cogit, principalemq; cauſam quærere, cui, *ex*, principaliter diſtributa eſt: *per*, autem alteram quoq; perſonam pręter *ex*, includit: & ad illam prouehit mentem, principalemq; illam deſignat cauſam, in qua hæc ponitur; medium & primi, & eius, ad quem proceſſus, ſiue operatio. Atq; ita Trinitatem integrè nobis commendat *per*, ſimulq; proceſſus perſonarum ad inuicem ordinem indicat. Sed & eſſentiæ quoq; vnitatem per ſe tertio connectit, iuxta Gregorium Nyſſenum: Filij mediatione, & ſibi vnigeniti honorem ſeruante, & ſpiritum naturali ad patrem habitu non excludente. *ſic enim*, vt ait magnus Baſilius, *& ſubſtantiæ conceduntur, & pium vnici principatus dogma non decidit.*

Quoniam igitur cum vnitate perſonarum quoq; diſcretionem confiteri ſecundum fidem nobis traditam debemus: hæc autem & ambo, alterum quidem ex patre, per filium ſpiritum ſanctum procedere dici XIV.

commendat: alterum autem ex filio dici non ita. ideo Damascenus per filiũ quidem procedere fatetur; *ex filio autem non dicimus*; adiecit; putans illi, *ex* personæ nõ congruere, antequam alia persona cogitatur: sed ei, ante quam, nulla; qualis est persona patris. Plurimi verò S.S. Patrum, atque ijdem sæpius, easdem dictiones in Theologia secundum differentes intelligentias & suscipiunt, & non suscipiunt,: & aliquando sic, aliquando aliter, vt magnus Basilius in quæstionibus Eunomium, *germen*, filium dicentem non suscipit: dictionem hanc imperfectioribus congruere existimans: quocirca eam maximè ponebat Eunomius. Verùm, Theologus Gregorius in 1. lib. de filio, de eo, & spiritu sancto loquens ait; *Horum autem alterum quidem germen, alterum verò productum est.* Et causam quidem, & causale in diuinis personis dici, vetat Cyrillus beatissimus dicens; *Causam verò, & causale ne nominare quidem fas est. si quis illud scilicet iuxta creaturarum morem accipiat.* Communis autem fides, omnesq; Theologi, in sola causa, & causali, diuinas personas distingui dicunt: maiusq; quod dicitur, patri, causæ ratione plurimi Doctorum assignarunt. Iuxta opinionem autem Arianorum ab Ecclesiæ ambitu repellitur.

Nihil ergò mirum, si etiam Doctorum alij quidem, *ex*, principali causæ, & ante quam nihil cogitatur, huic soli congruere eam arbitrantes, ex patre per filium procedere spiritum sanctum, productoremq; patrem, per verbum asseuerant: quia filij omnia ad patrem referuntur, non tamen ex filio dicunt. Alij verò & ei, qui ex causa est, vt filio congruere ponentes: cuius pater principalis præcogitatur causa; eo quod vnum principium,

cipium, & vna causa sit pater, & filius, sicut & vna essentia: nunc quidem per filium esse, ac procedere dicunt: nunc autem ex filio esse, & prodire, & procedere: secundum sanctorum, vt dictum est, diuinas rationes tradunt, per vtraq; illi idem volentes, & si syllabis differant.

Placuit ergò Damasceno in huiusmodi Theologia potius viti, *per*, à qua, & consubstantialitas, & vnitas, processuumque, ac personarum ordo, & discretio apparent, quàm assumendo, *ex*, causam tantummodò significare; maximè, ne vel vna persona, pater, & filius existimaretur propter prępositionum similitudinem: Vel ne videretur filius nihil ante se cogitatum habere, sicut & pater: ita enim ei visum est: & alia, quæ prædicta sunt.

Sed ista quidem sufficiunt, etiamsi magister dixisset, ex filio non esse spiritum. Nunc verò, non ita dixit, solùm: *Ex filio autem non dicimus*: hoc autem nulla ratione contrarium est ei, quod esse ex filio dicitur. Communem quippe tantùm vsum per hoc tradit. Si igitur ea expositione suscepta, quam multi volunt, plurima, quæ sunt rata, conuelluntur, & neque ipse sibi, neque alijs ante se Doctoribus concordat; nostra autem explanatione admissa, nihil tale contingit, eorumque, quæ rata sunt, nihil omninò decidit: constat profectò, hanc esse veram expositionem; illorum autem falsam & reiiciendam. Ex quibus etiam ducitur verbi illius B. Dionysij solutio, quo ait: *solus fons si per-substantialis deitatis pater est*: qualem enim fontem magnus iste pater DEO, & patri reddit, ante quem nihil cogitatur: talem Damascenus in filio denegat.

Ante hunc enim pater cogitatur. Et rursus huiusmodi causam à filio Ioannes aufert, qualem Augustinus patrem dixit; principalem ipsum causam appellans. *Principaliter enim*, ait, *ex patre procedere spiritum sanctum*; & addidit: *Principaliter autem dixi; quoniam & ex filio Deo spiritus inuenitur procedere.*

Fontem ergò sancti spiritus & filium à Doctoribus dici supra monstratum est. Sed quoniã ante filium quidem pater cogitatur, ante patrem autem nihil; ipseq; ex patre esse dicitur, atque ad ipsum refertur: *& omne, quod esse à filio dicitur, ad primam causam relationem habet*, secundum Basilij sententiam in l. quæstionum; secundum quem modum & radix, & fons, & solus causa pater dici potest; *vt ostendatur; ex quo, quod dicitur; & neque tria, neq; duo principia deorum pluralitate separata suscipiantur*, vt ait Gregorius Theologus in lib. de spiritu sancto.

Ioan. 5. Ideo & dictum est; *Viuo ego propter patrem*. Et; *de hora illa*

Matth. 24. *nemo scit, neq; filius, nisi pater*: Et *à me ipso facio nihil*: Et, *si-*

Ioan. 8. *cut audio, iudico*: Et; *mea doctrina, non est mea*; Et; *pater meus*

Ioan. 5.

Ioan. 7. *maior me est*: & si quid huiusmodi ab eo dictum est, qui

Ioan. 14. omnia ad patrem refert. sicut & de spiritu; alibi qui-

Ioan. 15

Ioan. 14. dem ait; *quia mittam vobis paracletum*, alibi autem; *quem mittet pater in nomine meo*: hoc est, per me. Neq; enim personam spiritus sancti futurum filium per hoc significat. Illud quidem, vt suam ostendat dignitatem. *Dignitate enim, & ordine secundus à filio est*, iuxta magnum Basilium; *maioremq; sancto spiritu filium* magnus ait Athanasius. Hoc autem principium sine tempore honorans; *& ne videretur Deo aduersari*; vt ait Theologus Gregorius.

Enimuerò ostensum est etiam conuersionis ratione, quia patrem ad solum filium conferens vir sanctus

hoc

hoc ait cum dixiſſet enim *superſubſtantialis enim diuinæ generationis res non conuertunt ad inuicem: ſolus autem fons ſuperſubſtantialis deitatis pater eſt*; addidit; *cùm non ſit pater filius, neq; filius ſit pater: & diuina verò generatio hoc ſignat*; & quæ alia prædicta ſunt. Tenemus itaq; Doctoris intẽtionem, alio ex loco ſibi ipſi, ac Doctoribus cæteris concordem; qui ſunt eiuſdem meriti, & in ſanctorum cœtu nihilo inferiores. Vt autem quidam volunt, contrarium omninò contingeret. Fontem quippe ſancti ſpiritus filium dicere iuxta inuectum ab eis ſecundum proceſſum: vt vanum, ac plurimis abſurditatibus obnoxium, ſupra confutatum eſt.

Et certè non ſolùm fontem ſancti ſpiritus, magnus Athanaſius filium dixit; ſed & ſolum eum dixit ſancti ſpiritus fontem. Theodoritus enim in ſecundo libro ſuæ Eccleſiaſticæ hiſtoriæ XXIII. capit. infert epiſtolam magni Athanaſij ad Afros de Ariminenſi Concilio, in qua, ita ſcriptum inuenitur: *Quis autem his congredi velit hominibus, qui neque ſua ſuſcipiunt? Nam in decem illorum, & pluribus, vt prædiximus, ſynodis, alias alia ſcribentes, ſatis euidenter, oſtendunt, ſe ſingulas illarum improbare. Patiuntur autem hoc, quod & Iudæi tunc paſſi ſunt. Vt enim illi ſolùm fontem aquæ viuæ relinquentes, foderunt ſibi lacus, qui non potuerunt aquam continere: ſcriptum eſt autem apud Prophetam Hieremiam; Ita & iſti pugnantes aduerſus vniuerſalem ſynodum, foderunt ſibi ſynodos plurimas.*

Sed & in libro contra Arianos, magnus idem Athanaſius ſaluatorem ſolùm ſpiritus ſancti largitorem eſſe ait dicens; *E contra ſaluator cum ſit Deus, & regni patris ſemper imperans, ſpiritus ſancti largitor ſolus eſt.* Hæc igitur ex abundanti dicta ſunt, ad oſtendendum: quia & filius ſancti ſpiritus fons dictus ſit.

Si igitur Doctores sibi ipsis, atq; inuicem concordes esse, necessariò fatendum est: hoc autem nunc maximè fit, nihilq; concessorum dogmatum nutat; his ità expositis, vt dictum est; aliâs autem contrà penitus contingit; euidens profectò documentum est, hanc quidem expositionem veram esse solam, omnesq;, præter istam, falsas esse.

Patet item dicti illius solutio, quod posuit Gregorius Theologus; *Omnia scilicet, quæ habet pater, esse filij, præter causam.* sicut enim D. Dionysius patrem ad solum filium conferens iuxta conuersionis rationem, patrem solùm fontem dixit: non enim est filius fons patris: neque enim conuertitur: ità & summus hic vir, præter causam habere filium patris omnia dixit: causam scilicet, quam habet ad filium, pater. Siquidem enim arbitrantur per hoc, sanctum virum, nullam omninò causam filio reddere, falluntur. Ipse enim est, qui ait; *ex principio principium.* quin & in oratione, quam facit ad Christum, ita inchoauit dicens; *Te nunc quoque benedicimus, Christe meus, verbum, sancti spiritus sine principio seruator*: quam ergò habet pater ad filium causam indicare voluit: aliter quippe sibi ipsi non congrueret, sententiaque fallax videretur. Dicere enim præter causam, omnem causam auferentis esse volunt: hoc autem falsum est. Vel creaturarum enim ipsum certè causam dicent. Attestatur his & ipse dicens; *Omnia quæ habet pater, filij sunt* præter causam: & omnia quæ habet filius, spiritus sancti sunt, præter natiuitatem.

Constat ergò, quia patrem ad filium comparans,

præter

præter cauſam, dixit, quam ſcilicet habet pater ad filium, ſicut & quod ſequitur, ſpiritum ad filium comparantis eſt, relationem illorum ad inuicem inſpicientis, ſecundum illorum proprios proceſſus. Dicere namq́ue, ſpiritum habere omnia, præter natiuitatem, nihil aliud ſignificat, niſi præter quam immediatum ex patre eſſe: quippe cùm filius quidem ex patre ſine medio ſit, iuxta proprietatem ſuam; ſanctus autem ſpiritus ex patre per filium procedat. quocirca, neque conuertitur. quoniam, neque proceſſus illi, & conſequenter, neque ſubſtantialia conuertuntur. Et ex hoc igitur nihil pro ſe concludunt.

Eâdem verò ratione, ne id quidem illis opitulatur, quod ait S. Maximus in Epiſtol. ad Marinum ita ſcribens; *ſynodicorum igitur præſentis ſanctiſſimi Papæ, non tot capitula; quot ſcripſiſtis, repudiarunt, qui in regia ciuitate conuenerunt. Duo autem ſola. quorum alterum quidem de Theologia, continet: quia inquit, etiam ex filio procedere ſpiritum ſanctum. alterum verò de diuina incarnatione: quia ſcripſit, non ſine primi patris peccato eſſe Dominum, in quantum homo erat. Et primò quidem concordes Romanorum Patrum protulêre ſententias. Cyrilli quoque Alexandrini in expoſitione ſua ſuper Ioannis Euangelium; ex quibus ſeipſos non filium ſpiritus cauſam facere oſtenderunt. Vnam enim nouerunt filij, & ſpiritus eſſe cauſam: alterius quidem, ſecundum natiuitatem: alterius verò ſecundum proceſſionem; ſed, vt per ipſum procedere inſinuarent: ſicque, coniunctionem eſſentiæ, & incommutabilitatem commendarent.*

Itaq;

Itaq; quod S. Cyrillus plurimis in locis spiritum sanctum ex filio sicut etiam ex patre dicat, eumque ex filio esse, & per ipsum, & ex ipso naturaliter procedere: & quia per ipsum profusus naturaliter propriam nobis substantiam signat, & quæ talia, satis supra declaratum est. Sed & Romanorum Doctorum, Hilarii scilicet, Ambrosij, & Augustini dicta huic sententiæ congrua produxerunt; qui, & ex filio procedere spiritum sanctum docent. Hæc autem mirum, si non etiam causam insinuant. Ea enim ratione, vt datur intelligi, neque cum ex Deo esse, & ex patre procedere spiritus asseritur, causam designabit. Sed ista, præter scripturæ intentionem sunt. nempe, quoniam iuxta sanctum Cyrillum, Occidentalesq; Doctores fatentur huius esse sententiæ, qui euidenter ex patre, & filio, veluti ex vno principio prodire, ac procedere, vt dictum est, spiritum sanctum confitentur. Nihil ergò nouum à se ipsis introducunt, qui etiam ex filio spiritum procedere fatentur: simulque præsens epistola Romanorum patrum præ expositas allegationes illorum veraciter esse commendat. Aut enim ipsæ omnes sunt, aut ex ipsis aliquæ, quas tunc protulerunt. Non enim profectò fallebatur sanctus Maximus, aut mentiens ista dicebat.

Quid ergò sibi volunt, cum spiritum sanctum ex filio quidem procedere dicunt; non autem esse filium causam sancti spiritus adiiciunt? quia enim filius quidem ex patre est: Filij autem omnia ad patrem referuntur. dictum verò est etiam à sanctis, ex patre & filio spiritum sanctum, veluti ex vna re, & vno principio esse, ac procedere: propterea, ex huiusmodi senten-

tijs

tijs aperuerunt se, filium non propriam, & peculiarem causam spiritus, præter patrem, intelligere. Meritò sanè. Neq; enim duo sunt diuisa contra se, atq; ab inuicem disiuncta principia sancti spiritus: neq; vt personæ duæ, ita duo etiam spiritus sancti principia sunt. quemadmodum enim mittit quidem pater spiritum sanctum, mittit autem hunc etiam filius: neq; tamen filius alia missionis causa præter patrem est: neq; enim mittit pater sine filio, sicuti neque sine filio facit: quocirca etiam dictum est, vna datione, & vna largitione mitti spiritum sanctum: ita & de eo, quod proposuimus dicendum. atque eò magis, quo missio idem est, quod processio, vt supra declaratum est. Aut, si hanc nimium contentiosus quispiam substantialis sancti spiritus processionis indicium dicat; profectò, nunquam mitteretur à filio, nisi etiam ex ipso esset: alioqui minister esset filius.

Non itaq; vel pater solus causa est spiritus sancti sine filio; vel sine patre filius. per filium enim procedere dicitur; & pater per verbum productor esse sancti spiritus asseueratur. Constat hoc etiam ex sequentibus ipsius verbis. Ait enim: *Vnam norunt filij, & spiritus causam patrem:* alterius quidem secundum natiuitatem; alterius verò, secundum processionem. Hæc autem prædictis optimè consonant. Nam, filius quidem ex patre secundum natiuitatis, vel geniti definitionem, ex patre sine vllo medio est. Spiritus sanctus autem iuxta processionis, seu procedentis terminum, ex patre per filium est. quæ, cùm ita sint, congruè filius ac spiritus ad vnum principium patrem referuntur, vt filius quidem seorsum non sit causa. Non enim est vel filius,

vel quæcunque causa, sine patre: pater verò, ac filius, vna causa, vnumque principinm sit sancti spiritus.

Etsi enim, vt supra declaratum est, esse habet à filio, ab ipso scilicet sumens, ac penitus ex ea causa eum pendere pietatis ratio tradit, & quæ alia prædicta sunt: ob id tamen, quod filius quidem sit ex patre sine medio, spiritus autem per filium procedat, ac per ipsum patri coniungatur; quodq; filij omnia ad patrem referantur, pater vnum sancti spiritus principium dicetur. quocirca solus quoq; fons deitatis dictus est; fonq;, & radix filij, & spiritus, & solus causa dici potest, quod nihil ante se cogitatum habeat, atq; ad ipsum referantur omnia. Vnde & magnus Basilius dicebat: *Naturalis bonitas, & regia dignitas ex patre per vnigenitum ad filium pertingit:* Ita & substantias fatemur, piumque vnici principatus dogma non decidit.

Consonant quidem & ista præteritis: verùm ne id quidem dissentit, quod sequitur. Nam dicere; *propterea & ex filio procedere dixerunt; vt per ipsum illum procedere significarent:* nihil est aliud, quàm dicere: idcircò, ex filio procedit: quia procedit per filium: quia enim per filium procedit, naturaliter scilicet atq; essentialiter procedit. Ita quippe & essentiæ coniunctio, & incomutabilitas declarabitur: quod autem per aliquod naturaliter, atq; essentialiter prodit, ex ipso etiam substantiã habet. Itaq;, per filium prodire, idem est, quod per filium procedere. hoc enim indicat per filium habere substantiam. quod igitur superius processionem appellauit, hoc in consequentibus per filiũ prodire, ac procedere dixit.

XVI. Constat ergò & ex his, ex filio procedere quod dicitur, idem esse, quod per filium procedere. Porrò ista

etiam

etiam antè ſunt dicta. Sed & illud quoq; demonſtratum eſt, quod eſſentiæ filij ad patrem identitas, omnia patris filium habere facit, præter ſolúm, patrem eſſe. Atq; eodem modo, quo etiam pater: aliter quippe eſſentiæ identitas tollitur, maximè cùm dictum ſit, vna tantum re, eos differre; quod hic pater ſit, ille, filius: alia verò omnia, eſſe communia. Pater itaq; cauſa ſpiritus eſt, ſicut & filius. Dictum eſt tamen, eos non aſſerere filium ſancti ſpiritus cauſam, propter illa, quæ prædicta ſunt. quod enim ex Damaſceno ſibi vult, *ex filio non dicimus*; ne duo principia diuiſa videantur; nec perſona filij, vt patris perſona, eſſe, nihil præ ſe cogitatum habens: hoc & iſtis in hoc loco ſibi vult. Vnum enim principium eſt S. ſpiritus, pater & filius: Et, neq; filius ſine patre, neq;, ſine filio pater. Non enim eſſet procedens ſpiritus ſanctus: quia tamen pater ſine cauſa eſt. ipſi cauſæ nomen ſeparatum eſt. quæ cauſa, ad ſpiritũ ſanctũ relata, filium quoq; comprehendit. quia, per filium procedit. Nam ex patre procedere, Doctores pro eo acceperunt, quod eſt ex patre per filium procedere.

Sic itaq;, & quæ in prædicta epiſtola poſita ſunt, veritati, & ſibi ipſi concinunt: &, quæ à S. Cyrillo, latiniſq́; Doctoribus de ſpiritu ſancto dicta ſunt, interroganti S. Maximo Romani allegauerunt. Impoſſibile namq́; eſt, magiſtros Eccleſiæ, ex filio eſſe, atq; procedere ſpiritum dicere; & rurſus, per filium eſſe, atque procedere; deinde cauſam à filio auferre: hoc enim eſt aperta contradictio. conſtatq́;, quia & ipſi contradicentes, quod dicitur ex filio procedere, vt, quo cauſa ſignificetur, non ſuſcipiunt. *Ex*, enim præpoſitio, &, maximè in diuinis perſonis, proceſſum cum cauſa

comendat: &, *per*, tantundem valet: non ſolùm, quia vt dictum eſt, in diuinis idem valet, quod, *ex*; ſed quià, etiam per ſe ipſam in quibus aſſumitur, vbiq; cauſam indicat. ſiue enim per inſtrumentum, vt per cauſam, vel, cauſæ conſortium dicimus; ſiue, per locum; quia cauſa motus, eſt locus: & motus omnis in magnitudine, atq; diſtantia; ſimiliter vt per cauſam dicimus: ſiue, per tempus itidem; tempus enim motui plurimum confert: ſiue in ſyllogiſmis extrema per medium connecti dicimus; conſtat, quia per mediam cauſam, ſecundū animi motum, ſiue tranſgreſſionem contingit.

Prorſus verò poſſibile non eſt, vt, cùm dicimus, *per*, non etiam aliquam cauſam vnà cogitemus. quoniam igitur per filium prodire, ac procedere dicitur ſpiritus ſanctus; cauſam profectò, & filium eſſe, neceſſariò datur intelligi. Et ſimul conſtat, vt ſubſtantialem cauſam: quippe ab illis conſummata, & pleniſſima perfectione, ſummaque ad patrem æqualitate, ſiue vnitate longiſſimè remotum eſt, filium inſtrumentum ponere, ſeu locum, ſeu tempus, aut aliquam imperfectam, & alterius eſſentiæ cauſam. ſi enim in creaturis, vnam cauſam, vnum creatorem, vnum patrem, & filium cōmendat *per*; multò ſanè magis in conſubſtantiali eis ſpiritu ſancto vnam cauſam, vnumq; principium, patrem, & filium commendat.

Magnus præterea Baſilius ad Amphilochium ſcribens, VIII. capit. ſic ait; *Quod per filium creare pater dicitur, neq; imperfectam commendat, creationem patris; neque inualidam filij efficientiam ſignat; ſed vnitiſſimam commendat voluntatem.* Itaq; vox iſta, *per filium*, cauſæ ante omne principium, confeſſionem habet; non in prædi-

camento

camento causæ conditionalis assumitur. Patet igitur quod in creaturis quidem, *per*, commendat vnionem voluntatis; in sancto autem spiritu vnionem patris, & filij, secundum substantialem processum sancti spiritus insinuat, secundum quem ex patre per filium prodire, ac procedere asseritur, & ex patre, ac filio procedere. Pluribus igitur ex partibus ostenditur, patrē & filium, vnum esse principium, vnamq; causam spiritus sancti: Dictum est tamen, Romanos filium non causam spiritus, propter ea, quæ prædicta sunt, facere. Constat autem ex his, & quia ex filio procedere spiritum sanctum, non vlla nouitas est, neq; noua adiectio, vt quidam asseuerant. Nam & temporibus S. Maximi à Latinis ità legebatur. *ad quem sanctorum allegationes*, vt ipse ait, *huic sententiæ congruas protuleruut.*

Paucis verò interpositis, in eâdem epistola, idem sanctus adiecit, concludens, *Romanos de his sine ratione culpari.* Liquet igitur, & ipsum approbare, quod dicitur, spiritum sanctum ex filio procedere, eosq; qui ita dicerent, laudare, & qui culparent, insimulare. Essent autem sanè ineptissimi, qui propterid, quod dictum est; *ex filio non dicimus*; causam sancti spiritus à filio omninò auferentes, ex eo, quod asseritur, ex ipso procedere. hanc, non illi reddunt, cum hanc processionis dictionem, & ipsi spiritus sancti substantiam commendare definiant. Ex hoc enim rationabilius illi causam reddent, quàm per illud auferent.

Nam, si ex patre procedere, quod dicitur, causam commendare confitentur: quomodo non etiam filium, vnam cum patre causam sancti spiritus fatentur, cum audiant, ipsum etiam ex filio procedere? Imò

verò, quomodo ad eos quidem, qui hoc dicunt, efferantur; sanctis autem ita dicentibus, non contra dicunt? Quod si, ex filio esse, ac procedere, cum Doctoribus Ecclesiæ, & S. Maximo, & Romanis, qui super hoc S. S. dicta protulerunt, vel coacti suscipiunt, non tamen per hoc causam significari volunt: primùm quidem, neque sic deberent ad hanc dictionem omninò indignari, deinde, præter suas opiniones volent: hoc enim, vt quod causam sine medio significet, refugiunt; & neque, cùm ex patre procedere dicitur, & ex DEO esse, causam significare cogentur, dicere: quærentque alterum vocabulum, quod substantiam sancti spiritus significet: idque fortassis erit, *esse.* hoc autem in diuinis personis idem valet, quod procedere, simulq;, quæ nam, & vnde erit ista distributio: in patre quidem, per ista causam signari, dicere; in filio autem, hanc non ita?

At si, ex filio procedere, consubstantialitatem & hic significari dicunt, nempe, sicut spiritus patri consubstantialis est; quia procedit ex patre; ita & filio consubstantialis est, quia procedit ex filio: Nam, & filius consubstantialis est patri; quoniam ex ipso est: siquidem vera prosequitur magnus Basilius, dicens: *Porrò essentiæ identitas, quia est ex patre filius.*

Attestatur his & Cyrillus Beatissimus. *Nasci enim*, inquit, *ex patre per filium, inuitos nos etiam, ac renitentes coget, illi consubstantialitatem reddere.* Sed & quod per illum prodire dicitur, nequaquam essentiæ coniunctionem, immutabilitatemque commendaret: nisi per filium habere substantiam, quod procederet, præsupponeretur: Nam quod ita prodit, neces-

necessariò etiam consubstantiale est. siquidem & hoc in loco verax est sanctus Maximus dicens: spiritus sanctus, sicuti naturaliter secundum essentiam Dei & patris est; ita & filij secundum essentiam est, vt, qui ex patre essentialiter per filium genitum ineffabiliter procedat: propter hoc igitur consubstantialis est filio. quia, per illum procedit ex patre. hoc autem idem esse, quod ex filio procedere, plurimis ex locis demonstratum est.

Enimverò multò minus illis confert illa Basilij sententia, quam, vt murum inexpugnabilem in suis disputationibus proponunt. Ait denique sanctus vir: *Gignit DEVS, non vt homo; gignit autem verè. quodque natum est ex eo, verbum non humanum exprimit. Promit autem verbum verum ex ipso: emittit spiritum per os, non vt humanum; quia, neque DEI os corporaliter est. Ex ipso autem spiritus, non aliunde est.* Primùm in his notare conuenit; quia *promere*, in filij substantia, sanctus accepit. XVII.

Nam, de substantialibus processibus hoc in loco illi sermo est: sicut & Theologus Gregorius emanationem sempiternam substantiam dixit. Et quoniam duæ personarum substantiæ sunt, inuicemque differentes, idem protinus adiecit: *emanationis differentia differentem etiam illorum appellationem fecit*; vt scilicet alius quidem esset filius, alius autem spiritus sanctus. Itaque cùm spiritum sanctum promere dicatur filius; &, quia ab eo spiritus sanctus effulsit, vt ait in precibus magnus Basilius; sancti spiritus ex filio substantia euidentissimé signatur. Secundò, notandum, quod etiam

emit-

emittere, in ſubſtantia ſancti ſpiritus accepit: hoc autem ſuperioribus concinit; in quibus, à ſanctis Patribus oſtenſum eſt, *mittere*, & *mitti*, in temporales filij, & ſpiritus ſubſtantias deſignare; ac, mittere, cauſam: mitti verò, cauſale ſignare.

Sed emittit, inquit, *ſpiritum, per os.* Os autem patris filius, ab Eccleſiæ magiſtris exponitur: Idem igitur eſt, dicere; emittere ſpiritũ per os, & ſpiritum ex patre per filium procedere. Hoc autem per filium habere ſubſtantiam inſinuat. Nam procedere verbum ſubſtantiæ illius ſignificatiuũ eſt; conſtatq́; per hoc, quod cùm filius mittere & emittere dicitur ſpiritum, ex filio, atq; per filium ſancti ſpiritus ſubſtantia ſignificatur, mittiq́ue, ex eo eſſe, ſignificat. *Verùm & ex eo*, id eſt, patre, *ſpiritus ſanctus* inquit, *eſt*, & non aliunde. Nempe, ex patre eſſe ſpiritum ſanctum ab omnibus conceditur: non aliunde autem dixit; quoniam hæreticorum plurimi, ex patris eſſentia, filium excludere volentes: illum neq; ex patris eſſentia, neque ex ſubſtantia illius eſſe fatebantur: ſed, ex alia quadam eſſentia, atque ſubſtantia: quod Arianorum erat propoſitio: atq; id quidem conſtat ex his, quæ prædixerat magnus Pater Baſilius in reſcripto dictatæ à ſe fidei. Indicat autem id, in expoſitione XXXII. Pſalmi dicens: *ſpiritus, qui ex Deo eſt, qui à patre procedit, ne illum externam aliquam creaturam eſſe arbitreris; ſed, vt ex Deo habentem ſubſtantiam glorifices:* quanquam & hoc, quod ait, *aliunde*; quæ diximus, commendare ſufficiat: *Aliud* enim, vnde, *aliunde*, ſum-
Ioan. 10. ptum eſt, in rebus maximè natura differentibus dicitur. Pater autem, & filius naturâ vnum ſunt. *Ego enim*, inquit, *& pater vnum ſumus.* Itaque, non ad filium intuens,

intuens, sanctus, *aliunde*, dixit; sed, ad creaturas, à quibus illum quid a m hæretici habere substantiam dicebant. Et ista igitur sententia, contra illos potius, quàm pro illis est. Si autem contra illos, liquet: quia, pro veritate est, ac per omnia superioribus concinit.

Ex his autem, & eius dicti solutio patet, quod in Niceno primo concilio ad hæsitantem Philosophum dictum proferunt: sic enim illic aiunt ad illum Patres. *Suscipe vnam diuinitatem patris, qui filium ineffabiliter genuit, filijq; ex ipso geniti, & sancti spiritus, qui ex ipso procedit patre, propriusq; filij est.* Namque, ex ipso patre, quasi digito ostenderent, dixerunt, pessimam contradictioné auferentes; qui non ex ipso patre, neq; ex eius substantia, sed ex altera essentia, atq; substantia filium esse blasphemabant. Si autem ex patre dicitur, sed iuxta procedentis terminum, ex patre per filium procedit: ita enim ex patre procedere, pro eo, quod est ex patre per filium procedere, acceperunt, eius, quod est procedere, connexam definitionem explicantes. Idcirco etiam adiectum est; propriusq; filij est: proprius autem filij à SS. Patribus spiritus dictus est, vt, qui in ipso & per ipsum naturaliter prodit, atq; ex ipso est, quippe ab eo esse accipiens.

Ipsa deniq; synodus per Episcopum Leontium attestatur ad philosophum dicens: *Proprium esse spiritum filij, atq; ex ipso manare*; sed, illud quoq;, quod ait magnus Basilius: *quoniam communia patri, & filio, communia & spiritui sunt:* optimè quidem dictum est; non autem per hoc, quod volunt, conficiunt: hoc enim nihil cogit, spiritum, vel sui ipsius, vel alterius personæ producto-

rem esse: quippe omnia quæ habet persona, cęterarum quoque communia sunt, seruatis tamen proprietatibus cuiq; personæ. Nam, quæ adsunt filio, & patri adsunt, seruato tñ alteri patré esse, alteri filiũ. Vnde, & ipse
Ioann. 10. Sanctus ait in lib. de Fide: *Omnia filius cùm sit, quæ & pater est: Serua mihi has proprietates.* Manens igitur filius, omnia est, quæ pater, iuxta ipsius vocem Domini dicen-
Ibidem. tis: *Omnia, quæ habet pater mea sunt.* Re autem vera, imaginis sunt omnia, quæ adsunt primitiuæ formæ. Ioann. quoq; Chrysostomus LXI. homilia super Ioann. *Ego in patre, & pater in me. Nihil enim aliud sum ego, quã quod pater est, manens filius: neque ille aliud, quàm ego, manens pater. Et, me si quis agnouerit, patrem agnouit: &, patrem si agnouerit, filium didicit.* Sic igitur & quæ sunt patris, & filij, communia sunt spiritui sancto, seruata sibi proprietate personali, hoc est, manenti spiritui. Porrò in huius ratione proprietatis est, esse ex patre per filium. Itaq; non iã erit sp̃s ex se ipso p̄ferens sp̃m sed pater & filius. Illorũ n. erat inspirare spiritũ sequentem propriũ.

Enimuerò quod aiunt: *si quidem verum esset ex filio procedere spiritum sanctum, oportebat antiquos Patres, cùm pro vnigeniti gloria aduersus Arium pugnarent, ad commendationem ipsius ad patrem æqualitatis, siue vnitatis hoc dicere: si enim à minoribus hoc moliebantur, longè magis à maioribus id oportebat facere: quia verò non id dixerunt, liquet, quia non ita opinati sunt*; nullam inducit necessitatem.

Primùm quidem, quia Ariani blasphemantes filiũ esse creaturam: multò deterius de S. spiritu senserunt. Creaturam enim filij spiritum sanctum esse, desipiebãt: eumq́; ex filio, quemadmodum & omnia esse dicebãt; neq; hoc solum, sed etiam ex solo filio, quod insinuat magnus

magnus Basilius confligens aduersus Eunomium, & dicens: *Quomodo igitur soli vnigenito causam spiritus applicat, prædicamentumq́; ipsius naturæ, huius creationem facit?* Si igitur etiam ex filio spiritum procedere ipsius obiectum fuisset, nullatenus ad commendandam filij ad patrem honoris æqualitatem efficax fuisset. Et ipsi enim ex illo esse, vt dictum est, confitebantur; sed, vt creaturas: quantum enim ex dictione; non cogebantur essentiæ identitatem confiteri. Si igitur ex eo quidem, quod & filius omnia facit, quemadmodum & pater; & ita etiam filius suscitat mortuos, & viuificat, quemadmodum & pater, non inducebantur, vt patri filium æqualem ponerent; quomodo ex eo, quod spiritus ex ipso esse diceretur; quem creaturam eius desipiebant, atq; eo multò inferiorem, persuasum eis esset, vt filium patris dignitate honorarent? Nam in disputationibus, quod vrget magis, ac persuadet, proferunt. Magis autē, si ex patre ipsum procedere à Saluatore audientes, non hinc persuadebantur, Deum esse spiritum sanctum, quemadmodum & patrem: de patre enim, quin Deus verus esset, nemo dubitauit: quomodo si hunc audientes ex filio procedere, quem creaturam patris, primūq́; creatum ponebant, inducti fuissent, vt hunc patri consubstantialem dicerent?

Deinde, & sāctos Patres hoc dixisse inuenimus. Proprium quippe filij, vt ab eo manantem dixerunt; proprium verò esse filij spiritum, eum per ipsum, & ex ipso esse significat. Porrò *manare* verbum, in substantialibus processibus à Sanctis assumptum esse, pluribus supra monstratum est. Sed enim in scriptis, qui per idem tempus claruerunt, Athanasius, Basilius, Nys-

ſenus, Theologuſq; Gregorius ex patre per filium eſſe, & procedere; pro eo, quod eſt, ex patre per filium procedere acceperunt.

Cùm itaq;, quod quærimus, inuentum fuerit, non expedit plura curioſius quærendo, moleſtias pati. Simul & per hæc liquidò probatur: quia, ex filio eſſe, cauſam ſignat, non ſolum proprietatem, ,vt quidam putant; ſed cauſam, præcedente etiam proprietate, vt ſæpe dictum eſt. Eunomius enim ex filio ſpiritum dicens, & ipſe conditionalem cauſam ſpiritus filium cõmendare volebat, diuuſq; Baſilius in cauſa ſuſcepit dicens: *quomodo ergò ſoli vnigenito cauſam ſpiritus applicat?* Et certè fas erat dicere ſanctum virum. Quod ergò neq; ex filio, neq; per eum vllo modo eſt; quomodo ex filio cauſam id habeat? ſed hoc non dixit, cum eum ex patre per filium eſſe ſæpe affirmauerit: atque per filium quidem naturaliter, & eſſentialiter, & ab ipſo eſſe habere aſſerens: ad id autem, quod creaturæ ratione eſſe dicebatur obſiſtens. Itaq; cùm ex filij eſſentia aſſeritur, naturalis, eſſentialiſque ſubſtantia ſpiritus ſancti commendatur.

Præterea ſecundum prędictam rationem, neque Sabellio ad commendationem diuinarum in Trinitate perſonarum, ex filio ſpiritum procedere Patres obtenderent. Et hoc enim addunt quidam. Si enim filium & patrem audiens, dicentemq; Dominum; *Ego ex patre exiui*; & *ſpiritus ex patre procedit*, non inducebatur, vt Trinitatem Deum confiteretur: profectò, ſi etiam à filio hunc procedere audiſſet; nihil per hoc magis Trinitatem Deum confeſſus eſſet: imò, credi poteſt eum, & ſui ſimiles, de filio iſta ſæpius audiſſe, cùm per-

Ioan. 15.
Ioan. 16.

ſonarum

ſonarum differentiam ponerent, cauſamq́; & cauſale, & quæ ordinem ad inuicem inſinuarent: nam, qui per id temporis Doctores erant, per filium procedere, & ab ipſo accipere, atq; prodire, & cætera huiuſmodi de ſpiritu ſancto aſſerebant. Cæterùm, ſi ex euidentiſſimis ſcripturæ teſtimonijs id percipientes, verum non putabant; quomodo ſi ab hominibus audirent, cócinentibus licet ſcripturis crederent? Nihil igitur ex his neceſſarium conficiunt.

Non ſolũ auté iſta ꝓferunt ex Sanctis, nihil eis ad ꝓpoſitum, vt oſtensũ eſt, cóferentia: imò etiã ſibi oĩo aduerſantia: verũ & ad ineptias, & nugas ea cõuertere contendnut: cóceſſo, & ex filio procedere ſpr̃m ſanctũ. Ac primò dicũt, *duo principia ſancti ſpirit⁹ eos fateri cogi, qui ita ex patre, ac filio procedere ſpiritum ſanctum aſſeuerant.* At hoc ſanctis Patribus inprimis imputandum fuit, qui per filium, & ex filio eſſe, ac procedere ſpiritum ſanctum, & ex patre eſſe, ſicut & à filio diuinis rationibus probant. Quod ſi hoc eos ita aſſerentes non ſequitur: neq; enim talia dixiſſent, ſi iſta eos abſurda ſequerentur: imò, hæc dicentes, etiam vnum principium fatentur; conſtat, quia neq; illorum dicta referentes, hæc inepta ſequuntur.

Deinde, quoniam filij omnia ad patrem referuntur; &, vnus Deus, pater, & filius eſt: atq; vnico proceſſu, ſiue ex patre per filium, ſiue ex patre, & filio procedere aſſeritur ſpiritus ſanctus: vbinam locum duo principia habebunt? Nam ſi quidem eſſet patris ſubſtantiale, producere, hoc fortaſſe haberet rationem: quoniam verò, hoc non eſt, vt ſupra docuimus; commune eſt igitur, patri, & filio producere. Nam ſi ſub-

ſtantiale eſſet, nunquam ex patre per filium procedere ſpiritus ſanctus diceretur. Quippe, & quod procedit; & quod producitur, idem omninò eſt. Itaq; pater quidem per filium producit ſpiritum ſanctum; ipſe verò eſt, qui producitur. Idcircò etiam productor per verbum dictus eſt. Et tamen, neq; cauſam ſubſtantialem eſſe monſtratum eſt, neq; enim rem ſignificat: ſed ſolum prædicamentum eſt. Si enim rem cauſa ſignificat, etiam ſubſtantialis eſt, & cauſale conſequenter rem deſignabit, ac ſubſtantiale erit. Atque ita cauſalia cùm ſint filius & ſpiritus ſanctus, vna perſona erit. nempe quoniam oſtenſum eſt, communia eſſe omnia patri, & filio, vbi non obſtat relationis oppoſitio: producere autem, neq; paternitati congruit ſecundum eius rationem, neq; natiuitati opponitur. Iſtæ enim ad inuicem ſolam relationem, atq; ſubſtantiam habent: idcircò, nihil cogit à filio, *producere*, auferre: alioquin, vt ſapiens & bonus, quæ nuſquam natiuitati opponuntur, filio tollentes, minorem patris eſſentia filium neceſſariò fatebimur: innata & propria non ei, ſicut & patri reddentes: ita & producere: quoniam natiuitati non obſtat, niſi filio commune cum patre ſit: ſigillum prorſus vniforme non erit, & indemutabilis imago patris, & vnus cum patre DEVS.

Itaq; ſecundum proprias ſubſtantiales relationes, paternitatem ſcilicet, ac natiuitatẽ, diſcreti cũ ſint ſcđm perſonas pater, & filius, commune indiuiſum per alia omnia piè obſeruabitur. Non enim, quia duo ſunt perſonis, ideo etiam per omnia eos diuidere conuenit: ſic enim eſſent & duo ſapientes, & duo boni, & duo creatores

tores, & duo dij, & duo mittentes, quoniam, mittit quidem pater ſpiritum ſanctum: mittit verò hunc & filius; & qui mittit, initiũ quomodolibet eſt eius, quod mittitur.

Idcircò dictum à eſt Theologo Gregorio, *principiũ ex principio*. quanquam non video, cur potius ex eo quidem, quod ex patre & filio procedere dicitur ſpiritus ſanctus; duo ſancti ſpiritus principia naſcuntur: ex eo autem, quod à patre, & filio mitti, non itidem duo oriantur initia, neque tamen duo, vel tres creaturæ dicuntur opifices, & tres dij, & tria conſequenter principia: ſed conſtat, quando neq; *ſapiens*, neq; *creator* paternitati, neq; natiuitati opponitur: hic etiam patri & filio, & ſancto ſpiritui commune eſt, quando nec eius ſubſtantiali proprietati, proceſſioni ſcilicet opponitur: vnus creator, vnumq́ue creaturæ principium Trinitas. Ac mittere ſpiritum ſanctum, patri, filioq́; commune eſt. quippe cùm neq; hoc eorum ſubſtantialibus proprietatibus obſtet. Ideo & vnus, qui mittit, pater, & filius eſt. Similiter, qui producit, vnus eſt eadem ratione. Sancto autem ſpiritui mittere, ac producere, vt eius ſubſtantiali oppoſitum proprietati non adeſt: quod enim producit, ad id, quod producitur, refertur: & quod producitur, ad id, quod producit, vel inſpirat itidem. Non autem poſſibile eſt, idẽ eſſe, quod producit, & quod producitur. Nihil enim ſui ipſius cauſa eſt.

Præterea, ſi producens ſpiritus ſit, procedens eſſe deſinet, & ſpiritus, quod huius proprietas eſt. Et erit, vel gignendo pater, & quomodo à patre? vel productor, & quomodo ſpiritus? ſed neq; tertius à patre erit, iuxta Patrum

Patrum Theologiam, secundum quam ex patre per filium procedit: sicq;, neq; procedens, aut spiritus erit. Idcirco, vt obiectum proprietati suæ, *producere* ab ipso alienum erit: &, si sit eiusdem cum patre & filio substantiæ, vt ex ipsis essentialiter, & quasi ab vna re existens: propterea, & qui ex patre & filio procedere spiritum sanctum confitentur, neq; ex patre dicunt secũdum proprietatem patris· Hæc enim ad filium dicitur; neq; ex filio, secundum filij definitionem eius quippe ratio ad paternitatem, relationem ac substantiam habet: sed, in quantum vnum sunt pater, & filius, secundum scilicet producendi rationem.

Sicut enim, quando per filium omnia dicuntur, vnitio voluntatis ostenditur, vt ait magnus Basilius: ita & cum ex patre per filium procedere spiritus dicitur, vnitio patris, & filij, secundum substantialem processum spiritus sancti commendatur: quocirca & vnum principium fatentur, vnumq; ipsius processum, vt ab vno: gignendi scilicet ac nascendi discretione seruata.

Quanquam & secundum exempla de sancta Trinitate à SS. Patribus posita, quod dicimus, extrinsecus cõgruit. Lux enim, est ex sole per radium: atq; ex radio, velut ex vno principio est: fluuiusq; ex oculo, per fontem: siue aqua ex fonte per fluuium, & fructus ex radice per ramum, secundum vnum processum, vnumque principium prodeunt. Si autem hoc in materia contingit, multò magis in diuinis, atq; ab omni materia remotis, quæ sine tempore, & interuallo inspiciuntur.

XVIII. Tantum verò abest, vt Romani & Latini, duo spiritus

ritus principia, duosúe processus confiteantur; vt eos quoq; anathematizent, qui talia dicere præsumunt. Deniq; in Lugdunensi Concilio, Græcis, Latinisq; cõgregatis, hæc sententia promulgata est; quam, plurimis in locis, Græcis, Latinisq; inscriptam literis, & libris, facile, qui quærit, inuenit.

Gregorius X. in Lugdunensi vniuersali Concilio: *Religiosa, ac fideli voce pronuntiamus, spiritum sanctum ex patre, & filio æternè, non veluti ex duobus principijs, sed vt ex vno: non duabus inspirationibus, vel processionibus, sed vnà eademq; procedere. Istud à principio confessa est, prædicauit, & docuit; hoc validè, & constantissimè tenet, prædicat, confitetur, & docet sacrosancta Romana Ecclesia; mater omnium fidelium, ac magistra; istudq; tenet orthodoxorum Patrum, ac Doctorum, Latinorum, atq; Græcorum vera, immobilisq; sententia. Verùm, quia nonnulli per ignorantiam huius irrefragabilis veritatis, in hæreses varias lapsi sunt: nos, huiusmodi hæresibus, omnem aditum obstruere volentes, sacro simul decernente Concilio, damnamus ac reprobamus omnes, qui negare audent spiritum sanctum ex patre, & filio æternè procedere: siue, qui temeraria audacia affirmant, spiritum ex patre, & filio, veluti ex duobus principijs, non vt ex vno procedere.*

Ista ab omnibus eò conuenientibus, firma, & rata habita, literisq; Græcis, & Latinis scripta, & apud eos durant, & Constantinopolim tunc, cum legatis missa sunt. Quod si nunc ista scripta non vbiq; cernuntur: alia ratio est. Quomodo enim seruata sunt scripta, quorum opus est modicum euersum est? Tantam tamen, ac tam celebrem synodum illam, propter hæc fuisse conflatam, apud plurimos adhuc in memoria est.

Ex his autem euidentius fit, etiam quod B. Maxi-

mus dixit; *Romanos confitentes ex patre, & filio procedere spiritũ sanctum*, non filium fateri S. spiritus causam. Neq; n. filium causa detrudentes hoc dixerunt: sed, ne duas causas ostenderent, patrem, & filium: sed, ex vna causa atq; principio, ex patre, & filio procedere spiritum sanctum. Isti igitur, vt ait S. Maximus, *non rationabiliter tunc insimulati sunt*, & nunc irrationabiliter calumnijs aguntur.

Qui verò duorum principiorũ crimen exaggerant, addunt etiam dicentes: *quia genitor, non idem, quod vnus productor est. Nã, si esset idẽ, etiã conuerteretur. Genitor enim, & productor est; non autẽ, & productor, genitor. Productor enim est & filius, iuxta eos, qui etiam ex filio dicunt spiritũ sanctum; qui genitor vtiq; non est: quoniam verò non cõuertitur, differens est. Itaq; & duo erunt productores, quod si detur, & duo etiam principia.*

Digni sanè sunt, qui ista dicunt, vt & ipsi contra interrogentur; an, idem pater est, qui mittit, & vnus mittens? quippe pater, & mittens est, mittens verò, non continuò est pater. Est enim & filius mittens, qui non est pater: neq; enim hoc conuertitur, neque ipsi duo principia effugient. qui enim mittit, eius, quod mittitur, causa quomodolibet est: Si autem ex patre, & mittente, non duo colliguntur initia. neq; enim pater mittens, & filius diceretur mittere spiritum sanctum: ne in genitore quidem, & productore istud erit. Sed id dicendum, quod & antea diximus: quæ in Deo dicuntur, vbi nõ obstat relationis oppositio, nihil prohibere personis, seu personæ, adesse. Putà, Deus quidem & bonus, & creator; quia, neq; paternitati, neq; natiuitati obiecta sunt: pater, & filius, vnus Deus, & creator, & bonus

est:

eſt: Filius verò, quoniam ad patrem opponitur, non erit idem genitor, ac filius, neq; idem filius, & genitor. Producibile verò, vt dictum eſt, neq; paternitati obiicitur, neq; natiuitati. Cõmune igitur vtriſq; eſt, atq; ideo, vnus productor eſt. neq; enim producere quod dicitur; patris, & filij diſcretionem ſecundum rem facit. quippe hanc generatio facit, atq; natiuitas, ſibi ſecundum ſe *obiectæ. Quemadmodum igitur idẽ Deus, ac pater, & idem Deus, ac filius; ita, & idem genitor, ac productor, & vnus itidem filius, atq; productor. Et ſicuti Deus, qui eſt pater, & filius cum patre ſolo non facit diſcretionem rei: ita, neq; productor, qui eſt pater, & filius cum patre ſolo duas diſcretas indicat res. Patrem enim, & productorem dicentes, ſecundum id quidem, quod dicimus pater, patris ad filium diſcretionem intelligimus: ſecundum id autẽ, quod productor, & filiũ vnà cum patre, tanquam vnam rem ſimul intelligimus. Idem, & de patre, & mittente.

Quoniam igitur quæ patri, ac filio communia ſunt, ita ad patrem ſolum, ſicuti ad ambos ſe habent. quemad modũ pater, & productor, non duo facit principia, cũ in ſolo patre intelligatur: ita, neq; cũ in duobus: quod ſi genitor, & productor non conuertitur, non idcircò duo ſunt. Nã & pater, & Deus nõ cõuertitur, neq; pater, & mittens; ſed tamen neq; duo mittentes ſunt, neq; duo dij, neq; duo exiſtentia: vnum enim Trinitas tota eſt, neq; duæ perſonæ: Deus enim perſonam non deſignat, ſicuti neq; productor, neq; mittens. Verùm quia Deus nomen tribus adeſt, eò q; non apponatur ſubſtantialib⁹ eorum proprietatibus, productor autem duobus, vniuerſalius à nobis Deus, quàm productor intelligitur:

non, quod in Deo sit vniuersalius, siue particularius: neq; enim Deus genus est, neq; in genere continetur, seu specie; sed, secundum significationem nominum: &, sicuti nobis possibile est per hæc diuina intelligere, nostri habitus consuetudine.

Quemadmodum igitur pater, & Deus, res vna duabus intellecta rationibus, alia quidem vniuersalius, alia verò particularius: ita & productor, & pater, vna quidē res ambo sunt, & filius, & productor similiter. A nobis autem duabus rationibus agnoscitur: altera particularius: altera, vniuersalius, vt dictum est. Neq; enim præualet humana paupertas vel aliter de diuinis loqui, vel vno nomine totum insinuare; quidquid per multa nomina, intelligentiasq́; comprehendimus.

XIX. Quocirca duabus quidem intelligentijs, & rationibus pater, & productor intelligitur, vt dictum est; non tamē hoc rerum facit differentiā: hac enim ratione vnū Deum infinita nomina secundum differentes rationes ipsum re, vt possibile est, significantia, in infinitas res, personasq́; discerneret. Cæterū solam rationum differentiam inducunt, ea, quę apud nos quidem sunt differentia; in Deo autem vna ipsius, eademq́; substantia: admirabile nomen, & res his omnibus respondens per summam perfectionem, & simplicitatem, & vnionem. Totum enim in se ipso cōprehensum esse habet, quasi quodam pelagus essentiæ immensum, iuxta Theologū Gregorium. In solis autem substantialibus relatiuarū rerum differentia est. Verumenim verò arbitrantur quoq; patrem & filium *in vnam conglutinari personam, si patri filius communicet, in productione, siue in spiratione sancti spiritus, quod neq; naturale, neq; commune tribus est, reliquū*

esse

esse aiunt, vt personale sit: atq; adiungunt, quoniã naturaliũ cõmunio naturæ identitatẽ in personis indicat: vt personis igitur cõmunio, personalis identitatis significatiua erit, vt hinc necessariò contingat patrẽ, ac filiũ, & duos esse secundum personalem eorum oppositionem, & vnum rursus propter identitatẽ, & cõmunionẽ productionis. Atq; si ꝓducere* substantiale esset, haberent ista rationé. quoniã verò substãtiale id nõ esse, supra plurimis rationib⁹ ostẽsũ est: inanis est ratio, quã; doerce debuerat, supponit. Nã, vt q̃ dicta sũt, rursus ꝑspicua fiant, tria tm̃ triũ esse* substantialia ostendimus; patris quidẽ, generationem: filij verò natiuitatem; sancti autem spr̃s processionem: q̃ etiã personas denotantia, ꝓpriè substantialia sunt: producere autẽ, sicut & mittere, ꝓpria simpliciter ad filiũ contrariam habentia diuisioné, queadmodum & causa ꝓpria simpliciter, & significatiua filij, & spiritus: quæ autem ita sunt propria, vt personas sequantur, quæq; non sunt substantialia, neq; personam denotant, neq; duas personas vnam esse faciunt. Neq; enim filius, & spiritus sanctus, vna persona est propter causalis communionem: neq; pater, & filius vna persona sunt, propter spiritus sancti missioné: quia, missio personale non est. Similiter ergò producendi ratione pater, & filius, non vna persona sunt: producere enim, substantiale non est.

* hypostaticum.

* hypostatica.

Nihil itaq; necesse est vnam personam esse: alioquin etiam mittendi ratione vna persona erunt. Commune est igitur patri, & filio producere; vnusq; productor, aut spirans ad productum, & inspiratum, siue spiritum, relationem habet: nascendi scilic. gignendiq; discretione seruata. Non enim ex patre, ac filio est, in quãtum duo discreta sunt, secundum relationes suas: sed, in quantum, vnum sunt.

 Porrò,

Porrò, si quis, scdm quod vnum sunt, vnum illud spiritui reddens, qui eiusdẽ essentiæ, vult etiam spiritũ ex se ipso esse sed quemadmodum scdm essentiam filius cũ patre vnus est: & pater quidem gignit filiũ; filius autẽ non se ipsum gignit: non tñ idcircò alterius essentiæ, quàm pater est: ita & spiritus sanctus eiusdẽ essentiæ cũ patre, & filio existens, ex seipso tamen non est. Communis enim natura in vnaquaq; personarum est, secũdum proprietatem suam. In patre quidem, vt à nemine habente; alij verò ipsam gignendo dante. In filio autem nascendo ex patre accipiente. In sancto autem spiritu ipsam procedendo capiente, hoc est, ex patre per filium.

Si quis ergò illum etiam producere vult, aut pater erit: & quomodo à patre? aut productor, & quomodo spiritus? Processu quippe sublato, secundum quem, substantiam habet, ordo, & relatio secundum causam, & causale, ipsumq; personam esse, vnà tolletur. Non igitur producere habebit quasi oppositum substantiali proprietati suæ.

Putant præterea inde aliam absurditatem sequi, & dicunt: *Si spiritus sanctus etiam ex filio procedit, maior quidem spiritu filius erit, secundum causam; eritq́ꝫ tertius à patre. Ac filius quidem similior patri, vtopte ex ipso sine medio existens: spiritus verò patri dißimilior: neque ita idem, sicut & filius. Erit etiam filio minor, quippe, qui per illum maiorem connectitur patri. Et filius quidem minorem distantiam habebit ad patrem; spiritus autem, maiorem, maximè cum nullius causa sit.*

Atqui ista quoq; Doctoribus imputanda potius sunt, si quidem absurda videantur. Ipsi quippe sunt, qui-

qui ſpiritum à patre tertium docent, ſumpta ſcilicet ab ipſo Domino occaſione, in ſalutaris traditione baptiſmatis, ac per filium procedere dicunt, perq́; ipsũ patri coniungi. *Maiorem*, quoq; filium ſpiritu ſancto, magnus ait Athanaſius. Quod ſi iſta à Sanctis dicta ſunt: omninò nulla eos, qui iſta dicunt, abſurditas ſequitur.- Prætereaque ſpiritus ſanctus, ſi à patre quidem alio proceſſu; à filio autem, alio procederet, eſſetque proceſſus ex ambobus duplex, fortaſſis haberet rationem, culpare differentiam proceſſuum; quod etiam differenter à patre, & filio diſtaret ſpiritus, ac propterea gradus in perſonis quoſdam cogitare: ſin verò vnus idemque ſibi ab vtroq; proceſſus eſt; ſimiliter etiam, ad vtrumq; referetur. Itaque aut ſimiliter vtriq́; æqualis erit, nihilq́; diſtans, atq; diſſimilis.

Sed n. quemadmodum pater, non magis perfectus eſt, quã filius: quod ille, cauſa eſt; iſte cauſalis ſit: neque ideo ab illo diſtat, etſi ſecundus ab eo cauſæ ratione dicitur, diuinitas n. in vtroq; vna: ita & ſpiritus S. etſi iuxta vnicũ eius, ſimplicéq́; ꝓceſſum ex patre per filiũ eſt: & ad patrẽ, & filiũ, veluti ad vnum productorẽ, inſpirantemq́; refertur: quorum & ſpiritus eſt, & ſpiraculum dicitur: non tamen minor eſt filio; neq; patre minor erit, licet per filium patri coniungatur: alioquin & filius erit diſſimilis patri, eo quod cauſalis ſit: etſi, non ita, ſicut ſpiritus; iuxta tamen proportionis rationem.

Et ſicuti pater, cauſæ ratione filio maior, à pleriſq́; Patribus aſſeritur, neq, idcirco tamen patre minor eſt filius: ita & filius; etſi maior ſpiritu dicitur, non tamen

tamen propterea ſpiritus ipſo erit minor. Quocirca magnus quoq; Baſilius dicebat: *Et ſi filio ſuccedit ordine, & dignitate, non tamen aliena natura eſt*. Iſta enim propter cauſæ, & cauſalis ad inuicem ordinem, & relationem dicuntur. Ordo autem & ad aliquid quomodolibet habere, naturarum non facit differentiam.

Nam, verbi gratia, eo quod amicus ſit, vel vicinus, vel magiſter; nihil in ſe ipſum alicui accedit, vt propter habitum perfectior in ſe ipſo ſecundum eſſentiam ſit. Neque, ſi quiſpiam filium, ac nepotem habeat, tertius maximè erit, vel ſimilior, vel diſſimilior auo ſecundũ eſſentiam, quàm filius: quod ſi in rebus humanis ita cõtingit, multò magis in diuinis perſonis, vbi vna aſſeritur natura, ac præter ſolam, quæ ſecundum cauſam, & cauſale eſt, differentiam, nulla alia diſcretio eſt.

XX Ad hæc, aliud quoq; ſubiungunt, & dicunt: *Si perfectus eſt ſpiritus ſancti à patre proceſſus, ſuperfluus ſit neceſſe* eſt proceſſus ex filio. Et hic igitur, ſi quidem diceretur, duos eſſe ſpiritus ſancti proceſſus, locum haberet fortaſſis hæc ratio. Cæterùm, ſi duos eſſe & illi negant, qui etiam ex filio procedere affirmant, vnumq; numero fatentur: ridiculum eſt, concluſionem inferre his, qui propoſitionem negant. Sancti enim ſpiritus ex patre, filioq; proceſſus, vnus atq; idem eſt, & ab vtroq; perfectè procedit, iuxta eos, qui illum dixerunt ex patre per filium procedere. Et quoniam procedentis eſt ratio, ex patre eſſe per genitum: neq; pater ſolus producet ſpiritum ſanctum, neq; enim procedens eſſet, ſi eſſet ſine medio ex primo; neq; filius ſolus: non enim diceretur per filium ex patre procedere: ſed eſt ex patre per filiũ, & ex

& ex filio, quasi ex vna re, vt sæpe iam dictum est: Ideo, magnus quoq; Athanasius dixit; *Idcirco ex patre procedere dicitur, quoniam à filio est*: aliter enim procedens non esset sed aut neq; persona esset, si dicere fas sit, aut filius: quamuis hæc absurditas, & eos nihilominus sequetur; nam, si perfectè à patre mittitur spiritus sanctus, superfluum erit, & à filio mitti. sin autem imperfectè; non ergò perfectus est pater. Et, si perfectè omnia à patre creata sunt, quid necesse fuit dicere; *omnia per ipsum facta sunt?* sin autem imperfectè; contra patrem blasphema nihilominus ora laxabunt. Sed, absurda eos necessariò sequuntur, qui duos processus ponunt.

Porrò, qui vnum tantùm rerum omnium productionem confitentur ex patre per filium in spiritu sancto, vnamq; missionem, & largitionem, & dationem sancti spiritus ex patre, & filio: Vna quippe datione, & largitione mitti à Theologis asseritur: vnum quoq; inspirantem confitentur, differentiâ ad inuicem seruata: eos nihil durum aut asperum sequitur. Idem & in processu sancti spiritus dicendum. sicut enim, quod dicitur, omnia facta esse per filium, voluntatis vnitatem comendat; ita & per filiũ procedere spiritum sanctum, vnitatem substantialis processus eius, productionis, processionis vè demonstrat.

Putant præterea necesse esse, *compositum spiritum sanctum confiteri, his, qui illum & ex filio procedere fatentur. istudq́, quia ab vtrisq́ accipere necesse est. si autem duo sunt, à quibus accipit; omninò ex duobus compositus erit.* xXI.

Sed hoc quoq; primum quidem S.S. Patribus obiiciendum fuit. Hi enim sunt, qui id, quod dicitur; *de meo accipiet*, pro eo, quod est, *ex filio*, exposuerunt: qui-

que à patre, & filio accipere, atq; audire dixerunt, vt supra docuimus.

Deinde, neq; ipse spiritus sanctus aliud existens, aliud à patre, & filio accipit: siue aliud quidem à patre, aliud autem à filio. siue igitur per se quis compositionem vult, nihil aliud, quàm essentiam & esse, & quod est, accipit: Esse verò, & essentia sancti spiritus, & quod est, vnum quiddam, & simplex est: siue propter eos, qui dant, aut producunt, vnum est pater & filius. Non enim in quantum duo sunt; sed in quantum, vnum, ex patre & filio est spiritus sanctus. sed, quemadmodum filius totus, ex toto; ita & spiritus totus, ex toto asseritur. Neq; aliud quidem totum pater; aliud autem totum, filius; sed vnum totum est iuxta fidei positionem, gignendi ac nascendi discretione seruata. Nullo ergò modo compositionem cogitare licet. quanquam etiamsi plus, quam tres personæ, esset Deus, nulla necessitas compositionis esset, & quod extremum, processionis ordine à singulis acciperet. Non enim dantiũ multitudine, sed ex eorum, qui dant, eorumq;, quæ insunt, differentia, compositio iudicatur. si autem, quæ dantur, differentia sunt, & quæ insunt, differre necesse est; atq; ita compositũ erit, quod ex huiusmodi constabit: quod in sancto spiritu, nusquam habet locum.

XXII. Et id quoq;, quasi ineuitabile percontrari pergunt: *vtrum ex essentia an ex substantia est spiritus sanctus?* si enim ex essentia, quia eiusdem essentiæ est cum patre, & filio spiritus sanctus, ipsum quoq; producere cogunt, vel se ipsum, vel alterum spiritum, aut filium. si autem ex * substantia; quoniam duæ substantiæ sunt, patris, & filij: siquidem ex patris substantia est, constat, quoniam

*Hypostasi.

niam ex patre ſolo; quomodo igitur ex filio? ſi autem ex filij ſubſtantia: aut ſubſtantialium confuſio erit, aut duo principia, ſicut & * ſubſtantiæ duæ. ſed enim, qui iſta dicunt, arbitrari videntur; aliud quidem ſecundum ſe eſſe ſubſtantiam, aliud verò eſſentiam: iſtaque, ſecundum rem à ſe inuicem differre. Hoc autem & falſum ſimul, & blaſphemum eſſe, ex ſuperioribus oſtenſum eſt, adiectumque ſecundum quam rationem, aliud eſſentiam, aliud ſubſtantiam, aut non idem in DEO eſſe, Theologi affirmant. ſed dicendum eſt, ſanctorum veſtigia, Theologiamq; ſequendo, ex patris, & filij eſſentia eſſe ſpiritum ſanctum, vt ex ſuperioribus conſtitit. Porrò patris eſſentia, patris perſona eſt; ſicuti, filij eſſentia, filij itidem perſona eſt, per patris nomen, ac filij * ſubſtantijs inſinuatis. pater enim & filius ſubſtantiarum ſunt nomina: per nomen autem eſſentię, eſſentia ipſa apparente. Neque enim eſſentia, eſt ſine ſubſtantia; neque ſubſtantia, ſine eſſentia. Nam & ſubſtantia dicitur commune cum proprio. Non tamen, quia vnius eſt eſſentiæ cum patre & filio ſpiritus ſanctus, ideo neceſſe eſt, ipſum, vel ſe ipſum, vel filium, vel alium ſpiritum producere. Dictum quippe eſt, quoniam natura operatur iuxta proprietatem perſonæ, in qua eſt.

* Hypoſtaſes.

* Hypoſtaſibus.

Itaque patrem quidem ac filium, ſiue mentem, ac verbum, quæ relatiuè dicuntur ſecundum proprietatem ſuam, & ſpiritum habere, ſequitur: proprium enim, quod mentem ſequitur, eſt, ex ſeipſa proferre verbum ſine medio, ſecundũ intelligentiæ proceſſum.

Aliter enim mens, ſine verbo eſſet, verbumq́; ſine mente porrò intelligibili, ac rationali, cuiuſmodi primum, ac ſummum Deus eſt; etiam ſpiritum habere ſequitur, quem voluntatem, ſeu charitatem, ſeu quomodo libet eam quis vocare velit, à Theologis dictum, ſupra monſtratum eſt: quoniam ſpiritus ſanctus ex mente per verbum, ſecundum charitatis proceſſum prodit: quem enim mens per verbum intelligit, hunc & diligit, & vult: atq; aliter vt ſit, poſſibile non eſt. Ita igitur voluntas, ſiue amor, & dilectio ex mente per verbum prodit: pręcogitato quidem proceſſu ex mente per verbum, quemadmodum cauſam ante cauſale præcogitari dicimus, etſi ſimul aſſeritur: quoniam aliud quidem continenter ex primo, aliud verò per id, quod eſt continenter ex primo.

Quanquam, etſi primam cauſam patrem vocamus; & conſequenter verbum, filium; filium quidem ſine medio ex patre naſci dicimus: ſpiritum verò ſanctum ex patre per filium procedere. Itaq; patri, & filio, quomodolibet quis diuinas perſonas vocare velit, ſecundum perſonarum ſubſtantiales proprietates, etiam ſpiritum habere, ſequitur. Ideo & ſpiritus patris, ac filij ſpiritus dicitur, & ſpiraculum patris, & filij. quia, & huius proceſſus ſpiraculo aſſimilatur, ſecundum Athanaſium; atq; ad patrem, & filium relatiue dicitur, vt demonſtratum eſt; veluti procedens, & inſpiratum ad producentem atq; inſpirantem: indicatq; & quod ex patre per genitum eſt; vt etiam ad patrem atq; filium relatio, quaſi in vnum producentem, inſpirantemq́; reducatur. quam ob cauſam, etiam ad inuicem ſimul cogitantur, ſecundum relationis habitum: nam qui ſpiri-

ſpiritum dicit, & eum ſimul, cuius eſt ſpiritus, cogitatione comprehendit. Ita ergò neceſſariò conſequens eſt, ſecundum ſubſtantiales eorum proprietates, patrem, ac filium habere, ac mittere, & emanare ſpiritum ſanctum: atteſtanturq; his Eccleſiæ magiſtri. Gregorius quidem Theologus dicens; *Non enim decebat vel filium patri, vel ſpiritum filio vnquam deeſſe.*

S. item Anaſtaſius Antiochenus in ipſo ſuo dogmatico libro: *ſpiritus ſanctus*, ait, *cum patre, & filio ſimul apparet, veluti cum mente, & verbo.* Damaſcenus quoq; ait; *Oportet autem verbum etiam ſpiritum habere.*

Magnum item Baſilium oſtendimus in quodam aduerſus Eunomium capitulo dicentem: *Niſi ſpiritum ex Deo dicit quiſpiam, ne verbum quidem.*

Quoniam igitur proprium eſt ſequens neceſſariò verbum, & ſpiritum habere; Omnia autem, quæ pater habet, habet & filius: niſi verò pater habeat, nec filius habet: ſin autem non habet: neq; verbum erit, neq; ex patre: oportet enim verbum etiam habere ſpiritum, vt rectiſſimè * magiſter dixit: ſi enim ſpiritū ex Deo, & patre dicit quiſpiam, ne verbum quidem: quoniam verò pater habet, & filius habet. Sanctus enim ſpiritus cum patre, & filio ſimul apparet, veluti cum mente & verbo. Ac ſecundum eundem modum; ſic enim ſancti aiunt. Deinde concludens infert; *quomodo igitur ſeparari poſſunt inſeparabilia; verbum ſcilicet ex Deo, & ſpiritus ex Deo per filium?* * Baſilius

Magnus item Athanaſius ait; *quoniam ſpiritus non eſt extra verbum.* Et rurſum; *Eſſet etiam impoſſibile in Trinitatis gloria ſpiritum glorificari, niſi proceſſus ratione eſſet ex Deo per filium.* De naturali eius ſubſtantialique proceſſu

ceſſu verbum hic faciebat ſanctus; ſecundum quem, eſt, atque ſubſiſtit ſpiritus ſanctus. *Non eſt enim extra verbum.* tanquam ſi diceret; non ſubſiſtit ſine verbo: per ipſum enim procedit ex patre. Hæc itaque, ſic ſe habent: & quæ alia de hoc prædicta ſunt: ſancto autem ſpiritui, ſecundum ſuam ſubſtantialem proprietatem, ſequitur ex mente per verbum eſſe. Hic enim eſt procedentis, vel ſpiritus terminus: ſecundum quem etiam vt ſubſiſtens ſit, ſecundum ſe perſona habet. Vna denique, & eadem eſſentia, patris, & filij, & ſpiritus ſancti; in patre quidem, paternè eſt; hoc eſt, ſine cauſa, adiecta proprietate gignendi, ſecundum paternitatis terminum: in filio autem, filialiter, hoc eſt cauſaliter, naſcendi proprietate adiecta, iuxta natiuitatis terminum. In ſancto autem ſpiritu proceſſiuè, hoc eſt, cauſaliter ſeruata ſibi proprietate proceſſus.

XXIII. Qemadmodum igitur pater non eſſet pater, ſi etiam filio filius eſſet; ita enim eſſet & filius pater; perſonarumque confuſio ſequeretur: & certè, cùm vna ſit patri, ac filio eſſentia: Et, quemadmodum filius, non eſſet filius niſi eſſet ex patre ſine medio, id eſt, naſcendo; ita & ſpiritus ſanctus, non eſſet ſpiritus, niſi eſſet ex patre per verbum. Nam ſi ex patre eſſet, ſine verbi medio, naſcendo eſſet, & conſequenter, filius. Et, ſicut filius ex communione naturæ ad patrem, neque patrem, nec ſe ipſum gignit: id quippe eſſet præter filij terminum, per quem perſona eſt: ita & ſpiritus ſanctus per naturæ ad patrem, & filium identitatem, & communionem, productionem non habebit: quippe aliâs deſinet eſſe procedens

cedens spiritus: & siue gignendo, pater erit; & quomodo à patre? siue productor, & quomodo spiritus? prorsusq;, si quidem causa sit filij: consequenter erit ex ex patre filius per spiritum, tertiusq; erit à patre, secundum personalem ordinem. quod profectò est præter filij, ac spiritus terminum.

At neque sui ipsius causa esse potest. Nil enim ipsum sui ipsius causa est. Contradictionem enim ita continebit, secundum idem. Neque alterius spiritus causa esse potest. Hac enim ratione, non esset Trinitas DEVS: simulque, nec nobis fides tradidit spiritum, vel sui ipsius, vel spiritum spiritus. Nempe enim, si Trinitatem excesserimus; nihil prohibebit, & quintam, & sextam personam in diuinis quærere.

Hæc igitur velle, hominum est, quæ de sancta Trinitate sunt tradita, auferre nitentium, ipsamque è regione blasphemantium. Neque enim multitudo personarum est; sed vsque ad Trinitatem progressus est numerus.

Quocirca, est quidem spiritus sanctus ex patris, ac filij essentia, siue ex substantia patris ac filij, secundum traditam rationem, non in quantum duæ substantiæ sunt: sed ea ratione, qua vnum sunt pater, & filius, producendo scilicet, quod vtriq; commune est, vt sæpe iam diximus: atque hinc, neque conglutinatio erit patris & filij; nec enim substantiale est, producere; neque vna substantia est, pater, & filius; neque duo principia; quippe vnus producens est. Qui enim producitur, ex patre per filium producitur, & procedit vno processu; neq; filij causa est; hoc enim præter terminum

minum proprij processus est. Ipse quippe per filium est. Neq; sui ipsius, nihil enim ipsum sui ipsius causa est. neq; personæ alterius: Trinitas enim personarum Deus est. Atqui, nec filio est minor. Nam & filius causalis existens, ac secundus à patre secundum personalem ordinem: non ideo tamen patre minor est. ne pater quidem profectior idcirco est, quoniam ex nullo est. Ista enim secundum substantiales relationes sunt, quæ naturarum non inducunt differentiam.

His igitur ita enucleatis: ac patre quidem ex nullo existente; filio autem ex vno, & solo patre; sancto autem spiritu ex primo per medium; tertius per medium primo coniungitur. Filij quippe mediatio & sibi ipsi vnigeniti honorem seruat, & spiritum naturali ad patrem habitu minimè excludit, vt ait Gregorius Nyssenus: sicque iuxta magni Basilij sententiam, & * substantiæ conceduntur, & pium vnici principatus dogma non decidit. Atque ita sermo nobis ad principium redijt: quippe, cùm â sanctæ Trinitatis ordine inchoauerimus, ad ipsum rursum ordinem peruenimus.

*Hypostases.

XXIV. Si igitur his ita concessis, nihil quidem ex ratis, atq; communi fidei confessione comprehensis tollitur, fideiq; principiis ac sanctorum sententijs omnia consonant; eorumq;, qui ex patre, & filio spiritum sanctum confitentur, veritas vtrinq; se aperit, ex proprijs scilicet, ac secundum se productis rationibus; nobis quidem id, quod initio institueramus, finem accipiet: Constat verò, eos, qui ex patre solo confitentur spiritum sanctum, veritate frustrari: Ipsum enim Trinitatis ordinem tollunt; per quem alius quidem est, ex primo

mo: atq; hinc miſcent, & confundunt diſcretum, & ſuper ſubſtantiale nomen, & rem patris, & filij, & ſpiritus ſancti; ſpiritumq́; ſanctum ex patre eſſe ſine medio dicentes; ipſum etiam propriè, ac ſubſtantialiter eſſe ſpiritum auferunt: ſublato quippe ſubſtantiali eius proceſſu, iuxta procedentis rationem, vel non procedens erit ſpiritus, vel iuxta natiuitatis proceſſum, filius erit; ſecundum quem, filius, ex patre ſine medio naſcitur.

Porrò verbum Dei vnigenitum, ſignaculumq́; vniforme patris, atq; im̃obilé incom̃utabiléq; figuram; & eum, qui ex patre totus ex toto perfectè reſplendet; incommutabilemq́; imaginem, & patris definitionem, ac verbum, maximè paternorum bonorum fraudantes; identitate, quæ illi ad patrem eſt, perpetuaq́ue conſtantia excludunt: quod Arianæ impietatis eſt. Et quoniam, qui non honorat filium, nec patrem honorat, vt ipſe Dominus ait: *qui videt me, videt & patrem: quoniam omnia, quæ habet pater, mea ſunt*; neque patrem natura, & verum patrem, ac perfectum coguntur confiteri; niſi patri ſimulis filius ſit, atque in ſe ipſo patrem, vnde proceſſit, perfectè indicet: præter ſolúm eſſe patrem, iuxta ſanctorũ ſententiam. Nam qui ſpiritum ſanctum in filio non conſpicit, neque in patre conſpiciet. Qui enim videt filium, & patrem videt. Imò, iuxta magnum Athanaſium, quoniam à patre procedere dicitur; ideo quoniam à filio eſt, qui eum eſſe negat ex filio, neque à patre eſſe confitebitur. Id ſi ita erit, omninò non procedens erit, ſed filius, vt dictum eſt; duoq́ue filij, in Trinitate erunt: nihil differentes à ſe inuicem. atque ita habitus

ad inuicem, ac discretio tolletur: sola enim causæ causalisque ratione, diuinas discerni personas à sanctis accepimus: &, verbo à causa subdiuiso, sanctam Trinitatem ad se ipsam in nullo nisi concorditer habere. Ita igitur beatissimæ Trinitatis seriem atque insolubile ordinis vinculum auferunt, singulasque diuinarum personarum, & dignitate congrua, & propriâ substantiâ per ea, quæ dicunt, deponunt, siue penitus deiiciunt. Obliquè autem huiusmodi blasphemia filium respicit. quæ, & alia plurima absurda secum trahit. Vno enim, inquit, concesso, plurima inepta sequuntur. Et si enim ore non ista confitentur, neque se ita sentire asseuerant, etiam, si nolint, in ea pertrahuntur. Et, si filium consubstantialem confitentur, illa tamen dicunt, ex quibus hoc tollitur. Neque enim sufficit, absurda negare, vel ista ore non dicere, seque ita sentire, denegare; nisi & illa dicere caueant, quibus positis, necessariò absurda sequantur. Nam, verbi gratia, Sabellius quidem se iudaizare denegabat; sed diuinarum personarum Trinitatem non admittens, in id, vel inuitus impellebatur. Et Iudæi quidem honorare se DEVM arbitrantur, illius se legem, vt illis lata est, continere asserentes; sed, ita scripturas exponunt, vt eis lex neque vel modicè prosit. Neque enim saluare potest, & Deum per ea, quæ dicunt, inhonorant. Qui enim non honorat filium, neque patrem honorat: Et, Ioan. 3. *qui non credit filio, non videbit vitam; sed ira Dei manet super eum*, vt ait ipse Dominus.

Constat ex his vnà, non paruam aliquam esse differentiam eorum, qui ex patre, & filio, quique ex patre solo spiritum sanctum procedere sentiunt. In ipsa

ipsa namque fidei initia, sanctorumque doctrinam intuentibus, nihil erit differens. Communiter enim hos DEO coniungente, de hoc omnes consentiunt. Illi quidem, & eisdem vtentes dictionibus: hi autem per alias æquiualentes ad eundem veritatis finem contendentes. Veluti, si quis patriam, solum patrium, seu rectam lineam, æquam, vel parilem, vel nouem, ter tria dicat: nullaque apud scripturam sanctam, sanctosq; patres inuenitur contentio, si quis ad solam rei intueatur veritatem. adeò, vt quæ à sanctis omnibus, atq; ab vtrisq; partibus, piè fideliterq; dicta sunt, sibi inuicem esse consona, sacrisq; literis congrua fateri necessariò cogamur.

Verùm, pro vtentium expositione, seu præsumptione, seu voluntate, seu alia quauis intentione in totum, & omninò, quod dicitur, differt, prorsusque manifestam contradictionis pugnam habet. Liquet autem id, quod illi quidem tertium à patre spiritum sanctum confitentur, iuxta personalem ordinem: Et, qui aliter sentiunt, eos diuino reluctari ordini existimant: non eam obseruantes, quam acceperant normam glorificationis: verùm, vocis captantes nouitatem.

Isti, secundum à patre esse aiunt. Atque illi quidem filium ex patre sine medio nasci confitentur, atque filio præponunt spiritum, eos vitandos arbitrantur, vt apertè pietati reluctantes, quam scilicet nobis DOMINVS tradidit, in salutaris baptismatis traditione. Isti verò, nihil prohibere dicunt, & FILIVM dicere ex productore per productum

ductum naſci. atque illi quidem filij mediationem cum Eccleſiæ magiſtris confitentur: iſti, hanc manifeſtè negant. Et illi quidem ex patre per filium procedere; & per eum, qui eſt, continenter ex primo eſſe credunt ſpiritum ſanctum. Hi autem, ex ſolo patre, hoc eſt, ſine medio ipſum procedere affirmant. Atque illi quidem vnum, & intemporalem, & æternum ſpiritus proceſſum, ſecundum quem ex patre per filium procedit, & his, qui ſecundum tempus poſſunt, agnoſcitur, fatentur: non enim prodit in tempore quod procedit ex Deo, etiamſi in tempore videatur operari. Hi autem, quod per filium dicitur procedere, temporalem quendam proceſſum deſignare dicunt; ac procedere verbum, quod omnes ſpiritus ſancti ſubſtantiæ ſignificatiuum acceperunt, vt intelligi datur, ipſi diffitentur, dum proceſſum illum temporalem dicere coguntur. quin, hinc quoque filio, & ſpiritui temporalia quædam accedere; illi quidem, *dare*: huic autem, *dari* ab illo, atque *mitti*, dicere cogentur.

Atque illi quidem patris omnia propria, atque præcipua filium habere aſſerunt; præter ſolùm, patrem eſſe: eſſe autem filium ſine paternitate ſola, atque in eo ſolo differre: alia autem omnia, illi communiter, & abſque vlla varietate adeſſe: Hi autem, iſta manifeſtè negant. Et, illi quidem genitoris ſpiritum etiam filium habere confitentur, propriæ naturæ bonum, quemadmodum & pater. Hi autem, habere quidem illum ſed non eodem modo, contendunt. Atque illi quidem ſpiritum ex filij eſſentia, pro eo, quod eſt, ex * ſubſtantia, affirmant eſſe: ſicut & quod

*Ex Hypoſtaſi.

ex

ex patris eſſentia ſubſtantiam ponentes; & ſubſtantiam quidem, ſine eſſentia; eſſentiam verò ſine ſubſtantia dicere coguntur. Illi, quod dicitur ex filij eſſentia, cauſam ſignare dicunt; ſi & quod dicitur ex patris eſſentia: ſimiliterque ex filio, ſicuti etiam ex patre, ſpiritum procedere. Iſti, & valdé, reluctantur. Illi, ſola cauſæ cauſaliſque ratione, diuinas diſcerni ab inuicem perſonas. Hi, non ſola dicunt. Illi, generationem ſolam, patris ſubſtantiale ponunt. Hi, quatuor illius ſubſtantialia eſſe volunt; ex quibus ſit, *ingenitum eſſe*, & *ſine principio*. Illi, producere ſubſtantiale nulla ratione eſſe dicunt: contra hi ſubſtantiale aſſerentes: bellum enim pertinaciſſimè ſuſcipiunt. Illi, non ex ſolo patre procedere fatentur. Iſti, ex ſolo & ſentiunt, & ſcribunt.

Omitto eam, quæ in præmiſſis euidentiſſimè ſe ingerit, variam vtriuſque partis pugnam, atque differentiam, & quæ ex his ſequuntur: quæ omnia apertiſſimæ contra dictionis ſunt. Et ipſi autem apertè indicant, non paruam eſſe differentiam, dum abſtinent ab inuicem, ſeque inuicem impietatis inſimulant; ſuoſque ſinguli aliorum communionem fugere, & vitare admonent, vt perniciem, & peſtem. Vtra autem pars communibus rationibus fidei, patrumque Theologiæ concinat, ex ſuperioribus claruit, eorumque conſcientiæ relinquitur, qui iſta lecturi ſunt, ſub DEO teſte, & cuncta inſpectante: modò quiſpiam omni anticipatione, & irrationabili odio ex animo depulſo; neque vna aliqua particula, & ea negligenter perlecta; ſed omnibus prudenter, & cautè decurſis, medius ambarum partium iudex ſedeat, at- XXV.

que ita de omnibus sententiam ferat. Aperta enim fidei ratio, sanctorumq́; doctrina exposita est. Atq; ita vt quo fierent apertiora, eadem, bis, terq́; ac sæpius repetita sint; nihilq́ue curiosum, vel ambitionem, ac iactantiam redolens in huiusmodi apparet expositione; neq; aliquid syllogismorũ adiunctum est; nisi aliquid apertè, & quod ab omnibus concessum esset, sequeretur: Verùm ex ipsis saluatoris verbis, eorumq́; expositionibus, vt à S. S. Patribus digestæ sunt, constant omnia prædicta: ne quis nos in persuasione humanæ sapientiæ crucem Christi euacuare dicat, inanemq́ue prædicationem facere: si has argutias persequar, quæ adolescentulis quoq; notæ sunt, inde gloriam, inanesq́; rumusculos aucupans.

Quis enim ignorat, Deum neq; genus esse neque speciem, neque in his ipsis contineri: sed initium ipse cúm sit omnium, atq; omnibus prorsus excellentissimè eminens, documentis omnibus superiorem esse? Etsi enim Deum esse nouimus; quid tamen sit, ignoramus. non tamen, quoniam quid sit ignoramus, ideo profundissima ignorantiæ nocte caligantes, nihil omninò de DEO nostro scimus. neq; ergò totum, vt est, scire; neq; penitus nescire nos, ingenuè fatemur. si enim nihil omninò scimus, inanis erit fides nostra. &, si diuinos illos, arcanosq́; processus confitemur; quomodo tamen id sit, neq; dicere, neq; intelligere possumus, vt ipse se ipsum Deus nouit.

Ceterùm, natiuitatem quidem, alterum, alterum verò processionem; & illum quidem genitum; hunc autem procedentem: & illum, filium; hunc, spiri-

tum

tum; illumque sine medio ex primo: hunc autem per eum ipsum, qui est, continenter ex primo esse, cùm à fide ipsa, & à S. S Patribus ita acceperimus, credimus. quibus subiectis, Trinitatem confitemur; neq; propter personas vnitatem diuidentes; neq; personas, propter vnitatem confundentes.

Non enim, cum de hisce Doctores disserunt, Christi crucem euacuant, fidemque in persuasione humanæ sapientiæ annunciant: quanquam, qui ita loquitur, si omninò syllogismos, & ratiocinationem tollit: primùm quidem, quod humanæ naturæ proprium est; hominumque ad inuicem consuetam locutionem & communionem vnà aufert; culpabitq; Beatum Paulum eos increpantem, qui per ea, quæ videntur, de DEO colligere ratiocinando nequiuerunt, & de creaturis creatorem noscere. Culpabit & Theologos siue de substantialibus, siue de diuinis processibus disserentes; saluatoris nihilominus sententiam tollet, scripturas iubentem perscrutari. Rom. 1.

Neque enim obscurum est, eum, qui scripturas perscrutatur, colligendo, & ratiocinando lecturum, quin ipsum quoque Dominum, qui diligenter inspiciat, ratiocinari animaduertet, puta cùm infert, dicens; *si autem ego in digito Dei eijcio dæmonia, profectò peruenit in vos regnum DEI.* Et; *si satanas satanam eijcit, ergò diuisus est: omne autem regnum in se ipso diuisum, desolatur.* Et rursum; *Itaque, non est mortuorum DEVS, sed viuorum.* Et; *si filij Abraham essetis, opera Abraham faceretis. nunc autem quæritis me interficere: hoc Abraham non fecit.* Et; si ergò vos, cùm sitis mali, nostis Luc. 11. Ibid. Marc. 12. Ioan. 8. Luc. 11.

ſtis bona data dare *filijs veſtris*; *quanto magis pater veſter cæleſtis* cùm ſit bonus, *bona dabit petentibus eum?* & quæ talia.

Deinde, & ſe ipſum deſtruet: Nam, quæ contra ratiocinationem dixit, hæc ratiocinando ait: niſi quis eũ, non ratiocinari, ſed à ratione deuiare potius iſta dicentem pronunciet. quod ſi huiuſmodi ratiocinationem in DEO tantùm prohibet, cunctam ſanctorum deſtruet Theologiam. & eam in primis, quam contra hæreticorum errores dimicantes, diligentius, ſubtiliuſque conſcripſerunt, ſoliſque ſenſibus diuinarum rerum examen, vt intelligi datur, permittit. aliterque non ex patre ſolo procedere putare ſpiritum ſanctum, documentum admittit, quod vt ita eſſe probent, omni ſtudio, & ingenio nituntur; eum verò etiam ex filio aſſerere, non æquè probationem admittit: ſi enim illud, de ſcripturis, vt putat, nihil peragens, oſtendere nititur: multò magis, qui, illum etiam ex filio dicit; ex ſcripturis, ac Doctoribus, ombuſque ſecum vnà pugnantibus, copioſius id, & manifeſtius docebit. Non igitur malum omninò eſt, probare; ſed non ad propoſitum proprijs vti principijs; ac putare, fidem naturalibus initijs probari, id malum, & pernicioſum eſt.

Itaque is quidem, qui vtitur communibus fidei principijs, circa id, quod quotidie quæritur, cùm de DEO proponitur, conceſſiſque ſanctorum ſententijs; quibus ſubiectis, nullo ex his, quæ rata ſunt, ſublato, concinnè concludit; ſicut antiquis Patribus de conſubſtantiali diſſerentibus, plurimiſque alijs de fide

fide quæstionibus contingit: nihilominus & illam conclusioné scripturæ esse sententiã, ex illis scili. principijs pendenté, causisq́;, vnde ducta est, ꝓpriam fatendũ: illamq́; Theologicã vocandam, & ex eis, quæ sunt à reuelatione, esse; quemadmodũ geometricæ conclusiones à principijs Geometriæ non deuiantes; alioquin plurima ex his, quæ de fide concessa sunt, quæ apertè scripta non sunt, peribunt,

Verùm, si quis dixerit, *quoniam si possibile sit inueniri syllogismũ concludentẽ de scripturis, etiam ex filio esse spiritum sanctũ, & ambas habentẽ propositiones*: hunc ego, vt veritati maximè congruenté, libentissimè susciperem; hunc ꝑfectò in his, quę dicta sunt, liquidò reperiet. Filius q. p. pe ex patre accipiens, & audiens, ab eo esse habet. Sanctus auté spiritus à filio audit, & accipit. Spiritus sanctus ergò à filio esse habet. Hic maior quidé propositio, fidei sententia est: minor autem; *quia spiritus sanctus à filio accipit, & audit:* & ista de principijs fidei, saluatorisq́; sententijs est. Ita igitur Sancti, vt ostensum est, hanc senté-tiam exposuerunt. Idcirco, & ab ipso illũ esse habere dicunt: vt qui, ab ipso accipiat, & audiat, atq; annuntiet. Et, esse ex filio, & ex eo ꝓdire, & per ipsũ, & ex ipso procedere, & si quid huiusmodi prædictum est. Igitur, cũ quæsitum syllogismũ habeat, contentione desistat, reliquos enim huic similes adijcere omitto.

Enimuerò, si quidé oém syllogismum, qui non ambas de scripturis ꝓpositiones habet, falsa putat cõcludere; & ipse falsò suspicatur, & Ecclesiæ magistros, q. talib⁹ ꝓ veritate in Deo vsi sunt, calumniatur: hinc auté cõstat quod scm̃ essentiam ex aliquo nascitur, eiusdé essentiæ cum gignente est: Filius autem ex patre nascitur. Filius

ergò eiuſdem eſſentiæ eſt, cuius ille, qui genuit. Et hîc igitur minor ex noſtris aſſumpta, vera eſt. quod enim gignitur, eiuſdem eſſentiæ eſt, cuius ille, qui gignit, non tamen ideo ſyllogiſmus falſum in Deo concludit: etſi Dei filius, perfectius, & excellentius eiuſdem eſſentiæ cum patre conſpicitur: materia quippe, & omnia, quæ ſequuntur, inde longiſſimè remota ſunt. Nam, niſi propoſitiones, quæ de noſtris ſumuntur, non poſſunt, quodcunq; quæratur in Deo, ſicut eſt, oſtendere, eò quod creator creaturis longiſſimè excellat: concluſio iam falſa eſt, atq; contraria: ſic enim veritati veritas reluctaretur: & veritatem Deus veritas collideret; vt neq; ex viſibilibus inuiſibilia illius conſpicerentur, neq; creatorem ex creaturæ pulchritudine ſpecularemur. Iſta enim magis arcerent à veritate, ad quam, per ea homines adducere volebat. Atq; iſta dicimus, non quòd in ſuperioribus ſyllogiſmorum arte vſi ſimus, quaſi nos nunc purgare cupientes: prædiximus enim Sanctorum dicta nos ſimpliciter expoſuiſſe. Sed quoniam pleriq; veluti, ſi à diſſerentibus conceſſum eſſet, Deum naturalibus principijs ſubiectum, per hæc dicere aliquid putantur, ſimplicioreſq; decipiunt. Sed huius quoq; voluminis prolixitas cohibenda eſt. Cætera, Deo miſerante, ſequenti 4. & vltimo lib. diſſeremus.

FINIS LIBRI III.

MANV-

MANVELIS CALECÆ LIBER QVARTVS CONTRA GRÆCOS.

QVONIAM igitur, iuuante Christo, ac duce ipsa pietate fidei, spiritum sanctũ etiam ex filio procedere, veraciter probatum est: mirum profectò esse non debet, si in symbolo communis fidei dictio illa adiecta est: sed id potius diligenter inquirẽdum est, vera ne, an falsa sit illa adiectio. Nam, & qui additionem interdixere, adiectionem fidei, corruptaq; dogmata conscribere prohibuerunt. Nam in Ephesina synodo; *Lecto*, inquit, *Niceni Concilij symbolo, communiter decernunt, iam nemini licere fidem aliam conscribere, aut proferre, aut tradere his, qui ex Iudæis, vel gentibus: seu, ex alia quauis hæresi ad Ecclesiam veniunt: qui verò hoc præsumpserit, hæc, & illa patiatur.* De hoc loco concilij Ephesini, lege Bell. l. 2. de xpo cap. 29.

Fidem *aliam* dixerunt. Eadem verò liquidius, & manifestius aliâs qualibet necessitate pronunciare, contradicentibus quibusdam catholicæ fidei, nihil ipsam fidem vnicam violat. Non igitur communem fidem declarare, interdictum est; sed, vel aliam, vel contrariam inducere, vt ipsæ quoque literæ testantur; siue quibuslibet hominibus interdictum est, ne

quiſq́; horum, paſſim proprium ſibi ſymbolum cōſcribens, & aliquos à communi confeſſione ſeparans, cum hoc deceptos baptizet, fiantq́; conuenticula, cuiuſmodi tunc plurima fiebant.

Porrò ipſa Eccleſia ſibi ipſi, docendi, atq; alijs dictandi, quæ vera ſint, & ſalubria, licentiam, poteſtatéq; non abſtulit. Non enim, poſtmodum nouis in dies blaſphemijs exorientibus, in fidei* terminis adijceret: quæ pios, impioſq́; diſcernerent: aut enim neceſſariū eſt, confiteri omnia, tunc confeſſioni fidei pleniſſimè adiecta, & ad futuras nouitates vocum ſufficere arcendas; & poſthac futuris Concilijs minimè licere de fide ſtatuere: aut Eccleſiam initiò quidem potuiſſe de dogmatibus ſtatuere, & alia quidem addere, alia, auferre; poſtmodum verò, hanc amiſiſſe poteſtatem. At primū illud quidem verum non eſſe, poſt hæc acta Concilia teſtantur: quæ profectò nunquam conueniſſent; ſi prima illa ſcandalis futuris, ſatis obuiaſſent. Dei enim eſt, futura prænoſcere. Singula verò Concilia, ad præſens periculum intenta: contra hæreticos pugnant; non futurum propellunt. Hoc enim incertum eſt. illud verò, inſtat, & vrget. Ex quibus & illud conſtat: poſtea, Concilia vtiliter, & neceſſariò fuiſſe conflata, quoties Eccleſiæ neceſſitas vrgeret. Nempe enim, eandem vim Eccleſiæ non ſemper, ac ſimiliter adeſſe exiſtimare; myſteria fidei tollentium eſt, maximè, cùm Saluator dixerit, ſe *cum illa vſq; ad conſummationem ſeculi futurum*. Si igitur primis ſufficienter habentibus, ad occurrendum periculis omnibus futuris, nulla poſtea neceſſitas fuiſſet Concilia cogendi: eandem ſic quoq; poteſtatem temporibus omnibus Eccleſiam habere, putandum eſt. aliterq́;

* definitionibus & decretis.

Matth. 28.

terq; hac libertate ſublata, non parua detrimenta, ſed ſummam perniciem ſequi neceſſariò, niſi liceret Eccleſiæ de fide ſtatuere, ſcribere, atq; definire.

Ex præteritis cognitis, perſpicuum eſt, non adiectionem dictionis, ſed alterius fidei conſcriptionem interdici: Eccleſiamq; non ſibi ipſi; ſed hominibus ſingulis de fide ſtatuendi ademiſſe poteſtatẽ. Neq; enim in fidei terminis deinceps à ſacris Concilijs quomodolibet fuiſſet adiectum, ſi ea ſe poteſtate priuaſſet. Aliter enim, qui iſta dicunt, eos etiam, qui in Niceno Concilio conueneruut, anathemati ſubijcerent, qui non pauca Apoſtolorum ſymbolo addiderunt: & eos, qui poſtmodum Conſtantinopoli conuenientes, & ipſi nihilominus Niceno ſymbolo adieciſſe comprobantur quædam; quædam item abſtuliſſe, nemine inſimulante, quia ſic viſum eſt. Nempe & reliqua deinceps concilia aliâs aliter adieciſſe aliqua, vel immutaſſe quis neſciat, cum hæ, vel illæ neceſſitates, caſuſque requirerent?

Porrò Conciliorum de fide ſanctiones æquè, ac ſymbolum ſuſcipimus, quę in ipſo complexæ continẽtur. Sed &, cùm B. Paulus dicat: *Etiamſi angelus euangelizauerit, præter id, quod euangelizaui vobis, anathema ſit*, conſubſtantiale tamen Patres adiecerunt: cùm * nemo tamen ante illos hanc dictionem tradiderit. Idcirco etiam à contradicentibus hanc non inueniri in ſacris libris arguebantur. Addiderunt tamen, literæ ſenſũ conferentes, & contra aduerſarios conſtanter dimicantes, iuxta Theologum Gregorium, qui ait: *Non de verbis, & nominibus pugnemus, dummodo ſyllabæ ad eandem intelligentiam ferant*. Et certè non propter huiuſmodi adiectionẽ

Galat. 1.

* contrariũ apparet ex illis, quæ docet Bell. l. 2. de xpo cap. 5.

 Pauli

Pauli ſubiiciuntur anathemati. Prorſus vero ſynodus omnis pro reprehenſione blaſphemorum congregata, fidei terminum exponit, per id, quod veteribus dictiones adduntur, noua dogmata reſecans. Ita enim ſe res habet. Siquidem eſſet poſſibile, ſine aliqua contradictione eorum, qui comunem fidem oppugnare volunt, manere Eccleſiam in antiquis principijs immotã, nulla fuiſſet neceſſitas aliquid quomodolibet adijcere; ſed ſuffeciſſet ad confeſſioné fidei, cõpoſitum à SS. Apoſtolis ab initio ſymbolum breue, ſimul, ac ſimplex.

Quoniam verò primus Arius Dei filium patris eſſentia detrudere præſumpſit, quod in Apoſtolorum ſymbolo ſcriptum apertè non fuerat, filium eiuſdem eſſentiæ cum patre eſſet: cum huiuſmodi venenum per corpus Eccleſię ſerperet, eaq; peſtis effunderetur in plures, qui in Nicea conuenere Patres, veritatis, ac fidelium curam habentes, ſymbolo alio compoſito, ei *conſubſtantiale* addiderunt: atq; *ante omnia ſecula filium ex patre genitum, non factum, & ex Deo vero, Deum eſſe verum,* & quæ tunc adiecerunt; cum Apoſtoli natum ſolummodo ex patre dixiſſent.

Erant iſta ſic: videbaturq; tunc abundè munita fides, cũ paruo pòſt tempore contra ſancti ſpiritus diuinitatem ſe erexit impietas. Erant enim, qui dicerent Sãctos in Nicea Patres optimè de fide ſtatuiſſe; & patrem quidem Deum prædicaſſe; filium item pari laude honoraſſe: ſpiritum verò ſanctum non appellaſſe Deum. Conuenerunt Conſtantinopoli Patres, & illud, quod nunc legitur, ſymbolum compoſuerunt. Cumq; Niceni Concilij Patres ſolum, *& in ſpiritum ſanctum*; credere dixiſſent, nihilq; adieciſſent amplius; iſti, quæ plura sũt

Synodus ſecũda Oecumenica Conſtantinopolitana contra

addita

addita, apposuerunt, de sancti spiritus dominatione, & deitate. Neq; solùm addiderunt, sed detraxerunt etiã. Nam, cum dixissent illi, *genitum ex patre*, videlicet, ex patris essentia : isti solum ex patre genitum retinuerunt: magnamq; omninò differentiam in tribus his symbolis, si verba, & nomina attendas, inuenies. Non tamen ob eam differentiã, vel qui in Nicea conuenêre, aliam fidem, quam ab Apostolis acceperint, composuisse existimantur: vel qui postea Constantinopoli fuerũt, præter Patrum fidem, qui in Nicea fuerant, senserunt. Testatur Gregor. Theologus, qui huic synodo interfuit; in epist. ad Cledonium sic scribẽs: *Nos nihil vnquã fidei à SS. Patribus qui in Nicea conuenere, pro delenda Ariana hæresi cõpositæ, in honore vel prætulimus, vel præferre possumus; sed illius fidei, miserante Deo, sumus, atq; erimus. Id autem solũmodo elucidauimus, quod de S. spiritu minus dictum fuerat, eo quod tunc huiusmodi quæstio mota non fuerit. quia, vnius diuinitatis scire oportet patrem & filium, & spiritum sanctum, Deum etiã spiritum fatendo.*

Macedoni um sub Damaso.

In Chalcedonensi quoq; Concilio congregati, pro his veluti rationem reddẽtes; hos neq; adiecisse aiunt fidei Nicenorum Patrum, quasi nouum quidpiã, & variũ dicentes; neq;, quod ab illis fuerat relictum, hos impleuisse; sed illorum, de S. spiritu intelligentiam, contra eos, qui illius dominationem auferre nitebãtur, scripturæ testimonijs fecisse planiorem. Videmus autem, & ipsos, qui illic conuenerunt, symbolo Niceno addidisse. Nam cum illi, patri filium consubstantialem tantummodò dixerint, isti addiderunt; *consubstantialem patri secundum deitatem, consubstantialem nobis, secundum humanitatem*; Eutychis in hoc opinionem corrigentes.

Synodus Chalcedonensis.

Et, qui Ephesi primum conuenerunt, fidei terminum exposuerunt, quo DEI genitrix Beata VIRGO prædicatur. Virgo enim solummodò Beata in symbolo appellata fuerat. Et si enim symbolo id adiectum nõ est, nihilominus symboli* terminum illum veneramur, huiusmodi vocabulum, illiusq; sensum, vt rectissimè positum suscipientes, atq; confitentes: eosq;, qui illud negant, execrantes, quibus circa symbolum non maiorem ostendimus rigorem, quam vniuersa synodus pro reuincendis blasphemis congregata, fideiq; terminum exponens, & per eas, quas antiquis addit, dictiones, noua dogmata eliminans.

Synodus Ephesina.

* ὅρον, statutum, definitionẽ, clarius hoc quã vocabulũ *termini*, quo Interpres est vsus.

II. Magnus præterea Basilius in Regula ad monachos SS. Patrum fidem, quæ, vt ipse ait, *fraudari, adulterariq; non posset*, cùm se traditurum polliceretur, plurima, quę in fidei symbolo sunt posita, omisit, & de S. spiritu nihil, neq; quod ex patre, neq; quod per filium procederet, dixit; sed tantum, & in spiritum sanctum se credere dicens, adiectis quibusdam scripturæ testimonijs de S. spiritu; ex patre ipsum procedere omninò tacuit: cũ nihil adijcere, neque demere proposuisset, existimans his, quæ dixisset, etiam quæ tacebat comprehendi.

Ex his perspicuè constat, eos, qui auferre aliquid vel addere prohibuerunt; non adiectionem dictionis; sed fidei alterius editionem vetuisse. alioquin, nullum esset Concilium à crimine immune. Constat & illud vnà, quod fidelium quidem proprium sit addere, nouitatis autem inuentorum ad non scriptum, adq; priora recurrere, religionis scilicet obtentu, iniquitatem simul operire, atq; introducere nitentium. quippe hæreticorum

reticorum ſinguli, qui aliàs aliam fidei corruptionem inuexêre; meritò adiectionem vetuerunt, ne per eam ſua verſutia argueretur: quam ſcilicet ſancti patres contra illorum perniciem, vt potentiſſimum medicamentum excogitauerunt; &, quæ infideles, atq; impios, à pijs, fidelibusq; diſcernerent: ac per eam, Eccleſiæ pura, & immaculata fides ſeruaretur.

Atq, aduerſus eos, qui dicunt eos, qui primum de fide ſtatuerunt, & definierũt, fuiſſe ſanctiores, & honeſtiores his, qui ſemper aliquid adijciunt; pro ſe ipſis, & pro veritate rationem reddunt ſilentij, priorum Patrũ cauſam inferentes, illos ſcilicet ideo, nihil dixiſſe; quia nondum tanta nequitiæ zizania eſſent exorta: quod ſi modò illi adeſſent, vel tunc huiuſmodi pullulaſſent ſcandala; hæc ipſi quoq; adieciſſent, ſicuti modò nos facimus, ac nullo omninò nomine abſtinuiſſent, per q; linguas veſtras coërcere potuiſſent. Ita deniq; Nicæni Patres adiecto *conſubſtantiali* aduerſus Arium, eiuſq; cõplices ſteterũt: Illo quidé ad non ſcriptam confugiente, Apoſtolorumq; ſanctitatem obijciéte, qui in ſuo ſymbolo de hoc nihil conſcripſerunt: Illis verò dictionis adiectionem nihil eſſe ab illorum intentione alienum contra inferentibus. Cæterum, ſi quidem, dum illi ſupereſſent, de hoc mota quæſtio fuiſſet; ſiue nunc nobis adeſſét, nunq̃ illi aliter dixiſſent, ſeu conſcripſiſſét, quàm modò nos facim⁹, cõſtantiſſimè aſſeuerantib⁹.* * videtur aliquid deeſſe.

Ita & Conſtantinopoli aduerſus eos, qui Deum eſſe ſpiritum ſanctum denegabant; nihilq; de eius deitate in ſymbolo Nicæno ſcriptum obiectantes; quod ſolũ ſequendum aſſerebant: de adiectione reſponderunt, hæreticiſq;, ſi adiectiones ſymboli auferrent, ſe quie-

turos pollicentibus, veritatis Doctores, ad eos respon-
derunt: esset quidem optimum, si vt prius, fidei pura
simplicitas, nemine obstrepéte, seruaretur. nulla enim
adiectione opus esset. quoniam verò quidam surrexe-
runt, corruptionem, & nouitatem fidei docentes, & a-
diectioné fieri necesse est, factáq; vt scripta est, perma-
nere, vt per hanc deprehendantur, qui malignari elege-
runt, infectiq; ab integris huius adiectionis signo dino-
scantur. Simulq;, ne videamur per silentium adiectio-
nis blasphemantium erroribus acquieuisse. Siquidem
igitur piè sentitis, dictionem quoq; confitemini: sin ve-
rò alias; nos quidem hanc, vt piam, & SS. Patrum senté-
tiæ maximè congruam suscipimus; vos autem, ab Ec-
clesiæ integritate scindemini.

Sic Nestorius Θεοτόκος id est, DEI GENITRIX, vocem denegans, Nicæni Concilij statuta, symbolúq; transgredi non oportere asserebat; quibus solùm suffecisset dicere, *Christum ex MARIA Virgine natum.* Sed occurrit Cyrillus arguens, ac dicens, frustra illum ad Patres, & ad symbolum confugere; quasi fas non sit, quod illi siluissent, addere; causam, cur illi MARIAM DEI GENITRICEM non dixerint apertius; futuri ignorantiam; &, quod necdum orti fuissent, qui hanc absurditatem peperissent asserens, *& Patres enim* inquit, *adiecissent, si aliquos ad tantam vesaniam prorupturos scissent.*

Compellitq; Nestorium etiam ab eo scripta capitula suscipere, & confiteri, se ita, vt illa continerent, sensurum: quasi non sibi symboli confessio sufficeret, minatus, nisi in his maneret, quæ ibi scripta erant, sacerdotio illum ab Ecclesia eiecturum,

Atq; omnia deinceps Concilia vsq; ad septimum peruenientes, ita respondisse inueniemus. Quod si vbiq; omnis symboli adiectio hæresis putanda est; laudandi erunt Arius, Macedonius, Nestorius, & cæteri, qui contra veritatem rabidè latrarunt: non suscipientes adiectiones, propter fictam, & fucatam antiquitatis reuerentiam. Contra culpabilis (hiscè) omnis Ecclesia.

Verùm plurima quoq; necessariò scdm fidem cfitõéda, symbolo non continentur. Neq; enim ibi B. Maria virgo Dei genitrix dicitur, sed virgo solùm. Neq, quod Dei Verbum secundum vnam substantiam, quem assumpsit, hominé vniuit sibi ipsi: neq;, quod Christus ad inferos descenderit, quod in Apostolorum symbolo fuerat scriptum. Neq; spiritus sanct., asseritur Deus. Quid ergò? Num his ideo nó credemus? quæ, ex his, quæ scripta sunt, colliguntur necessariò: an simplicibus verbis, vt à Concilijs sunt tradita, stabimus? At, illud quidem eorum est, qui de nominibus contendunt: & omne, quod præter literam accipitur, scandalum putant: iuxta scilicet Iudæorum vilitatem, qui semper legis assidét literæ. Quod etiam D. Dionysius, irrationabile, ac peruersum esse ait, non scilicet intentionis virtuti, sed vocabulis intendere.

Porrò propriè expositos à synodis terminos veluti commune symbolum minimè amplecti, ac suscipere; eorum est, qui Concilia irrita volunt. Æquè igitur ac symbolum quæcunq; illa statuerint, suscipienda sunt. Neq; enim profectò, quod in symbolo quidem continetur, honorabimus: quod autem ex illius pendet fine, vel quod post eius lectionem dicitur,

vel in suis terminis exponitur, non honorabimus? Hoc enim stolidum simul, & irrationabile est.

III. Quod si Concilia sacra veneramur, illorum quoq; sententias venerari conuenit, atq; ita, vt de his nos esse certissimos, cum omni fiducia confiteamur, eosq;, qui negant, execremnr. Nam, qui in synodis expositas sententias negat; pœnis negantium symbolum erit obnoxius. Prorsus & ea, quæ symbolo inscripta non sunt, æque ac si scripta essent, honorabimus. Atque hinc si ratio veritatis exegerit; si casus necessariò impulerit; nihil differt, etiam quæ non sunt scripta, confiteri: cũ in symbolo complexa, comprehensa sint.

Quocirca, neq; illis adiectio obijcienda est, qui etiam *ex filio* spiritum sanctum procedere fatentur. Sed, vt dictum est, verum ne hoc sit, inspiciendum est. Nã, præterquam quod subiectis fidei principijs necesse est, si velimus ea, quæ communiter à Theologis de Trinitate traduntur, obseruare: etiam ex filio procedere, fateri: alios quidem Sanctorum habemus, *ex filio* illum esse dicentes, & ab ipso habere esse, & ex ipso *naturaliter*, atq; *essentialiter*, vt ipsius operationem naturalem, & essentialem, prodire. Et, sicuti ex patre, ita etiam ex filio esse, secundum eũdem modum. Alios verò *per filium* naturaliter prodire; & per eum, atq; ex eo accipere; & ex patre per filium procedere, imò etiam ex filio procedere, & quæ alia prædicta sunt. Ita enim ipsi dictum illud Euangelicum, *qui à patre procedit*, exposuerunt; complexumq; *procedendi* terminum addentes, ex patre per filium procedere declarauerũt. Quos profectò, nemo erit ita amens, qui audeat accusare fallaciæ. Ipsi enim sunt, qui concilia instituerunt;

per

per quos illa robur, ac munimen acceperunt: atq; ab eis, cùm vlla fuerit de fide quæstio soluenda, ad istorū doctrinam, ac magisterium mittimur: hæc & illa nos pati addentibus, nisi istos suscipiamus. Cur etiam hîc adiectionem non culpamus, ac per filium procedere negamus, quoniam in Euangelio id scriptum non est? At magnus ait Athanasius, *possibile non esse in Trinitatis gloria, spiritum sanctum glorificari, nisi procedendo sit ex patre per filium*, Sed & septima synodus, & Tarasius patriarcha sanctissimus, & Sanctorum plurimi in fidei suę confessione ex patre per filium procedere spiritum S. insinuauerunt.

Cæterum, si quis illud Euangelicum; *qui ex patre procedit*; his, qui etiam ex filio procedere spiritum dicunt, obiiciat; non illis contrariam opponit vocem. Neq; enim, si ex filio est, ex patre esse desinet: neq; ista inuicem obiecta, inuicem peruertunt. Imò, vt pluribus docuimus, ex patre esse q; dicitur, esse etiā ex filio subiugerit. Sed neq; ex patre per filium procedere à Sanctis diceretur; si quidem ista contraria inuicem essent. Nam, si ex patre solo dictum fuisset, haberet rationē huiusmodi obiectio. Quoniā verò, ex patre tm̄ dictum est; hoc autem, & ab vtrisq; pro confesso habetur, superuacaneum est, atq; vanissimum, omisso eo, quod prius, vt ostenderent, curare debuerant, ex solo scilicet patre procedere, quod contrarium est ei, quod est, ex filio esse; ex patre procedere quod dicitur, quasi repugnans ducere his, qui hoc nullatenus negāt.

Concesso ergò ab vtrisq;, spiritum ex patre procedere: reliquas iam sententias inspiciendum est, quibus magis conueniant: his ne, qui ex solo patre proce-

dere dicunt ſpiritum ſanctum; an verò his, qui hunc ex patre confitentur, ac filio? Hi ſiquidem illud, quod dicitur; *de meo accipiet*; &, *quem ego mittam*; &, *ſpiritum veritatis*; & *mittet pater in nomine meo*; *& ego, & pater vnum ſumus*; &, *omnia, quæ habet pater, mea ſunt*: &, *ſi in digito Dei* ſiue in ſpiritu Dei, *eijcio dæmonia*; &, *inſufflauit, & dixit, accipite ſpiritum ſanctum*; & ſexcenta talia, ſuæ habent cõfeſſioni conſona. His enim, vt ſuperius dictum eſt, magiſtri Eccleſiæ inducti, prædictas de ſpiritu ſancto tulêre ſententias; &, *per filium*, &, *ex filio* procedere dixerunt. qui autem ex ſolo patre volunt dicere; nullum omninò pro ſe habẽt teſtimonium; imò, & prædicta omnia ſibi aduerſantur, hoſteſq; habent SS. Patres, qui illa ſic expoſuerunt.

Ioann. 16. Ioann. 15. Ibidem. Ioan. 14 Ioann. 10. Ioann. 16. Luc 11.

Quod ſi id obijciunt, ſcriptum nõ eſſe, *ex filio*. Primũ quidẽ, *de meo accipiet*, & omnia, quæ dicta ſunt, ad iſtud tendunt, niſi vocibus maximis clamantibus Sanctis, illorum aures penitus obſurduerunt. Deinde, neq; ex ſolo patre ſcriptum eſt. Itaq; non magis pro ſe, quã contra ſe, non eſſe ſcriptum obijciunt.

Ioann. 16.

Si autem, quoniam filius ex patre dicitur; & hinc ſolus, de ſolo creditur, idcircò & ſpiritum ſanctũ, quoniam ex patre procedere dictum eſt, *ex ſolo*, ipſi adijciunt: primùm quidem, & ipſi adijcientes arguuntur; neq; digni ſunt, qui audiantur, cùm inſimulant eos, qui *ex filio* etiam dicunt adiectionis cauſa. Eiſdem enim & ipſi tenentur obnoxij. Deinde, cogentur, ſi vnigenitum filium vt ſolum ex ſolo confitemur, ſecundum natiuitatis terminum; ita & ſpiritum ſanctũ, ſublata ex patre proceſſione per filium, vnigenitum fateri filium vt ſolum ex ſolo, quemadmodum filius

ſolus

ſolus ex ſolo eſt; neq; enim ex ſolo tantum dicimus, ſed vnigenitum quoq; confitemur filium. Nempe n. quémadmodum in ſacris literis *ſolus verus* pater dicitur; & *quia nemo nouit filium, niſi pater; neq; patrem, niſi filius*: &, *qui credit in me, non in me credit; ſed in eum, qui miſit me*; &, *mea doctrina non eſt mea*; neq; compellimur ſolis perſonis, in quib⁹ huiuſmodi definitè dicuntur, iſta diſtribuere; ſed *ſolus quidem verus*, & patri, & filio congruenter aptatur; quaſi non obiectum illorũ* ſubſtantialibus ꝓprietatibus: cognoſcere autem patrem, & filium, & ab eis agnoſci, etiam ſpiritui S. diſtribuitur: eo quod obiectum nõ ſit ſcire illius ſubſtantiali ꝓprietati; ac de alijs ſimiliter. Vbi enim non obſtat relationis oppoſitio, nihil prohibet, quod dicitur congruere. Ita neq; ſi à patre diceret procedere ſpiritus S., & adderetur, *ſolo*, validè poſſet hoc & filio negari. Nunc autem qñ ſimpliciter à patre dictũ eſt, neq; adiectũ eſt, *ſolo*: cũ etiã ꝓducere, vt natiuitati nõ aduersũ etiã filio conueniat; ac ꝓpterea cõmune eſſe patri, ac filio, inſpiciatur: ſtultiſſimũ oĩmodis eſt verbũ rapere, ac ꝑ hoc filiũ à patris cõmunione ſecludere.

* hoc vult dicere: eſſe *ſolũ verum* non eſſe perſonalẽ proprietatẽ patris, ac proinde et iã filio cõpetere, non obſtante vocabulo *verus*. Et ſimiliter ſpiritũ S. agnoſcere patrẽ & filiũ, & ab illis agnoſci, conuenire etiam ſpiritui S., eo quod *ſcire* vel agnoſci non ſit perſonalis proprietas ſpiritus ſancti.

Atqui, vel diſpenſationis, implens ſacramenta, vel diſcipulis parcens, ſui non meminit, q forte maiora de illo non caperent. *Multa enim*, inquit, *habeo vobis dicere, ſed nõ poteſtis portare modò*: ſiue, *ad principium ſuũ omnia referens, à quo & ipſe eſt, & ſua omnia*, vt ait Theologus Gregor. ſiue etiá, q, & neceſſariò id credendũ eſſet ꝓpter ſummã, ad patrẽ æqualitatẽ, iſtud dicere omiſit. Filius quippe patris eſt, patriſq; definitio, & verbum. Ioann. 16.

Quanquam ex ſuperioribus ſententijs tantundem valentibus, neq; hoc omninò tacuiſſe deprehenditur: verùm quod iſti inſtanter negant, prædicat. Nam ſcripturę duplex modus eſt dicendi, quę velit. Aut n. puris,

proprijsq́; nominibus, vt, cùm patrem, & filium, & spiritum sanctum nominat. siue, cùm ex apertè dictis, his etiam sequentia elicit; quemadmodum *consubstantialis* nomen, vt scripturæ congruum intelligentiæ creditum est, quod plurimis apertè positis videretur iuxta intelligentiam necessariò congruere: Dictum enim est: *Ego & pater vnum sumus: &, omnia, quæ pater facit, hæc & filius facit similiter:* & quæ in hanc formam scripta sunt. Et certè his, qui solam intuentur literam, contraria viderentur illi, quod apertè dictum est: *Pater maior me est.* Sed tamen, quoniam ex his, quæ apertè dicta erant, necessariò *consubstantiale* sequebatur, & verum, & scripturæ consonum esse, indicatum est.

Ioann. 10. Ioan. 5. Ioan. 14.

IV.

Simili ergò ratione & quod dicitur etiam à filio esse spiritum sanctum, non quidem ad literam, & apertè in scriptura positum est; sed ea, quæ apertè dicta sunt, sequitur. Quæ autem concessa ex necessitate sequuntur, & illa vera sint necesse est. Quemadmodum in disciplinis Conclusiones, quæ principia sequuntur. Scriptum quippe est; *Spiritus veritatis.* At veritas filius est; & ab eo *audire*, & *accipere*, & *mitti*, & *insufflari* dicitur: quæ profectò omnia Ecclesiæ magistri dum exponerent, per filium procedere dixerunt, & ab illo, esse, habere; vt ab ipso accipientem, & ex ipso esse, ac procedere, & quæ prædicta sunt.

Si enim, quoniam verbis dicta non sunt; intelligentiam quoq; illorum repellamus, plurima profectò & necessaria, & concessa, vt dictum est, eijciemus. Sed & ipsum *Trinitatis* nomen, & *substantiam*, & *personas*, *ingenitumq́*, quod in patre dicitur, & *consubstantiale*, quia scri-

ptum apertè non est, simul eijciemus. Atqui, siquis literarum sonis assideat, neq; in symbolo communis fidei saluatoris de sancto spiritu sententiam concorditer habere confitebitur. Illic enim à patre procedere dicitur: hic autem, ex patre procedere. Sin autem hîc, *à*, & *ex*, quantum ad intelligentiam differt, cur & *ex*, & *per*, nihil ab inuicem differre non dicamus, cum ex patre per filium procedere, spiritum sanctum audiamus; Maximè cùm & sancti Patres vniuersaliter, *per*, &, *ex*, nihil differre in diuinis, definitè velint.

Verùm, quid necesse est, circa præpositiones tantundem valentes diu immorari, quando & sanctos apertissimè audimus dicentes; quia, esse habeat à filio, & ex ipso sit, atq; procedat? Itaq; illis quidem, quæ in scripturis apertè sunt posita, cum pia deuotione credendum est. Quæ verò illa non dixit, non sunt præcipitanter abijcienda; nisi in eis manifesta absurditas deprehendatur, quæ communis fidei confessionem perimat. Quod, si abfuerit, & ista piè sunt admittenda; maximé, etiam necessitate cogente, propter eos, qui fidei veritatem violare moliuntur; imitando in ea re veteres Doctores, qui in rebus arduis, vrgentibusq́; negotijs necessarijs additionibus, & scripturarum sensui maximè congruis, gregem Christi dissipare nitentes dispulerunt.

Et nunc quoq; licet in symbolo scriptum non sit de spiritu sancto, quod DEVS verus de DEO vero sit; si cùm id veniret in dubium, ecclesia illum errorem repellere satagens hoc symbolo adiiceret, putanda nō esset blasphemare. Nam si quidem omnia apertè scripta essent, nulla hæresis caput adtollere auderet. Nunc

autem oportet & hæreſes in nobis eſſe, propter quorundam nequitiam, vt probati, manifeſti fiant. Sed & *ſcrutamini ſcripturas*, dictum non eſſet; ſi omnia lucidè, & apertè ſcripta eſſent.

Ioan. 5.

Ita igitur & fidei principijs, & ſcripturæ teſtimonijs non ſolum nihil prohibentibus, verùm, & plurimũ iuuantibus, atq; hoc apertè oſtendentibus, magiſtriſque Eccleſiæ hoc plurimis in locis apertè aſſerentibus; hiſq;, qui contrà negant, neceſſariò in magnas abſurditates incidentibus: traditaſq; omninò de S. Trinitate rationes conuellentibus: quæ omnia pluribus ſupra demonſtrata ſunt: ex filio quoq; procedere ſpiritum S., tempore vrgente, in ſymbolo adiectũ eſt. Aiunt enim, quoniã poſt primã ſynodum hæreſis quædam, quæ filio patris nomen applicaret, Græcè υἱοπατορία dicta pullauit; dicens, *filium patrem eſſe ſpiritus ſancti: ipſum vero ſpiritum nepotẽ patris*. Quapropter Damaſus, qui tũc erat Romanus Epiſcopus, coacto Concilio, ſymbolo adiecit, *ex filio procedere ſpiritum ſanctum*: illis ſcilicet obſiſtens, qui dicerent, eum *ex filio naſci*. Qui enim ex patre per filium procedit, & ex patre, & filio procedere dicitur, ex filio profectò genitus eſſe non poteſt. In ſancta enim Trinitate, qui ex primo ſine medio eſt, filius eſt iuxta natiuitatis proceſſionem. Spiritus autem ſanctus ex vtroq; exiſtens, videlicet ex patre per filium, iuxta S. Cyrillum, præter natiuitatis terminum prodit. procedens enim eſt ex primo per medium. Idcirco adiectione hac contradicentes repulit.

Quando additio illa filioq;, ad ſymbolum ſit facta.

Atteſtantur his partim antiqui Eccleſiæ magiſtri, interdum eos refellentes, qui ſpiritum vel creaturam, vel filij filium dicebant: vt magnus Baſilius, cùm dicit; *Non, quia*

quia non sit ex Deo per filium; & quæ talia, per quæ filium filij, esse negant & per filium procedere dicunt: partim verò & historicus quidam cognomento * Scylix, in ea, quam scripsit historia, additionis & causam, & tempus exposuit. Sunt item, qui dicant, quosdam ex Arij væsania, cùm vellent filij maiestatem imminuere, à solo patre spiritum sanctum prodire dixisse. Qui cum vellent blasphemam opinioné tueri; pietatis armis contra pietaté vtebantur, voci ferantes non oportere Niceni Concilij quidquã sanctionibus adiici, neq; enim illic in processione spiritus S. filiũ patri adiectũ esse Atq; hæc dicentes, Ecclesiam scindebant, religionisq; opinionem ab imperitis, ac stultis, vt, qui antiqua reuererentur, capiebant.

Ioannes Scylax Constantinop. scripsit de Imperatoribus Constantinopolitanis. Gesn. ex Volaterano.

Indicio enim & B. Maximus in epist. ad Marinum, additionem hanc, non quando Ecclesiarũ scissura facta est: sed longè antè, additam fuisse, & fortassis ante sua tépora. Fuit autem eo tempore, quo sexta synodus conflata est. Propterea, rebus vrgentibus, cùm quosdam Occidétalis Ecclesiæ hæc pestis paulatim, ac sensim inficeret; conueniens synodus, ex filio etiam spiritum procedere, symbolo adiecit, ad quod Romani Pontificis suffecisset autoritas, quæ etiam synodos relinquas roborat.

V. Lege Bell. l. 2. de Christo cap. 21.

Neq; sanè mirandum est, Romanum Episcopum, Ecclesiæ principem, ipsum conuocato Occidentalium Episcoporũ Concilio, illud decreuisse. Nam, si prouinciæ sæpe singulæ Concilia celebrauerunt, eisq; auctoritas derogata non est; multò sané magis hoc ille potuit, cùm omnibus circùm se Episcopis, qui pastor primus, & Ecclesiæ totius pater, Vniuersalisq; Christianorum omniũ iudex esse comprobatur, Apostolica hunc antiquitate principé supremum appellante, decretisq; regijs ipsum statuentibus, ac rebus ipsis ita esse clamantibus. Et quo

Primatus Romani Pontificis.

fine, impossibile profectò est, Ecclesiastica negotia tractari, atq; dirigi: sicut * B. Stephanus iunior aduersus eos; qui, quoniam imagines omnes destruendas statuebant, εἰκονομάχοι appellati sunt, restitit: cùm illi Concilium Constantinopoli fecissent, eis non licere Concilium celebrare asserens, nisi Romanus Episcopus, vel per se ipsum præsens præsideret, vel ab eo missi, alij, iuxta consuetudinem, locum eius implerent. Nempe enim ab Ecclesia illa, nulla vnquam de fide sententia manauit, quam vt blasphemam, & noxiam Ecclesia nunc omnis damnet, seu anathematizet: quando ingentes fluctus, plurimaq; naufragia contra Ecclesiam fuère. Nisi enim ista suscipiamus, nescio, quid validum, & ratum suscepturi simus; vel, quid apertissimum licet, atq; conspicuum; impudentissimè repudiaturi non simus.

* Exstat vita uius B. Stephani inter opera Damasceni edita à Billio.

Si igitur ista de illo vera sunt, sine quo possibile non est Ecclesiastica decerni: ad ea decernendum, cum paucis, aut cum pluribus conueniat, minimùm refert: simulq;, in re aperta, &, quæ ab omnibus Ecclesiæ magistris trita est; de S. scilicet spiritus processione, opus non fuisse citare orbem, veluti ea quæstio valdè esset ambigua, atq; ideo, omnibus communicanda. Qui enim semel percepissent patri filium esse consubstantialem, eiusq; incommutabilem imaginem esse, & patris habere omnia, præter solùm, patrem esse: & nunc quidem audirent spiritum veritatis, & filij esse, & ab ipso accipere; nunc autem per filium procedere, & ex filio esse, sicuti etiã ex patre, & ab ipso habere esse, & quæ talia prædicta sunt; ex filio etiam procedere, dubitare non possent, maximè cùm scirent, quod, qui huiusmodi

prin-

principia concedunt; id quoq; quod ea ſequitur, neceſſariò admittunt: vtq; Orientalis Eccleſiæ magiſtri, Athanaſius, atq; Baſilius, ſpiritum à filio, eſſe habere dicunt, maioremq́ue ſpiritu filium, cauſæ ratione aſſerunt: Cyrilluſq́; ſuper Ioannis Euangelio, & plurimis opuſculorum ſuorum locis, hoc ipſum clamat: præter Occidentis magiſtros, qui innumeris in locis dicunt, ex patre, ac filio, veluti ex vno principio procedere ſpiritum ſanctum: opus eſſe non videbatur, de his, quæ conceſſa eſſent, * Occidentales Patres moleſtias pati.

* Orientales.

Porrò, ſi quis interroget, quid ſit; quòd; cum iſta additio antiqua ſit, non etiam ab Orientalibus ſymbolo in ſerta ſit? primùm quidem, debita ſubiectione, ac reuerentia Romano Pontifici, eiuſq; Eccleſiæ ſecundum Eccleſiaſticas regulas reddità, nihil ex hoc in fide, vel differre, vel contra ſentire putabantur. quod etiam verè ſic erat. Deinde, neceſſe non fuit, rectam, & congruam de filio, & ſancto ſpiritu intelligentiam habentes, cum additione ſymbolum legere. ſatis enim erat, etiam, ſine iſta, legendo, non eſſe contrariæ opinionis, neq; putare, eos, qui, cùm iſta legerent, fidei veritate excidiſſe, illiſq; vnitos eſſe. Nam, & poſt antiquum ſchiſma, cùm rurſus vtriuſq; Eccleſiæ facta eſſet vnio, Græcos Latini nihil coëgerunt, ſymbolum cum additione legere, vel aliis Eccleſiaſticis ritibus more ſuo vti; ſed tria ſolùm ab eis poſt factam vnionem, requiſita ſunt: Primùm quidem, vt Romani Epiſcopi memoriam in dyptychis, hoc eſt, in canone miſſæ facerent. Secundum; vt vniuerſalem iudicem Chriſtianorum omnium putarent, ei ſecundum antiquam Eccle-

ſiæ conſuetudinem reuerentiam reddentes. Tertium, vt Romanam Eccleſiam in Eccleſiaſticis dogmatibus matrem fidelium, atque magiſtram ſana ſemper fide eſſe, crederent. Cetera locis ſuis manere permiſſa ſunt. Sed nunc quoq; in Sicilia, & ea, quæ magna, & antiqua Græcia dudum vocabatur, cùm Græci plurimi inhabitent, Orientaliſq́ue Eccleſiæ moribus, & ritibus vtantur: quia ſolum Romanæ Eccleſiæ ſubditi ſunt, non coguntur ſymbolum cum additione legere; ſed ſola, vt dictum eſt, obedientiâ Eccleſiæ impenſâ, cùm non ſint contrariæ opinionis, nihil ab eis amplius exigitur, vna hac re, cetera etiam contineri arbitrantibus Latinis. quippe, non in verbis, ſed in ſenſibus religio noſtra conſiſtit, ſecundum Theologum Gregorium.

His, ſi quis obiiciat, oportuiſſe Græcos etiam vocari, & ſynodo de ſententia omnium communicare; primum quidem, cum nota omnino res eſſet; neceſſe non fuit, omnibus hanc conueniendi moleſtiam indicere. neque neceſſe eſt, omnes omnibus adeſſe Concilijs: ſed primum quidem patrem, Eccleſiæque paſtorem. Iſta enim ſibi à principio per Eccleſiaſticas leges ſeparata ſunt: & valde conuenit, vt, vel per ſe ipſum, vel per nuntios Concilio adſit, ac præſit. Nam, ſi ille non adiuuat, inania, & heſterna ſunt omnia. ſine hoc enim Eccleſiaſtica tractari, ſtatuique non poſſunt. conſtatq́;, ſiue cum pluribus, ſiue cum paucis, quod ad ſe pertinet, implere poteſt.

Alios verò non opus eſt vocari omnes, maximè, qui ſunt remotiores, quoſq́ue vel viæ longitudo, vel alij euentus rerũ, quales ſępenumero emergunt, impedierint.

dierint. Atq; iſta, cùm magna non vrget neceſſitas, cùm quæſtio perſpicua eſt, ne orbem vocari opus ſit: quando ipſe ſecum facillimè magnam partem evocare poſſit, & cum eis ſtatuere, atque decernere. Deinde, non conuenit, vocatus quiſpiam, an inuocatus fuerit, inſpicere; ſed, an vera ſint, quæ ſtatuta fuerint, perpendere: ne videatur quiſpiam non veritatis curam habere; ſed ſolùm, quia vocatus non fuerit, indignè ferre: quod iſti modò faciunt, dum honores, ac primatum ſectantur, vt ſub Romani Paſtoris cura, & obedientia, iuxta antiquum morem non ſint: adiectionem ſymboli, vt cauſam rationabilem prætendentes.

Hoc autem non religionis, ac fidei, ſed ſuperbiæ potius apertum documentum eſt. Nam, ſi additionem impiam exiſtimant; cur ſancti Maximi temporibus, atque ante hunc, quando ſymbolum ita omnis Occidentalis Eccleſia legebat, Oriens totus hanc impietatem non redarguit; neque ab Eccleſia Romana abſciſſus eſt? At id quidem illi non fecerunt; imò coacta ſexta, & ſeptima ſynodo, adiectionem hanc, vt piam aliquidò comprobauerunt. neque, quia vocati non ſunt, grauiter tulerunt, vt modò iſti faciunt.

Cur enim & iſti, vt illi, his, quæ tunc decreta fuerunt, contenti non ſunt? Aut enim iſtas ſynodos exſecrari neceſſe eſt, vt ab hominibus impijs conflatas; atque ita eos, qui in illis fuere, ſanctos, vnâ reiicimus; Vel, iſtas probare, & qui illas coëgerunt; vt pios, ac religioſos vnâ ſuſcipere. Hoc autem noſtros tunc Occidentalibus congruiſſe ſignificat. Quocirca,

circa, necesse non fuit, vt dictum est, istos congregari; cum vel ex fidei principijs, ac sanctorum sententijs, additionem rectissimam esse: persuasum eis fuisset: vel ab his, qui addiderunt, causam, ac necessitatem, consonantiamq́;, per omnia audissent.

VI. Ac nostri, vt datur intelligi, religiosiores circa fidem, quàm illi, modò inquirunt, quid tunc illi non quæsierunt. Constat enim illos tunc, vt veritatis fautores, legitimæq́; subiectionis seruatores cessisse, nihilq́; inquisisse amplius. Nos autem, nostra quærentes sub prætextu dogmatum Ecclesiæ scissuram machinamur, adiectionem in auxilium sumentes. Atqui nostri quidem, quám diu necessarium debitum seruantes obediebant, nihil opus esse arbitrabantur seorsum Concilia facere. Adiectionem quippe vt summè vtilem, ac necessariam sciebant. Postea verò quam seorsum esse voluerunt, additionem illam discessionis causam idoneam, vt sibi videbatur, nacti, neq; vocati obedire voluerunt. Nam, si conuenissent, contra se ferendam sententiam non ambigebant, compellendosq́;; vt quam ipsi refugiebant, Romano Pontifici obedientiam redderent. Idcircò sæpius ad Ecclesiæ vnionem vocati, adiectionem prius auferri postulabant: quibus responsum est, quod si quidem nulla fuisset adiectionis causa; non fuisset à principio apposita. Erat enim, quando vtraq; Ecclesia sine illa adiectione symbolum legebat: atque ex filio procedere spiritum sanctum, apud omnes in Ecclesia reticebatur: cùm, nulla de hoc esset quæstio.

Postea verò quàm quibusdam contra dicentibus, positis fidei terminis, filiumq́; minorem patre blasphemantibus, quia scriptum in symbolo non esset, spiritum san-

ſanctum etiam ex filo procedere; ac propterea filij ad patrem identitatē, incōmutabilitatemq́; auferentibus, dictio illa, pro declaratione ſymboli adiecta eſt: communibus Eccleſiæ magiſtris concinentibus; quam nefas eſſet auferre, ne aduerſa contradicentium opinio locum habeat, ac per huiuſmodi abolitionem vera eſſe videatur.

Si quidem igitur conſentitis veritati, pro hac nobiſcum ſtantes; aut vos etiam cum adiectione legite, quæ blaſphemis ora obſtruit; vel, ſine hac legentes, nolite opinionis eſſe contrariæ, neq; nos putare blaſphemos. Et ſic enim cum veritate ſtabitis. Non enim in verbis, ſed in ſenſibus, religio noſtra conſiſtit. Et, ſi vultis, hoc tantum vobis indulgemus, vt nobiſcum conuenientes, rem hanc in commune agitemus; communeſq́; ſuper hac patrum ſententias diſcutiamus, quibus hęc adiectio vera eſſe comprobeter. Quod ſi aliena opinione eſtis, additionemq́; iſtam penitus renuitis: conſtat quidem, vos circa fidei veritatem cum aduerſariis errare; hancq́; additionem, vobis, & illis vna bellum indicere, quippe, propter contradicentes adiecta eſt.

Verùm, ſicut his, qui negabant Niceni Concilij ſymbolum, ſiue id, quod poſtmodum Conſtantinopoli editum eſt: ambo enim vnum fuère, etſi verbis differre videantur: nihil profuit ad Apoſtolorum ſymbolum recurrere, quaſi tutius, atq; religioſius. quod enim cum adiectione fuerat editum negantes, & illud vnà negabant: Nam, & quæ poſtmodum videntur adiecta, in S.S. Apoſtolorū ſymbolo complexa continentur. Ita nihil vobis proderit Nicenum ſymbolum, etſi vos hoc tenere iactatis, iſtam additionem execrantibus, quā illi connexam

ſymbolo,complexamq; tradiderunt, & quam ipſi omninò adieciſſent; ſi, vel eis viuentibus, quæſtio iſta fuiſſet agitata; vel nunc huiuſmodi controuerſiæ adeſſent: vel, ſi quos ſciſſent, ad tantum veſaniæ peruehendos.

Atqui vos non, vt ab illis expoſitum eſt, ſed, cum adiectione legitis: Nam ſublato, quod dicitur, *ex filio*, perſpicuum eſt, quia ex ſolo patre adiectio infertur. Etſi enim hoc verbo non dicitis, cum DEO tamen loquentes, dum, ex patre dicitis, *ex ſolo*, etiam adiicitis, Deoq;, cui mentes noſtræ, & corda aperta ſunt, huiuſmodi fidem, imò perfidiam offertis. Eſt enim validius ſentire, quàm dicere. Neq; verò id ſentitis ſolùm, ſed etiam ſcribitis, cùm illos, qui etiam ex filio procedere dicunt, arguere nitimini. Itaque, ſi vituperatis additionem, ipſi tamen nihilominus adiicitis. Et, nobis quidem adeſt per omnia, concordia, nihilq; illorum, quæ fide continentur, tollimus: vobis autem contrá, penitus.

Pulcherrimè de Romanæ Eccleſiæ dignitate Calecæ.

Conſideranda autem vobis eſt Eccleſiæ noſtræ dignitas: quæ, nunquam de fide, niſi congrua, ſenſit, ac ſtatuit: &, quæ ſola, vobis omnibus ceteris circa fidem naufragantibus, non ſolùm nihil paſſa eſt huiuſmodi; verùm, & iacentes ceteras Eccleſias erexit: &, ſicubi religionis feruor ſupererat, ad hanc confugiebat, hanc appellabat. Hæc autem, manum porrigens, quæ diſperſa erant, in vnum ouile cogebat, atq; coniungebat, vt vos melius noſtis. Non ergò conuenit, vt, cùm tale ab initio exemplum habeatis, ſemperque ab illa fueritis edocti, nunc mutato ordine, vos illam docere conemini: aduerſus *quam portæ inferi nunquam*

Matth. 16.

quam præualituras: ille promisit, qui mentiri non potest.

Itaq;, vt ex pręmissis innotuit, præter omnem rationem est, putare, hanc à veritate excidisse; & occasione religionis circa fidem, dum additionem abiicitis, eius etiam intelligentiam negando, ab huiusmodi Ecclesia præcidi, sicut & alias antè: nunc quidem propter *consubstantialis* nomen; nunc autem, quod hoc nomen *DEVS* de spiritu sancto scriptum non esset, & alias aliter, propter quas nostis causas, præcidebamini.

Est autem plenum absurditatis, & amentiæ, putare, vobis quidem licere synodos cogere; ac de fide decreta conscribere; cùm nulla illinc sententia manarit, non consentiente vel per se, vel per alios Romano Pontifice; quæ non vt noxia existimata, tenebris damnata sit. Ei verò, & Ecclesiæ suæ, quæ à nemine vnquam quomodolibet communiter, vel seorsim de fide reprehensa est: &, sine quo, possibile non est, Ecclesiastica statui, & ordinari negotia: non licere, Concilia cum suis agendo, quod ad se pertinet, Ecclesiastica tractare, ac dirigere. Sed, vobis quidem præsentibus, primum confiteri, & omnium esse principem concedere: omnesque, propter dignitatem in eum respicere debere, arbitrari: vtpote totius Collegij caput, & supremum verticem: Absentibus autem, neque vltimum illi locum relinquere, ne minimum quidem, vt vos seorsum fidei, decreta, & dogmata scribitis, ipsi licere in Ecclesiasticis agendo, quæ sua sunt statuere, atque decernere, omnibus illi, quæ habebat ablatis. Hoc autem est vestri causa putare illum primatum, & auctoritatem in sententiis habere: non vos illius causa in synodis ornari, & posse aliquid putare; sequendo id,

Notent hæc hæretici, & in iura pectora demittant isti impii Lutherani & Caluinistæ, qui se per summam impudentiam Euangelicos audēt appellere.

quod præter antiquam Ecclesiæ consuetudinem est, veluti, si quis subditum potius, quam principem; & militem plus, quàm Imperatorem in decretis bellicis, posse asseueret. Sed ista superbię aperta documenta habent, & irrationabiliter distribuentium sunt.

VII. Ista tunc nostris ab Occidentalibus responsa sunt, cùm adiectionem aboleri postularent. Et nunc, eadem dicunt: & modis omnibus, ad vnionem vocant. Sed, neq; modò, neq; antea his, quæ dicuntur, assentiri delegerunt. Quomodo igitur, cùm sint contrariæ opinionis, etiam vocati, his conuenire voluissent, quos circa fidem blasphemare arbitrantur? sed tamen & hoc factum est: eaq;, quam dicunt, euocatio, communisq́; synodus, siue nostris ad obedientiam priorem remeantibus; siue, de huiusmodi additione doceri cupientibus, siue per se ipsos veritatem agnoscentibus, Lugduni congregata est, & apertè ante plures annos consummata. Vbi, aderat quidem Romanus* Pontifex per se ipsum, illius conuocationis auctor, atq; cum eo quadringenti fermè Episcopi. Aderant autem & Constantinopolitanæ Ecclesiæ legati, qui illorum implerent locum. Tunc igitur, vt patet, ex illic scriptis commentarijs, in quibus & eorum, qui conuenerant, nomina, & verba, & dignitates, & omnia omninò memoriæ mandata sunt: communiter ab omnibus est declaratum, antiquissimam Ecclesiæ traditionem esse; & ad S. Trinitatis saluberrimam; & veram fidem, summè necessariam, Gręcorumq́;, & Latinorum Doctorum æqualiter, dogmate, & doctrina roboratam, spiritum sanctum, ex patre, & filio similiter, veluti ex vno principio procedere. Damnant autem, & anathematizant

Synodus Lugdunensis celebrata Anno Chr. 1274.
* Secundũ Onuphrium. Estis Gregorius X. Interfuit huic Concilio etiam Michael Palæologus Imp. Constant.

zant, qui tunc conuenêre omnes; qui deinceps duo principia conarentur introducere, & hanc absurditatem Ecclesiæ auribus ingerere. Ea verò sententia, communibus omnium votis enunciata, digesta in eisdem scriptis est.

Nusquam verò illic quispiam additioni indignari; sed, vera omnia, & voces, & actiones, quæ Lugduni tunc gesta sunt; &, qui ex nostris affuerunt Concilio, Legatique, & Episcopi confessi, fœderati redierunt; agentes DEO gratias cum omnibus, pro communi fidei concordia, qua in prædictis tribus capitulis simul consenserunt.

Cùmque animis coniuncti essent, coacti non sunt symbolum cum additione legere; sed, sicut temporibus Beati Maximi, sic tunc se habebant res. Enim verò quoniam communis vtriusque Ecclesiæ sententia, spiritum sanctum à patre, & filio procedere, verum esse promulgatum est; aliterq; sentientes, maledictioni addicti sunt: constat profectò; quia, qui modò istud confitentur, digni sunt, qui asseuerentur, & nostras diligere Ecclesias, illarumque sententiam, quasi vnius confessionem complecti, atque continere: qui verò, illam sententiam negant, neutram venerari perspicuum est: tertiam autem, nescio quam aliam Ecclesiam habere, ab vtraq; separatam, ambabusq; bellum indicentem.

Liquidò ergò comprobatur, & quam inquirunt synodum, iam factam esse, eisque non vnà decernentibus adiectionem factam, quod quærunt, aliter se habere. Eos tamen vt concedamus neglectos fuisse;

nonne extremæ contentionis, atque dementiæ eſt, non diſcutere, an vera ſit additio: ſolumq́;, quia euocati non ſunt, indignari, & moleſtè ferre? Et quia, ea conuocatione honorati non ſunt: DEVM inhonorare; quodq; vocatis eſſe viſum eſt; id, quia neglecti ſunt, falſum exiſtimare, morbiſq́; ſuis, atq; paſſionibus diuinarum rerum iudicare veritatem? Aſpernationis enim potius, & contumeliȩ, ſeu cuiuslibet humanæ paſſionis Occidentales inſimulandi fuerant, ſi inſimulari merentur; non blaſphemiæ, & impietatis, eorumq́ue criminum, quibus nihil tetrius excogitari poteſt. Neq; tamen contemptus illorum cauſa, gladium in ſe impellere debuerant, ſe ipſos à Chriſtianorum vnitate præcidendo, ſeq́;, pernicioſè, lethaliterq́ue vulnerando; & ex his, quæ contra S.S. doctrinã culpant, & quæ ipſi contra ſentientes addunt.

VIII. Quoniam igitur & conuenire, & quæſtiones de fide ſolis Occidentalibus ſeorſum non licere definire, atque de omnibus decernere, aliter, quàm putabatur, ſe habet ratio. Eſt enim ea opinio obedientiam refugientium faſtus, & elationis cauſa, propter ciuitatis amplitudinem, imperijq́; dignitatem, occaſioneſq́ue quærentium, ac primatum ambientium. quia tamen vocati venerant, vt dictum eſt; oportuerat ſanè vnionem vſque in finem ſeruare poſitis contentionibus.

Nunc autem permanſerunt quidem in ipſa Eccleſiȩ vnione tempus non modicum, poſtea rurſus qui iuſtam ſubiectionem ſeruitutis iugũ arbitrabantur, regem nouum nacti, ipſumq́; liberè, & quà ferret impetus, ſuapte natura ad res nouas pronum perſuaſerunt, vt impe-

*Eſt is Andronicus Senior Palæologus

imperii, quod illis cooperantibus, neglecto fratre, fuerat adeptus, mercedem eis vnionis peruersionem daret. Sicq; peruersis omnibus, ad priorem redière contumaciam.

qui Imperium iniit secundum Onuphriũ Anno Chr. 1283.

Præterea, qua ratione hic vnionem vel seruaret præsentem, vel absentem requireret, & reuocaret, qui imperij sui tempore * quatuor Patriarchas abrogauit, hunc instituens, illum eiiciens; quod ei non licebat, si Romano Pontifici ius suum redderet, quod vnionis fœdera compellerent. Ex qua vna re, de reliquis etiam licet coniicere.

* Videntur esse isti quatuor, Beccus Iosephus, Gregorius siue Gerogius. Cyprius, Athanasius. Lege Nicephorũ Gregoram lib. 6. & 7. Hist.

Porrò si quis eam synodum asserat fuisse violentam; eâdem ratione synodos item reliquas euertere cogemur, quæ in eis concessa sunt, ambigua ponentes omnia, eo quod per singulas reges aliqui fuerint, qui synodicis sententiis, decretisq; interessent: postq; emissam de veritate sententiam, semper fuerint aliqui contradicentes veritati.

Deinde, nulla vnquam fuit synodus, præsente, & comprobante Romano Pontifice, vel alio, qui locum illius impleret congregata, cuius non fuerint omnes ratæ sententiæ. Contrà verò in his, quæ sine illo, ac præter eius nutum coactæ sunt, plerasque latas sententias reprobas, & meritò explosas scimus, & facilè ostendere possumus. Hinc ergò, præsente illo, ac præsidente, sententias ibi pronuntiatas, quo pacto irritas esse velint, non video.

Nisi fortè Nicenum quoq; Concilium dicimus fuisse violentum, partim, quia Constantinus magnus interfuit, contradicentes omnibus viribus coërcens; partim quia pluri-

plurimi contradicentium poſt prolatam ſententiam relicti, nihilominus contradixerunt. ſicut & in ſingulis vniuerſalibus Concilijs contigiſſe cernimus: non tñ ideo ſententias illas, vel violenter prolatas, vel irritas audemus dicere. Cur id? quia caput Eccleſiæ intererat, quo ſine, negotia Eccleſiaſtica dirigi, ſtatuique non poſſunt: & qui, ſi adſit ſynodo cum quotlibet, omnem de fide ſententiam inde manantem falſam eſſe non poſſe, & eſſe veriſſimam credimus. Aliter enim omnia Eccleſiaſtica erunt ambigua. neque noſſe certius poterimus, quæ vera ſunt. quanquam cur non potius pacis illius euerſionem violentiſſimam dicamus, quæ & vniuerſalis Concilij decreta peruertit: quod & Romanus Epiſcopus præſens comprobauit.

Et certè in vniuerſalibus ſynodis nullæ, illo præſente, latæ ſententiæ reprehenſæ, vlla vnquam vel locali ſynodo, vel cuiuslibet audacia reiectæ ſunt. Plurimi verò venerabilium Epiſcoporum, quæ fiebant, increpabant; quibus facile, pro honeſtate, & ſapientia, dignitatibuſq; thronorum concedebatur. quorum etiam nonnulli contradictionem aduerſus illos reliquerunt in commentarijs: alij, publicationes, & carceres, & exilia pro vera opinione, & fide pertulerunt: per quam, Eccleſiarum pax ſubiecta Patrum Theologia facta eſt.

Prorſus verò, & ex noſtris nunquam defuerunt ex his, qui *aliquid eſſe videbantur*, quin Romanæ Eccleſiæ fauerint, ſuorum quidem ſeparationem irrationabilem, & præter Eccleſiaſticas leges,

Pa-

leges, Patrumq; Theologiam esse arbitrantes; se autẽ ad illos conferentes ignominijs quidem affecti, siue etiam fugati ob veri confessionem, atq; confidentiam: quib⁹ & qui hæc scripsit, adiunctus est. gratiasq; Deo, q, his dignus habitus est. Fortiter autem ferentes omnia, præter huiusmodi repositam mercedem, quemadmodum & prioribus temporibus plurimis contigit, cùm sp veritate fidei liberè agerent, contradicentesq; reuincerent. Pro quo sanè admirationi & venerationi, posteris fuerunt. Cur igitur vnionis euersionẽ non maximè violentam fuisse dicamus non video. quandoquidem, qui eius euersionis auctores fuerunt; lucra inde, & honores, & gloriam sibi comparauerint. Contra verò qui vnionis studiosi sunt, iniurijs omnibus, probris, atq; contumelijs aguntur, omnibusq; afficiuntur incommodis.

Caleca persecutionẽ & exilium passus pro. pter veritatis confessionem.

Præterea, vt dictum est, licebit Concilia omnia euertere, si de fide ambigendi pandatur aditus, derogeturq; synodis fides. Atqui Photius quoq; occasionem aliam esse, quàm additionem, satis aperrè demonstrauit: qui primus illectus desiderio Patriarchalis throni, sapientior his, qui ante se fuerant, existimatus est; Atq; ideo omnia quidem, quæ iste fecit; & quomodo sanctiss. Ignatium varijs modis sede deturbauit, quæq; machinatus est, & quæ de illo narrant historici, satius omittere existimaui. Sed tamen, quoniam calcatis iuribus omnibus per nefas Patriarchalem diripuit thronum; quem adipisci non poterat, nisi permittente Romano Pontifice; necesse enim erat, ex more, ab eo auctoritatem, confirmationemq; venire. Id autem illi erat ambitione sua turpiter excipere; imperatoris fami-

Vide Cõc. 8 nuper à Matth. Radero græco latinè editũ, & plenè intelliges, qualis vulpes fuerit Photius, vt nihil dicã de Annalidecimo

 liari-

liaritate fret⁹, qui & ipse addere potestati suæ cupiebat: quia thronum illum aliâs conseq. se posse desperabat: ad symboli adiectionem confugit: &, quã ante cũ cæteris, vt plurimis ante temporibus ita se habenté venerabat, induxit seditiosiores quosq; Ecclesiastici ordinis, hanc impiam existimare, ac per epistolam, quam *circularem* appellauit, contra Roman. Ecclesiam multitudinis odia cõcitat; ne videretur transgredi subiectionis terminos, si se ipse erigeret, dignitatisq; illius sibi ipsi auctor esset. Hinc iã in throno sedens, Ecclesiastica administrabat.

Baroniano quirerum à Phothione fariè gestarum, Cornucopiæ est.

Graphicè depingunt Photii art.

Ambitio totius schismatis principium

fuit. Epistola hæc circularis extat apud Bar. anno 863

Id Romanus Pontifex ægrè tulit; iratusq;, ipsum per epistolas * inuasorem promulgauit, *nouum Iudam*, *schismaticum*, ac, *seditiosum* vocans, atq; maledictionis anathemati subdens, neq; Christianum esse contestans. Non solum, quia per nefas inuasit sedem, sed quia plurimis aliis criminibus erat obnoxius. Adhuc enim viuebat Ignatius, qui apud illum, quam vim pateretur, exposuerat: sicut antea fecerat Athanasius magnus, Paulusq; confessor, & Chrysostomus ad Romanum Pontificem scribentes, cùm Ecclesia iniustè pellerentur: omnes deniq; affecti iniurijs, & per vim sedibus detrusi ad Ecclesiam Romanam recurrebant. Ex eo, iam maxima Orientalium Episcoporum pars à Photio se subtrahebant, schismaticum illum appellantes; neq; cum illo sacrificia offerre volebant: eratq; tumultus ingens, insinuantium, quod sub illo plurima contra Canonicas sanctiones prouenissent, vt ex his apertè datur intelligi, quæ de hac re tunc literis mandata sunt.

* Oia hæc elogia Photii inuenies in Baron. & Radero.

Defuncto autem * Rom. Pontifice * successor eius in

* Nicol. I.
* Hadr. II.

in Photium æqualiter iratus, eum literis itidem exagitabat. Postea verò quam Ignatius mortuus est, Romanæ quoq; sedi præfuit alius. * Is indignatione contra Photium, ac simultate deposita, Patriarcham appellauit; quo nomine illum prędecessores sui, dignati nunquam fuerant: misitq; omnia, quæ à Romano Episcopo, his, qui nuper instituebantur, mitti erant solita, pallium scilicet, virgam, atq; sandalia. * Tunc & ipse voti compos effectus, pugna aduersus Romanum Pontificem posita, Patrem illum, ac sanctum appellabat; *quemadmodum*, inquiens, *vniuersorum Dominus inclinans cœlos visitauit nos; non contentus gloria, quam in cœlis apud Angelos habebat, nisi humanam quoq; assumptam naturam ad se adtraheret: ita & communis Pater noster sanctiss. Papa, nos qui longè eramus, affectu paterno visitauit.*

*Ioa. VIII.

*Aliud loquuntur Annales Baroniani an. 879. & seqq.

Nulla tunc de adiectione symboli mentio fiebat. Orientalium tamen Episcoporum pars maxima illi reconciliati non sunt; sed, se ab eo obseruantes, patriarcham appellare nolebant. * Orauit ergò Romanum Pontificem, vt, cui Ecclesiarum cura maximè incumberet, mittere iuxta consuetudinem Romanæ Sedis legatos ad vrbem regiam, qui & illum visitarent, & de omnibus vnà decernerent; dissentientesq; Episcopos, & sibi inuicem, & Patriarchæ vnirent. Mittuntur duo;* synodusq; tunc facta est infra septa templi famosissimi diuinæ Sapientiæ insigniti nomine, pro componenda inter se Orientalium contentione. Quam etiam synodum quidam octauam appellant. Photium tunc Patriarcham declarantes, qui Romani Pontificis locum tenebant, pace reddita, monent, de cætero, abstinere scandalis, huicq; veluti Patr.

*Simulatè hæc omnia agit Phot.

* De hac pseudosynodo vide Bar. 879.

* Malè vocatur oct. Vide Rad. prol. in veram &

omnes intendere, fęderatos caritate indissolubili. Nulla tunc mentio de adiectione facta est. Si ps enim in extremo gestorum synodi ipsius ordine, * de additione dictum putat quod scilicet non oporteat auferre, vel addere; quod etiam quidam ad seducendos simpliciores obtendunt: sciendum est, hoc à quibusdam postea gestis synodalibus appositum; hinc ostendere nitentibus, huiusmodi additionem fuisse prohibitam. hoc autem rationem non habere, perspicuum est.

Primùm quidem, quoniam in gestis huius synodi, * commentariolum quoddam est, eorum, quæ in eo Concilio erant discutienda, expositionem per ordinẽ continens, quod legati synodo proposuerunt: cõmentarium sibi à summo Pontifice datum asserentes, vt meminissent, quæ in ea synodo vel dicenda, vel facienda essent essent. * Neq; enim in eo quidquam de additione, vel de symbolo, omninò scriptum est. Et certè id in prima statim fronte ponendum fuit, siue à Romano Pontifice illis de hoc fuisset quidquam imperatum; siue etiam synodus de hoc verba mouisset. Nempe enim, si synodus illa, quam quadringentorum fermè Episcoporum implebat numerus; blasphemam hanc additionẽ putabat, cur non principaliter de illa verba fecit? Ita enim in præcedentibus synodis de fide primo in loco semper agebatur. Cur autem in Deum blasphemantibus conueniebant, ipsisq; de concordia ad inuicem tuenda obtemperabant, vel omninò sub silentio se cõtinebant? quando verò, nihil dixisse comprobantur, cui non perspicuum sit, veram eos illam additionem existimasse? Neq; enim dici potest, illos ignorasse Latinos cum additione symbolum legere, cum id oriens totus

legitimam synodũ 8. * parum refert, quid vel de addendo vel demendo in illa synodo fuerit decretum, quia legitima nõ fuit Vide Baro. 879. & 880.

*cõmentariolũ seu cõmonitoriũ hoc habes apud Bar. Anno 879. N. 47. sed fallatum à Photio.

* Aliquid actũ esse in hac pseudosynodo de illa additione *filioq;*, tradunt recẽtiores schismatici gręci, qui etiam mẽtiuntur Ioann. VIII. Pontif. cõsensisse, vt illud: *filioq;* ex symbolo expungeretur. aliquid certè de hac additione

totus iam tunc ſaltem à B. Maximi temporibus didicerit?

fuiſſe actū teſtis eſt ſex-

ta ſeſſio illius falſæ ſynodi, cuius ſummam recitat Baronius, Anno Chriſti D C CCLXXIX. Niſi dicere velimus, quod quidam haud temerè ſuſpicâtur, totā hāc ſynodum fuiſſe Photij commentum, nunquam niſi in cerebro eius celebratam. Aliter tamen ſentit, Caleca, vt vides.

Deinde, vt concedamus, Photium additionem nō admiſiſſe: rationabile certè non erat, poſteaquam à Romano Pontifice Patriarcha confirmatus fuerat, verbum de adietione mouere: ne, vix tandem voti compos effectus, per illum rurſus abrogatus, amitteret omnia. Satis autem erat Legatis* atq; ipſi inprimis Romano Pontifici, ſubiectione ſibi reddita, de cæteris illos rectè ſentire arbitrari. Itaq; nihil vltra inquirentes, reliqua ſuis locis manere permiſerunt.

* Circumuenit Photius vafricie ſua legatos Sed. Apoſtolicæ.

Et illud autem indicat adiectum à quibuſdam, quod diximus, quod poſt plurima Imperatorum anni, ſubſcriptionesq; Epiſcoporum annotatæ ſint, & gloria reddita ſit Deo, pro Eccleſiæ vnione. Quæ omnia in fine geſtorum ſynodalium ſcribuntur: * Quod autem de nō adijciendo, vel auferendo adiectum eſt ſeorſim poſitum, & ab alijs apertè diſiunctum, & ſeparatum eſt. Non igitur ſuſcipiendum eſt poſt eorum, quæ inquirebantur, enodationem, poſt compoſitas res, poſt finē deniq; Concilij, poſt illa, quæ in fine ſynodorum apponi conſueuerunt, rurſum illos putare de his agere cœpiſſe, de quibus nulla eſſet facta mentio. Aut enim, principaliter ea res agenda fuit, aut non ita prętereunter, & intempeſtiuè, & præter locum debitum agenda. Etſi enim à ſynodo dictum concedamus; nihil tamē de huiuſmodi quæſtione declarat; neq; his aduerſatur, quæ dicta ſunt. Aut enim, vt dictum eſt, fidei alterius adiectionem interdicit; rectæq; abolitionem: ſiue alias,

* Non eſt de his laborādū, quia ſynodus hæc fuit pſeudoſynodus. Caleca nō ſatis bene inſtructus pſeudoſynodum pro legitima habuit. Quod multis aliis euenit.

non se Ecclesia hac potestate priuat. Quanquam dicere possumus, hac sententia, si Concilij sit, qua declarat sit, nihil oportere auferri, id præceptum fuisse, ne auferretur. Occidentalium additio, quam accusabant.

IX. Si igitur, vt supra declaratum est, & ante Photium multis ante temporibus, symbolum ab illis cum additione legebatur: ipseq; primus, cum voti non potiretur, additionem discessionis reperit causam, vt passim sibi liceret votis perfrui: compos autem sui desiderij effectus, nullum vltra ea de re verbum mouit, * subiectionemq; debitam per omnia summo Pontifici reddidit, nonne liquet ex omnibns, non additionem, sed superbiam potius, & à nemine velle iudicari, schismatis fuisse causam? Obijt autem Photius, cùm esset Ecclesiarum vnitas, quæ post illum per decẽ, & septem Patriarchas durauit.

* vulpino more.

Ex quo sanè constat, celebratam sub Photio synodũ symboli additionem veram, & rationabilem existimasse, ipsumq; illum Romanæ Ecclesiæ communionem elegisse, priore abiecta controuersia, quæ illi, vt homini obrepserat.

*Scylax.

Deinde, vt ait prædictus historicus* *Scylex*, Michaël Patriarcha cognomento* Cerulus, alijs rursum emergentibus casibus, quales hominibus sępe superueniunt, simulq; inuidente pacis aduersario, Romanum Pontificem propter* azyma dyptychis deiecit. Habebat autem fautores patritios duos, & Ecclesiæ corruptiorem, & seditiosiorem partem: additq; aliam viri differentiã, ob quam meritò videntur elegisse seorsim viuere. Quãquam, si additionis causa Rom. Episçopũ dyptychis eiecit,

*Cerular.

*hoc factũ est tempore Leonis IX, circa annũ Christi MLIII.

iecit, cur non etiam prius? Si autem propter azyma, ab initio Rom. Ecclesia his sacrificare consueuit. Verùm etiam si quis diligentius inquirat, aliam deprehendet esse separationis causam. Iam enim dudum assuefacti iugum obedientiæ excutere, locum sibi dignitatum, & excellentiæ nominum ab initio schismatis hi, qui præerant, aperuerunt, honestate nominum sacerdotium suum ornare contendentes. Alius n. *vniuersalem Patriarchã* seipsum appellauit, quod ante schismatis tempora consuetum non erat. Alius se ipsũ * Orbis iudicem constituit. Alius *tertius decimus Apostolus* vocari concupiuit. Et certè antiquis sufficiebat Episcopos se ipsos solùmmodo vocare. quos hi etiam, qui sub ipsis erant, imitantes, non persticerunt in traditis antiquitùs ab Ecclesia nominib⁹, quandãq; sibi superbam dignitatem singuli excogitantes * subscriptionibus addunt: dum alij se *præsessores*, alij *duces, præceptores*, alij, alij *primarios* adscribunt, documentum profectò ingenitæ sibi, ac penitus insitæ vanitatis præ se ferentes. per quam non solũ Romanæ sedi honorem debitum non reddere; sed ipsi quoq; se præferre cupiebant, prorsusq́; omnibus præesse. Vt enim sibi ipsis indulgentes, reliquos iam licitè increpare viderentur; non adiectionem solam; sed alias quoq; plurimas causas inuenerunt.

Perstringitur ambitio Græcorum.
*Imo iã tẽpore Greg. magni hũc titulum sibi arrogare cœperunt.
*hũc titul. adhuc vsurpat Schism. Patr. Alex. Mesetius.
*De vanitate in titulis recentiorũ Episc. Græciæ, consule Europa latam de officiis Aulæ Constant.

ad cuius calcem integrum Catalogum inuenies; quo quisq. titulo afficiendus sit

Nã, cũ semel aduersus Occiduã Ecclesiã de primatu cõtendere statuissét, ipsaq́; cõtétio sensim in ipsorũ animab⁹ odiũ gigneret, suisq́; gratificari volentes, vt qui possent gratificantib⁹ regratificari, proni, & faciles, ad maledicta, & crimina fuerũt;* & ille sapiés, ille optimus; ille cunctis præstare videbatur; qui contra Occiduam Ecclesiam

Habes hic verã imaginem eorũ.

qui nunc Eccl[illegible]am oppugnāt.

clesiam posset aliquid conuitiorum iaculari. Cùm enim nullus esset, qui corriperet; alius quidem zelum, sed non secundum scientiam habens; alius verò præsumptione consuetudinis inductus; alius, magister ab alijs vocari cupiens, & superbiæ vitio cæcatus; alius vt vel præsentis dignitatis præmia compensaret, vel nouam sibi quæreret; alius, veram quidem opinionem habés, sed tempori indulgens, contraq; ac sentiebat, proferens, cùm aliâs sibi tutò viuere minimè liceret, ac, ne plurimis probro esset, & contumelijs, atq; iniurijs afficeretur, bonisq; suis frui non permissus extra synagogam fieret, per multam licentiam, ac facilitatem, singuli irrationabilia, vel iniqua & scribunt, & dicunt.

Eustratius Nic. Metropolita cuius extant commentarii in 2. librū posteriorū Analytic. Aristotelis.

Atq; Nicenus quidem Eustratius per filium procedere, quod dicitur, exponens; *Sicut prodit homo per ianuam*, dixit; Dominumq; citauit testem dicentem; Ego sum ianua. Ignorans quia ianua secundū hominem Dominus etiam secundum nos dictus est. *Vnus enim mediator Dei & hominum est*, vt ait Apostolus: &, *per ipsum accessum habemus:* quia per ipsius diuinitatem, & humanitatem, vno Deo agnito, errore idolorum liberati sumus, virtutisq; viam ad Deum perducentem edocti: ac per voluntatem Dei bonam, & beneplacentem, inimici cum essemus patris, reconciliati ei sumus. hoc deniq;, id, quod sequitur, intelligi vult.

Ioann. 10.

Per me, si quis introierit, saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet, Dei contemplationem, cœlorumq; regnum, ad quod aliter ingredi non possumus, nisi per Euangelium, & CHRISTI mysteria.

Metro-

Metropolita verò Methonensis arguens: *Si spiritus, inquit, sanctus esset ex filio, non super eum baptizatum à cœlo lapsus esset.* Ignorans & ipse, quod magnus ait Athanas. quia *ipse ipsum desuper, vt Deus, mittit: & ipse ipsum infra vt homo.* Ex ipso igitur, in ipsum descendit. Ex Deitate eius scilicet in ipsius humanitatem.

Nicol. Epi. Methonẽsis in Peloponeso, cuius argumenta cõt. Latinos sol uit Hugo Aetherian. in suo opere aduersus Græcos.

Alij verò, qui subtiliores esse voluerunt; aiunt, *spiritum sanctum non in columbæ specie super Iesum baptizatũ descendisse; sed ipsum illud volatile, columbæ speciem visam sensibilibus oculis in specie, sensibili, quod ad insinuandam dispensationis veritatem indicium sancti spiritus fuit; spiritum sanctum, non ipsius spiritus significatiuum asseuerant.* quia in sensibili specie apparuerit spiritus sanctus, & Chrysostomus super Ioannem attestatur.

Alius verò Patriarcha, *nihil ait esse mirabile, si apud sacras literas, Doctoresq́; sacros dicatur filius habere spiritum sanctum: quia hunc & Dei genitrix habuit, & Sanctorum singuli:* Vult iste, quemadmodum Sancti habuerunt, ita & filium Dei habere spiritum sanctum. Ita secundum participationem illum habere spiritum blasphemat.

In disputationibus verò & hoc nonnulli blasphemantes dicunt. *quia impossibile est, ex filio esse spiritum sanctum, quo filius posterior est, Erat enim, quando non erat ex B. Virgine genitus.* Aut enim, vt apertè conijcitur, æternam filij natiuitatem negant, temporalem illi solam attribuentes: aut assumptam conditionem humanitatis in Deitatem translatam arbitrantur: aut eos, qui ex filio spiritum sanctum procedere confitẽtur, putant, ex Christi humanitate procedere, asserere.

* Quidam verò, qui magnus in sapientiæ nomine habitus est, ne, si Apostolus quidem Petrus diceret, et-

* vide obsti natã impie tatem,

iam ex filio esse spiritum sanctum, se crediturum asseuerauit.

Alius, Occidentales culpans, quia ex filio spiritum sanctum procedere fatentur, * *Augustinis quibusdam infelicibus, profanisq́; Hieronymis, ac tenebrosis Ambrosijs niti ait.* Ignorat miser, dum ista loquitur, nostros quoq; Orientalis Ecclesiæ magistros eisdem se criminibus subdere.

*Hoc graphicum est & genuinũ schismatici hæreticiq: supercilium.

Qui verò iuniores sunt, etiam ex mortuis id asserere conantur. Ac præter mendacium, quo asserunt, *Lugdunense Concilium Tyrannicum fuisse, ipsius quoque, qui illud conflauit, * regis cadauer, integrum, vt aiunt, perdurans, illius animæ iniquitatem annunciare, quia huiusmodi Concilium coëgit, autumant.* Sensibus quippe de fide iudicãt. Quod in cæteris sanctitatis signum arbitrantur, hoc in quibus ipsi volunt, indicium damnationis accipiunt, quasi Deo pro illorum voluntate decernente. Quanquam si defunctorum cadauera minimè dissolui, indicium sanctitatis arbitrantur; quid de Petri, Pauliq́; corporibus dicturi sunt, Sanctorumq́; plurimorum, quæ dissoluta in frusta, & in puluerem sunt? Si autem dissoluta plurima corpora Sanctorum vident, vnde ea quæ id passa non sunt, sancta probare poterunt? Quid autem de infidelibus dicturi sunt, & quos ipsi publicis maledictis subdunt: quorum incorrupta cadauera perdurant? Porrò si hæc damnationis arbitrantur signa, quomodo Sanctorum corpora honorant?

X.

*Michael. Palæologi

Sed ista quidem hominum eorum sunt, qui, vt intelligi datur, sensu viuunt, & fidem tactu, coloribusq́; dignoscunt. Si autem *ex fructibus eorum dignoscendos*, ait Dominus: fructus autem primus cuiq;, vera, quam

de

de Deo habet, opinio est; & opera, quæ fidei superædificantur: desinant tandem tentare Dominum Deum; atque ex his, quæ sunt materialia, & aliàs aliter secundum tempora, corporum, & locorum, & rerum dispositiones contingunt, earum rerũ, quæ sunt à materia remotæ, documenta capere.

Deinde, non omnis, q. sana fide est, iam etiam Sanctus, & beatus est. *Non enim omnis*, inquit, *qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.* Et, *multi dicent mihi in die illa, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Et respondebo eis, non noui vos; discedite à me operarij iniquitatis.* Quid ergò mirum, si quis rectam fidem habens, & alijs quoq; ipsius dux effectus; circa verò reliqua corruptus, ac perditus, damnatus est? & æterno supplicio affectus? Num ideo tamen illius fides reprobanda est, & falsa existimanda? alióqui fidem SOLAM ad salutem sufficere dicemus. Verùm fidem sine operibus esse mortuam audiuimus. At verò, neq; Rex ille, sub quo synodus illa congregata est, ipsius omninò auctor fuit. Nam, sub eo, qui ante illum regnauerat, collecta est, quam iste compos rerum factus, peregit. Indicio etiam nobis sunt Nicephori Blemmydæ monachi, & presbyteri, cuius in omni virtute, & sapientia nomen insigne apud omnes est: duo ad * Theodorum Lascarim Regem libri de spiritu sancto conscripti, quibus indicatur, ex filio, & per filium substantiam habere, à sanctis Patribus traditum. *Imperare cœpit, an. Chr. 1255.

Addunt præterea, qui ita sentiunt, * *nullum apud Latinos, post schisma signum factum fuisse*: Quod enim * Hoc quod demi

non videtur, neq; esse putant. Volunt enim ex Thracia, quæ in Italia, & Germania, Hispania, & in Gallijs, ac Britañicis insulis sunt inspicere: vbi post schisma plurimi virtutibus, atq; prodigijs insignes Occidentem illustrarunt totum, non ambiguis quibusdam, & obscuris, sed qualia ab Apostolis, eorumq; successoribus facta legimus. Quanquam ista quidem modo inquirenda non erant; neq; sanctitatis indicio sumenda: *Signa quidem nõ fidelibus, sed infidelibus*; Et, *nolite gaudere, quia dæmonia vobis subdita sunt; sed gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis*: &, quæ in hanc rem à Saluatore dictæ sunt sententiæ.

raculis, grę ci obiectabant falsissimum esse conuincũt vel soli illi duo miraculorum in gentium pattatores Franciscus & Dominicus. Imo in grecos, hęc obectio o primè quadrat. Lege Bellar. lib. 2. de Christo c. 30. & l. 4 de Ecclesia c. 4.

DE EVCHARISTIA.

XII.

QVIDAM etiam Dominici corporis, & sanguinis mysterium ex his, quæ dicunt, tollunt: *non etiam apud Occidentales benedictam aquam incorruptã durare dicentes; idq; illorũ hæreseos indicium asserunt*. Ignorant enim; quia, mysterium quidẽ illud, omnibus in Christi Ecclesia mysterijs mirabilius, ac sanctius, in quo cum accidentia * in subiecta panis substantia maneant, eo quod quasi sub sensibilibus velamentis traduntur nobis veneranda mysteria, subiectũ panis in corpus Domini mutatur. Hoc autem, nisi quis adhibeat congruam diligentiam, necesse est, quæ subsunt in illo acidentia, quod suum est, faciant. Num ergò istud non arbitrabimur Domini esse corpus, quod ipse suæ Ecclesiæ tradidit? si autem istud confitemur, vt accipimus; &, si accidentia, quod suum est, in ipsis ostendere possunt, cur non & in cæteris, si istud contin-

*hoc est accidẽtia substantiæ panis, vel accidentia, quę antea erãt in panis substantia.

Accidentia Eucharistica idem agunt & patiuntur extra subiectũ, quod in subiecto.

gat propter materiæ ſubiecta, in quibus myſteria traduntur, non idem confitebimur?

Nam, ſi quod dicunt, *aquam durare minimè incorruptam, rem facit ambiguam*; videant, quid inde ſequatur. Vnde enim poterunt Domini corpus firmiter credere, propter eorum accidentia, quæ illic ſubſiſtunt? Non itaq; efficiunt, quod volunt, ſed ſacramentum Euchariſtiæ ambiguum faciunt. Ignorant autem, quia, quæ in Occidentis Eccleſijs aqua benedicitur, nihil magnum pollicetur: ſimpliciter autem eſt aqua benedicta, ſingulis hebdomadis à ſacerdote pro tranſeuntium deuotione, ac fide, vt inde ſe aſpergant, profuſa. Ea verò, quã in die magni Sabbati benedicunt, & conſecrant, aqua pretioſior, ſacro, & tuto in loco poſita, quam nemo paſſim attingit, magnam Eccleſijs commoditaté præſtat: neq; ſolùm per anni circulum incorrupta durat, ſed plus etiam durare poſſet, quod experimento didicimus. Ignorant autem, & quod omne, & quod libet ex aqua ſeorſim acceptum, & ſine omni macula commutans etiam quomodolibet, prius in ſe ipſo, deinde, quaſi purgatum, & colatum, in quantum quiſq; voluerit, ſeruatum, incorruptum durat, ſemperq; limpidius fit: quod & ipſum experientia docuit. Argumento autem nobis eſt, & quod in vino, quamuis craſſioris materiæ ſit, itidem contingit.

De benedictione aquæ.

DE TONSVRA CRINIVM.

QVIDAM verò etiam crinium tonſuram, non ad conſuetudinem referunt; ornatumq;, & turpitudinem non ex conſuetudine iudicãt. Quod enim alijs honeſtum, quia conſuetum: hoc alijs quoniã inſo- XIII.

insolitum est, turpe iudicatur. Verùm & hanc inter hæreses adscribunt, aiuntq; illos, qui hoc faciunt, *formam Dei violare:* cùm certè non omnes ista consuetudine vtantur, *Deiq; imaginem, & similitudinem mutare:* quasi vel hominis dignitas, esse scilicet rationalem, & ad imaginem, ac similitudinem Dei, ꝓpter capillos illi adsit; vel Deus humanæ aliquid formæ, vel crassitudinis habeat, ad cuius imaginem homo cùm sit, etiã capillis illi esse similis debeat. Nempe & apud nos oratio ad * tonsuram barbæ inuenitur à sacerdotibus dicenda; ne scilicet ad sanctorum mysteriorum communioné accedentibus Saluatoris sanguini capilli intinguantur, siue inficiantur, atq; ijdem rursus in sumendo cibo necessariòquodlibet, imbibant liquamen, siue aliâs quomodolibet defluant, atq; ita non paruus error sit. Simulq;, quemadmodũ vngues resecamus, ne nobis impedimento esse possint; nihil prohibet eadem ratione, si quid impediat, resecare, ornatius, atq; humanius nos componendo, mediocritate scilicet in omnibus seruata.

*Lege Bar. Tom. 1. an. xpi 57. N. 93. & anno 58. N. 136. & seq. lege epist. Petri Patriarch. Antioch. ad Michaelem Cerul. Patriar. Cõstantinop. tom. 11. Baron an. 1054. n. 41.

DE SACRIS IMAGINIBVS, & reliquijs, & memoria defunctorum.

XIV.

INDE etiam Occidentalibus calumniam struunt, * imagines illos non venerari asserẽtes; qui certè sacris imaginibus plenas Ecclesias habent. Sanctorumq; reliquias abiectius tractare; quas ita venerantur, vt nullus alius, preciosisq; lapidibus ornant, auroq;, & argento tegunt.

* Fuit hæc antiqua Græcorũ aduers. Latinos calumnia, vt patet ex Nic. Choniate; sed tamen iniquissima. Qua etiam Latinos onerauit Michael Cerularius epist. ad Petrum Antioch. Bar. Tom. XI. anno 1054. N. 34. sed à Græcorũ criminatione liberat Latinos, Græcus Episcopus Ioannes Citrius, qui in Responsis suis Tom. 1. Iuris Græco Romani, ait, *Venerationem pretiosæ Crucis, Sanctorumq;* Latinis cum Græ-

Græcis esse communes. Item Demetrius Chomatianus. in Responsis ad Constantinum Cabasilam Archiepiscopum Dyrrachii: *Sanctarum imaginum sunt & Latini cultores, & in suis templis eas erigunt.* Vocat idem Demetrius ex Theophylacto Bulgariæ Archiepiscopo *satanicam sycophantiam.* Si quis dicat, Latinos non colere imagines.

Nullam item defunctorum facere memoriam dicunt: pro quibus apud eos tot orationes, & eleemosynæ fiunt, vt dictu difficile sit, adeo vt infinitis penè monachorum, ac pauperum agminibus sufficiant. Neq; verò solum corpori necessaria ministrant, verum & monasteria ædificant, quorum structura regiam opulentiam vincit.

Alij verò quorundam etiam defectus Occidentali Ecclesiæ applicant; quiq; ab aliquo illorum iniurias accepit, eum, qui se læsit, circa fidē vlctus est. Et hîc enim omnis, qui contristat, malæ ꝓtinus opinionis efficitur. Si qui verò Christianorū præuaricantur leges: non eos solū, verū illorum quoq; Ecclesiam hæreticā, & infidelē putant. Nautis n. & vilibus quibusdā, ac vulgaribus hominibus congredientes, de omnibus, vt sibi similibus, sententiam ferunt. Cumq; eos præsumptum odium inimicis animis esse fecerit, quod volunt, id putant esse. Prorsus verò quod non vident, vel videntes propter linguæ varietatem non intelligunt, neq; esse omninò arbitrantur. Sic malis quidem intendunt: quæ autē sunt bona, & honesta, scientes, prudentesq; prætereunt quasi vel ipsi humanā excesserint infirmitatem, aut non plurimi apud eos sint etiam ex honestiorū numero, qui legitima præuaricenī. Hoc n. solū tetigisse satis sit. Imò cū in vita hac bonis mali permisti sint, ac debitū sit errātes ad fidē, Ecclesiāq; reducere: Occidētales ꝑ oīa volunt esse perfectos: & si q, in eis reprehensibile fuerit, mox hæretici erunt: &, si quis peccauerit, Eccle-

Mos hæretic. nostri temporis.

Nota hæretic. huius temporis genium.

ſia tota in culpa erit. Hac deniq; ratione, ſi quis præter Euangelium quippiam admiſerit, Euangelium itidem inſimulabitur. Illa enim, quæ rectè agenda ſunt, præcipit: hic autem, illa inhibente, voluptatem iuſtitiæ prætulit. Nempe enim mali Eccleſiæ nunquam defuerunt: neq; tamen illa, minor, aut deterior fuit. neq; malorum peruerſitas, bonis obeſſe potuit; neq; fidem quorundam malitia obtundit. Illa enim ſine crimine eſt; mali autem debitas exſoluent pœnas. Ità, neq;, qui duce fide Eccleſiæ graditur, proximi delictis erit obnoxius: ſed, vnuſquiſq; rationem pro ſe reddet, iuxta operum merita.

Mali non præiudicãt bonis.

Eſt igitur quorundam nequitia communis quidem Eccleſiæ cœtui ſcandalum: non tamen inde eius violatur fides; vel qui ſibi vniti ſunt, inde læduntur. Porrò ſi quis malorum cauſa, Eccleſiam, vt inhonoram reſpuit: omnem vnà Eccleſiam abijcit, eoquod in ea malis ſemper locus fuerit. Sic autem etiam Eccleſiam ſuam abijciet, tandemq;, neq; Chriſtianum ſe ipſum appellabit, nullam ſine crimine Eccleſiam habens; ſi quidem quorundam perditos mores fidei applicat, quos multitudini admiſtos eſſe neceſſe eſt. Sed iſta crudelium iudicum ſunt, & à proximi dilectione prorſus alienorũ: & neq; ſuam, neq; communem infirmitatem ſentientium, neq; vtilia ex omnibus colligere volentium: Ex malis verò, quę magis fortaſsè delectantur audire, ſcandalum capientium. quæ omnia infirmæ, & vitiatæ conſcientiæ indicia ſunt.

DE

DE IEIVNIO.

PLVRIMI item ſunt, qui Occidentales, quod non, vt ipſi ieiunant, inſimulant. hoc autem Phariſæorum criminibus ſimilimum eſt. Et certè Armenios in ieiunijs, & huiuſmodi obſeruationibus, noſtros, ſine vlla comparatione ſuperare comperiet. Ita enim illi cibis, quando ieiunant, (ieiunant autem plus ceteris) abſtinent; vt, ſi quis ex noſtris cum illis, ieiunio contenderit, ridiculus futurus ſit. non tamen illos idcirco ſe meliores dicturi ſunt. Omninò autem de cibis, & potibus, & indumentis, quæq; ipſi faciunt; Latinos, quia conſuetudinibus ſuis, quas ab initio acceperunt, vtentes, non faciunt, hæreticos notant. Volunt enim, ſi fas ſit, omnes totius orbis gentes, ſub vnam inducere conſuetudinem: & quibus ipſi vtuntur, omnes ſimiliter vti. neſcientes, ſe ipſos etiam à plurimis in huiuſmodi poſſe reprehendi: neq; poſſibile eſſe, eandem apud omnes morum normam obtinere. Græcorum arrogans conatus.

Nihil tamen aut noſtros, aut illos, vel linguarum differentia, vel morum, vel huiuſmodi quidquam, quod non ſit commune omnibus, prohibet, ſub vnam adduci fidem. Nam, & Apoſtoli, cùm totum luſtrarint orbem, omnes in rebus communibus conſuetudines ſuas minimè immutare compulerunt. Sed neq; ſi voluiſſent, eas gentes immutare potuiſſent: Verùm, præcipua quædam, prædicationis Euangelicæ capitula decem fermè, vel duodecim tenere, atq; confiteri adhortantes, nullum de ceteris verbum fecère, niſi traditis capitulis apertè repugnarent.

Præclarum est quidem, ab omnibus semper abstinere ieiunando; atque sarcinam carnis abiiciendo; quis enim id non laudet, quod à S. S. Patribus, vt actiuæ virtutis species non minima, summa diligentia, & cura apprehensum est? Et fortasse dixerit quispiam Occidentales plus, quam nostros ieiunare, si communiter omnibus omnes comparentur. Vtcumque tamen se res habeat, ieiunium, si cum proximi dilectione, & sine disceptatione, & condemnatione non ieiunantium fiat; mercedem habet. Aliter enim Pharisaicæ elationi comparatum, nocet: &, si quem fructum alium habeat, amittit. *Si enim distribuero* inquit, *omnem substantiam meam in cibos pauperum; & si tradidero corpus meam ita vt ardeat; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Addit etiam Apostolus; *Esca nos non commendat DEO.* Et, *qui non comedit, manducantem non spernat.*

1.Cor.13.

Si quis autem manducans non manducantem scandalizat: hoc, illi quidem nihil nocet, maximè, si qua vrgeat necessitas, vel locorum, corporumue dispositio. Infirmis enim legem non esse, Apostolus ait: Et, *qui infirmus est, olus manducet.* Et, mundis munda sunt etiam immunda. Immundis verò omnia *immunda sunt. Inquinata enim est illorum mens, & conscientia.* Eius verò conscientiam infirmam claudicare arguit: quod puerilis est sensus, & eius, qui nec dum Euangelicam perfectionem apprehenderit; in qua mutua dilectione, & spiritali litera subiectis legales obseruatio nes prohibentur. Et, *non quæ intrant per os, coinquinant hominem, sed quæ egrediuntur ex corde*; odium scilicet, inimicitiæ, & quæ talia: ne sepulcra dealbata videamur plena putredine,

Rom.14. Tit.1. Ibid. Matth.15.

dine, & paropſidem extrinſecus mundantes, interiorem negligamus immunditiam, cæcitatiſque crimen ſubeamus: ſi oculi noſtri trabem non videntes, in fratris oculo feſtucam ſtudioſè inquiramus. quomodo ergò non maximè lęditur, qui amiſſis caritatis bonis huiuſmodi feſtucas inſectatur?

Præterea, in Chriſti doctrina partim ſunt præcepta, vel mandata, partim admonitiones, ſiue conſilia. Præcepta igitur vnuſquiſque fidelium ſeruare, ex neceſſitate requiritur. Aliter quippe mortalibus peccatis ſeſe confodiet. Conſilia verò, ſi quis ſequi eligat, perfectionem apprehendit. *Si vis enim*, inquit *perfectus eſſe, vade, & vende, omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me.* hoc tamen, ſi quis agere noluerit, ſpe fidei minimè excluditur; ſi ſeruet, quæ ſunt ſaluti neceſſaria. Huiuſmodi verò ieiunium non eſt, niſi ſtatutis quibuſdam diebus, vel ſextis feriis omnibus, & quadrageſimę ieiunio, quod à S. S. Patribus inſtitutum, qui per contemptum violauerit, peccat quidem, non tamen ideo fidei naufragium pertulit. Verùm in id peccatum incidit, quod per pœnitentiam, & confeſſionem, Chriſti cooperante virtute, remiſſione potietur.

Matth. 19.

DE IEIVNIO SABBATI.

SED & iudaizare Occidentis Eccleſiam cauſantur, quorum plurimi per omne Sabbatum carnibus abſtinent, ſiue pro ſepultura, & morte Dñi; ſiue, pro triſtitia, & tribulatione, quam S. mater eius tota die illa habuit, qua Dñs in ſepulcro mortuus ſecundum hominẽ

XVI. De ieiunio Sabbati lege Bellarm. lib. 2. de bonis operib c. 18: Vide etiam Humbertũ contra

Michaelem Constantinop. patriarcham & Nicetam Pectoratū Exstat liber Humberti Tō.6. Antiquæ lect. c.v. Henrici Canisii & ad calcē Tom. XI. Baronij.

quieuit. Istud facientes, sicut omni Dominico die resurrectionis eius, & omni sexta feria Crucis, ac mortis illius memoriam agimus. Nempe, ex cuiusq; rei intentione quisq; vel vituperatur, vel laudatur. Porrò intentio prædicta fidei, religionisq́; cùm sit, culpari meritò non potest. Neq; enim iudaizandi causa hoc facit: imò, ne ipsa quidem res vllam habet Iudaicæ obseruationis similitudinem. Iudæi quippe, in quantum possunt, præparati, otiumq́; ab omni opere agentes, tota illa die sabbati & comedunt, & bibunt: Hi autem abstinentes carnibus, castigatius in ea degunt, contraria que illis facere, deprehenduntur. Non itaq; qui ieiunat, sed qui illorum otium, edacitatemq́; imitatur, & *sabbatizare*, & *Iudaizare* dicendus est, Nam *sabbatizare* pro deliciis, & otio, & requie accipitur. si quidem vera canit ille, qui dixit; *in primo ieiuniorum sabbato, sabbatizemus socij, hesternis de laboribus requiescentes.*

Proinde, si quis etiam præceptū de nō ieiunando in sabbato manasse putat, id in Oriētis partibus, vbi Iudæorum erant gens, & patria: meritò promulgatum crediderimus: quos Apostoli, cùm ad Euangelicam doctrinam vocare cuperent; quia Iudaica natio sabbato maximè gloriabatur, ne scandalum in fide paterentur, Apostoli, vt animorum * prouisores, omnibus omnia effecti, vt omnes, seu plures lucrarentur, permiserunt ita esse, vt antea, & ieiunare vetuerunt: quod religionis ratione nihil eos lædebat, qui illud obseruarent. Neq; enim Apostoli, hos quidem à lege; illos autem ab idolorum cultu reuocassent, si suis illos consuetudinibus omnibus, quæ Euangelicæ prædicationi non obsisterent, reuocare voluissent. Nam, si circumcisionem quan-

* Curatores.

quandoq; ad tempus permiſerunt, virtuti prædicationis* obiectam: *ſi enim*, inquit, *circumcidamini*, *Chriſtus vobis nihil prodeſt*: iſtudq; ideo fecerunt, vt plures ex Iudæis acquirerent, quos maximè aliis arbitrabantur excellere: Quid de ſabbato dicendum eſt, in quo & ieiunare, & non ieiunare doctrinæ ſpiritus non aduerſatur? *Oppoſitã; Gal.5.

Non tamen hoc per totum orbem prædicandum fuit remota Iudæorum cauſa. Non enim de comedendo, vel non, Apoſtolis ita ratio erat, ſicut omnia facere pro incremento Euangelij in ipſis prædicationis initijs; quorum plura tunc permiſſa, poſtea permiſſa non ſunt; amota cauſa, propter quam permiſſa prius fuerant. ſicut & medicus, qui aliâs alia præcipit, cauſis apparentibus, conuenientia: quo more, Eccleſiam quoque putare poſſumus neceſſariò pro temporum qualitate vſam, pro animarum ſingulari cura. Aliâs quippe nequaquam virtus Chriſti per Apoſtolos Eccleſiæ conſeruaretur; neq; poſſet, iuxta emergentes caſus, noua diſponere.

Non itaq; ſi quis paſſionem Domini honorare cupiens, illiuſq; mortem, quantum fieri poteſt, in ſe ipſo complecti, ac propterea carnibus abſtinens, omniq; cibo, fuiſſet ab Apoſtolis culpatus, imò ad deſtinatum Euangelicę prædicationis brauium gradiens, mercede, & laudibus dignus habitus eſſet. Ipſi etiam ſunt, qui dicunt; *litera occidit ſpiritus autem viuificat*.

Prorſus verò, ſi quid Occidentis Eccleſiis circa hæc fieri aliter videtur, hoc ab initio, à ſucceſſoribus Apoſtolorum acceperunt; Liniq;, & Anacleti, & Xyſti de hoc decreta proferunt; quæ rationabile ſimul, & iuſtum

esse definiunt, sabbati die, ista, vel ista causa expiarj, non id tamen ex necessitate pręcipientia.

S. August. Epist. 118. ad Ianuarium.

Augustinus quoq; antiquus, & venerabilis pater in quadã Epistola, de sabbato ait; *quod quãdo quidã in Occidẽte moratur, iuxa Occidentalium consuetudinem, & ipse ieiunat. In Oriente verò si versaretur, illos ipsa die nõ ieiunantes ex antiqua consuetudine, & ipse sequeretur.* Ex quo, perspicuũ est, antiquam Ecclesiarum fuisse consuetudinem, vt alij sic, alij verò sic facerent: istudq; non ex necessitate, sed ex antiqua consuetudine; &, vt singulos voluntas tulerit, mosq; obtinuerit. Sed & Gregorius Romanus Pontifex, cuius apud omnes pręclarum nomen est, officia, atque ieiunia, vt modò seruantur, Occidentis Ecclesijs tradidit. Hunc enim omnes in omni traditione sequuntur.

DE VETVSTATE.

XVII. Mos hæreticorum nostri temporis, qui Confessionem Augustanam vocant, die vhralte Confession cum necdũ sit annorũ octoginta

QVI verò ex nostris fortiores sunt schismatici, vetustatem quoq; Occidentalibus obiiciunt: per quam concludere pro se arbitrantur, quasi non eadem sit & illis antiquitas: liceatque illam pro se ipsis inferre. Neque sentiunt, dum ista dicunt, idolorum se cultum, quàm Christi religionem firmiorem, ratione vetustatis, ostendere. Nam, si antiquiora quęque, etiam veriora sunt, quid sequatur, manifestum est. Sed & Ecclesiarum vnione, siue etiam symboli additione pręsuppositis, vt dictum est, cur non ista magis honorata seruantur? quanquam, quis nesciat, cùm tantum illis odium contra Occidentalem Ecclesiam creuerit, vt nullus de vnione, vel per somnium cogitet, amentiaq; latè diffusa sit, adeò, vt rationẽ amisisse videantur; pessimaq; dispositio omninò inua-

inualuerit, omnia illos voluntate agere, nihil rationis examine? Si enim cum iudicio procederent, alia fuisset ratio: nunc autem nullus est *intelligens, seu requirens DEVM.* Psal. 13.

Nam, quando erant, qui vnionis curam haberent; constat profectò, quia, aberat contentio, atque in id ipsum distantia, ac disiuncta remeabant. Enimverò, putare, plurimos, qui prolixo tempore ex nostris fuerunt, schisma satis roborare, ignorantium est; quòd Occidentales plurimos & ipsi proferre possent, non ridenda, & indigna ingerentes, verùm, validissimas, probatissimasq; rationes producentes, & quorum sapientia mundum peragrauit: quanquam & id, quod nullus vnquam apud eos inuentus est, qui nostrorum antecederet opinioni, suisque reluctaretur in ea controuersia, pro qua Orientis, & Occidentis Ecclesiæ inter se digladiantur, validum sanè veritatis illorum atgumentum est.

Quod si quis arbitratur, illorum quemq;, vel suis, vt proprijs, & charioribus fauisse; vel pœna, ac supplicio perterritum, nihil contra loquutum fuisse: primùm quidem, & nostros suæ maximè opinionis tenaces dixerit quispiam conuertens; neq; tamen vnquam defuisse, qui Latinorum Ecclesiæ accederent. Deinde, possibile non est, tanto temporis tractu, fuisse aliquos, qui veritatem pro charitate in DEVM, ac fide, futurisq; præmijs omnibus præferrent: atq; ideo, constanter agerent, sicutì initio alijs aliâs causis pleriq; contra Tyrannos maximam ostendere fiduciam; quorum & nomina, & scripta extant, quemadmodum & alias hære-

hæreſes apud Latinos reprehenſas, profligataſq́; nouimus. Namq́; & apud nos plurima ab illis conſcripta ſeruantur. Stultitiæ ergò pleniſſimum eſt, *ſic accepimus*, dicere, nihilq́; vlterius inquirere; Quaſi poſt morbum ſani fieri erubeſcamus, neque ſaltem antiquos imitemur; qui, ſæpenumero falſis opinionibus præuenti; poſtea pœnituerunt, cúm eis illuxiſſet veritas, minimè erubeſcentes, ſed referentes Deo gratias. Nam, iuxta Theologum Gregorium: *non mali tranſmutatio, ſed mali ſeruatio facit turpitudinem.*

Eſt autem id etiam dementius, quaſi communem dignitatem præponendo, ſingulos velle maiores ſuos circa fidem imitari. Ignorantium enim eſt: quia Chriſtiani omnes, nunquam hoc ipſum eſſent, magnum, & honeſtiſſimum nomen, & res, ſi dignitatis ſapientiam ſciſſent. Huic enim obſequentes, liquet, quia nunquam maiorũ fidẽ idololatriam, vel alias, quomodolibet obortas hæreſes, pro veritate commutaſſent, quas patres illorum ſecuti eſſent. Verùm his, illi vale facientes, Chriſto adiuncti ſunt. Nempe enim & Beatum culpabant Paulum, quod non vmbræ legis aſſidens, Euangelij perſecutor eſſe perſtiterit. Et illud ſimul aſſerunt, non oportere Occidentales, omiſſo, quod dicunt, de ſancto ſpiritu, his aſſentiri debere, quæ dicuntur ab ipſis. Vnde enim iſtis perſuadere poterunt eadem præ ſe ferentibus; Quomodo & infidelibus de Chriſti fide loquentur, qui infidelitatem à maioribus ſuis acceperunt? ſi igitur talia poſſunt ad inuicem vtrinque conuerſi, quid roboris habebit ipſorum ratio? Nonne ergò magis proprium, & vtile eſt, omiſſis anticipationibus omnibus, veritatem ipſam, per ſe ipſam omni ſtudio &

cura

cura indagare? Id ſanè virorum eſt, veritatem ſtudioſè ſectantium, nō vt aliquid dixiſſe videantur, fruſtra, & irrationabiliter loquentium.

Cùm igitur ex noſtris non pauci Romanæ ſemper Eccleſiæ adiecti ſint, ſi quidem aliquis ex ipſis veritate dogmatis, ab eo qui cæcos illuminat, irriadiatus, S. S. doctrina duce, ac pręcedente, calumniatores per philoſophiam, & rethoricam obtinere, & cohibere non poſſit, hunc fatuum, ac ſimplicem dicunt: &, vt ſeductum, ac deceptum obiurgant. Velutì, ſi cùm à fidelibus omnibus exigatur, vt idonei ſint ad rationem fidei reddendam, paratique ad ſatisfaciendum omnibus quærentibus; tunc etiam Plato, & Ariſtoteles, & Cicero in lingua eis eſſe debet. Sed enim quorundam iſti ſapientiam, quia ipſis incumbunt ſolis ſummam eſſe dicunt: ad quos imperitos ire admonent, mittuntque, tumida iſta, & inflata diſcituros.

Ceterùm, ſi quis eorum, de quibus culpatur, rationem reddit, ſanctorumque doctrinæ admonet, & quæ obiiciuntur, nihil habere virium oſtendit, ſiue abſurditatum lubricum inſinuat; vt curioſum; & verboſum, conflictuſque amantem, nihilque vtilem exiſtimant: fideique ſimplicitatem laudant, & piſcatores ingerunt, quaſi ipſi ad piſcatorum gradum peruenerint, illorumque ſapientiam, & ſigna illos ſequentia ſint conſecuti: Non enim ſciunt, piſcatores quidem illos, priuſquam arceſſerentur à Domino fuiſſe. Poſtea verò quam, illius diſcipuli effecti ſunt, illos ipſos piſcatores ſapientiſſimos ab ipſo fuiſſe declaratos.

ratos. *Benedictus enim Deus* inquit, *qui piſcatores ſapientiſsimos oſtendit*.

Et hæc dicunt, non ſi quis in diuinis rebus ſyllogiſmis vtatur, Platoniſque, & Ariſtotelis admiſceat philoſophiam. præclarè enim ageretur, ſi propter fidei reuerentiam iſta, de ſcripturarum auctoritate docerentur. Nunc autem & ad ipſos fidei terminos, ſcripturæque, ac ſanctorum magiſterium impudentes fiunt, cùm ſcilicet ab illis vrgeantur: neque principio intelligant, quid velint. Huiuſmodi autem cauillationibus pro ſuffugio, & diuerticulo vtantur ſepiæ in morem; quæ, vt piſcatores effugiat, & lateat, atramentum ante ſe vomit. Ipſi tamen, cùm aliquid dicere videri volunt, in angulo ſuos alloquentes, obliuiſcuntur quidem regulas, quas alijs ipſi poſuerunt, ceu ſapientiæ, iactantes fanda, & infanda, & quæ ſupra diximus, & ſcribunt, & dicunt.

Atqui, ſi quidem omnem rationem reiiciendam arbitrantur; quodque præter rationem eſt, ſuſcipiunt, quid tandem ſuos iſtos etiam ſeptem Sapientibus præferunt, quibus conferentes ceteros, ludum eſſe puerorum dicunt, quibusque omnes cedere volunt? ſi enim ex illorum ſapientia nituntur, plures, atque ſapientiores, qui eis aduerſantur, fuiſſe comperient. Profectò enim Occidentalium ſapientia excellet. ſi autem quod ſapiens & cum ratione eſt, & ipſi ſuſcipiunt, atque ideo de ſcripturis perſuadere conantur: nequaquam eos, qui ſecum diſſerunt, abijcere debebunt, quos id, quod ſecundum rationem ex his, quæ conceſſa ſunt, pluribus ex partibus ſequitur.

Non

Non enim his licere ſibi vti dicent, aliis verò non itidem licere: quod irrationabiliter diſtribuentium eſt.

Conteſtantur autem & Arium, & eius ſimiles, quotiens eos ratio defecerit, fuiſſe quidem eos ſapientia inſignes, vltra ſanctos omnes, aſſerentes; ſed veluti hæreticos ab Eccleſia eiectos inferentes. nihilque mirum eſt, ſi quis ſapiens cùm ſit, aliud aliquid, præter id, quod ipſi volunt, de fide dicit. Et ipſum enim nihilominus propter ſapientiam fuiſſe damnatum. Hæc autem dicentes, Doctores ambiguos faciunt. Nam, ſi infidelis eſt ſapientia, cauendum nobis eſt, ne ſapientiæ cauſa illis obtemperantes fallamur, & cæci cæcos ſequentes præcipitemur, atque irrationabilitatem rationis normam aſſumentes, per hanc velutì in tenebris cæci oberremus. ſimul autem & contra ſanctos mentiuntur.

Neque enim Arius, & Eunomius, & alij huiuſmodi Baſilio, & Gregorio, & ceteris ſapientiores fuerunt: qui, ſi quidem irrationabiliter perſuadere velint, quis attendere dignetur?

Si autem eos, mente, & ratione præditos, atque cordatos dicunt, & ſe ipſos deſtruunt. Vnde enim ſuis, quos in ſapientia mirantur, fidem habendam propter hanc oſtendere poterunt, ſi cōmuniter arguatur ſapientia? Itaque, non magis contra iſtos, quám contra alios dicetur, ſi ſapientiæ cauſa contigerit, vt veritate fruſtrentur.

Sed profectò ſapientia per ſe malum non eſt. Non enim virtus, & veritas, & ſapientia conuenirent. Neque, ſi quis ea præter rationem vſus eſt, ipſa

continuo in culpa erit. Sed, neque ille ſapiens dicendus eſt, qui mendacia confingit. Neque enim ſcientia, atque ſapientia; ſed contrà, inſcitia & inſipientia, qui mentiuntur, vtuntur, & alios fallunt. ſicuti neque gubernator meritò dicitur, qui nauem perdidit, neq; medicus, qui infirmum peremit. Neq; enim in quantum gubernator eſt, vel medicus, ſed, in quantum peritiæ ſuæ norma vterq; excidit, iſtud contingit. Non tamen propter imperitiam eorum, ſiue malitiam, vel gubernatio, vel medicina per ſe malum eſt. Nemo enim per iſta ſeruaretur. Igitur nec ſapientia propter eos, qui illa abutuntur, malum eſt. nemo enim vera diceret, ſapiens qui eſſet; ita & omnes Theologos mentiri diceremus.

Itaque ſi quis modos verborum, ac rerum ſciens, vtque in DEO aliud quidem ineffabile eſt, aliud non ita; iuxta Damaſcenum enim, neque omnia ſunt ineffabilia, neque omnia effabilia, conceſſaque fidei principia ſupponens, quid hoc ſuppoſito, ſequatur, quid auferatur, inſpicit, & infert ſequentia principiis cõſona. Ac fidem quidẽ externis quoq; rationibus oſtendi poſſe, confidit: ſolam autem propter reuelationem, ſanctorumque theologiam credit: philoſophiam verò veluti ancillam Theologiæ adiungit, ac per hanc refutat calumniatores; nihil eos aduerſus fidem validum contra inferre arguens: ſicuti prioribus temporibus antiqui Eccleſiæ magiſtri faciebant. quippe iuxta magnum Baſilium in expoſitione ſuper Iſaiam; *Murus eſt dogmatibus noſtris externæ ſapientiæ vis, non ea permittens volentibus facilia ad capiendum, ac diripiendum fieri.*

Qui

Qui huiuſmodi eſt, nunquam propter ſapientiam, norma ſapientiæ ſanctorum in diuinis vtens, vt mentiens culpari poterit. aliòquin & illos vt corruptores vnà eiiciemus. Hoc enim ipſum Arium Ecclesia expulit, quod plurima ex his, quæ ſcripturæ auctoritate, & fide conceſſà ſunt, ſubiecta ipſius propoſitione, tollebantur.

Hìc autem, vt oſtenſum eſt, nihil huiuſmodi contingit. Qui enim ex ſolo patre procedere dicunt ſpiritum ſanctum, eos omnia, præter ſcripturam, ac ſanctorum rationem, ſequuntur. Qui autem ex vtroque, videlicet ex patre per filium fatentur; eos omnia ſecundum rationem ſequi, comprobatur: cùm neque aliquid ex ſuppoſitis tollatur; neque abſurdum aliquod introducatur. At, ille quidem minimè vel Catholico, vniuerſalique Concilio credidit; vel ad communem Eccleſiam attendere voluit. Idcircò etiam propriam quandam, prçter communem, viam ire volens, hæreticus fuit. Hic autem, qui Occidentali Eccleſiæ adhæret, præter id, quod omnibus catholicæ Eccleſiæ magiſtris congruit, vniuerſali etiam ſynodo obtemperet; in qua Orientalibus, Occidentalibuſq; conuenientibus, communi ſententia definitum eſt, communem eſſe ſanctorum omnium opinionem, à patre, & filio procedere ſpiritum ſanctum, Eccleſiamq; id confiteri, à qua nulla vnquam fallax de fide ſententia manauit.

Sed, ne Baſilio quidem, & Gregorio ceteriſque ſimilibus crederemus, ſapientiæ cauſa, niſi prius ipſi, hæreticis aliis alia dicentibus, huiuſmodi Eccleſiæ vniti eſſent, atque à catholicis ſynodis ab ea congre-

gatis probati fuissent, atque ad illos nos tanquam veritatis magistros, Ecclesia dirigeret. Sed neque sanctos eos putaremus, si contra illam cum alijs reluctarentur.

Eos enim, qui per id temporis illi non obtemperauerunt, siue contradixerunt, execramur. Non itaque solum oportet esse sapientem. Nisi enim adsint cetera, & principaliter Ecclesię dogmata confiteatur, quantumlibet quisque sit sapiens, delirat. Oportet enim Ecclesiam stabilem semper in veritate consistere, idque ex his, quæ illi antè contigerunt, comprobatur; eique operæ precium est obtemperare. Aliter enim incertum esset, quis sapientium vera prosequeretur, nisi id subiiciatur, Ecclesiam semper necessariò veritatem sequi: atque hanc, ambigua omnia discernere, atque definire.

DE AZYMIS.

XVIII. Lege Bell. lib. 4 de Eucharist. c. 7. & seqq. Gennad. pro Concil. Florent. Humber. contra Michaelem & Nicetã. Matth. 5. Matth. 3.

PLVRIMI verò de azymis etiam Ecclesiam in ius trahunt, de quibus ne loqui quidem dignum est, ad eos præsertim, qui ignorant Ecclesias ab initio semper se ita habuisse, vt Orientis scilicet Ecclesia fermentatis; Occidentis autem azymis sacrificaret: quodque ad mysterij virtutem vtrumque idem valet: constat enim ex tritici substantia, ex quo solo, subiectum illud accipi necesse est: Saluatorque noster secundum legem omnia faciens; *non veni*, inquit, *legem soluere, sed adimplere*: &, *decet nos implere omnem iustitiam*: oportebat, vt eisdem in legali Pascha vteretur azymis, scilicet iuxta traditionem legis,

legis, quæ ſublatis fermentatis, azyma tum apponebat. Ex quibus profectò in eâdem menſa, myſterium quoq; ſui corporis conficiens tradidiſſe cognoſcitur.

Quod Chyſoſtomus quoque atteſtatur dicens; *in illa cœna omnia eum ſecundũ legem patraui ſſe*. Niſi enim ſecundum legem azymis in cœna illa vſus eſſet, à Iudæis omninò, vt præuaricator legis, inſimulatus eſſet. *Nam cum multi falſi teſtes* inquit, *ſurrexiſſent*, cauſam non inuenerunt: maximè cùm & proditor cœnæ illi intereſſet. qui, ſi quid tale fuiſſet admiſſum, Iudæis clam renunciaſſet. Quanquam & Dominus ait: *Deſiderio deſiderani hoc paſcha manducare vobiſcum*; in quo ſcilicet etiam myſterium corporis ſui tradendum erat: prædixitque vbi nam cum diſcipulis oporteret eum paſcha manducare. Matth. 26.

Si autem paſcha legitimum fuit, omninò etiam legitimis in illo cibis vſus eſt. Neque enim, cùm omnia legis impleſſet, eam in Paſcha præuaricari debuit. Commendat hoc & Euangeliſta, cum dicit; *Prima autem die azymorum*.

Prima verò azymorum, ſolennis erat, ac legitimi Paſchæ. Sin verò D. Chryſoſtomus exponens *primam azymorum*, eam, quæ præcedat azyma, dixit; ideo id ait, quia Iudæis conſuetudo erat, à veſpera ſemper initium diei computantibus, à veſpera etiam, ſolennitatem azymorum inchoare. quam enim ipſi noctem, partem præteriti diei computamus, initium diei à ſolis ortu facientes; hanc illi diei ſequentis initium computant. quam ergò nos ante azyma, illi primam azymorum dicunt. Quocirca Euangeli-
ſta

ſta quoque ſecundum conſuetudinem, *primam azymorum* appellauit, quam Chryſoſtomus ante azyma dixit, veſperam inſinuare volens, in qua Dominus prima azymorum inchoante, cum diſcipulis paſcha manducauit.

Quod ſi dictum eſt; *Et ipſi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, ſed, vt manducarent Paſcha*; non ideo putandum eſt, nondum aduenisse Paſcha; ſed, quia Iudæis licitum erat, ipſum in quibuſdam caſibus differre. Sicut enim cum eſſet prohibitum Iudæis, extra ciuitatem ſuam Paſcha facere, ſi qui ſolennitati defuiſſent, poſt hanc in ciuitate celebrabant: ita & his, qui in ciuitate erant caſibus quibuſdam differre licebat; ſicutì quidam tunc etiam fecerunt: nequiter quidem; quia morti Iuſtum iniuſtê tradentes, arbitrabantur mundos ſe Paſcha ſecundum legem manducare. Diſtulerunt tamen, etſi rationabilem cauſam minimè haberent.

Ridiculum verò & illud eſt, quod quidam panis nomen, qui Grecè ἄρτος, dicitur ἀπὸ τοῦ ἄιρειν, id eſt, ab eo, quod eſt attolli: quia propter fermentum turgeſcit, dictum putantes: Azymum panem, quia fermento careat neque panem appellari volunt. Quaſi verò neceſſe ſit linguas omnes, ita quoque panis nomen decriuare.

Latinus enim fortaſſe, vel Perſes à confirmando panis nomen; quia cor hominis confirmat, vel quomodolibet aliter, à proprietatibus ipſam rem ſequentibus deducit. Si autem & azyma cor hominis confirmant, & ipſa omninò panis nomine vocanda ſunt,

ſunt; ſed & ſcriptura, cùm de ipſis loquitur, panes vtraq; appellat.

Quod indicat B. Euangeliſta Lucas, qui Saluatoris poſt reſurrectionem ad Lucam, & Cleopham in Emaus proficiſcentes locutionem proſequens, poſt quædam infert: *ſed cum his omnibus hodie tertia dies eſt, quo iſta facta ſunt*; de paſſione ſcilicet loquens; de hac enim ſermo erat: conſtatq; quia dies hæc tertia inter ſeptem poſt paſcha dies fuit, in quibus ſecundum legem eis interdictũ erat, vti fermentatis, vel ea vtcunq; circumferre. Atq: illic addit, quia cognitus fuit *in fractione panis*. Luc. 24.

In ipſa quoq; apparitione Domini, qua piſcantibus apparuit, ſcriptum eſt; *quia inuenerunt prunam poſitam: & piſcem ſuperpoſitum, & panem*. Conſtat ergò azyma panẽ Euangeliſtas appellaſſe. neq; enim eis licebat ſeptem illis diebus fermentatum panem habere, vel cicrumferre. Ioann. 21.

Præterea, fermentum pro dolo, & malitia in ſcriptura accipitur. *Attendite enim*, inquit, *à fermento Phariſæorum*. Et, *epulemur non in fermento veteri, neq; in fermento malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis, & veritatis.* quia etiam ſumptum ex ſacra Virgine Domini corpus ab omni peccati labe ſyncerum, intactum, inacceſſum fuit: idcircò panis quoq; azymus, ſincerior, ac ſimplicior cùm ſit, meritò in ſacrificij oblatione aſſumptus dici poteſt, in qua, ſubiectum illud, in Dominicum mutatur corpus. Id enim plenum rationis eſt, vt ad myſteria, quæ per ſenſibiles ſpecies traduntur, pretioſiores, & quæ ſint magis eis, quæ ſumuntur, accommodatæ eligantur. Matth. 6. 1. Cor. 5.

DE DORMIENTIBVS.

XIX. T hoc item Occidentalibus crimen impingunt, quod eos, qui vita excedunt, nisi peccata aliqua impediant, sanctos debita beatitate statim frui dicunt: & cõsequenter mortalibus peccatis obstrictos; atq; ideo, â beatitudine indignos, ad æternos cruciatus pertrahi. quo ad facta mortuorum illa generali resurrectione, singula singulorũ animabus coniuncta corpora vnà vel fruantur gaudijs, vel supplicijs afficiantur. Qui autem id crimen obijciunt, siue sacris literis credendum, siue sit obseruanda ratio, culpari potius merentur, quàm culpare ipsi debeant. Nam Dñs quidem, vt ex pauperis Lazari, & diuitis epulonis parabola proposita, constat, quia non verba sine rebus proponebat, concludens adiecit; q Lazarus quidem mortuus ab Angelis Abrahæ sinibus inuectus est: mortuus est autem & diues, & sepultus, atq; in flammam abijt. Per quæ post mortem alterius quidẽ requies, & beatitudo signatur; alterius verò cruciatus, nullum finem habent.

Lege Gen. pro Conc. Floren. c. 4 & Bell. li. de Sanctorum beatitudine.

Luc. 16.

Quanquam & id, quod ad latronẽ in cruce dictum est: *hodie mecũ eris in paradiso*, iam iam futurã beatitudinẽ commendat. D. autem Paulus dissolui cupit, & esse cum Christo. Cuius rei gratia id cupiebat? *Ingemiscimus n.* inquit, *scientes quoniam dum sumus in hoc tabernaculo, peregrinamur à Domino: per fidẽ n. ambulamus, non per speciẽ.* Speciẽ dicens creditarum rerum substantiam, atq; veritatem. Profectò autem ista non diceret, nisi apertè sciret, post huiusmodi peregrinationẽ, carnis onere deposito, se per speciẽ concupitis fruiturũ. Aliter q ppe, viuere præ-

Luc. 23.

2. Corin. 5.

stitisset

ſtitiſſet, quàm mori. Nam & corporis ad animam connexio, veluti materiæ ad ſpeciem naturalem eſt. Omnibus autem eorum, quæ ſecundum naturā ſunt, ac propriorum, ineſt deſiderium: neq; dirimi quiſpiā à naturalibus vinculis eligeret, niſi poſt diſſolutionem præſtātioribus ſe fruiturum crederet: defunctoq; dolor ineſſet, niſi ſperatis potiretur.

Cæterum cùm huiuſmodi ſpes firma ſanctis repoſita ſit, neq; in rerum ſubſtantia eſſe poſſit, niſi ſeparetur anima à corpore, naturalem coniunctionem ſancti fugientes, diſſolutionem cupiunt, vt eis deſtructa materia, liceat eorum, quæ crediderunt, ſubſtantiam recipere: donec per ſummam Dei benignitatem naturalis etiam coniunctio diuinius, & excellentius redeat. Atteſtatur autem his, & quod in teſtamentis à Ioſeph patriarcha dictum eſt: *moriuntur peccatores, & deſcendunt in infernum.* Atteſtantur item & quæ diebus ſingulis in Eccleſia canuntur: vt illud; *quoniam in cæleſtibus thalamis glorioſi martyres exorant te Domine.* Et illud: *Martyres inclyti, non terra vos occuluit, ſed cælum ſuſcepit. Apertæ ſunt vobis paradiſi portæ, intuſq; accumbentes, lignum vitæ guſtatis.* Et illud: *Sanctorum chorus vitæ fontem inuenit, & portum paradiſi.* Et illud; *quia nunc adſiſtis Trinitati felix, interpellas pro nobis, qui fide, & affectu memoriam tui veneramur.*

Et vbiq; omninò ſanctos angelis adeſſe, & congaudere, & vnà choreas agere confitemur venerantes, atque vt pro nobis interueniant precamur. quod ꝓfectò non fieret, niſi eſſet communis Eccleſiæ opinio, etiam, ante futuram mortuorum reſurrectionem, Sanctos oēs

beatitate perfrui. Aliâs autem miseri omninò essent, si re posita sibi bona procul intuentes, promptè ex hac vita, & cum voluptate migrarent.

Proinde, quomodo conueniat, illorum aliquo in loco seruatas animas tanto tempore præmijs debitis fraudari, quibus Dominus gaudium æternum repromisit; quosq; assumendos ait: *vt vbi ille est, & ipsi sint?* Sed & post hanc vitam cum fide, & spe viueretur, quæ B. Paulus euacuanda, solamq; caritatem permansuram dixit in beatitudine, quæ in diuina speculatione consistit.

Ioann. 12.

Atqui neq; Dominus id voluisset, ne, si ipsi quidem, qui debitam beatitudinem percepturi sunt, minus dignè ad eam percipiendam se comparassent, eius summa benignitate vltra merita semper inundante, nullo hîc prohibente, promissa illis bona penes se recondita seruare, mœroris causa sui effectus, meritisq; illos honoribus priuans.

Nam, si frustrari fine, mœrorē vbiq; præstat, quomodo non id Sanctis mœroris erit causa, eoq; magis, quo fine maximo, atq; dignissimo non potientur? semper enim cupientes quærent, & non potientes mœrebunt. Si enim hîc ingemiscunt, vbi peregrinantur à Domino, quomodo non id etiam post præsentē vitam patientur, si illic eis cum fide etiam, ac spe viuendum sit? quæ omnia, præter scripturæ normam, præterq; rationem sunt.

Porrò si quis D. Paulum obijciat dicentem; *Et hi omnes* Sancti scilicet de quibus dicebat, *non tulerunt repromissionem, Deo melius aliquid prouidente, ne sine nobis perficerentur.* Sciendum, quia hoc in loco, *perfectionem*, dixit animæ, corporisq; vnionem, quæ vniuersaliter erit

erit in fntura mortuorũ resurrectione. Nã, scm corporis partẽ sancti necdũ beati sũ t:q̃a ipsũ necdũ habẽt glorificatum, iuxta rationem beatitudinis animæ. Cùm verò talis vnio erit, tunc vtraq; pars hominis perfecta erit. quod ergò dictum est; *Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ne sine nobis perficiantur*; perfectionem significat, quam diximus, quamq́; Patribus in spiritu denuntiatam, ante futuram restitutionem non reddidit sine alijs Sanctis, donec Hierusalem illa cœlestis, ex his, qui ante Legem, & in Lege, & in nouo Testamento sunt, impleatur, iuxta magnum consilium Dei, & præcognitionem, ineffabilemq́; dispositionem. Hæbr. 11.

Quocirca, neq; putandum est, si modò, qui digni sunt beatitudine: meritis præmijs fruantur, nullam iã fore necessitatem illustris Saluatoris aduentus venturi iudicare mundum. Tunc enim cum aderit mortuorũ resurrectio, singula etiam corpora, iuxta cuiusq́; animæ vel splendorem, vel obscuritatem, præmijs æqua proportione perfruentur. Præterea, quoniam cũ corporalibus lineamentis aduenïet in gloria, non sicut in priori aduentu in humilitate, necessariò omnes resurgentes in regno cum gloria videbunt eum, quando Sancti quidem satiabuntur cùm apparuerit eis gloria ipsius perfectam iam etiam secundum corpus consecuti beatitudinem. Et contra impios, & infideles in illo clarissimo triumpho vincent, triumphatori procidentibus omnibus. *Omnis enim lingua confitebitur, & omne genu curuabitur; cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Philipp. 2.

Qui autem Dominum gloriæ crucifixerunt, ob id solummodò illum videre permittentur, vt arguantur: *Videbunt enim, in quem pupugerunt:* quiq; in hoc mundo Ioann. 19.

prædicatum non receperunt, sed in suo errore permãserunt, confundentur. Nunquam vero corporalia Dñi lineamenta videre possent, nisi & ipsi corpora sua, illorumq; effectus habere permitterentur post resurrectionem, iuxta cuiusq; animæ proportionem, vt supra dictũ est. quo facto, *alij quidem in supplicium æternum, alij verò in vitam æternam ibunt.*

DE IGNE PVRGATORII.

XX. ECCATORVM verò alia quidem mortalia dicuntur: ea scilicet, quæ animæ mortem inducunt, cuius mors est separatio à Deo. Alia verò, venialia, quæq; scilicet rugam quidem aliquam, vel maculam animæ imponunt; non tamen ita, vt per ea æterna beatitate arceantur. Solus q̃ppe Dominus nostra cõditione suscepta sine peccato vixit; singuli autem hominum alius alijs peccatis tenetur obnoxius. In peccatis enim nati sumus, vitamq; sine peccato transire non possumus, quantumlibet virtuti studeamus. Etsi enim quispiam mortalibus abstineat, minoribus tamen illum nõ implicari, possibile non est: pro quibus quotidie orantes dicimus: *Dimitte nobis debita nostra:* quantumlibet enim quisq; peccauerit, minimum licet, reatui subditur, huiusq; satisfactio quomodolibet illi persoluenda est. Si quis enim mortalibus peccatis obnoxius, hinc, sine pœnitentia discesserit, æternis supplicijs subdetur. *qui enim talia agunt*, ait Apost. *regnum Dei non possidebunt.* quibus verò nulla iam salutis erit spes, resurgentq; in condemnationem, in eundem rursus redibunt locum.

Lege S.Th. in opusc cont. Græcor. errores in Bell. l. de purgat. & Gennadiũ pro Conc. Flor. cap. 3. Matth. 8.

Galat. 6.

Porrò,

Porrò, si quis confessus, prius quam pro peccatis* satisfaciat; siue etiam, simul, atq; confessus fuerit, pœnitens, in quibus peccauit, ex vita discedat, æterna quidem damnatione liberatur per sacramentum pœnitentiæ, in hoc enim pœnitentiæ remedium indultnm est: aliter quippe nulla salutis spes fuisset his, qui in fine pœnitent: debitam verò peccatorum satisfactionem persoluet. Quàm enim hîc, siue per eleemosynam, aliam beneficentiam, siue per ieiunium, & lacrymas, & huiusmodi afflictionem soluturus erat, iuxta regulas à SS. Patribus positas pro satisfactione peccatorum. Hanc nisi viuens implere permittatur, postquã exierit ex vita, reddet, donec per Dei gratiã, & iustitiã, peccati contagiũ sibi insitum diluens, mundusq; iã effectus, ac dignus, qui vniatur Deo, non habens maculã, neq; rugam ea beatitudine fruatur, ad quã præparabatur quidem per pœnitentiæ remedium, & sacramenta cætera ab ęterna damnatione per Christi gratiam liberatus, accedere autẽ ꝓhibebatur, necdum satisfactione debita, secundum diuinam iustitiam impleta.

*Exstat græcè & latinè liber à Græcis editus contra purgator. quẽ tenebris quam luce digniorem ante aliquot ann. denuo euulgauit Vulcanius Caluinista.

Si n. misericors est, ac pius Dominus, iustus tamen nihilominus est. Neq; ita est misericors, vt eius iustitia euacuetur. *Omnia n. in statera, & mensura*, iuxta Isaiam: * aliterq; inane esset vel confitentibus ab Ecclesia pœnitentiam imponi, vel pœnitentes tantæ se ipsos tradere afflictioni. Siquidem iniquitatem suam, semel tantum confitentes, iã ab oĩ reatu liberi essent. At constat, quia peccatis pœnitentiæ afflictionẽ ingerens, atq; hîc purgationem breuiorem, ac leuiorem quàm debeatur, decernens, talia iniungit. Aliàs n. qui per omnem vitã delicijs, & impudicitiæ dediti, ad ipsum iã finẽ vitæ pœniterent,

*Sap. 11.

terent, nihilo deteriores essent, quàm hi, qui pro similibus peccatis diutissimè in cilicio, & cinere, & lacrymis vsq; ad finem perstiterunt. Nihil præterea conferrent, quæ pro defunctis ab Ecclesia fieri præcipiuntur orationes, & eleemosynæ. Pro his enim, qui iam beatitudine potiti sunt, orantes sacrificia offerre opus nõ est. Quæ enim pro Sanctis officia offerimus; non, vt misericordiam consequantur, offerimus; sed, vt honorantes eos, mediatores pro nobis apud Deum, vt naturæ nostræ primitias opponimus. Pro his verò, qui in inferno damnati sunt, nullam Ecclesia orationem facit.

Perspicuum igitur est, neq; pro his, qui beata iam requie potiti sunt: neq; pro his, qui in inferno damnati sunt: orationes, ac talia offerri. Vnde necessariò colligitur, tertium quendam esse locum, vbi huiusmodi purgatione facta, & reliqua satisfactione persoluta, qui sunt eiusmodi omni macula purgati ad beatitudinem transeunt. Simili verò ratione etiam si quis seruatis omnibus mandatis Dei, mortalibusq; culpis liber: paruis verò, & quotidianis, sine quibus vita hominis transigi non potest, obnoxius; hinc, sine pœnitentia, & satisfactione decesserit, in Purgatorij loco integrè, quod omiserat, reddet. Eum enim, qui mortalibus semper abstinuerit, propter minima ista, vt, qui turpissimè, flagitioseq; vixerunt, in inferno damnari, iustus profectò iudex nunquam permitteret. Aliâs enim vita pura nihil à corrupta differret: si, qui sine venialibus culpis esse non possumus (sumus enim homines) æquè propter illa, vt quisq; perditissimus ob scelera grauissima, cruciabimur. Et, quomodo vnicuiq; Dominus

reddet

reddet secundum opera sua. Si tot frustra labores nobis, pro illius implendis iussis assumimus? imò verò, quæ nam est salutis spes, si etiam parua quæq; peccata, quæ velut vmbra homines sequuntur, æquè, vt mortalia damnantur? Nam sine ipsis decedere, illorum est, qui per martyrium consummati, vitamq; angelicam imitati sunt, eorumq;, qui magnam ostenderunt pœnitentiã, vt latro; &, quos diuina gratia præcipuè iustificauit. Roman. 2.

Cæterùm, vt sordidatum vel parua macula, vniri Deo, & perfrui beatitudine*, possibile non est: nihil enim diuinæ naturæ profanum appropinquat. Ita, omnibus peccatis expiatum, putare, non admitti ad beatitudinem, cum nihil iam obsistat, irrationabile, simul & iniquum est, scripturæq; sententijs contrarium. Sic itaq; inter beatitudinem, & æternum cruciatum tertius locus relinquitur, in quo huiusmodi peccata purgantur. Eum verò locum ignem esse aiunt; non eum, qui ante faciem Christi *in eius reuelatione*, vt ait Daniel, *præcedit*, & quem *Gehennæ* ignem scriptura vocat. His enim, qui in illum semel merguntur, nulla est emergendi spes: sed ignis alius, quem purgatorium dicunt, quod in eo delicta purgentur, ac velut in fornace, qui in illum mittuntur, emundantur; istudq; ante iudiciũ extremum. Post hoc enim, nullus, qui mundetur, erit, vnoquoq; proprium sibi locum æternè vindicaturo. Solùm enim, ante hoc iudicium quæ pro animabus fiunt, conferre possunt. Sed &, si qui adueniente Domino ad iudicandum mundũ, modò sanari possint, relinquentur: * *Omnes enim non dormiemus, omnes verò immutabimur: & nos, qui viuimus, qui residui sumus,*

Daniel. 7. Matth. 10.

* Sic legũt Græci. 1. Thess. 4.

simul cum eis rapiemur: Deus, vt qui possit mortis, atque illorum regenerationis omnia in momento persequi; ita & purgationis doloré, qui multo tempore durasset, breuiter contrahens, reddet iuxta temporis, dolorisq; rationem, vt oés illius conspectui assistant, omni quidé motu, cursuq; quiescentibus, oībusq; sacramentis, ac dispensationibus impletis. Idé verò & de corporibus, si quem ex his doloré quis obuenire velit ꝓpter consortium ad animá in hac vita, nihil cogitare prohibet.

Si quis verò huiusmodi purgationé, in quibus prędictũ est, neget, necesse est, vt confiteať, vel malũ aliꝗ relinqui impunitũ, vel, fideliũ Ecclesiá, cũ macula Christo coniungendá, vel quæ ꝓ defunctis fiunt, nihil valere. Sed primùm illud quidem, & si audax dictum est, iniustum ostendit Deum. Si quidem dissimiliter pccantes eisdé pęnis subdit: & ꝗ differenter vixerunt eisdé dignos censet, nō eis, ꝗ iustum est, in statera, & pondere distribuens. Neq; n. si clemens, & misericors ast, summa in Deo illius iustitia tollitur. Hoc n. est ipsum destruere. Et scriptura verò vbiq; misericordiã iudicio coniungit. neq;, si indulgens, æterna damnatione confitentes eripit. Iã etiã pęnitentiæ afflictioné, peccatorũq; satisfactioné tollit. Ita n. solis mysterijs esset cęlesti regno perfrui. quanq̃ & dignè posse satisfacere, gratiæ est. His n.
* Sic M S. ꝗ in Deum peccant, quid ad propitiandum, seu satisfaciendum posset sufficere? Tñ hominũ infirmitati cōdescendens, & magna paruis cōmutans, scm̃ magnã misericordiã ignoscit, neq; Ecclesia cōtritioné, & afflictioné pęnitentibus imponente, atq; aliter ad cōmunionem sacramentorum cum fidelibus non admittente; is, qui
Psal. 7. Heb. 4. *scrutatur corda, & renes, & pertingit vsq; ad diuisioné animæ, & spiri-*

& spiritus; minus diligens, quã illa apparebit; concessa, quantum quis, & quomodolibet velit, satisfactione pro peccatis. Neq; tamen iustum esset ꝓpter leuem maculam arcere à regno. Secundum verò, omninò impossibile est. *Oportet enim*, inquit, B. Paulus, Ecclesiam vniri Christo, *non habentem maculam, neq; rugam.* Atq; vt dictũ est, diuinæ munditiæ nihil profanum appropinquat: Gregorio item Theologo dicente; *post restitutionem sanctis esse beatitudinem speculationem S. Trinitatis, quæ tota toti intelligentiæ miscetur: quam etiam solam*, inquit, *ego regnũ cælorum dico.* quomodo fieri hoc posset, si qua in anima perduraret immunditia. Ephes. 5.

Tertium autem his, quæ à Christi Ecclesia pro animabus fiunt, speiq; fidelium contrarium omninò est: hisq; præterea, quæ à Sanctis in historijs, seu reuelationibus, seu speculationibus dicuntur, aduersatur. Quæ, cum multa sint, sola, quæ Damascenus in sermone suo pro mortuis dixit ante ieiunium quadragesimale, memorabimus. *In quo viuentium plurimis reuelatũ*, ait, *quantum vel eleemosynæ, vel orationes, quæ pro defunctis fiunt, illis conferant; vtq; illi vexationibus, & vinculis, dũ ista fiunt, dimittuntur.* Nempe & magn. Basil. in orationibus, quæ in Pentecoste leguntur, requiẽ sperat, & orat dormientib⁹ eorum, quibus continentur tristium. Et oĩs Ecclesia talia pro his orans offert: perspicuumq; est, quia non solutionem, ac requiem eorum, qui æternis pœnis cruciantur, orantes petunt. His enim, qui semel illis fuerint immersi, emergendi facultas nulla est. Aliàs eos, qui damnati eis sunt, contristari necessariò putandum est: finẽq; fore, infinitis cruciatibus putandum. At, id contra communis fidei positionem est.

Quoniam verò, neq; pro his, qui sunt in beatitudine; hi quippe optato fine quietissimè fruuntur: neque pro his, quos æternus vrget cruciatus, Ecclesia, talia orat; colligitur, quod dictum est, tertium quendam locum purgationis esse: vbi, qui continentur per summã Dei iustitiam, eiusq; miserationem infinitam, his, quibus continentur, tristibus eripiuntur: & per charitatis opera benignissimus Deus propitius effectus, pœnalẽ cruciatum breuiori concludens interuallo, ad beatitudinem eos transfert non habentes maculam, vel rugam. Propter hoc enim cura pro mortuis suscipitur agenda.

Huic purgationi B. etiam concinit Paulus dicens; *quale cuiusq; opus est, ignit probat: si cuius opus arserit, detrimentum patietur, hic autem saluabitur, sic autem, quasi per ignem.* Opera quidem ardentia dicens facilè conflagrantem incendio materiam: quam qui ædificauerũt, penitus ardebunt. Detrimentum enim passa sunt omnia illorum studia, & sine vllo fine torrebuntur. Opera verò, quæ superædificantur, fidei scilicet, & quæ permanent, virtutis dicens opera, qualia iuxta proportionem, sunt aurum, argentum, & preciosi lapides, quæ qui perfecerit, mercedem sumet, salutem scilicet. Sequitur enim. *Hic autem saluabitur.* Verùm, & ipse cũ dolore, vt scilicet per ignem transiens, purgatusq; à breui sibi inusta macula. Dei enim est, omninò sine peccato esse. De hominibus verò, quantumuis sint mũdi, dictum est, *quoniam in multis offendimus omnes:* &, *nemo mundus à peccato, neq; infans vnius diei.* Dictum est autem & apud Malachiam, *quoniam, sicut ignis in fornace, & velut herba fullonum, conflabit, & emundabit quosdam.*

1. Cor. 3.

Ibidem.

Iac. 3.

Malach. 3.

Et

Et certè, si Gehennæ ignem hic voluit dicere; quomodo possibile est, vt, qui in eum missus fuerit, salute potiatur? In eo quippe nulla est salutis spes. Constat igitur de igne purgante, & probante, velut aurum in fornace, eos, qui in illum immittuntur, illi sermonem esse. Nam, Gehennę ignis neq; mundabit aliquos, neq; probabit.

Quod si quidam Sanctorum, quòd dictum est, *saluabitur veluti per ignem*; in igne manebit, exposuit, nihil contrarium est. qui enim purgatur, & probatur, quantumlibet in eo, quod se probat, & purgat, necesse est, maneat, vt sordes ponat. Simulq;, quod dictum est, *per ignem*, id, quod dicimus, comprobat. *Per*, enim transitum quendam, motumq; significat. Eum verò, qui semel in Gehennæ ignem iniectus fuerit, manere semper in eo necesse est. 1. Cor. 3.

Attestatur his & D. Chrysost. in IV, super Matt. homilia; *Sancti quidem*, inquit, *per ignium flumen gradientes, nihil triste patientur. imò, inde clariores etiam reddentur.* Sanctos fideles dicit, q. sine mortalibus peccatis, sanctè, iustèq; vixerunt. hos enim, qui ita viuunt, scriptura *sanctos* vocat. Et quod item dicitur; *si iustus vix saluabitur, peccator vbi parebit?* ad hanc intelligentiam ducit per eum, qui vix saluatur, illum commendans, qui per purgationem salute fruitur. 1. Petr. 3.

Quidam etiam apud nos dictum illud Apostolicũ exponens ait: *In expositione Isaiæ S. Basilius huius dicti mentionem secundò faciens, ipsum pro purgatione suscepit.* In hãc intelligentiam & Nyssenus Gregorius dictum explanauit. Quorum verbornm vim quidam non intelligentes, finem post iudicium vltimum æterni cruciatus

dicere putarunt in ipsam intelligentiam & Occidentalem Ecclesiam: quia purgatorij ignis ante vltimum saluatoris aduentum purgationem prædicat? qua sublata, plurima absurda sequi necesse est: à nostris culpatur, quasi post iudicium finem cruciatuum fore affirmans. Sed falsum profectò est, ita illum sentire; adeo, vt si qui hoc apertè sentire comprobentur, eos à se abscindat, neq; illos ad communionem sacramentorum admittat. Idq; perspicuum est, & ex antiquis, & ex iunioribus illius Ecclesiæ Doctoribus, vt ex his, quæ in nostrã Græcam scilicet linguam inde translata sunt, si quis legere voluerit, animaduertet. Sed hæc hactenus.

DE SACERDOTE DIACONI OFFICIVM IMPLENTE.

XXI T illud item adijciendum est, quod, cùm sit sine crimine, culpatur tamen à nostris. Hoc autem est, quod in offerendo sacrificio sacerdos sæpe Diaconi explet ministerium. Improbè sanè. Ignorant enim, quia is quidem, qui, quod maius est, habet, etiam quod minus est, eiusdem generis habet necessariò. Non autem è conuerso. Idque omnia inspicientibus, constabit. Homo enim rationalem habens animam, sensibilem quoque, & vegetabilem sub ea, habet. Neq; tamen, quæ vegetabili anima vtuntur, sensibili etiam, & rationali potiuntur. Atq; itidem in alijs, siue humana, siue diuina inspicere quis velit. Nempe & Dominus secundum hominem primus existens, & maximus sacerdos, non ideo, quia ministri habitum, & ministerium pedes ablu-

abluendo monstrauit: sacerdotij confudit ordinem. Et hic igitur sacerdos, quoniã inferioris sacerdotij gradus in se ipso continet: constat, quia omnibus, quæ sub se sunt, legitimè vtetur.

Non tamen illius ordinem Diaconus implere potest. Nisi enim eos, qui sub ipso sunt, gradus contineret, profectò neq; vnquam apud se omnium simul graduũ ministerium impleret sacerdos. quoniam verò implet; constat, qui illos habens, secundum illos etiã ministrare potest. Est enim irrationabile: omnia simul quidem facere permittere; discretè autem non ita, cùm nihil sit, quod prohibeat. Atqui à Diaconi stola dignitas sacerdotalis non excluditur. Non enim sibi inuicem ista cõtraria sunt; vt, cùm alterum sit, alterum esse non possit. Neq; stola diaconi, causa sacerdotalium graduum existit. Sed horum gratia, etiam stolæ differentia habentibus distributa est.

Quod si eos, qui sub se sunt, in se ipso sacerdos gradus continent; constat, quia, qñ diaconi seorsim implet ministeriũ, licet illi stolã etiam illius indui. Aliter autẽ esset inconueniens, Pontificem aliquẽ vel exilio, vel alio casu aliquo affectũ ministris absentibus; qui, illi in oblatione salutaris hostiæ assistant, non per se ipsũ oĩa implere, sed, sine sacramentorũ participatione diutissimè persistere; vel, sine ipsis etiam decedere; cùm nihil adsit, quod rationabiliter, ac necessariò obsistat.

Quod n. dicitur, *non oportere presbyterum in Diaconi ordinem venire:* huiusmodi est, ac si dicatur: Non expedit, vt sacerdotij gradum deferens quispiam, ad Diaconi transcendat ordinem. quia enim sacerdotium, oẽs sub se gradus continet, constat, in vna persona, quæ

alios

alios contineat, maiore ſublato, & alia ſimul auferri. Sicut, cum rationalis anima ſeparatur à corpore, otioſa reliqua, & inutilia fiunt: & quorundã ſacerdotio ſublato, non permittitur his, vel Diaconi, vel ſubdiaconi gradum continere, atq; illius implere miniſterium. Sed & aliter, Eccleſia prohibet eos, qui ſacerdotij deſeruntgradum, minorem quoq; apud ſe continere. Neq; enim deeſſent, qui vel propter Canonis facilitatem, vel ſibi honorem comparantes, quem ſolis Diaconis habere licet, ſiue etiam alijs quibuſdam caſibus ſacerdotium omninò deſerere, quaſi ſacerdotes ab initio conſecrati non eſſent, ac Diaconorum dignitate vti non vellent. Ex quo, miniſteria Eccleſiaſtica confundi, atq; ordine carere contingeret, ſingulis, quæ ſibi gratiora eſſent, eligentibus. Eam verò licentiam Eccleſia coërcuit.

DE DVOBVS ROMANIS Pontificibus.

XXII. NIM verò, qui diſſenſionibus gaudent; illud quoq; criminantur; quod nunc Occidétis Eccleſiam duo agunt Pontifices, ambo per gentes, & genera diuiſi. Quaſi non hoc ipſum eis ſæpe contigerit. Quod ſi ambo Eccleſiaſticis non vtebantur, illud omninò in cauſa eſt, quod concluſi vndiq; ſint, neq; ſe Eccleſiæ noſtræ ita extendat autoritas, hoſtiliter tamen nihilominus affecti erant. Quanquam verò iſtud nemo ritè laudauerit; cùm tamé res ita ſe habeat, circa res tantum Occidentis verſatur. iſta diſſenſio, Fides autem vtriſq; vna eſt. quocirca, magis, ac magis veritatis firmitas admiranda eſt: quòd, cũ illi

fortèloquitur Calecca de ſchiſmate tempore Conc. Baſil. vel Conſtant. tunc enim plures fuêre Pontifices ei quidé

illi extrinſecus diuiſi ſint; non tamen fides illis diſcreta eſt. Propterea propter principatum ſolummodò differre, longè leuius eſt, quàm fidei ratione ſeparari. Vtrum enim illorum quiſque ſibi eligat, nullum fidei diſcrimen incurrit.

duo, tempore Concilii Baſileenſis. ex quo de ætate Calecæ coniecturam capere licet. quanquam idem caſus accidit, maxime quando Vrbano VI. Clemens VII. eſt oppoſitus Antipapa, Anno Chriſti 1378. Quod ſchiſma quinquaginta ipſos annos tenuit. Hoc tamen non habet locum, ſi, Caleca Concilio Lugdunenſi interfuit, vt ſcribit Galeſinius in vita S. Bonauenturæ.

DE DOMINICIS IMAGINIBVS.

QVIDAM verò noſtrorum adeò perdita mente ſunt, vt etiam Saluatoris imaginem Latinis tantum inſcriptam literis, adorare renuant. XXIII.
Ipſam quoque adorationem flexis genibus DEO reddere, hæreticum exiſtimant: neq; Euangeliſtæ me mores de Domino dicentis; *poſitis genibus orauit*; neque ſacerdotum admonentium populum voce magni Baſilij, ac dicentium; *Iterum, atq; iterum curuantes genua Dominum precemur.*

DE CRVCIS SIGNO.

CAVSANTVR item; quia dum vitale ſibi crucis ſignum imprimunt, tranſuerſè à dextris inchoando crucem formant, quaſi non virtute ſigni, ſed in compoſitione viuificæ crucis religio, & reuerentia, & ſpeculatio conſiſtat. Atq;, vt intelligi datur, cum prius inquiſierint, quomodo ea, quæ videtur, crux compoſita, vel picta fuit; ſi quidem, vt ipſi volunt, fuerit, tunc adorabunt: ſin verò

XXIV. Gretſerum lege lib. 4. c. 1. de S. Cruce.

aliter compoſitio illa cœpta fuerit, omittent. Et ſimul, quemadmodum quiſpiam, alium figura crucis ſignans, tranſuerſo à dextris inchoat: quid ſceleris admittit, ſi ſe ipſum etiam ſic ſignet? Quocirca & Latinorum plurimi mirantur aliquos ad tantum ruſticitatis peruenire potuiſſe, vt etiam circa ſanctæ crucis formationem, cùm eadem quomodolibet formetur, contemplatio, & virtus ſit; differentiam fidei ſi ſic, vel ſic fiat, arbitrentur. quòd neque differre ipſi putant, & quomodolibet formetur, fidelibus eſſe adiutorium non ambigunt.

DE GRÆCORVM IN SCHIſmate ſuo peruicacia.

XXV. TA igitur Zizaniorum ſeminatores, & ſcandalorum opifices, his, & huiuſmodi, quorum alia quidem odij, & contentionis indicium habent; alia ſimplicitatis, & imperitiæ; alia, in criminatores rectius retorqueri poſſent eis erroribus innexos, quos aliis inurunt, commune corpus Eccleſiæ diuidendo diſſiparunt; atq; in tantum odij, & amentiæ ac temeritatis, eos, qui ſub ſe ſunt, perduxerunt, vt tolerabiliores putent, * qui ſaracenorum ſuperſtitioni execrabili, inſeruiunt, quàm qui Occidentis Eccleſiæ iunguntur: Illorumq; potius amicitiam, & communionem, quàm Occidentalium eligant, & neque Chriſtianos eos nominent, pluresq́; etiam de illis ambigant, an nobiſcum venerentur Euangelia; niſi quis plurimorum nugacitate tranſmiſſa, Chriſtianos eos ſimpliciter exiſtimet. Cùmq́; quotidie illorum religioni plurimi applicentur: non ſolùm viri, ſed & ciuitates, * & gentes integræ, nihil magnum contigiſſe arbitrantur. Por-

Meritò igitur iam iugo Turcico premũtur.

Hoc maximè fit noſtro ſeculo

Porrò, siqui Occidentalium Ecclesiam de processione S. spiritus rectè sentire asseuerant, omnes vnà consentientes sanctos, & Ecclesiæ magistros proferétes, simulq; communes intelligentias, & fidei principia consonare ostendentes, hos Ario, & Sabellio deteriores putant; nullamq; de illis iam habendam rationem; vt, qui sponte in perditionem ierint, existimant. Ita enim animarum gubernatores vocant eos, qui ex patre per filium substãtiam habere spiritum sanctum confitentur, omnibusq; cætibus, & omni consuetudine, cunctisq; communibus illum exagitant. Et nequissimè quidem Occidentalium Ecclesiam blasphemant, sacrificiumq; omne, & omne sacramentum, quod apud illam sit, execrantur.

in conuersione Ind. lege de hac re Epistolã primam Barlaami Episcopi Gyracensis. Exstat eius Epist. Tõ. 6. Ant. lect. D. Henrici Canisii.

Quos sanè miserari conuenit, ac pro illis orare. quippe cùm Dei op⁹ sint, qui viuificat mortuos. Neq; n. de q̃bus dicũt neq; de quibus affirmant, sciunt: atq; omninò sine sensu, & sui, & aliorrum viuunt. Sed & si qui propter proximi dilectionem medicamenta eis afferre voluerunt, quę inimicissimorum sunt, eis tentare visi sunt, ab illis vndique exagitati, & fugati: Id autem solummodò lucrati sunt, quod caritatem ad proximum, boniq;, & honesti desiderium, & alacritatem ostenderunt.

DE PRIMATV S. PETRI & Romani Pontificis.

XXVI. Lege Gennadiũ pro Conc. Flor. & Bell. lib. de Pont. & Epist. 2. Barlaami Gyrac. Ep. Tõ. 6. Ant. lect. D. Cã.

T igitur ad prima redeamus, quoniam & à patre, & filio spiritum sanctum procedere communis sanctorum opinio declarat, imò & ipsa fidei principia id verum esse contestantur,

testantur, easq́; rationes, quæ contra hanc opinionem inferuntur, nihil valere, supra ostensum est: &, quæ illis absurda obiiciuntur, qui ex patre, & filio spiritum sanctum confitentur, nulli, nisi illis tantum, qui obijciunt, absurda videri: quodq́; de additione obiicebatur, hesternum, ac vile, occasionemq́; solam primatum quęrentium esse, demonstratum est; & contra Ecclesiæ regulas contendere volentium: sed &, quas inuenerunt, causas, vt discessio non irrationabilis videretur, ipsæ quoq; contentionis, atq; odij documentum sunt: perspicuè liquet, nullam illis excusationem relinqui, qui de processione sancti spiritus aduersus Romanam Ecclesiam contendere instituerunt. Quocirca, quisq; mente, & ratione præditus, eandem cum illa opinionem de S. spiritus processione tutissimè tueri debet. Et, quam in symbolo vnam, sanctam, & Apostolicam confitemur Ecclesiam, hanc esse, iustissimè asseuerauerit: eumq́ue, qui ita confitetur, catholicam fidem tenere, illa duce, non ambiget.

Fidei Romanæ stabilitas, Et D. Petri prærogatiuæ.

Ad hęc, & illud intuendum, quanta sit Ecclesię magnitudo, quanta rerum moles, vtq; ab ea, nulla vnquam hæretica sententia manarit, quam B. fundauit Petrus; quæ, semper ad omnes fluctus immobilis perstitit: quia, supra petram, id est, super ipsum Dominum fundata erat, siue super B. Petri, firmissimam fidem: quem illi Dominus, cùm corporali præsentia mundum desereret, præfecit, *beatum* illum appellans; *quia non illi caro, & sanguis, sed cœlestis pater veram reuelauit fidem.* Inde iam principiis Ecclesiastici principatus iactis, cùm interrogatis discipulis, quem esse homines putarent filium hominis, ceteros præueniens, dixit: *Tu es Christus filius*

Matth. 16.

DEI viui. Cui responsum protinus est: *Tu, es Petrus, & supra hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Rursumque illi hanc commendans dicebat; *si me amas Petre, pasce agnos meos: pasce oues meas.* Et, de quo ait: *Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.* Et; *tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* Et; quem potuit æqualem sibi, quando Cæsarianis tributum exigentibus, præcepit Petro hamum in mare dimittere, inueniendumq; in primo, qui occurrisset pisce, staterem aureum dare exigentibus pro se, & Petro. Id autem est, volentis illum æquè, ac se honorari pro portione debita, illumq; verbum suum continere. quia enim à Domino nihil frustra dictum, aut factum est, necesse est, & quæ Apostolo Petro præcipuè præ ceteris dicta, siue facta sunt; magnum aliquid credere significare. Quid autem maius esse potest, quod huiusmodi Ecclesiam suam sub hoc duce gubernari constituit, quam, vt ipse voluit, in Petro solidauit, vt adiuncta rebus verba, ista testantur. Si enim vel multis in humanis rebus principantibus, vel nullo, confusioneque regnante; nihil vel parum consistere posset.

Ibid.

Matth. 17.

Et certè, cùm in ipsa omnium natura, singula per ordinem, quod suum est, operentur: quo sublato, mundi totius harmonia solueretur: *Ipse enim*, inquit, *cælestia, & terrena continet*; quomodo esset possibile, cuncta disponentem sapientiam, *& à fine vsq; ad finem pertingentem fortiter, suauiterq; cuncta disponentem*, gregem suum, Ecclesiam suam, quam proprio sanguine redemit pro qua, omnis ei ratio, & omne mysterium est, sine gubernatione relinquere, per multas quidem tentatio-

Sap. 1.

Sap. 8.

nes, & quęstiones in pręsenti exercitatam: Ipso verò corporaliter, & sensibiliter hinc migraturo; etsi nunquã
Matth. vlt. ab Ecclesia inuisibiliter abfuit: *Ego enim*, inquit, *vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.*

Nam, etsi post assensum Saluatoris ad cœlos, nihil indigebant Apostoli aliquo, qui secundum Euangelicam doctrinam, ac conuersionem, ac circa dogmatum diligentiam eos informaret: At Ecclesiæ, quas singuli Apostoli ædificauêre, & qui illis successerunt, Petro, illiusq; successoribus indiguerunt semper, & indigent. Quem scilicet ordinem in Apostolis primùm inchoari decuit, sicut etiam contigit. Omnes enim aliâs aliter circa fidem naufragantes, aut, id pati periclitantes, Petrus per successores suos, suamque Ecclesiam erexit, atque seruauit: quemadmodum ipsum antea Dominus in
Matth. 8. naui periclitaturum cũ ceteris, ac propterea dicentem; *præceptor, salua nos, perimus*: increpatis ventis exurgens seruauit; quod futuræ vbiq; in nauicula Ecclesiæ perturbationis, hæresibus omnibus illam mergere quærentibus, argumentum erat. Cuius regimine suscepto, Petrus periclitantem seruauit per se ipsum magistro excitato. Neq; enim frustra ei Dominus claues regni credidit; fundamentumq; se positurum dixit, super quo Ecclesiam suam ædificaturum repromisit: hancq; pręcipuè
Ioan. vlt. *pascere Petro*, si se amaret, imperauit: atq; in tributi solutione hunc pro se ipso respondere voluit.

Enim verò, & quod post resurrectionem dictum est
Marc. 16. *dicite discipulis eius, & Petro*, prę cæteris illum appellantis, atq; honorantis est. Sed & discipulorum primus ingressus est in monumentum, & vidit, & credidit; vt, qui princeps Ecclesiæ relinquebatur, primus in Apostolorũ

choro

choro reliquis resurrectionem Christi nunciaret. Nempe enim, & conuenientibus omnibus, primus in concionibus est. Paulus item; *Ascendi*, ait, *Hierosolymam videre Petrum*: velut ad præcipuum quiddam, ad Petrum intendens. Etsi cùm propter circumcisionem quidam scandelizarentur, atque in Euangelij prædicatione circumcisionem inferre molirentur: quoniam quidem Apostoli, circa prædicationis initia, ob varias necessitates, maiorumque dispositiones, vt medici curam animarum gerentes: ille quidem, quia gentium magister erat; non cogebatur aliquos accedentium prædicationi circumcidere: Petrus verò eos, qui ex circumcisione crediderant assumens, vt maiora lucraretur, minora ad tempus contemnebat: ab his, qui illorum intentionis erant nescij, inuicem dissentirè putarentur, cum eo ipso maximè congruerent. Ne enim & in Euangelio circumcisio locum habere videretur: ea, quæ putabatur inter eos differentia, necessariò assumpta est. Quod enim sibi valdè concordes essent, hinc perspicuum est. Non enim solùm Petrus aliquos, verùm & Paulus Timotheum circumcidit, qui Iudæa matre natus erat. Sic enim tunc necessitas flagitabat ad prædicationis dispensationem.

Gal. 1.

Verum tamen Paulus Petrum minimè ignorans: *Ascendi*, inquit, *Hierosolymam, videre Petrum*, veluti aliquod sacrorum monilium excillentissimum intuiturus eique honorem redditurus, siue etiam Euangelium cum eo collaturus; vt, vel firmaretur, quod rectum erat, vel, suppleretur, quod deerat. Nam, etsi omnis ambitio à choro illo Apostolico erat remotissima; perfecti

enim

enim erant ſinguli; neq; duce indigebant: tamen, apud illos etiam ordo vt primus bonorum omnium à Domino plantatus fuerat: atq; ad Petrum, veluti ad illius ſucceſſorem, intuebantur omnes. Neq; enim fortuitò res apud illos gerebatur; ſed, velut præſente duce, ab ipſo ſignum expectabant: ac primo concedebant, cùm illic in communi cœtu aliquid dicendum erat, vt liquidò in Actibus apparet. Primus enim inter omnes, præſentibus alijs, vt ipſius chori princeps concionari deprehenditur, nuncquidem ad Iudæos, nunc autem ad ſodales, cùm ſermo eſſet de ſurrogando proditori ſucceſſore, & eligendo. Oportebat enim, vt futurum in Eccleſia Chriſti ordinem ipſi præfigurarent. vt quemadmodum ceteris duces bonorum omnium fuêre, ſic etiam ordinis eſſent.

Act. 1.

Atqui, ſi illi, cùm perfecti eſſent, ordinis tamen curam maximam adhibuerunt, neque ſtatutos terminos tranſgreſſi ſunt: quomodo non eos arbitremur per ea, quæ geſſère, poſteris ſuis hunc modis omnibus ſeruandum tradidiſſe? Atque apponebant illi quidem, qui crediderant, pecunias ad pedes Apoſtolorum: Petrus autem eos, qui DEO mentiti fuerant, Ananiam, & Sapphiram, & ſimul reliquos admonens, ac malignari prohibens, dux, & iudex veritatis adſtans, mortis eos ſententia mulctauit.

Scriptum eſt autem & in hiſtoria Clementis, qui poſt Petrum ſucceſſor eius fuit, quod cùm ex hac vita Petrus beatiſſimus migraturus eſſet ad Dominum; Clementem conuocans, ipſi tradidit, quem acceperat à Domino Eccleſiæ principatum, fideleſq; ; æqualiter, vt ſibi viuenti, veluti Eccleſiæ principi eatenus intenderant:

rant: ita & ad illum, vt suum, ac dignitatis suæ successorem aspicere pręcepit *Hunc enim*, inquit, *vobis pro me relinquo.* Nempe & S. S. Euangelistę in enumeratione Apostolorum, vt chori totius principem Petrum semper præponunt. Et Ecclesia vbique principem Apostolorum appellat: quippe & in hymnis suis Damascenus Petrum, & Paulum laudare volens, alium quidem, vt omnium Apostolorum principem: alium verò, vt qui vltrà ceteros laborarit, laudat. Attestatur & D. Chrysostomus super Matthæum.

DE CONSTANTINO, & Siluestro.

ISTA, neq; Christianorum Reges ignorantes, quorum primus fuit B. Constantinus, Syluestrum tunc Romanæ Ecclesiæ gubernacula regentem, communi decreto vbique per orbem promulgato, *Petri*, & *Christi successorem* appellat; *pastoremq́; primum* & *magistrum Ecclesiæ* totius vocat: liquidoq́; comprobat, se quam inter Christianos inuenerat consuetudinem hoc decreto roborasse. Neque enim nuper ex gentilium errore conuersum ad Christum, noui aliquid in Ecclesia moliri voluisse putandus est; eique Romam ob cathedram B. Petri dereliquit: indignum existimans, vt ait ipse, *vbi sedes sanctißimi mei Petri Apostoli; vicarij Domini, & regis nostri IESV Christi fundata est, Ecclesiæq́; ipsius principatus; illic etiam terreni imperij sedem statui sed hanc quidem B. Petro, eiusque successoribus deputamus; nos autem quæremus regni sedem alio in loco*, Byzantio scilicet, *ædificare*: Et quæ alia adiecit,

XXVII. Exstat hoc decretum apud Gratianum d. 96. neq; Græcis est ignotum, vt patet ex Commẽtariis Balsamonis in Concilia.

adiecit, & de conuersione sua narrans, & de dignitate successorum B. Petri edicta proponens, seruandaque posteris tradens; erga quam nisi successores imperij parem reuerentiam seruent *statuendos cum crucifixoribus Domini nostri IESV Christi, beatorumq; Apostolorum Petri, & Pauli incursuros indignationem* indicat.

Præter cætera enim rursus & hoc ait: *Ordinem stratoris nos B. Syluesteo Papæ successori Beatissimi mei Petri Apostoli Vicarij Christi impleuimus.*

Hæc & hi, qui postea fuêre Christianorum reges agnoscentes, atque in his manere coacti, si quidem hęretici fuissent, Romani Episcopi sententiam, in quibus poterant, secum habere modis omnibus moliebantur, dignitatem eius probè scientes, vtque sufficeret ad omnia sententia illius: Turpe enim simul, atque audax videbatur, Christi cùm essent, imprudenter agere: nisi quis fortassis ad omnes leges rebellare instituisset. Sin verò pij, ac religiosi essent, de his, quæ quomodolibet essent ambigua, eius expectabant iudicium, vt, cùm illud haberetur, aliis alia dicentibus, nullus vltra amplius inquirere permitteretur.

In synodis verò ipse omnium princeps præsidebat; &, vel per eum, vel per alios, qui vice sua fungerentur, recta fides roboratur: sine quo aduersus hæreticos obsisti nequibat; atque non solum non congregare synodum, sed neque contra aduersarios dimicando præualere, sine illius auctoritate quispiam poterat. Attestantur his partim hi, qui per id temporis delitescebant; neque vocem liberam pro fide emit-

emittere audebant, etsi ipsi optimè sentirent: partim & magnus Basilius epistolis suis Occidentales excitans: atque fidei veritate perclitante, vt opem ferant, obsecrans, nisi prouideant, id passuram asseuerans, quasi non sufficientibus, qui apud Orientales reliquierant, orthodoxis; aut non audentibus bellum ad destructionem blasphemantium arripere.

Sed & Theologus Gregorius, in epitaphio sermone quem in eum scripsit, hoc ipsum testatur, dicens; *Aderant & Occidentalium Episcoporum aliqui ad se attrahentes orthodoxos omnes.* Et si enim semper inter hæreses aliqui vera de fide sentientes, reliqui erant, veluti quædam scintilla veritatis: Verùm, non tantùm habebant roboris, vt vel synodum cogere, aliasque obsistere auderent, cùm ipsi minima pars essent, ac sæpius occulerentur. Aut, si coëgissent, robur ea synodus non habuisset. Nulla enim synodus, non præsente, vel non consentiente Romano Episcopo, vel robur habebat, vel catholica credebatur. Vt enim beatus Stephanus iunior insinuauit; sine eo, res Ecclesiastica tractari, dirigique non poterat: Iconomachorumque synodum, Romano Pontifice non approbante, catholicam appellare renuit.

Hæc autem non Romanæ vrbis gratia, illi dignitas, contigit: sed quia successor B. Petri fuit. Eum verò Dominus pro se Ecclesiæ præfecit, atq; propter eximiam præficientis gloriam, successor eius, & ea, quam per successionem cepit Ecclesia, vbicunq; terrarum, vel vrbium esset ædificata, idem profectò valeret

in omnibus Ecclesiæ negotiis. ſin verò eam, qua ſub cœlo nulla eſſet maior, ciuitatem oportuit pręcipuè ad ſedem eligi magnitudini Ecclesiæ Christi congruentem: vt, ſicut humanarum illic rerum omnium imperium fuit; ita illic etiam caput Ecclesiæ Christi, fidei per totum orbem edicta promulgaret. atque vnde idololatriæ præcepta manauerant, inde Ecclesiaſtici principatus vbique terrarum edicta innoteſcerent: ac facilius vnico ſub principatu, vbiq; prædicatio diffunderetur. idcircò etiam Romam in tantum creuiſſe, quantum in humanis rebus dici potuit, vt rerum dignitati æqua eſſet proportio, & vndique nobilitas, & magnificentia fidei Chriſtianæ colligeretur: Id quoque eius eſt, qui contraria, ex contrariis virtutis magnitudine conficit, & fundamenta iacit: atq; his, quæ propoſita ſunt, optimè quadrat.

Prædicta verò, etiam rebus roborantur. Nam *portas inferi* ſancti eſſe hęreticos dicunt, & omnes omninò qui illi aduerſantur; quos Ecclesiæ non prouali-
Matth. 16. turos in petri Petra fundatæ, prædixit Dominus. Conſtat autem, qnod aliis quidem Ecclesijs, quas Apoſtoli ædificauerunt, hi, qui varias, & aliis temporibus alias inuexeêre hæreſes, præualuerunt. Etſi enim non vſque quaque malitia obtinuit, in quantum tamen obtinuit, pręualuit. Romanæ autem Ecclesiæ, quam Petrus ſolidauit, nullus omnino vnquam præualuit. Neque enim hoc quæritur, an aliquis ei pręfuerit, qui contrarium aliquid catholicæ fidei pronunciauerit. quanquam & ſi quid contigiſſet eiuſmodi, protinus Ecclesiæ ſententia deiectus, Petri ſede ſimul, & dignitate excidiſſet. Neque enim vltra eſſet Romanus Epiſcopus,

neq;

neque Christi, Petrique vicarius; aliusque dignus Apostolicæ sedi subrogatus esset, Ecclesiæque status idem perseuerasset, nemine illi præualente: neque vel parum patre illa, vel pastore destituta (esset). Vt inde quoque vera Domini sententia probetur: *Ego vobiscum sum*, inquiens *omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi*: cùm necesse sit, ne nunc quidem infidelium prędictam sententiam excedere, vt & alia simul vera esse credantur, & consona per omnia sibi inuicem, & cohęrentia appareant. Nempe enim & B. Maximus in disputationibus aduersus Phyrrhum, Honorium, quem aliqui vt hereticum, Romanum tamen Episcopum, causabantur, purgat: cùm hæreticus Pyrrhus Constantinopolitanam tunc Ecclesiam regeret, & ad munimen erroris sui Honorium proferret: Et verò iste respondit; *Honorium pietatem colere, sibiq́ ipsi, in his, quæ dixit, illius sensum congruere simulq́ ipsi, & illius verba Pyrrho proposuit, quosdam asserens, illius sensum ignorantes siue etiam calumniantes, falsam de illa disseminasse famam.*

Matth. 28.

Exstat hæc disputatio S. Maximi in fine octaui Tomi Baronii. de Honorio lege Bellar. lib. de Pontif. cap. 11.

Veram autem fuisse excusationem, hinc liquet. præter id enim, quòd nullus facilè crederet, sanctum Maximum mentiri posse, idque cùm plurimùm temporis Romæ tunc fuerit, pro Ecclesiasticis negotiis, &, neque impiè sentiente Honorio, rectè sensisset Ecclesia; sed, vel cum illo ipsa falsa; vel, cum ipsa ille vera sentiret: Id profectò verum esse cernitur; & ex his, quæ D. Maximus illum excusans dixit, cumqua & ipse stans aduersus Pyrrhum, Constantinopolitanamque Ecclesiam pro pietate pugnabat. Et ex eo etiam, quod nil tale blasphemum de illa per id temporis historia tradidit.

Non ergò illud inquiritur: an aliquis ipsi præfectus contra Catholicam fidem vnquam aliquid protulerit, quippe, si quis talis esset, Romanus Episcopus non esset. huiusmodi enim semper vera prosequi necesse est; sedemque illam nunquam patre priuari, qui inde de dogmatibus vera decernat. quamuis ne sic quidem tale aliquid contigit. Sed an aliquid vnquam ab Ecclesia Romana tale prolatum sit, & vel ad modicum ei præualuerit, quod nunc anathemati communiter subiectum sit; sicut sæpe in alijs Ecclesijs contigit, quæritur: Hoc autem nemo vlla ratione monstrare potest.

Si igitur aliis quidem Ecclesiis portæ inferi præualuerunt siue parum, siue amplius, nihil refert. Et certè, cùm quarundam ruinam vltra quinquaginta annos durasse ostendi possit, id solùm sufficit, illarum sententias ab omni Ecclesia anathemati traditas fuisse. contra quas sententias etiam Martyrum fusus est sanguis. Romanæ verò Ecclesiæ, nihil vnquam tale præualuit: constat, Saluatoris sententiam in ipsa tantum veram esse: &, hanc Ecclesiam esse, de qua Matth. 16. Dominus dixit; *Ædificabo Ecclesiam meam.* Et, quam Luc. 22. aliâs *conuersum Petrum* confirmare præcepit. Alias verò super hanc fundatas esse, & consistere confessionem, & sequentes quidem, vt partes, & membra salubritatem simul habere, atque robur: quando & plurimas vnam existimare conuenit: Deuiantes autem à capite, & corpore præcidi; & neque sibi, neque aliis esse iam vtiles.

Ioan. 15. Vnde & Dominus monuit *in vite persistere*, seipsum *vitem* dicens, & per *vitem* Ecclesiam designans: *pal-*

palmites verò fideles nominans, qui per confeſſionem illius, & bonam conuerſationem fructum ferrent. Quibus profectò verbis ſumma Eccleſiæ vnio inſinuatur, vt fructum in vite manentes ferant, & nuſquam corporis integritate deuiante à capite, membra omnia viuificentur, *virumq́; perfectum in menſuram ætatis plenitudinis* Chriſti Eccleſia coaugeatur: non è contrario, vel abſciſſa, mortua fiant, vel ex vite proiecta, igni inexſtinguibili conſumenda damnentur. Ephef. 4.

Atque vnitas quidem Eccleſias Pſalmiſta ait, *benedicere Dominum*: non enim de ſingulis magis, quàm de Eccleſijs dicendum, quæ ex partibus collectæ ſunt: Diſciſſas verò, & in opiniones contrarias diuiſas, ſiue aduerſus Eccleſiam, cui nemo præualuit, reluctantes, vt prioribus temporibus ſæpius contigit, *ſciſſa Eccleſiæ membra* magnus Baſilius vocat, Pſalmi dictum exponens, falſaſq́ue ſynagogas eas appellat. quanquam & conſequentia ſumma per omnia Eccleſię Petri adeſt: Ait enim ad illum Dominus; *paſce agnos meos, paſce oues meas.* Hoc, Eccleſię Romana ad reliquas facere perſtitit: alijsq́ue in opiniones contrarias & ſolitudines, & prærupta, & præcipitia oberrantibus, ipſa, eas ad vnum paſtorem, & vnum ouile reduxit: noxijs quidem, mortiferiſq́ue graminibus eruens: ſalubria verò, & læta ingerens, imò & aduerſus ſæuientes lupos, mammonæ ſcilicet, ac Cæſaris, oueſq́ue vaſtare molientes, pro CHRISTO, proq́ue ſeius fide ante gregem ſtans pugnauit: atque omni omninò inquirenti rationem ſemper reddidit de ea, quæ in nobis eſt ſpe; vt ipſe B. Petrus admonuit. Et, quod Dominus ſecundum hominem orauit dicens: Simon, roga-

Pſal. 67. in Eccleſiis benedicite Deo Domino de fontibus Iſrael.

Ioan. 21.

1. Pet. 3.

rogaui pro te, vt non deficiat fides tua; & hoc, in Petri successoribus seruatum est, cuius fides in ipsis nunquam defecit. Oportebat enim orationem illam ipsis rebus non posse decidere: *Ego enim*, inquit, *sciebam, quia semper me audis*, & aliquos semper in terra, in illius veritate seruari, pro quibus oratio illa fusa: *serua eos in veritate, pater sancte, vt sint vnum* & quæ illic addita sunt: Vndique, & ventis aliis aliâs contra Saluatoris ædificium se erigentibus, electos illos infractos præcipuè in petra stare: &, qui alios seruaturi erant, tempestate, vndiq; iactatos, infirmosq; curaturi; ipsos illos primùm in tuta crepidine solidari, semperq; sanos, & inuiolatos esse.

Ioan. 17.

Quod in Petro, eiusque successoribus, eiusque omninò Ecclesia concurrit. Nam cum Apostolicorum successorum nemo fuerit, quem Satanas non cribrarit vt triticum, Zizania sua subseminans; Petrus, nunquam in suis successoribus defuit; sed etiam per hos, deficientes quoq; alios, iuxta edictum, confirmauit.

Neque enim solùm de resurrectione Saluatoris, si quis ad hoc id verbum trahat, dictum putare debemus, quod Petrus conuersus fratres confirmare debeat, quos multis modis ipse per se ipsum de illa roborauit: sed etiam de Petro per successores suos aliorum corrigente infirmitatem.

Neque magis, ne per negationem Petri dificeret fides, orationem illam fusam esse putandum est: quod, & ipsum verum est; quàm, ne vnquam Ecclesiæ confessio, quæ sibi cœlitus reuelata est, in suis successoribus infirmaretur, neque vnquam nutaret fundamentum.

mentum. Orationem enim illam, in eo, quod nunquã Petri defectura esset fides: ad omnes quoque illius successores efficacia virtutis se extendisse, constantissimè putandum est. quem Dominus, vt voluit, alijs præferens, per ipsum, roborauit, crepidinem suę Ecclesię subijciens, præsensq; inuisibiliter in veritate semper conseruauit, imò, & vsq; in finem iuuans, conseruabit. Filius enim hominis in terram veniens, inueniet fidem. Aliter quippe inanis esset Ecclesia, quam in terra Dominus statuit, nisi vsq; ad consummationem seculi seruanda ex omnibus esset, de qua, vt conseruanda, prædixit: *Ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi.* quam profectò ideo cæteris præesse voluit, vt alijs, veluti de specula, iura dictaret: ac de longè omnes in eam intuentes, absq; ambiguitate illius decreta susciperent: quæ nam sit Ecclesia, manifestè scientes, persuasumq; habentes, eam semper vera necessariò prosequi. Matth. vlt.

Nempe enim, vt dictum est, alijs Ecclesijs catholicæ fidei contraria sæpe præferentibus, adeo, vt vera sentientes, maledictis, pœnisq; subijcerent; &, mendacij literas, contra veritatem, alios quidem confiteri, alios verò etiam scribere compellerent. Petri verò Ecclesia, Romana scilicet, nunquam in aliquod huiusmodi lubricum prolapsa: in illis quidem Saluatoris sententia impleta non est, *Vobiscum sum,* dicentis, *omnibus diebus, vsq; ad consummationem seculi.* Impiè enim sentientibus nunquam ille adest; quemadmodum cũ suis est iugiter in eis: hisq; velut instrumentis vtens, & quasi inspirans, ac per veritatem fidei à suis sacramentis, & à spiritali vita ad cœlestem patriam transferens, vt, vbi ipse est, & ipsi sint. Ibid.

In hac verò, quoniam nunquam à veritate aberrauit, sententia ista, & promissio, maximè conuenit, vt hinc etiam perspicuum sit, hanc esse Ecclesiam; quam, in Petro ædificaturum Dominus se repromisit.

Matth. 18. Præterea, quod ab eo dictum est, quod inter fratres differentia aliqua exorta, primum quidem ipsum, qui læsus sit, ad eum, qui se læserit, accedere, & rogare, quæ ad pacem sunt, debere: deinde si illum reconciliare non possit, & alium secum assumere: sin autem, nec sic quidem reconciliaretur, Ecclesiæ tandem nuntiare: cui, nisi obediat, vt ethnicum & publicanum iam esse iudicandum; hoc est, infidelem, & ab Ecclesia præcisum, ea, quæ prædiximus, roborat. Præsupponit enim Dominus, Ecclesiam definitam esse aliquam rem, & hanc, semper veracem, alijs quæ sunt vtilia, & necessaria, annuntiare, atque agere. Neq; enim nisi semper verax esset futura, indefinitè per omne tempus ad hanc fideles mitteret, de rebus ambiguis decernentem audituros. Neque, si indefinitum eius, apud fideles definitum esset, scire possent, quò se conferre deberent, vel, sua omnia referre: vt, obtemperantes quidem securi iam, & tuti esse possent: non obtemperantes autem, cum ethnicis se, & infidelibus statuendos scirent.

Notēt hæc hæretici.

Pulcherrimè de infallibilitate Ecclesiæ.

Sed neq; tamen, nisi ea, ad quam mitterentur, Ecclesia; vera semper de omnibus dictare præsupponeretur; scire possent, quando renuere, quando obtemperare deberent, cùm qui ab inuicem differrent, veras ambo rationes proferre viderentur: cōmunis verò Christianorum multitudo, simulq; infirmitas humana discer-

nere

nere non possent, confusioq́;, ac pugna Ecclesiasticis in rebus pullulatura videretur: nisi subiecta Ecclesia, definirè singula decerneret. Sed & sine culpa omninò essent, omni spiritui se permittentes, nisi aperta, & manifesta fidelibus esset Ecclesiastica autoritas: Deo quidem possibilia àcunctis exigente; illis verò obscura, non valentibus dignoscere: siue omnes omninò oportebat diuinarum rerum scientiam iugiter adeptos in tanta confusione rerum, & ipsos ambiguæ fidei veritatem dignoscere: at, id in multitudine contingere, possibile non est. Atq; ideo, nunquam hoc Deus ab omnibus exigeret. Et id item, quod dicitur, *cæci cæcos* sequentes præcipitari periclitantur: quiq́; Ecclesiæ inobedientes sunt, cum ethnicis vnà eijciuntur, locum non haberet, si Ecclesiam dignoscere, bonumq́; à malo discernere, possibile non esset.

Nempe, & in fidei symbolo, sicut alia ad salutem necessaria ab eis, vt confiteantur, exigitur: ita, & *vnã sanctam, catholicam*, & *Apostolicam Ecclesiam* confiteri, requiruntur: ad quam de omnibus scilicet definituram mittimur: &, cui obtemperantes, molestijs, & scrupulis liberi euadimus. Quam etiam à fidelibus omnibus agnosci, vt possibile, & necessarium exigitur. Et sine qua, nec fidelium communio haberi potest: nec sacramentorum virtute perfrui valemus, nec per ipsa capiti Ecclesiæ, quod CHRISTVS est, vniri. Non in verbis, sed in rebus Ecclesiæ Christi positæ sunt res.

Quamuis, etsi qui vbilibet terrarum fuerint, qui de fide alijs alia dicentibus, vera ipsi senserint, laudabiles quidem fuère, se ipsos, vt partem referentes ad Ec-

clesiam, atq; inde sibi ipsis sufficientes, illi per omnia, quæ ad fidem pertinent, vniti; & alijs quoq; hoc modo, quæ vera sunt, dictantes, cuiusmodi S. Maximus fuit, &, si quis illi similis est; non tamen ita, vt infinitis agminibus Christianorum, pro magnitudine Ecclesiæ, & dignitate, satis esse possent: quodq; in eis, quasi in obscuro erat, ad fidem eorum, quæ dicerentur, omnibus sufficeret: quasi ipsi Ecclesiæ caput essent eius, ad quam mittimur, cuiusq; possessionem fines terræ esse Psalmista definiuit.

Psal. 2. Hæc cum ita esse necessariò concessum sit, aliæ q.dem Ecclesiæ, vt dictum est, à veritate sæpius aliter aliàs aberrauerunt: quando de fidei veritate orbe toto inter se non conueniente, illæ falsa & sentiebant, & alijs sentienda proponebant: quosdam verò etiam inuitos fateri compellebant: nulla earum esset profectò, ad quã indefinitè mitteremur, Ecclesia, de ambiguis salubria, & certa audituri. Manifestum enim est: quia eos quidem, qui tunc ei contradixerunt, & vsq; ad sanguinẽ aduersus hæreses, quas illa fouebat, reluctati sunt: maximè idcircò admiramur, in tantumq; à nobis abest, infideles, & ethnicos eos, quod illi non obtemperauerint, putare, vt etiam debito honore prosequamur, atque annis singulis illorum festos dies celebremus, mediatoresq; pro nobis ad Deum proferamus.

Et certè Nestorius, ac Pyrrhus, & cæteri Constantinopolitanæ Sedis antistites, hæretici tunc temporis, cum omni, quæ sub ipsis erat, Ecclesia, cùm essent: se ipsos tamen Ecclesiam, illam esse asserebant, quam omnibus sequendam per omnia dictitabant, eosq; sibi qui non obtemperarent, vt ethnicos

nicos, & publicanos puniebant. Qui verò illis obtemperauêre, eos, nos perditos existimamus. quantoq; ad impietatem fuêre proniores, tanto ab Ecclesia maiori supplicio affecti sunt: & qui illis consenserunt, anathemate mulctati sunt.

Nullum verò nouimus, qui, quouis tempore, cũ de fide disputaretur, Romanæ Ecclesiæ obtemperans, similem exceperit damnationem. Imò verò, nullus est, qui tunc aduersus quidem Constantinopolitanam Ecclesiam apertè resisteret, quin & Romanam Ecclesiam intueretur, illiusq; de fide opinionem, vt veritatis, ac pietatis exemplum, quibus contradicebat, opponeret: eamq;, contra inimicos sociam, auxiliatricemq; præferret. Et nunc quoq;, cum aduersantium obscurum nomen sit, communiter, ac priuatim illa, & colitur, & coronatur: vt & hinc perspicuum sit, hãc esse Ecclesiam; cui, qui non obtemperat, gentilibus, & publicanis Saluatoris sententia connumeratur. Principari quidem & alias Ecclesias, his, quæ ad ipsas pertinent, & sub eis sunt, hasq; securè & iudicare, & dirigere, cùm tempus exigit, quando ad vnam omnes referuntur, arbitrandum est. Sed, nisi aduersus caput obluctentur, maximè, cum illis differentia, de fidei confessione fuerit. Tunc enim perniciosissimè diuisę à capitis glutino, & viuificatione decidunt: metusq; est, ne præcisis membris; neq; solùm absente debita concordia, sed etiam præsente maximarum rerum contradictione; præter id, quod nihil possint, gentilibus etiã publicanisq; connumerentur. Quanto enim de maioribus contradictio fuerit, tanto & condemnatio deterior est. Neq; enim tantùm de communibus istis differen-

ferentijs putandum eſt, à Saluatore ſententiam, quod Eccleſiæ obtemperandum ſit, pronuntiatam eſſe, quãtum de maioribus, & quæ primi in Eccleſia conſiſtunt ordinis; qualia ſunt, de dogmatibus, ex quibus eſt etiam de S. ſpiritus proceſſione contradictio, per quam tanto iam tempore Eccleſiæ diſſipatæ ſunt.

Quibus profectò ita contingentibus, non modò in integritate à capite Eccleſiæ, quod Chriſtus eſt, non viuificari, & coaleſcere, verùm, & quod habere videbantur, ab ipſis auferri conteſtanribus rebus, neceſſe Matt. 13. eſt. Ab eo enim, *qui non habet, & quod habere videtur, auferetur ab eo.*

Propterea, etſi non pluribus ex patre, & filio procedere ſpiritum ſanctum verum eſſe, contrariaſq; rationes nihil dicere, oſtenſum eſſet, res ipſa Eccleſiæ tamẽ, vt dictum eſt, dubios perſuadere ſufficeret; omniaq; ab ipſa declarata, ſingulos nihil reluctando ſuſcipere deceret; ſed Chriſtianorum omnium caput ipſam arbitrando; & quam in fidei ſymbolo, vnam, ſanctam, catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam, accepimus, eam eſſe aſſerendo: ita, catholicam fidem continere, confiteri, illa tutiſſimè ducente, maximè, ſi quis etiam ad nationum multitudinem, quæ illam ſequitur, intueatur: plurimis quidem in his humana, ac diuina ſapientia, quantum homini poſſibile eſt, ſummè excellentibus, plurimis item in ſacro, & religioſo habitu per monaſteria degentibus, & in lege Domini die, ac nocte meditantibus. Sed tamen oſtenſum eſt, fuiſſe tempus, quando Eccleſiæ vnitæ erant, & fidei ſymbolum apud iſtam legebatur, vt modò legitur.

Quem-

Quemadmodum igitur, his, qui primò Ecclesiæ membra diuidere volebant, & pro suis desiderijs à communi cœtu Ecclesiæ abscindebantur; nullus, mente, & ratione præditus consentire, simulq; cum illis abscindi voluisse, cùm nulla id rationabilis occasio suggereret: sed, aut diuisionem potius impedire tentauisset; sicut, plurimi tunc temporis, qui pro veritate, & Ecclesiæ communione steterunt: aut, malitia inualescente, cæterisq; per præcipitia euntibus, ipse super petram stans, atq; vnionem, quam heri, & nudiustertius cum cæteris amabat, atq; honorabat, seruans, Ecclesiæ vnitus esset: ita & nunc, si quis se ipsum, eo tempore, quo Ecclesiæ diuisæ sunt, fuisse fingens, ad res cum ratione respiciat, saluti, & securitati suæ prospiciens, nulla ratione ab Occidentalium Ecclesia præscindi patietur. Neque enim profectò consilij fuisset, vel, quando Ecclesiæ vnitæ erant in fidei confessione, nulla præsertim probabili ratione discessionem suadente, cum his, qui temerè ferrentur, simul diuidi; vel, cum his, qui modò sunt, aut antea fuerunt aduersarij, ullo pacto commorari: cùm & modo, & tunc æqualiter fidei negotia se habeant: quantumque attinet ad verarum rerum iudicium, apud prudentes nihil differant.

Est autem sanè irrationabile, his, qui præsunt, aliàs se aliter habentibus, vt illos impetus tulerit, præscindique ab Ecclesia cupientibus, velle & se vnà præscindi. Quasi, in illorum potestate sit, vt libet, vtrumque agere; &, quà velint cæteros ducere, veluti mancipia, sublata eis in tantum voluntatis, sententiæq; libertate, vt, neq; contrarias rerum mutationes

eis discernere liceat, neq; rectam sententiam eligere, prauæq; præferre.

Nullus ergò erit tam iniquus iudex, vt illis quidem & saluti contraria licere aggredi statuat, cæteris autem saluti, & securitati suæ consulentibus, non licere, quod sit rationis, eligere. Neq; illi quidem, propter suam leuitatem, & inconstantiam, sine vlla ratione vnitatẽ diuidentes, opinionem prudentiæ habebunt: qui verò hanc omninò seruare elegerunt, deterius consuluisse videbuntur. Multò enim magis, his, qui in bono vnitatis permanent, siue etiam ad illam redeunt, ius, atq; ratio aderit; quàm his, qui contra omne fas, omnemq́; normam diuisa Ecclesia communiter, & priuatim seditionis, ac diuisionis, malorumq́; omnium auctores fiunt. Si enim his diuidi pro voluntate licebit: & illis ratione licere non diuidi dabitur. Et simul perspicuũ est, quia, nulla synodus vnquam facta est, in qua declaratum sit Occidentis Ecclesiam hæreticam esse, Romanoq; Pontifici, Ecclesiasticis sibi ab initio concessis priuilegijs iustis vti non licere; neq; illi, iuxta Ecclesiæ antiquas sanctiones, omnes obedire oportere.

Est ergò irrationabile, & inconsideratum, discissionem nulla probabili ratione suadente, neq; synodo vlla contra illam Ecclesiam vllo in loco sententiam ferente; eos sequi, quos voluntas, & sua leuitas circumfert, nihilq́; validum, ac rationabile inferunt, imò, & plurima quidem fidei, catholicorumq́; Doctorum, ex superflua, & fatua cõtentione, partim auferunt, partim contra se ipsos confiteri coguntur. Enimuerò quod putant isti, plurimos contentionis suæ socios Episcopos opinionem suam satis roborare, ridiculum est: quasi non

non apud Rom. Ecclesiam Episcopi totius orbis ordinẽtur, qui vel nõibus ipsas dignitates exornent, Ecclesia antiquum ordinem per omnia custodiente.

Porrò, si quis, q, loca ipsa non teneant, obijcere velit, primùm quidẽ, non ex loco sacerdotis dignitas habentibus prouenit: aliter enim, & qui ista dicunt, suos Episcopos tollent, qui nominibus solis participant, reb⁹ priuati: simulq; ab illo Episcopatum consequi, à quo & alijs omnibus sacerdotij dignitas est, totum ꝑfectò valet. Deinde, & qui videntur thronis pręsidere, à quibus nominantur, dignitatẽ solis nominibus sine rebus adornant, cùm ciuitates ipsæ ante plurimum temporis ab infidelibus captæ, ac sub iugum missæ sint. Ex quo fit, vt imperitia sensim, & rusticitate, & cætera morum corruptione crescente, ne simplicissima quidẽ fidei apud illos rudimenta noscantur, nomineq; potius, quàm re Christiani ibi sint.

Si igitur, hos habere concordes magnum aliq̃d ad diuisionem valet; & Occidentis Ecclesia nihilominus eosdem pro se ꝓferet, atq; eò magis, quò & Doctores sacros pro se habent: & ipsi per se, de quibus culpantur, rationem facilè reddere possunt: quocirca, nemo suæ salutis auidus, eliget vnà cum suis diuidi, partim quidẽ persuasum habens, Ecclesiæ per omnia obtemperandũ esse; &, qui non obtemperet, eum inter Ethnicos ꝓijciendum: partim verò, confessionem de S. spiritus processione ex patre, & filio, plurimis ex locis, veram esse, & saluti necessariam animaduertens.

Quibus veraciter, ac firmiter subiectis; nunq̃ profectò circa exteriora turbabitur huius veritatis studiosus. Alijs quidẽ ꝓpter consuetudinem ab initio concessis:

alijs verò item immutatis, ſicut & in legibus ciuilibus contingit, ideo, quod ſcm̃ tempora aliâs aliter aliquid eluceat, quod Reipub. expediat. Sicut etiam medici viuendi rationem aliâs aliam ſtatuunt, vt, illis ars pro viuentium vtilitate dictauerit. Hæc autem nullam inducunt fidei corruptionem. Nullus enim vnquã propter exteriora iſta, quomodolibet ſe habeant, ſiue etiam propter conſuetudinem aliquam, vt hæreticus inſimulatus eſt.

Igitur, cùm ſententiam de S. ſpiritu ita ſe habere, vt ſentit Occidentalis Eccleſia, plurimis rationibus oſtenſum ſit, iuſtum profectò non eſt, à capite veluti lãguente, ipſos primùm circa fidem ægrotantes præſcindi: atq; ita de maximis ſine ratione periclitari. Mirum enim eſt, ſi quis adeò ſit audax; vt, cùm tanta ſint, quæ ad vtilitatem compellunt, ipſe non ſolùm diuidi, ſed & opiniones maximè contrarias tuendo, de ſua ſalute ſperare audeat. Sufficiebat n. ad periculum, propter ſuperbiam, vel aliam quamlibet huiuſmodi cauſam Eccleſiæ non obtemperando, ab ipſa ſeparari. At verò, de proceſſione ſancti ſpiritus ab ipſa diſſentiendo, propter hanc maximè ſententiam diuidi; quam qui negat, neceſſe eſt, vt plurima, quæ de fide conceſſa ſunt, ſimul neget, vt ſuperius monſtratum eſt, & per hanc diuiſionem bellum pertinaciter huiuſmodi veritati indicere: quanta diuinæ indignationis animaduerſio? quanta damnatis his, qui auctores falſitatis præceſſerunt? quanta item ſequentibus inferenda eſt? qui, quantum in ſe eſt, commune corpus Eccleſiæ diuidunt, ſeque ipſos lacera Eccleſiæ membra conſtituũt. *Non ſolum enim*, inquit, *qui mala faciunt, ſed* Rom. 1.

& qui

& qui malis consentiunt, digni sunt morte. Nam, de *o-* Matth. 1
tioso verbo rationem reddituri sumus; &, *sine fide possibi-* Hebr. 11.
le non est, placere Deo, vt ait Paulus Apostolus. Et, *cæcus si* Matth. 15
cæcum ducat, ambo in foueam cadunt: quantum in huius- Hebr. 13.
modi cæcitate periculum illis esse arbitramur, qui tan- Ezech. 3.
ta leuitate feruntur, ac maximè Prælatis Ecclesiæ, quos
vigilare pro alijs Paulus monuit, vtpote rationem pro
illis reddituros: &, à quibus, nisi vigilauerint, alio-
rum sanguis iuxta scripturæ sententiam, require-
tur?

Recogitanda item est scribarum, Pharisæorumq; condemnatio; quod, neq; ipsi ingrediebantur, & qui voluissent ingredi, viam veritatis prohibebant. Matth. 23 Si autem Chrysostomus beatissimus pro viduæ iure in tantum contra iniurias potentium perstitit, vt & sede, & ciuitate fugaretur, quasi quispiam iniquus, & perditus: quomodo non pro iure veritatis ac fidei omnia, & facere, & pati promptè, & alacriter conuenit? Imò, quomodo non imitari decet sanctum Athanasium; qui, cum per id temporis Oriens, atq; Occidens de *substantiæ*, & *personæ* nomine contenderet, hisq; syllabis fines terræ collidi periclitarentur, medium se obijciens, vtrosq; placauit: indignum putans eos de nominibus digladiari, quæ ad eandem intelligentiam ferunt, etsi pronuntiatione differre videantur. Quod si præter dilectionem, *tradidero corpus meum, vt ardeat, nihil mihi prodest*, 1. Cor. 13. & quæ illic de charitate dixit Apostolus: quomodo tutum esse poterit, his, qui à Christianorum grege non solum diuiduntur, verùm, & de fide contra omnem rationem inimicissimè ab eis dissidens?

Vtrinq; igitur, ꝑ veritate, proq́; nr̄a ipſorum ſecuritate, circa id, quod expedit, omne ſtudium, omnéq́; diligentiam oſtendere, neceſſe eſt: nihil inuentioni veri præferendo; neq; id patiendo, quod multi, qui exteriora incommoda, & damna pertimeſcunt, atq; ideo, cōtra ſalutem ſuam ſcientes, ac prudentes pergunt, ſtolidiſſimè ſanè, viliſſimis rebus tantam rem, adeoq́; neceſſariam prodentes; quaſi Deo etiam vires noſtras, affectuſq́; cordis ignorante; ſed, vltrò potius nos ingerēdo, atq; ad alios proficiſcendo, ſi quid fortè, de tanta re commodè proferre poſſint.

Omni igitur anticipatione liberi, atq; ab oī cōtentionis vitio remoti, fretiq́; Dei adiutorio, nihil omittamus diligentiæ: Iniquum ſanè exiſtimantes, humani quidē, lucri gratia, longa maris ſpatia mercatores nauigare; veritatem autem fidei, tanto propter illā conflato bello, rterire: neq; huius inuentioē, eiuſq́; lucrum, plurimis & pecunijs, & laboribus præponere, maximè cū ꝓpter hanc vita nobis æterna ꝓueniat; qui finis eſt, diuinæ circa humanam naturam diſpenſationis. Quemadmodum n. *qui non credit, iam iudicatus eſt*; hinc n. iam damnationis initiū ſumit: &, *qui ignorat, ignorabitur*: ita, Dei in hac vita contemplatio, futuram nobis pollicetur; & his, quæ de Deo hîc creduntur, &, vt poſſibile eſt, apprehēduntur, carneis ſolutis nexibus, veritatis ſuccedit pulchritudo. Aenigmatibus quidem veritati; fide verò, & ſpe rerum ſubſtātiæ cedentibus, ſpeculo huius corporis ſoluto.

Ioann. 5. | 1. Cor. 14.

Ex quibus profectò conſtat, & eos, qui hîc in fide falluntur, neq; veram Dei ſcientiam conſequuntur, ne futura quidem illa ſpeculatione fruituros, ſed profanos fore

fore,atq;in sinistra parte collocandos. Si igitur * B. Steph. pro Saluatoris imagine, plurimiq; per id temporis, vsq; ad mortem constantiã suam ostenderunt: & certè, cùm res ipsa non imediatè circa fidẽ, primamq; Theologiã, sed circa dispensationis diuinæ sacramẽtum esset; neq; statim circa hoc; iniuria quippe solũ ad humanitatem referebatur Christi: honor enim imaginis, iuxta mag. Basilium, ad primitiuam formam penetrat: Contra tñ imaginum oppugnatores constantiam vsq;ad mortem ostenderunt. Quæ nam modo alacritas, quod studiũ, quod robur, pro veritate proposita de S. spiritu ab eis pro merito ostendi potest, qui veritatis amatores sunt, securitatisq; suæ, ac salutis curam gerunt, pro qua omnis ratio, omnis sermo, omneq; sacramentũ diuinæ dispensationis est?

* S. Steph. Iunior Martyr sub Copronymo, ob defensionem imaginum

XXVIII.

Habes, quæ de processione S. spiritus petisti, prolixius quidẽ, quã initio instituerã, exposita, sed necessariò, vt reor, ipsa materia hanc prolixitatem suggerente. Si ergò sufficienter dicta sunt: agamus Deo gratias: sin verò minus, quã vt studiosorum industriæ plenè satisfactum sit; nr̃am infirmitatem, non materiæ ipsius, sententięq; dignitatem in culpa esse sciant. Illa. n. cùm per se ipsã vera sit, sanctorum etiam Patrum testimonijs nititur. Quorum nos sententias, atq: de hac re opinionẽ, vt petisti, exponentes, nihil à nobis ipsis dixisse, qui rectè reputauerit, inueniet. Breuiorem autem in exponendo fuisse, dum celeriter singulis quasi supervolitãdo negotijs me expedire cupio; neq; necessarium puto imorari omnibus, cùm plurimi multa de hiscè disseruerint, meritò quispiam culpare possit. Ex his tamen, quæ dicta sunt, quorsum veritas propositæ quæstionis respiciat, cùm maximè necessaria cõprehensa sint, facillimè conspici

Epilogus.

ſpici poterit: ſi modò, vt initio dixi, remoto contentionis ſtudio, quæ dicta ſunt legere, intentè velit.

Cur ipse Græcus cõtra Græcos ſcripſerit.

Obteſtor autem, & moneo omnes, qui iſta lecturi ſint, ne ferant grauiter, ſi eiuſdem ſecum patriæ, & generis cùm ſim, diuerſum ab illis iter, veritate oſtendẽte, pergere voluerim. Optabam certè, ſub vno paſtore vnum ouile eſſe; omneſq; vinculo dilectionis adſtrictos, vt ait Paulus, idem ſentire; neq; eſſe ſchiſmata, ſcandalis quàm longiſſimè fugatis. Sic enim & ipſe cum cæteris in vnum corpus compactis, & vnum caput habentibus, maxima quiete tranquilliſſimè fruerer: neq; modo profectò, cum doceri malim, & opus habeam, Doctoris officium mihi minimè omnium cõueniens ſumerem.

Mat. 18. 1. Cor. 11.

Ex quo fortaſſe non deerunt, qui me iactantiæ, & oſtentationis inſimulent: quoniam verò *neceſſe eſt, vt veniant ſcandala: Oportet enim*, inquit, *hæreſes eſſe, vt, qui in vobis probati ſint, manifeſti fiant*: vigilareq; vnumquenque neceſſe eſt, ne plurimis paſſim circumferatur erroribus: & alijs alia dicentibus: ipse dum neſcit, amittat omnia: *ſine fide enim impoſſibile eſt placere Deo*: tunc profectò vrgentibus ſcandalis, prudentiæ fuerit, omni temporis anticipatione, omni populari fatuitate omiſſis, ipſam in ſe ipſa verborum veritatem inſpicere, & diligentius conſiderare, Patrumque regulis per omnia intentum, quocunq; veritas duxerit, ſequi. Hoc enim plurimis etiam, qui præceſſerunt, Eccleſiæ magiſtris, prioribus temporibus contigit: qui, cum ſæpe eis veritas aliter ſe habere, quàm communis eſſet opinio, viſa fuiſſet, ipſius toti fiebant, periclitantemq; modis omnibus iuuabant, ac diſcerptam reuocabant:

cabant: &, contemnentes omnia, igni, si necesse esset, ac ferro, dirissimisq; supplicijs affecti, superabant: quod erat sui officij, implentes; posterisq;, quomodo huiuscemodi emergentibus casibus, se gerere deberet, sui exemplo præscribentes. Si quidem igitur, possibile esset, Deo vnà, & hominibus placere, optandum id perfectò magis, & expetendum esset; nullusq; sibi alterum in hac re præferri vellet. Quoniam verò duobus Dominis, inuicem contrarijs, seruire, possibile non est: *Si enim*, inquit, *hominibus placerem, Christi seruus non essem*. Et *Prudentia carnis*,* *inimica est Deo: obedire oportet magis Deo, quàm hominibus*: quodq; sanctus Maximus, cùm à ciuibus suis criminaretur, præualente apud eos Monothelétarum heresi, quoniam Occidentali Ecclesie applicatus, suis contradicebat, ait; *quod scilicet vtrosq; diligeret*; *illos quidem, vt orthodoxos istos autem, vt homoglossos*, id est, eiusdem secum linguæ: id nunc quoq; dicendum ad eos, qui criminantur. Amici enim viri existimandi sunt; amiciorem verò necesse est arbitrari veritatem. Gal. 1. Roman. 8. *mors est. Actor. 5.

Neque iustum esse putauimus, siue indulgendo amicitiæ, siue quorundam iurgia extimescendo, atq; vtrinq; humanæ passioni manus dando, veritatis omissa ratione, nostra magis, quàm quæ Dei sunt, ac proximi inspicere; & nobis ipsis, & illis, ex silentio nostro detrimenta comparare: sed partim quidem timorem Dei, & si dictu audax est, ante oculos habentes; partim verò, quæ sit *voluntas eius bona, & beneplacens*, non ignorantes, solamque inde laudem expetentes, etiamsi premendi angustijs simus; omnia, nihil existimare; sed disponere sermones in iudicio, proq; illis, ac proximi dile-

dilectione, oĩa necessariò adhibenda arbitrari. Audendum quippe est, etiam contristare, si opus sit, ac verbo, veluti ferro, turgentia vulnera rescindere, atq; cum charitate curare.

Quo facto, è duobus alterum continget: aut n. quietiores, & mitiores ad contradicendũ fient: aut cõtrarijs, quæ obijciuntur, rationibus infirmis, debilibusq́; deprehensis; exhaustaq́; ex illorum animis falsi opinione, id lucrabuntur, vt contra veritatem stare pertimescant. Sin verò, & quispiam fuerit intelligens, aut requirens Deum, profectò neq; optimam hanc mutationé erubescet. Nam iuxta Theologum Gregorium; *non mali mutatio, sed mali obseruatio habet turpitudinem.*

Vt igitur illis, & nobis nõ minima emolumenta quæreremus, veritatem omnib⁹ prætulimus, ipsũq́; Spiritũ sanctum inuocantes, de ipso loqui, te monente, suscepimus. Non *dissimulaui annuntiare vobis omnem veritatẽ, & consilium Dei.* Vtinam verò ad eorum, qui lecturi sũt, vtilitatem labor noster iste proficiat, vt, & qui seminat, fructum metat; &, qui congregat, mercedem accipiat, omnesq́; simul cœlestem ingrediamur patriam, fruituri gaudio Domini nostri, in laudem, & gloriam vnius Dei patris, & filij, & spiritus sancti, sanctæ, & beatæ Trinitatis, vniusq́;, & veræ Deitatis, Amen.

FINIS LIBRI IV.

OBSER-

OBSERVATIONES ET NOTÆ, IN LIBROS CALECÆ, A *PETRO STEVARTIO* S.S. THEOLOGIÆ DOCTORE,

Professore, ac Academiæ Ingolstadiensis Procancellario ex varijs Græcorum monumentis collectæ.

AD CALECAM VISUM EST NON NULLA ANNOTARE, UT OMNIA CLAriora euadant: & primùm de ipso Manuele Caleca quis fuerit.

GESNERUS in sua Bibliotheca. *Manuel Caleca scripsit librum Græcum, quo continentur scripturæ concordes. Item de fide seu de principijs Catholicæ fidei iuxta traditionem diuinæ scripturæ & Catholicorum Ecclesiæ Doctorum*, posterior hic liber Græcè exstat in Bibliotheca Bauarica Num. 127. Latinitate donatus, vt audio, a R. P. *Iacobo Pontano* Societatis IESU: tametsi necdum versio hæc in lucem prodiit. Quid operis sit prior, & vbi Græcè asseruetur, mihi non liquet. vt nec illud quis sic amicus, ad quos & cuius rogatu hunc

quem in manibus habemus, Tractatnm ſcripſit: nuſquã enim nomen eius exprimit.

Franciſcus Turrianus lib. de ſexta & ſeptima Synodo: *Vt ex Manuele Caleca Græco, viro magna & doctrina & fide, intelligi poteſt.* Citat hunc Calecæ librum etiam Bellarminus lib. 4. de Pontif. Rom. cap. 11.

Petrus Galeſinius Protonotarius Apoſtolicus in vita S. Bonauenturæ cap. XIV. agens de Concilio Lugdunenſi ſub Gregorio X. *Gregorius, vt erat Pontifex ſingulari diuinaq́ſ ſapientia, eum* (Bonauenturam) *eſſe maluit, cui potiſsimum Concilij dirigendi curam daret. Græcorum igitur Imperator, Michael VII. Comnenius, Palæologus, Ioſephus Patriarcha Conſtantinopolitanus, Archiepiſopi, Epieſcopi, & Legati Græciæ Lugdunum aduenerũt frequenti cum cleri multitudine; in qua viri eruditiſsimi aderant; quorũ* EMMANVEL CALECA, *qui luculentis ſcriptis Eccleſiam Catholicam Romanam adiuuit,* Meminit ipſemet Caleca Concilij Lugdunenſis lib. III. & VI. tametſi ex verbis eius ipſum Concilio interfuiſſe, quemadmodum aſſerit Galeſinius, colligi non poteſt. Habemus ergo ætatem Calecæ, ſi nos non fallit Galeſinius. Certum eſt autem ex Epilogo libri quarti fuiſſe natione Græcum.

Robertus Conſtantinus in Nomenclatore inſigniũ ſcriptorum *Cyrmanoæ Calecæ liber de Theologia, de ſpiritu ſancto.* Eſt iſte *Cyrmanoa nullus alius, quam Dominus Manuel.* Nam Iuniores Græci dicunt κῦρος & κῦρις, & adhuc conciſius κῦρ, pro κῦρος, ſicut Latini *Domnus*, & Hiſpani *Don*, pro *Dominus.* Et vt nos honoris cauſa vocabula *Domini* & *Domni* proprijs nominibus præfigimus, ita & Græci ſua κύριος, κῦρος, κῦρις, κῦρ. Non videtur Latini ſermonis fuiſſe ignarus, cum citet Latinos Patres, nominatim S. Auguſtinum

ſtinum & S. Gregorium magnum: tametſi non ignoramus vtriuſque Patris nonnulla opera, in Græcum ſermonem fuiſſe conuerſa.

DE INTERPRETE AMbroſio Camaldulenſi.

POSSEVINVS in apparatu. Ambroſius dictus Camaldulenſis è Porticu opidulo non procul Florentia *quamobrem & appellatus Florentinus, Ordinis Camaldulenſium Generalis Abbas, cuius vitam poſteris mandauit Auguſtinus Camaldulenſis, quiq; ab* Eugenio IIII. *Orator miſſus eſt ad Concilium Baſileenſe; ſcripſit Tractatum de ſpiritu ſancto contra Græcos, negantes ſpiritum ſanctum à filio procedere. Tractatum item de Sacramento admirabili corporis Chriſti. Orationes habitas ad Patres Concilij. Quarum præcipuam dixit Ferrariæ Græco idiomate, coram Emanuele Imperatore, ceterisq; Orientalibus Epiſcopis, atq; proceribus. Exſtant Epiſtolarum ipſius libri ſexdecim, eleganti ſtylo conſcripti, quarum archetypon Florentiæ, in Bibliotheca S. Marci aſſeruatur, & initium eſt: Affectus ſum ſingulari voluptate. Item, libros duos earum rerum, quas geſſit Generalis Abbas. Chronicon item Montis Caßini. Vitam S. Eugeniæ Virginis. Vitam S.S, Proti, & Hyacinthi.*

E Græco autem conuertit in linguam Latinam, librum de virginitate ſcriptum à Baſilio. Vitam Ioannis Chryſoſtomi à Palladio conſcriptam. Libros Ioannis in Matthæum. Libros Ioannis ad Stagirium monachum. Homilias eiuſdem Ioannis in Matthæum. Libros decem & octo eiuſdem Ioannis diuerſi argumenti. Vitas Monachorum, & Gregorij Nazianzeni. Vitas S.S.

Patrum AEgypti. Libros quatuor Dionysii Areopagitæ. Diogenem Laertium de vitis Philosophorum ad Cosmum Medicem. Ephrem Syri Diaconi aliqua ad eundem Cosmum, & incipit; Dilectissimi. Climacum Ioannis scholastici, in quo agitur de vita, & perfectione Monastica. Obijt anno Domini, 1490. apud Camaldulensem eremum triginta millibus passibus Florentia distantem. Hæc Posseuinus.

Similia Trithemius, in Catalogo scriptor. Ecclesiast. & Gesnerus in Bibliotheca. Qui quod dicũt & hũc Ambrosium scripsisse de spiritu sancto, id planè ad hunc quẽ ex Græco vertit, librũ pertinere videtur quem Martino V. Põtifici Max. dedicauit, opus profectò subtile, acutũ, & varia eruditione refertũ est, & luculentus Index eruditionis, quâ Caleca instructus ad hoc tam nobile ingenij sui monumentuw conficiendum accessit. Gręcum exemplar nunquam vidimus. Latinam versionem ex Codice Latino manuscripto Bibliothecæ Bauaricæ exscribendã curauim⁹: quæ alicubi obscurior est & intricatior, & cui fax ex prototypo accẽdi potuisset. At q.d agas primigenio exemplari tã Auctoris, quàm Interpretis destitutus? Index Bibliothecæ Viennensis apud Posseu. in calce Apparatus sacri indicat alium Calecam Ioannem nomine; cuius commentarij in quatuor Euangelia ea in Bibliotheca asseruantur.

QVÆ

QVÆ CAVSÆ MANVELI ad hanc ſcriptionem?

DOgmata & inſtituta Græcos inter & Latinos controuerſa: quorũ primũ & præcipuum proceſſio ſancti ſpiritus non ex ſolo patre; ſed ex patre & filio: de quo capite copioſè Caleca noſter diſputat tribus prioribus libris.

II. Additio illa ad Symbolum: *Filioq;*.

III. Azyma Latinis in confectione Euchariſtiæ uſitata.

IV. Beatitudo ſanctorum: nam Græci animas, quamuis plenè expiatas non credunt ſtatim beatitudiné conſequi; ſed vſq; ad generalé omniũ reſurrectionem differri; idemq; dicunt reſpectu pœnæ æternæ de illis, qui peccatis mortalibus obſtricti, hinc exceſſerunt.

V. Purgatorium.

VI. Mos vt Sacerdos Diaconi munus impleat; in Liturgia ſeu Miſſa. Græci enim nefas exiſtimant, vt, alius quàm qui præciſe tantumq; ſit Diaconus, Diaconi munus exequatur.

VII. Imagines Dominicæ.

VIII. Signum ſanctæ Crucis:

IX. Ieiunium Sabbati.

X. Minus frequentia & ſtricta ieiunia apud Latinos quàm Græcos,

XI. Euchariſtia.

XII. Primatus Romani Pontificis.

XIII. Tonſura. XIV. Imagines, Reliquiæ, & commemoratio defunctorum, & ſi quę ſunt alia huius generis.

Et hæc quidem capita elegante r persequitur Caleca libro quarto. Initio schismatis sub Photio conflati, vix quidquã Latinis vitio vertebatur, quàm sententia de processione sancti spiritus ex patre & filio; & additio illa ad symbolum: *Filioq;*. Postea eo impudentiæ progressi sunt Greci; vt quidquid in Latina Ecclesia quoquo modo ab ipsorum ritibus & consuetudinibus discreparet, id Latinis loco criminis & hæreseos obiectarent.

Vt verò melius intelligas, quæ doctissimus Caleca libro quarto disserit, totaque controuersia perspectior tibi euadat, adscribere placet nonnulla ex Tractatu quodam Manuscripto Bibliothecæ Bauaricæ, Anno Domini M. CC. LII. Constantinopoli à Fratribus Prædicatoribus aduersus Græcorum errores composito, in quo multa vnum quasi in fascem comportata & colligata sunt; quę Gręci aduersus Latinos deblaterant: quæ exscribere non erit abs re: tum quia Calecæ nostro lumen accendent; tum quia parum in vulgus nota sunt, tametsi valdè digna cognitu. Agnoscet autem in Gręcorum nugamentis, cauillationibus, calumnijs & criminatoribus viuam, spirantemq; hodiernorum sectariorum effigiem, qui non aliter hac ætate cum catholicis agunt, ac olim hodièq; impostores Græci: qui, vt schisma & hæresin suam à mendacijs & conuicijs in rectè sentientes, auspicati sunt, ita eandem ijsdem medijs ac instrumentis propagant, & continuant. Ita ergò præter cætera, Tractatus ille Constantinopolitanus, tametsi vitiosissimé scriptus, vt vix aliquando sensum liceat elicere: sed satius est, vel hæc nosse, quam omninò nihil.

DE-

DE QVATVOR CAVSIS schismatis.

AVSAS siue excusationes Schismatis credimus esse quatuor. Prima fuit diuisio Imperij. Licet enim Imperatores, qui regnabãt Constantinopoli post recessum Constantini ab vrbe Romana, pro eo, quod totum contulerant Ecclesiæ, sicut supra diximus, nullum ius haberent in Italia, interdum tamen vbique regnauerunt. Sed cum infra Italiam vsque ad Romam Barbara gens irruisset, & Summus Pontifex auxilium Imperatoris Leonis, qui erat Constantinopoli, requisisset, & ille negligenter agendo, auxilium præstare Ecclesiæ refutasset; compulsus est prædictus Papa magnum Carolum de Gallicis partibus reuocare, & in Italia Imperatorem constituere, & Ecclesiæ defensorem. Etenim erat ille Leo, vt legitur, valde voluptuosus, & ideo in regimine Imperij sui valdè remissus. Vnde suo tempore Saraceni Syriam, Turci verò Cappadociam obtinuerunt, & sic facta est diuisio Imperij Romani.

Leo III. Põtif. Max.

Secunda occasio diuisionis fuit, quia non fuerunt vocati ad Concilium Vltramontanum, quando illa dictio Filioque fuit apposita. Verùm quia superius causam signauimus, hic subticemus.

Tertia occasio fuit: quam ipsi aliquando nobis in familiari colloquio assignauerunt, scilicet, superba nimis exactio Legatorum Papæ. Dicebant namq; referentes, quod quando Legati Summi Pontificis ab ipsa Sede Apostolica annuatim Constantinopolin chrisma deferebant, nisi octoginta libras auri à Clero & vrbis populo, præter alia dona & munuscula eisdẽ impenderentur, non recedebant. Taceo agè, aiebant, de pompa & superbia, quam ipsi ostendebant.

Eadẽ prorsus fuit Lutheri & Lutheranorũ olim querela, quando defectionẽ ab Ecclesia moliebantur: iniqua prorsus, mẽdax, & calumniosa vtrobiq; quam eorũ iniquiss discipuli etiamnum afferunt.

Quar-

Quarta verò & potißima quantum ad Clerum, fuit depositio Photij Patriarchæ, & excommunicatio ipsius, & aliorum Prælatorum, & quorundam Abbatum. Sed nunquid hæc sufficiunt ad excusationem tanti Schismatis & perditionem tot animarum? Minimè, sed occasionem pro facto quærit qui

Prou. 18. vult recedere ab amico. *Sed quid sequitur in authoritate?* Omni tempore, *inquit Salomon,* erit execrabilis, id *est vitandus ab omnibus, despectus & vilis, quod præsens dies indicat in Ecclesiis Græcorum. Nàm incarcerantur eorum Clerici, & Monachi, sicut cæteri rustici, & populares, exactiones & pedagia fiunt super eos, quemadmodum super Laicos: Vt verum sit quod per Prophetam scriptum est.* Sicut populus,

Is. 24. sic Sacerdos. *Translata est* quippe *gloria ab eis, Sacerdotalis, dignitas & Ecclesiastica libertas in contemptum redacta. Nam quæ vult ipse qui imperat instituere, instituit, & quem vult deponere, similiter deponit. Et meritò: vt qui sub esse Ecclesiæ Romanæ, & personis Ecclesiasticis contempserunt, subiaceant nunc Laicis principibus, vel inuiti, recognoscant distantiam seruitutis, & dominorum orbis terrarum, & conuertantur, & clament ad Dominum, & summum Pontificem, & liberet eos.*

Hæc autem scripta sunt anno Domini millesimo ducentesimo, quinquagesimo secundo in Constantinopoli à Fratribus Prædicatoribus ad ædificationem Ecclesiæ, & profectum animarum, ad laudem & gloriã Patris & Filij, & Spiritus sancti, Amen.

QVÆDAM ADMISTA prædictis.

SICVT in proœmio huius opusculi testati sumus, Græcorum Ecclesia, decorque olim sua venustate quàm plurimos ad æmulationem fidei prouocabat: sed vt morum, ita, & nunc erroris caligine obfuscatus est, quod horrorem sua fœditate aspicientibus incutiat, vt iam non Ecclesia fidelium, sed potius congregatio non immeritò Hæresiarcharum possit appellari. Quod licet iam quatuor dictis articulis demonstretur; tamen adhuc in his, quæ subiecta sunt ostenditur. Quod ex dictis Magistri Hugonis AEtheriani nuper exacta huic operi necessaria dignum duximus inserenda. Dicunt enim & scribunt de Latinis sic:

CONTRA ROMANVM Pontificem.

R*OMANVS Pontifex & omnes partium occidentaliũ Christiani Sacerdotes, & Laici præter Calabros ante multa tempora extra Catholicam Ecclesiam peruagantur, Euangelicarum & Apostolicarum traditionum ignari, & à fide alieni. Nam Theotonici à ritibus gentium parum discordant, in Deũ impij; sed Calabri & cæteri orthodoxi, sicut antiquitus, & Apostolicæ & Ecclesiæ nostræ alumnæ eius, moribus informati sunt. Cæteri omnes exciderunt; impios à corpore Ecclesiæ non solùm mores alios, & ignotos amplectentes, verùm ipsam Trinitatem sanctam blasphemantes. Etenim sua concinnantes, & alienis adhærentes, neq; diuinis scripturis redarguentibus illorum errores; neque illis, qui eos miserunt, volunt morem gerere.

Pleraq; huius accusationis capita sunt calumniæ, mendacia & inania figmenta.

*Magis ſanctos Patres noſtros, & Doctores ſic ſenſiſſe & inde ſe habere talem traditionem mentiuntur, Nam in ſancto ſymbolo, quod à Patribus noſtris, qui apud Niceam conuenerant, *vniuerſali prima Synodo, conſequenter manifeſtè ſic definitum eſt,* Et in ſpiritum ſanctum Dominum & viuificantem, ex patre procedentem. *Sed & in ſancto Euangelio euidenter clamitante de ſpiritu ſancto,* qui à patre procedit; *ſupra nominati viri addiderunt,* & ex filio, *fallaciter & ad ſuum periculum. Veruntamen, vt opinor, per anguſtiam ſuæ linguæ idem eſſe arbitrati ſunt, ſpiritus ex patre proceſſionem, & cauſam, quæ per filium ſit ad nos miſſionem barbare, & in conuenienter intellexerunt.*

*Compoſitum eſt.

Pro fermentato azyma offerunt, & calumniantur ſanctum Petrum, & ſanctos Patres Romanos Pontifices auctores extitiſſe talis traditionis.

*Sacerdotes Principes cum Laicis ad bella proficiſcuntur armati, & in acie pugnant ante alios gradientes. Ieiunant in Sabbatis, &, ſi feſta dies Natiuitatis ſit, vel Epiphaniæ, non ſoluunt ieiunium * ſeptimanam ſedulio caſei dicatam non agnoſcentes, carnes comedunt. Secunda die oua, caſeum, & lac manducant, à quibus minimè per totam quadrageſimam ſuos pueros prohibent * Hiſtorias ſanctorum, præter paſsionem Chriſti in Eccleſiis ſuis non deſignant. Et ipſam non picturam, ſed opere plumario in ſimilitudine ſculptilium, & in terra ſimilium faciunt. In ſancta templa ingredientes ſuper pauimentum cadunt in faciem, & primo ſuſurrant, Deinde crucem vno digito inſurgentes oſculantur, in hac orationem conſummantes ſurgunt, & ſacras imagines renuunt oſculari.*

*Hebdomas Tyrophagus, reſpondet illi, quæ noſtrā ſexageſimā ſequitur. Nā dies lunæ poſt ſexageſimam eſt prima feria ſeptimanæ Tyrophagæ Inſigne cōmentum.

Sanctam Dei genitricem, matrem Domini noſtri Ieſu Chriſti tantùm ſanctam Mariam vocant. Secus altare Eccleſiarum qualibet accedit, cuiuſcumq; ſit ſexus, ætatis, vel ordinis.

Et

Et in solennitate Missarum mulieres sedere possunt, si velint, in sede Sacerdotum. Sic sciunt distinguere inter sacra & prophana; comedunt suffocata, capta à bestijs, morticina, sanguinem, vrsos, fibros quos vocant castores, *eritios, & quæq. his spurciora contra Apostolicum decretum: Sicut Lucas in Apostolorum historia refert his verbis:* Visum est enim spiritui sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.

Sacerdotes & Episcopi, Sacerdotales stolas, id est, casulas non de lana, sed de sericis netura contexentes eis operiuntur, cum huiusmodi stola, id est casula vel planeta Christi habitum repræsentant, siue habitum, quem habuit, quando exutus suis vestimētis indutus est clamyde coccinea, quæ de lana contexta erat, qua nos vtimur quadragesimali tempore. In alijs verò diebus vtimur albis, eo quod Christus agnus immolatus dicatur. Et ideo ex vestimentis ouium nobis casulas præparamus.

*In signum sanctæ Ecclesiæ desponsationis annulos portant, & chirothecas, in dextra quidem scribunt,** Domini dextra, *in sinistra verò,* agnus Dei. *Sacerdotes eorum solùm in aqua baptizant, & salem in os mittentes baptizandi; baptizandos postquam spuunt in sinistra manu & dextra miscentes saliuam inungunt.*

* Aliter habet Græcus, de quo infra.

*Postquam ad ætatem peruenerint, peccatis obnoxios oleo perungunt * in remißionē peccatorum, & bis baptizari videntur: Iidē Sacerdotes quasdā purgationes faciunt iugiter, * & aspersionem, quibus alligantur culparum, Iudaicis seruientes ritibus: quinque digitis aliqui benedicunt, & cum pollice faciem signant, tanquam Monotheletæ: cum debeant disponi digiti in consignationibus, quod per eos duæ naturæ significentur, &*

* Loquitur de Sacram. confirmationis.

* Videtur loqui de aspersione aquæ benedictæ vsitata in Ecclesia.

& tres personæ prout Christus monstrauit, quando in Cœlum ascensurus discipulis manibus eleuatis benedixit. A septuagesima vsq; ad Pascha non cantant Alleluia: Affirmant non debere alijs linguis Dominum venerari, nisi istis tribus, scilicet, Hebræa, Græca, & Latina. Mortuos sepeliunt manibus eorum nequaquam constitutis in modum Crucis, sed deorsum mißis circa inferiora instrumenta.

*Insigne figmentum, extra festũ Natalis Christi.

*Imò in parasceue.

*Christ ist erstanden.

Omnia cera oppilant Sacerdotes, ter quater in die celebrant super vno altari vbicunq; contigerit. * Et vnus sacerdos ter vel quater celebrat in vno die, cum fœlix sit, qui vnam dignè poßit cantare. Tradunt filias suas nuptui accipientes consoceri filium filio suo, aut fratri, aut consanguineo. Si quis Monachus in Eipscopum promoueatur, carnes manducat intrepidè. Et Monachi parua vexati ægritudine carnibus vescuntur. Communiter autem omnes pinguedine porcina vtuntur. Venerabilem quidem Crucem alijs diebus in Ecclesia vident, & adorant; in sancta quadragesima velant sindonibus, cum qua occultant Alleluia. Et in * sancto magno Sabbato de penetralibus educentes ipsam tanquàm de sepulchro resurgentem. demonstrãt populo, de subito cum magno clamore cantant Alleluia, & multotiens, & per multas horas vociferantur, quemadmodũ * Christus surrexit. Cùm missæ celebrantur, & mysteria conficiuntur, plerìq; aßistentium Laicorum, si placet eis, loquuntur & sedent. Participationem sanctæ communionis non similiter, vt nos Græci, perficiunt, sed dicunt, quòd qui Mißam celebrat Sacerdos osculatur volentem communicare. Promotiones Episcoporum, & Laicorum non per omne tempus perficiunt Antistites sed tantùm in anno quater, & per obseruabilem diem. Nam cum anni quatuor tempora sunt, scilicet ver, æstas, autumnus, hyems; horum temporum initia primum mensis Martij scilicet, & Iunij, Septembris, atque Decembris obseruant.

In primis hebdomadibus Clericos & Diaconos, presbyteros, Episcopos promouent: malè sentientes, & barbaricè, aduentum spiritus sancti * *non secuudum virtutem promouentis & promoti arbitrantes descendere; sed in diebus quibusdam putant hinc venire, vt insipientes. Non patiuntur habere Sacerdotes vxorem, & Sacramentorum peragere mysteria. Duos fratres duabus sororibus carnaliter copulari permittunt. Radunt barbas presbyteri more suorum militum, præter Apostolicam institutionem.*

* Luculentum mend.

Sanctam Eucharistiam negligentissimè spectant. * *Nam ad ægros proficiscentes sine lumine ipsam deferunt & tribuunt. Et qui castra sequuntur in marsupio ponunt, & portant. In vestibus, in pileis clerici eorum, & Laici non sunt distincti; ad altare velato capite accedunt. Sanctis ac terribilibus locis nullam aut modicam exhibent reuerentiam. Ad tempus sonum repræsentando in nocte Natiuitatis Domini matutinæ cantantur; vesicas explodi permittunt circa altare, vt habeant risus materiam. In diebus Passionis cum ambulant extinctis luminibus in Ecclesiis terræ motus faciunt, sedes, tabulas, parietes percutiunt malleolis, & lagenas confringunt; & cum deberent vigilare in orationibus, alij in stuporem mentis, alij in risum conuertuntur, & alia quædam in ipsis tenebris fiunt: quæ nec fatu digna iudicaui:*

Mend. vt alia pleraq;.

Hactenus Græcanicus Latinorum accusator vel potius mendax calumniator. Inuectiuæ huic subiunguntur in eodem libro sequentia.

GRÆCORVM MALÆ CONsuetudines.

GRÆCORVM intolerabilis est redargutio, Vulcanum imitando, qui altero pede claudus dicitur, matrem suam scilicet sedem Petri Apostolorũ principis, contra faciens contemnit, & abhonorat. Porro stultam fecit Deus talem sapientiam. Nam vanitatis opinione pleni, poma, vt Tantalus, fugacia quæritant. At verò munda debet esse manus, quæ alias debet tergere sordes. Quare collyrio primùm inungant oculos suos, abstersuri saltem deinceps lippitudinem aliquando, & aliorum vicia nequibunt discernere subtiliter. In scatebris quidem temeritatum, in præsumptionis aculeo, in iactantiæ amaritiam proferendo, & sentiendo, quod prius auditum non est, spiritum sanctum scilicet ex solo patre procedere, talparum, formicarumq́ colliculos malè fortes extruxerunt. Diuidunt vtiq́ cum Ario diuinam substantiam. Nam ex eorum disputatione patre minor necessariò filius reperitur. Confundunt nascentis, & procedentis differentiam, quæ in hoc tamen benè dignoscitur, quod filius ex vno solo, spiritus sanctus verò ex duobus prouenit.

Nam cum spiritus imago filij sit naturaliter, sicut Magnus Basilius, Theologus Gregorius, atq́ Damascenus tradunt, necessè est, habere de ipso existentiam, & procedere: Propterea liber sub imperio Manuelis editus, quem de Immortali causa præsignat titulus, cui Græci contradicere non possunt, spiritum ex duobus pariter procedere, inexpugnabilibus argumentis demonstrat. Ergo Græci locuti sunt falsa. & errauerunt ab vtero matris suæ Ecclesiæ, quam Christus, Synodi, & Imperatores omnium Ecclesiarum principem constituerunt. Obliti sunt illud

Psal. 57.

Salo-

Salomonis: Conserua fili mi patris tui præcepta, & ne dimittas legem matris tuæ. Liga eam in corde tuo iugiter & circumpone gutturi tuo, atque à stulticijs quæ ad rem non pertinent, auertere. *A re facti conuersi sunt in arbores autumnales expediti, non solum scilicet in rebus, verùm etiam in plerisq; fructibus veritatis, quod tractatu hoc, & capitulo, & ex reliquis quæ subscribuntur, patet.* Prou. 6. Iud. epist.

*Contra institutionem Christi Saluatoris nostri fermentata offerũt, cũ supercilio n. ignorant, quis dux fuerit illius traditionis Christo in Cœna benedicente azyma, quod trium Euangelistarum firmatur testimonio. Dicunt & quod nequaquam relatu dignum esset, nisi quod ei omnes tanquàm magno propugnatori innituntur: asserentes * fermentati panis vitam & animationem conferre. Sed omne corpus artificij, sicut ex se simile non producit; ita vita caret animatione. Nimirum causam extrinsecus habet mouentem, vt stannum, domus, arca, fermentatus panis, & similia. Quæ verò intrinsecus habent mouentem causam naturalia sunt, vt quæq; animata. Non autem est in pane vis sanctificationis, sed in verbo. Vnde non videtur fidei consentire huiusmodi eorum factum & assertio. ** quæ penuriam monstrare volentes, vt Armeni, qui nil aquei laticis suæ immolationi apponunt, superflui inueniuntur. Nam simul frigidam, calidamq; denuò, quasi benedictio impotens conficiendi fuerit Dominico sanguini ad consummationem admiscent.*

*Videtur leg. fermentato pani fermentum vitam & animationem conferre. Vide Humbert. contra Græcos. ** In M. S. est lacuna: ex alio M. S. restauranda. Videtur tamen Auctor perstrinxisse morem Græcorum admiscendi aquam feruentem calici iam consecrato.

Diebus paschalibus cum populus communicaturus est aride præparant, insuper abundantiam conficiunt in Dominicum corpus, & post distributionem reliquiarum aceruos; quia durabile non est, sepeliunt. Communicandis panẽ intinctum præparant,* * For. auide.

&

& accedentibus offas porrigunt cum cochleario. Quod Christus nequaquam fecisse legitur. Diaconi eorum qui ad aliquam promotionem incedunt, accipiunt vxores, ne honores perdant, quod contrarium est decimo canoni Nicænæ Synodi: Sacerdotes eorum in plerisque locis viri sanguinum existunt, & inferunt * *sacratis manibus: quod propriis oculis Imperatorem sequendo per Cappadociam, Persarumque regiones intuitus sum. Sacerdotibus debitum honorem subtrahentes inter conuiuia sibi assistere faciunt. Pro facili occasione pœnis & flagellis Sacerdotes & Clericos, instar Paganorum, affligunt. Et vt habeant ridendi materiam in capitibus eorum pileos pugnis conquassant: Cùm scriptum sit:* si quis manum in clericum iecerit, aut sine causa seu confingens occasionem, anathema esto.

* Videtur, Il de esse vox Mortem vel similis.

Can. Apost.

In sorte Simonis Magi de iure ponendi sunt eorum Pontifices, qui nullis Ecclesias sine pecunia largiuntur. Quos verò tangit illud Apostolicum; Pecunia tua tecum sit in perditionem. *Sacros ordines, qui gratis debent dari, nisi manus eorum ære grauentur, nō tribuunt. Sepulturas in cœmeterijs non faciūt, nisi accepta pecunia à quibuslibet prorsus inficiant. Patriarchæ eorum, & Archiepiscopi, & Archimandritæ secundum quod aliquando fuit in primitiua Ecclesia Hæreticorum, ad obtinendos honores & celsitudines à Laicis promouentur. Quod prorsus hoc in tempore tricesimus Apostolorum canon inhibet fieri, qui est huiusmodi:* Si quis Episcopus per mundanos principes dignitatem obtinuerit, excommunicetur, & separetur, & omnes eius consortes. *Sed & tertius canon Synodi, quam Græci septimam vocant pronuntiat, omnē electionē à principibus sæculi factam fore irritā. Vnum solum Sabbatum, quod nos sanctū vocamus, pro sepultura Domini Saluatoris, ieiunio cōmendauerunt: reliquo verò anni Sabbato, epulæ, balnea, & ludicra &*

Actor. 8.

quæ-

quælibet penes illos celeberrima eſſe prætendũt. Sed errore vatis iucunditate traducuntur, quomodo Apoſtolis ſancitum eſſe ſub anathemate mentiendo aſtruunt, dicentibus;* Maledictus qui in ſabbato ieiunauerit, præter vnum. *Nam ſi propter ſingularem Domini reſurrectionem omnes dies dominici digno cultu venerãtur, & propter ſingularem mortem ſexta feria, nõne & propter ſingularem ſepulturam ſingulis ſabbatis, niſi ſolẽnitas inhibeat à qua & ieiunium & triſtitia abducenda ſint, B. Sylueſter aſſeruit?*

* fort. leg. ſed errore ſatis iucundo traducuntur quã ab Apoſtolis.

*Natura quidem hominis à principio in ruinam poſita eſt, verùm Græcorum gula cum ea certat, quæ è corruptione ineſt malitia. Nam non ſolum bis, ſed quotieſcunq; opportunitas aliqua præbet, alimenta ori immittunt. Hinc eſt quod in quibuſdam diebus Veneris, poſtpoſita omni verecundia, carnibus veſcuntur: * ſeptem ſolis diebus in anno ieiunant: quinq; pro tota quadrageſima in principio ſuæ illorum ſeptimanæ; ſabbato ſancto, in vigilia Epiphaniæ Domini. Etenim per omnem magnam quadrageſimam, cœna minimè abſtinent, nec ſecundum opinionem ſuam quadrageſimam celebrant: cùm quadrageſima, ieiunium quadraginta dierum ſignificet. Ipſi verò maiorem ſeptimanam à numero quadrageſimæ ſecludentes, * ſex hebdomadis quadrageſimam claudunt. Tot enim ſunt à prima eorum ſeptimana vſq; ad ſabbatum quod palmarum, arborumq; ramos præcedit, in quo vniuerſaliter Ib illis cantantur,** quæ animæ vtilis eſt; complemus quadrageſimam, *à quibus ſex ſeptimanis, ſi ſex dies Dominici cum totidem ſabbatis ſubtrahantur triginta ſolum dies inuenientur. De Dominicis verò diebus ſuperuacuum eſt diſſerere in quibus Chriſtianis omnibus prohibetur ieiunium. At igiur ſi Græci ieiunant in diebus Dominicis (nam eiſdem cibarÿs veſcuntur in ſabbatis) anathematis rei ſunt Canonis dicunturq; anathema: ſicut qui in ſabbatis ieiunauerit*

*videtur dicere Græcos, ſolum ſeptem diebus à cœna abſtinere: quinque quidem diebus initio ieiunii. pridie Paſchæ & in vigil. Epiphaniæ

*Ieiunãt tamen in Maiore hebdomade, vt patet ex oratione Theoph. de S. Cruce

*Eſt initiũ alicuius cãtici pridie

palmarum cantari cō suer. nauerit præter vnum. Cùm igitur die Sabbatorum ieiunijs va-
le faciant, & * omnia illa de festiuitate, etiam si maior septima-
*Locus corrupt. na reliquis numeretur, euidentissimè constat, eos nō habere qua-
dragesimam.

Monachi extra claustrum pernoctantes, vt pecudes, singulis horis in plateis ipsi comedunt, de sinu, tanquam ex arca, fructus, vel aliquid vescibile extrahentes manducant. Declinant ad caupones, & calido Lyæo comesta inferiora credunt.

Penes Monachos non est vnum marsupium, sed obliti dicentem; nisi quis renuntiauerit omnibus, quæ possidet, &c. Singuli habent singula. Græci nequaquam venerantes præceptum Apostolicum illud: Vir si comam nutriat, ignominia est illi. Omnes cum maximo studio incrementis operam præstant. Huius lapsus clerici maximè rei sunt & etiam Monachi, quos nullo modo decet nutrire. In coronæ modum, sicut regula præcipit, tonsuram capillorum non faciunt, sed pene vt mulieres in fronte diuidendo discriminant, seruatis vndique capillis, vt colli nuda & aurium cartilagines protegant. Mulieres deserto naturali cultu capillorum, comis mortuorum densissimis se ornant contra monitionem beati Petri Apostoli dicentis: Mulieribus non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus. Mulieres * fusco & puniceo facies suas pingunt, & varijs coloribus insigniuntur. Viri & mulieris sacramentum coniugij pro fatali reputant. Nam quotiens alter displicet, vel altera alteri, coram Prætore Vrbano voluntatibus eorum expositis, instrumentis & cingulis præcisis, sine contradictione viri vxores, & mulieres viros, pro libitu accipiunt, contra mandatum, quod dicit: Quod Deus coniunxit, homo ne separet.

Luc. 14. 1. Cor. 11. 1. Pet. 3. * fuco.

In domibus suis mansiunculas construunt, in quibus Sanctorum imagines collocant, & eis omne obsequium exhibent lampadarum, cereorum, & incensi: & synodales, quas Patres eorum construxerunt, Ecclesias in solitudinem sinunt, & in paupertatem redigi: & pæne in cubilibus suis faciunt Missarum solennia celebrari, beato Syluestro hoc inhibente; nullus presbyter celebrare præsumat, nisi in locis sacratis, in villis, in oppidis prouinciarum. *Vxores sacerdotum, chorum ingredientes, oblatos panes de altari tollunt & obsequium Diaconi peragentes, cuncta, quæ in cunctis suis necessaria sunt officijs Missarum præparant. Missam circa horam tertiam pæne nullos auditores habens, sacerdos celebrat. Et quod nefas puto, vxori, vel puero filio associatus: quos non habet socios, vel comites salutando dicit,* pax vobis. *Omnibus in quadragesimali tempore sabbatis & Dominicis diebus missas celebrant & dominicum corpus conficiunt. Reliquis verò cum maior incumbit necessitas, missarum solennitates prorsus abdicantes, præsanctificatis vtuntur. In quadragesima silentio commendant:* Deus Dominus & illuxit nobis: *quod reliquis anni temporibus decantant. Sacerdotes eorum, more Iudaico, promittunt barbas, quæ sunt Dominico sanguine, cum ab illis bibitur, madentes, suffocatorum nec abstinent sanguine. Nam turdos comedunt laqueis strangulatos & alias aues, & intestina sanguine porcino implentes, pro delicijs vescuntur, contra Apostolorum decreta. Sanguine humano porcos alunt, qui artem * minuendi exercent. Cùm ad mortuum sepeliendum conueniunt, noti amici & cognati accedentes, ei osculum præstant singuli tanquam * licentiam accepturi, more paganorum: qui ad mortuos intendebant verba hac:* vade, cúm natura te vocauerit; sequemur te.

* secandi venas.

* valedicturi

Mixturam sanguinis prohibitam à sanctis Patribus, faciũt iugiter. Nam consobrini consobrinas uxores ducunt. In baptizando præter Saluatoris præceptum Apostolorumq́; consuetudinem duo faciunt multùm superstitiosa. Vnum quidem, quod oleum per totum baptizandum perungit sacerdos, ne aquæ tinctura illum pertingat; alterum verò, quod aquam fieri in andant calidam infantulum perpurgaturam; quod neq; Christus, neq; aliquis discipulorum fecisse legitur: quare duo baptismata faciunt cùm scriptum sit: vnus Dominus, vnum baptisma, vna fides. *Frustra quidem arguunt Latinos Græci, aquæ, quæ per dies Dominicos in Ecclesijs ad sanctificandum populum benedicitur: cum si hæc culpa sit: ipsi multipliciter rei sint. Nam singuli papyris oleo lampadarum ardentium coram imaginibus Sanctorum intinctis frontes suas perungunt, & aqua se aspergunt à reliquijs Sanctorum contacta: & in singulis Calendis diligentissimè aquam sanctificant. Ad quam tollendam de vicinia venientes atq; asportantes in domos suas non solũ ipsi asperguntur, * verius delibant. Apostoli, Apostolorumq́; successores prorsus nõ etiã cum vxore coire, ne sacerdotiũ polluerent permiserunt. Græci verò sacerdotes derelictis Sanctorum vestigijs, vt animales, contrahentes matrimonium,* non percipiunt ea quæ Dei sunt. *Et quod abominabilius est à concubitu mulieris surgentes sancta prophanant mysteria: quæ pollutos, & recenter cùm mulieribus coinquinatos, nullo modo admittunt.*

Ephes. 5.

* Fort. verũ etiam delibant.

Christum minus posse, quam κύριον*, putant. Nam ex hoc probari potest, quod* Christe eleison *nunquam concinunt: Kyrie eleison frequentissimè cantant in officijs suis. Prælatio sacerdotij apud eos tantùm inter Monachos esse videtur. Soli enim Monachi potestatem soluendi, atq; ligandi exercent, quæ Petro Petriq́; successoribus principaliter est tradita. Qua de causa studium singulare pecuniæ sacerdotes in monastico habitu*

consti-

constitutos complectitur: multaq́ inde facinora profluunt vt euanescant in cogitationibus suis & redargutionibus suis truces.

Nam quod in magno Constantini palatio diligentißimè obseruatur, hoc Latinos facientes coarguunt: in Ecclesia vtique dicti palatij, vbi sanctæ constituuntur Reliquiæ, sanctæ Dei genitricis imago post altare sita, quam quodam excellentiæ priuilegio vocant Dominam domus, *statim à capite ieiunij in cõclaui clauditur, vsque ad magnum Sabbatum: panno illius portæ operiuntur. Similiter autem Sancti * mantellis sanctiq́ * Koramidij * locos quadragesimæ tempore vsque ad illud sabbatũ velaminibus tectos custodiunt: sanctæ Dei genitricis imaginem, vt filios parturiat, compellant; eaq́ mediante, ipsam Domini matrem, vt commater fiat, accersunt, hoc modo: Imagini sindonem connectunt, & baptizatum puerum de manu sacerdotis ipsa vt commater accipiat. Quam superstitionem à se fieri sermone profitentur. Sed quod imago loquatur, aut fidem spondeat pro puero, aut testimonium reddat baptismi, nisi Deum contẽnat, quis audeat asserere? Nullam superstitionis speciem volentes omittere, & viuos fratres habentes odio, Sanctos per suas imagines inunitos sibi fratres faciunt. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum quem non intuetur, neque cognoscit, quomodo diliget? Magis autem cùm ficta & simulata est & inunita fraternitas huiusmodi; ære conducunt sacerdotem, cùm in Ecclesia cantatur Missa: funduntur pro execrabili fraternitate preces non exaudiendæ. Animalis enim est huiusmodi fraternitas, non spiritualis. Cerei ad minus accenduntur duo & perungitur oleo fictus frater, & sanctam amplectitur imaginem, quam ausus est dicere fratrem, qui homicida esse cõuincitur, cum fratres suos viuentes odio habeat.*

*Locus corrupt.
* Quid nominis?
*fortè, loculos

Contradicunt Christo patenter, & super sanctißimo illius corpore

corpore verbis operibusq; occursant. Nam, cum ipse in azymorum panis specie carnem suam discipulis dederit: hi asserunt azymos panes in carnem non posse conuerti per benedictionem. Qua ex re Sacramenti corporis Domini, Latinos aiunt expertes. Sed ô Pelagiana incredulitas: si non credas latinum sacerdotē incruentam immolare hostiam, conficere corpus CHRISTI, Hæreticus es. Nam multi per ipsam immolationem sanctificantur, per quorum reliquias iugiter fiunt miracula. Rursus si credis, Hæreticus. Nam detestaris quod Ecclesia Latinorum conficit corpus Dominicum: & potius vis in sorte Iudæ traditoris annumerari, quam illius sanctissimi corporis * participare. Sed attendere debet Christianus quod sicut vina diuersa verbum DEI in sanguinem: ita panes azymos & fermentatos non adeo differentes permutat in carnem. Si forte Latinus sacerdos, quod vix permittitur, in Ecclesijs eorum, Dominica peragat: Græcus non nisi abluto altari ibidem celebrat. Vlterius Latinus cum Græca muliere volens matrimonium contrahere: iuramento compellitur deserere communionem suam, confessionem suam, baptismum, ieiunium sabbatorum, & CHRISTI carnis edulium. Omnis qui in * Regia Vrbe de fratribus Græcorum vxorem ducit, scripto spondet iuramento, quod deinde non manducabit in azymis carnem Domini: nec filios secundum ritum faciet baptizari, neque sacerdoti latino peccata confitebitur, neque à Dominica quadragesimæ vsque ad pascha vescetur carnibus. Græcorum sacerdotes omnibus modis laborant ostendere plus factis quàm dictis: quòd inuiolata fides sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ irrita sit. Nam quemcunque Latinum sibi associant per fidem, siue latenter, siue patenter baptizant. Vnde Latinorum filios mediantibus matribus dicti sacerdotes patribus nescientibus rebaptizant baptizatos iā secundum ritum Latinorum.

*particeps fieri.

*Constantinopoli.

Quod omnibus dictis superabominationibus detestabilius est. Ex indice hoc mellitum lac inter cæteras Græcorum consuetudines repertum, expreßi: vt cum eo ipsi pectora purgauerint, ter plurium animarum se reos agnoscant.

Hæc ex supradicto libro Bauaricæ Bibliothecæ Constantinopoli olim composito.

EXSTAT IN EADEM BIBLIOTHECA LIBER, IN QVO EXSTANT VARII GRÆCORVM CONTRA LATINOS tractatuli, inter cæteros etiam hic accusationum vel potius mendaciorum Index.

I. *Docent Latini spiritum sanctum non ex solo patre, sed ex filio procedere.*

II. *Symbolo fidei addiderunt illud:* Filioq;.

III. *In illo: Vnus sanctus, vnus Dominus, vnus Christus in gloria patris,* addunt: per spiritum sanctum.

IV. *Non scribunt: modicum fermentum totam massam fermentat, sed corrumpit. vt inde azyma sua constabiliant.*

V. *Sacros canones & sacras literas vix legunt. Canones verò & leges sibi esse aiunt iussa Papæ, qui pro tempore Sedem Romanam tenet. Præcepta verò eorum qui vita functi sunt, siue Apostoli: siue Patres fuerint, vnà cum illis mori arbitrantur.*

VI. *Iuramentum planè non arbitrantur prohibitum: eoque ad res planè friuolas & nihili vtuntur, pro nihilo reputantes Euangelicum illud:* Ego

verò dico vobis, omninò non iurare: *& mori suo prætexunt, quod & Deus iuret. Exempli gratia,* Iurauit Dominus veritatem: &, per me ipsum iuraui.

VII. *Periurium ne tanti quidem faciunt. Imò & Papa ab omni periurio eos liberat, si quando pacta conuenta transgredi cogitant.*

O menda- ciũ nullo Oceano e- luendum.

VIII. *Diuina scripta, luminum & Magistrorum Ecclesiæ Chrysostomi, Basilij & Gregorij non recipiunt.*

IX. *Epistolas S. Pauli contemnunt, quia dicũt eum non fuisse ex numero duodecim Apostolorum, neq; Christũ vidisse: neq; curant horrificam illam visionem, quæ Damascum eunti obtigit: neq; Christi ad Apostolum verba:* vas mihi electionis iste erit; vt portet nomen meum. *neq; curant stigmata, nec tertium cœlum, nec immensos eius labores in propagando Euangelio, nec laborum fructum, conuersionem gentium.*

Actor. 9.

CAPITA DE SACRIFICIO MISSÆ.

X. *AZymis in sacrificio Missæ vtuntur & fingunt hæc sibi tradita à S. Petro, eiusq; successoribus.*

XI. *Non accipiunt panem alicuius magnitudinis: neq; frangũt, neq; distribuũt; vt in mystica cœna Dominus tradidit, *sed frustulum azymi obulare solus sacerdos deuorat.*

*v. Diabolicã schismaticorũ malitiam.

XII. *Siue sit Episcopus, siue sacerdos, ipse solus oblationis fit particeps. Cæteros siue in sacris Ordinibus constitutos, siue laicos, osculo oblationis participes faciunt, nec apud illos locum habet illud. Qui manducat carnem*

*nem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam quandoquidem corporis & sanguinis Christi non redduntur participes. In sola parasceue & in articulo mortis omnes communicant. Cæterum neq; tunc quidquam accipiunt * ex azymo ab illis consecrato, sed ex quodam alio communi, & non oblato. Et huius sui facti hanc reddunt rationem: quia nescimus, quis sit dignus. Quæ excusatio aliud reprehensione dignum innuit, quod non vtantur spiritualibus Patribus, hoc est, Confessarijs, nam si horum vsus foret, non ignorarent, quis dignus esset.*

* Imp. mend.

XIII. * *Qui apud illos sanctificationem, hoc est Eucharistiam, percipit, ore eluto, aquã in terram exspuit, & pedibus conculcat. Si ergo mysteria illa sunt Christi, qua ratione ita inhonorãtur: si verò inhonorãtur, quomodo sunt Christi?*

*Mend fit hoc ante Commun.

XIV. *Idem sacerdos apud Latinos bis & ter celebrat, & sacrificat vno eodemq; die, idq; in vno altari vel diuersis: & rursus diuersi per partes quilibet in vno altari.*

XV. *Mane celebrat, non tempore à catholica Ecclesia constituto.*

XVI. *Liturgiam à S. Chrysostomo compositam omninò aspernãtur.*

XVII. *Vna mersione baptizant; verba illa enunciantes; In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: quo suo facto Trinitatis personas confundere videntur.*

XVIII. *Sola aqua baptizant, & baptizandum vngunt saliua in sinistræ manus volam eiecta, & dextra deinceps excepta: inungunt baptismi candidatum. Nec ab Ecclesia Apostolica constitutum vnguentum recipiunt.*

XIX. * *Baptizatum iam ad virilem ætatem prouectũ, & pec-*

*loquitur de confirmatione.

 catis

*catis obnoxium oleo inungunt, in remißionem peccatorum** *& sic bis baptizare videntur.*

*calumnia XX. *Episcopi eorum non sẽper cõsecrant clericos & Episcopos; sed quater quotannis & solũ in solstitijs & Aequinoctijs, vere, æstate, & hyeme: in Mart. Iunio, Septẽb. Decẽb. & in prima quidẽ hebdomade Martij vel alterius ex prædictis mensibus feria quarta sacerdotes & Diaconos ordinant, aliosq́ clericos: sabbato autem Episcopos & alios sublimioris ordinis: descensum S. spiritus illis diebus circumscribentes, neq́ ordinantis & ordinati virtutem ac probitatẽ descensionis & aduentus spiritus S. arbitrãtes.*

Mendac. & calumniæ.

XXI. *Multos simul ordinant Diaconos, sacerdotes & Episcopos. Successor defuncti Papæ sic constituitur. Eligit hũc synodus: electumq́ adducunt ad mortuum: integrum ad dimidiatum: acceptamq́ mortui manum imponunt collo viuentis, arbitranturq́ hanc esse vnctionem & consecrationem successoris. Et mox pro salute defuncti sacrificium offert, & de cætero strenuè pontificalia munia obire insistit, quasi iam legitimè vnctus.*

αναινίας. o fabellulas Græcanicas.

XXII. *In Quadragesima quotidie Missam dicunt, nec vtuntur præ sanctificatis.*

XXIII. *Sacerdotes eorũ vtũtur quibusdã expiationib⁹ & aspersionibus in remißionem peccatorũ, more prorsus Iudaico.*

XXIV. *Præcipui Episcoporũ apud illos, cũ ad Liturgiã celebrãdã, proceßione instituta, ingrediuntur, nudos puerulos antecessores habẽt, quos lymphis aspergũt, aiũtq́ eos ex hac initiatione reddi innumerabiles & insuperabiles in bellis.*

XXV. *Eũ, quẽ ab excõmunicatione absoluũt, nudãt vsq́ ad lũbos, percussumq́ loris vel flagellis dimittunt, quasi iam reconciliatum, & in gratiam receptum.*

Mend. XXVI. *In æstiuo solstitio accumulant immũdorũ animaliũ, vt*

asinorũ, canũ & similiũ, ossa, eaq́; cõcremãt, & cineres inde acceptos iniiciunt in aquam, eosq́; ad expiationem & sanctificationem, eorum, qui asperguntur, adhibent.

XXVII. *Initio suæ Quadragesimæ, hoc est, fer. 4. primæ hebdomadis, ex illis aqua mistis cineribꝰ aspergũt sacerdotes eos, q accedũt, in vertice, frõte, & facie, arbitrati inde subsidiũ & vim ad ieiuniũ cõparari. Ferunt eos cum panibus quibus vescuntur; huiusmodi cineres admiscere. Quanta verò & quàm immensa est hæc abominatio?* Mend. de mat. horũ cinerum.

XXVIII. *Dominica Paschæ agnũ mactãt & assãt, altariq́; inferũt & mensæ imponũt, dũ Missa celebratur. Qua finita, carnes quidẽ agni comedũt; ossa autẽ cõburũt: & cineres toto anno asseruant; iisq́; aspergunt quos volunt ad sanctificationem, vt putant.*

XXIX. *Plerasq́; Christi Seruatoris festiuitates intempestiuè & confusè celebrant, non secundum traditionem Patrum.*

XXX. *Papa & sacerdotalis eius ordo remittũt cædes, periuria, & reliqua scelera pterita & futura; per quod hũc in modũ remissione donatis fores ad omnia facinora patefaciũt, & quod ad huc magis ridiculũ est, certo & præfinito tẽpore remissionẽ in futurũ cõcedunt, vt ad duos vel tres vel plures vel pauciores menses, annos. Eũdẽ ludũ ludũt etiã quoad præterita, remittũtq́; definitorũ annorũ, mensiũ, vel dierum delicta; nec possunt dicere, quibus Ecclesiasticis institutis & statutis nixi hæc talia factitent.*

XXXI. *Nuptias innuptas, & nõ pficiẽdas ineũt. Nã duo fratres ducũt duas sorores, & q suã filiã matrimonio iungit, inde iterũ cõsoceri sui filiã fil suo vel fr. vel alteri cognato poscit.*

XXXII. *Quinq́; digitis obliquè & celeriter cruces efformant, & faciem ita consignant.*

XXXIII. *Sacerdotes & Diaconos à coniugio arcent; & ab cõ-*

iugatis sacerdotib⁹ sacra munera accipere, abominãtur. Si qui vxorati presbyterio vel diaconatu initiantur, vxores suas dimittunt: & hoc in omnibus sibi subiectis prouincijs, lege lata, obseruari iubent. Multi autem hac lege spreta mortua priore coniuge duxerunt secundam. Nonnulli quoq; tertiam, & nihilominus sacri ordinis ministerja obire pergunt.

XXXIV. *Multi ex ordine Ecclesiastico impune apud illos scortantur, amasia noctu admissa, quam iterum tectam dimittũt, nec factum hoc fornicationis, sed innoxij somnij & phantasmatis loco reputant.*

XXXV. *Sacerdotes eorum in prælijs pugnant, & quidem ante alios, manusq; suas sanguine contaminãt, dum interficiunt & interficiuntur, & homicidæ euadunt, mansueti scilicet Christi discipuli, qui manibus illis cruentis mysticum corpus & sanguinem offerunt.*

XXXVI. *Iidẽ barbã radũt, & pilos totius corporis, rati hoc ad expiationem quendam conducere: Quod Iudaicum est.*

XXXVII. *Sacerdotes & alios ordinis Ecclesiastici insepultos, octo diebus relinquunt, turpis lucri gratia.*

Sequitur hic in codice magna lacuna: & post lacunam sequentia.

XXXVIII. *Eadem Dominica Paschæ intra templum exstruũt sepulchrũ Domini & Saluatoris nostri, ex vestimentis cõmunibus, & quæ in vsu quotidiano. Ad hoc sepulchrum accurrentes illud non secus adorãt: ac primũ illud, in quo Christus conditus est; postea quilibet vestimenta sua resumit, & ad corpus amiciendũ vsurpat, profanũ sanctificantes: & id ꝙ sanctũ est profanãtes: & velut profanã scenam, tumulum, qui paulò antè illis venerationi erat, dissoluẽtes, ludentes in nõ ludicris, puerorũ more, qui casas mox destruendas exstruunt.* Com.

XXXIX. *Communis est illis, vt plurimum altaris mensa: & in ea expansa lintea; quibus ex sacrificio vtuntur ad cœnam; & ex cœna ad sacrificium.*

XL. *Iter facientes secum ferunt aZymum suum corpus Christi, tanquam commune viaticum in crumenulis iuxta femora dependentibus.*

XLI. *Ad altare, cuicunque cupido, ingreditur. Etiam ipso tempore quo sacra peragũtur, cuiuscunque sit, sexus, ætatis; ordinis; imò & ius intra altare dicunt: & cum sacerdotibus alijsque ordinis sacri resident ibi laici, qui aliquando etiam calcaria in calcaneis ferunt, virgasque manibus tenentes clamant & reclamant, quæque consueta sunt in populari prætorio, ea in ipsis altaris sacri abditis patrare audent. Aliquando & mulieres in solio Episcoporum sedent. Adeo apud illos, qui pietate potissimum excellere videntur, sanctũ à profano discernere norũt: quodque sceleratius & profanius est, etiam immunda animalia, canes, inquã, ingredi sinunt cũ sacra hostia immolatur; & cum, quem pro viuifico ducunt, panẽ eleuant, canes ad sacerdotum pedes eos, qui templum intrant, allatrãt & tã circumstantibus quam sacrificantibus adulantur.*

XLII. *Cũ sacra leguntur Euangelia, & Missa peragitur, quin cũ & ipsa sacra dona promuntur, quicũque volũt, sedent; nec illos post quoscunque Deo decantatos hymnos sedisse, vitio vertitur. Causã rogati, respondẽt, se id facere, id circò, ne si stent, tumultũcieant, Deũque iniuria afficiãt: quasi huiusmodi sessio nõ sit iniuria, sed honor Dei: Nulla ijs lege vetatur introducere in templa canes, vrsos, & id genus alia immunda animalia.*

XLIII. *Post mensam non accipiunt panagiam seu benedictionem in honorem sanctissimæ deiparæ: quin nos eam*

ob causam irrident ac subsannāt, quasi Græci postquam ad satietatem comederunt ac biberunt, sanctificationis se participes reddant, sic rem sacrosanctam ab ipsis pfano loco habitā, ludibrio habent, hoc ipso ostendentes, quàm sint in sanctißimam Deiparam irreligioso animo.

XLIV. *Græcos qui pietate maximè excellunt, Bogomilos nominant: & his aiunt religiosiores Armenios, quos vt germanos amant, nosq́; Iudæis & Sarracenis peiores blasphemant, Iudæosq́; vetus testamentum manibus circūferentes, reuerenter venerantur & amplectuntur.*

XLV. *Cædibus Christianorum consentiunt Episcopi præsertim Papa, beatosq́; qui eas patrant, pronuntiant.*

XLVI. *Eos, qui ex illorū numero perimuntur beatos iudicant, rectaq́; in paradisum ingredi dicunt, licet ob auaritiā & homicidium, vel ob alia scelera pugnantes occubuerint.*

XLVII. *Quocunq́; letho apud illos quis pereat, semper causantur* τὸ ζιζικὸν *eius, sic enim barbara voce fortunam & fatum nominant.*

De amictu sacro & similibus.

XLVIII. *Papa, & eius Vicarij Cidarim gestant, & Mandyam, fœminis conuenientem, & alia secundum mores vestit⁹ in antiquo testamento vsitati.*

XLIX. *Neq́; ex lana est, sacerdotalis eorum amictus, significādo Christo instar agni pro nobis immolato: sed ex pannis sericis variegatis chirothecas vtraq́; manu dū rē diuinā faciūt, gestant, & in dextra quidē scribunt,* tanq̄ ex nube: *In sinistra:* Agnus Dei.

L. *Episcopi apud illos semper gestant annulos rationem hanc reddentes, quod vt sponsi suis Ecclesijs desponsati semper*

per annulum ferãt. Adeo craſſè de myſterijs diuinis cogitant.

LI. *Eccleſiaſtici eorum & Monachi non vtuntur alia veſte quotidiana, quàm Laici, nec aſpectu ſacros à profanis internoſcere queas, quandoquidem & mentum radunt, muliebrem in morem:* Gloria enim eorum in confuſione eorum. *Veſtem communem ex pilis confectam habent: ſacram, ex holoſerico & lino, aduerſa frõte inſtitutis cath. Eccleſiæ repugnantes. Nõnulli Monachorũ perpetuò albis indumentis veſtiuntur, in ſignum, vt aiunt, virtutis & munditiei.*

LII. *Manducant ſuffocata & morticina, & à beſtijs capta; & ſanguinem: & immunda, & vros,* κὴ τὰς τζακάλεις, *& teſtudines, & ericios, & cynopotamos, ſeu canes fluuiatiles, & cornices, & coruos, & delphinas, & mures, & ſi quid deteſtabilius.*

De cibis & id genus alijs.

LIII. *Non agnoſcunt Tyrophagam hebdomadem ab eſu caſei ſic nominatam. Sed in ea veſcuntur carnibus: & ſimul duobus diebus prima Quadrageſimæ ſeptimana. Feria quarta auſpicantur ieiunium: cauſſamq́; reddunt, quod ab hac vſq; ad hebdomadem Palmarum ieiunium quadraginta dierum compleatur. Tam accuratè accurati iſti ieiunatores Quadrageſimũ numerum ineunt.*

LIV. *In Quadrageſima ſemel quotidie properanter comedentes, veſperi piſces ad ſatietatem manducant, & inebriantur, quibus & toto die bibere, nulla eſt religio, & tamen hac vnica ſua refectione ieiunium ſanctum, caſtum & inculpatum à ſe obitum exiſtimant.*

Omni-

LV. *Omnibus Sabbatis & Dominicis diebus totius. Quadragesimæ caseum & oua liberis dant comedenda: iisdẽ vescuntur ipsimet promiscuè quinta magna feria, hoc est die Iouis sancto.*

LVI. *Toto anno quauis quarta & sexta feria pisces comedunt: quin & carnes; quarta quidem feria; omnes; sexta, aliqui.*

LVII. *Quouis Sabbato ieiunant, vesperi cibum sumentes. Nec carnes manducant, & quamuis in Sabbatum ipsa Christi Natiuitas, vel baptisma; vel aliud ex primariis festis incidat, ieiunium tamen non soluunt.*

LVIII. *Comedunt simul cum canibus & cicuratis vrsis, apponunt illis elingendos catinos & scatellas, ex quibus postea ipsimet rursus cibum sumunt.*

LIX. *Monachi eorum manducant adipem, & pinguedinem suillam, quæ carnibus adnascitur, hoc est, lardum, & prætextu cuiusuis, etiam exigui morbi, carnibus vescũtur Monachi & Laici in magna Quadragesima, & si quis Monachus ordinetur Episcopus, impunè carnes manducat.*

LX. *Latini non vno modo ieiunant in Quadragesima. Nouẽ quidem hebdomadas* οἱ λέχιοι, *sex, Itali, alij, octo. alij, pauciores.*

Postea texit. Auctor prolixum Catalogum, & lõgam threnodiam eorum, quæ à Latinis Cruce signatis patrata sunt, quando Constantinopolim occuparũt, sub Balduino Flandriæ Comite, deinde multa nugatur vanissimè de conuenientia Latinorum cum Iudæis, cum Armenijs, cum Iacobitis, & aliis damnati nominis hominibus, sed vanitas Græcanica satis superq; patescit ex sexaginta capitib⁹, quæ exscripsimus, eo cõsilio,

ſilio, vt omnes intelligant, qualibus mendaciorum portentis, Græcorum ſcriptores imperitum vulgus à Latinis, atque a deo à ſede Petri abalienarint & abſtraxerint, nam pleraq; ex ſupra dictis capitibus vel ſunt manifeſta mendacia, vel criminationes, vel ritus adiaphori, quos pro varietate nationum obſeruare vel non obſeruare nullum penitus ſit piaculum.

Quod ſi capita quædã veritatis quid piã interſperſum habet; id tamen vel ex malitia vel ex inſcitia tot admiſtis pſeudologijs, obſcuratur, vt vix niſi à valdè attento verũ deprehendi queat. v. g. verum eſt; Latinos quotannis Cenotaphiũ, ſeu, vt ipſe vocat, κενήριον in honorem Chriſti ſepulti excitare; id tamen iſte à Paraſceue & Sabbato ſancto, ad ipſam Reſurrectionis Dominicæ ſolennitatem refert.

Verum eſt Pontificem ſummum dare Indulgentias, pro peccatis ſeu potius pro pœnis peccatorum præteritorum, & quidem certorum annorum, vel etiam plenariam abſq; temporis præfinitione: præterea dare Indulgentias, vt ſi quis futuro tempore in peccatum incidat; poſt legitimè peractam pœnitentiam, queat reſiduum pœnæ redimere. Id iſte vel imperitiſſimè vel fraudulentiſſimè ita interpretatur, quaſi Papa peccata prę terita, pręſentia & futura remittat, largamque omnium ſcelerum perpetrandorum poteſtatem faciat. Verum eſt, circa æſtiuum Solſtitium, feſto die S. Ioannis Baptiſtæ pyras in publicæ lætitiæ ſignum per compita accendi; at eas conſtrui ex oſſibus aſinorum, canum, & aliorum immundorum animalium, vanitas eſt Grę canica; vt & illud; Latinos his cineribus vti ad expiationem & purificationem animorum. Item ex his cineri-

bus in capite Ieiunij capita Latinorum aspergi, eosdemque cibis admisceri. Quę omnia putida sunt commenta, ab istis eo ingenio confićta, quo hodie nostri Nouatores Catholicos infinitis mendatijs onerant eo solùm fine, vt plebem sibi obnoxiam reddant, & à Pontifice Romano Petriq; ouili, ad sua porcilia traducant.

CATALOGVS AVCTORVM, qui pro Græcis & contra Græcos.

PRIMA quæstio & potissima, & ferè vnica initio erat de processione sancti spiritus, quam Græci ex solo patre; Latini ex patre & filio esse contendunt, & de additione illa ad Symbolū; *Filioq;*. His enim duabus controuersijs adiecerunt postea Gręci, quidquid litis ac contentionis aduersus Latinos excitarunt. Et quamuis huius controuersiæ semina iacta fuerint à Nestorianis in suo Symbolo, & à Theodoreto contra S. Cyrillum, quæstio tamen hæc sopita fuit, nec in apertum schisma prorupit, donec tandem Diabolus ambitiosum Photium nactus, turbas, quas videmus & deploramus, excitauit, qui Photius nulla alia re, nisi ambitione, impulsus fuit, vt satis Caleca noster docet, & fusissimè Decimus Annalium Tomus Baronij ostendit, pręcipuè ad annum 867. vt & multis consequentibus. Et quamuis Photio cathedram Constantinopolitanam adepto, incendium nonnihil quieuerit, vsq; ad Michaëlem Cerularium Patriarcham Constantinopolitanum, nunquam tamen omnino exstinctum fuit, sed in multorum animis hæsit id, quod Photius tanta contentione & acerbitate Latinis Hæreseos loco obiecerat. Et quamuis ante

te Photium hæc quæſtio aliquando mota fuiſſet, vt patet apud Baronium Anno 867. nullus tamen exſtitit ante Photium, qui ſe propterea aliosq; Græcos à Latina Eccleſia ſeiungeret. Primus exſtitit Photius, qui hoc tam ſacrilegum facinus patrare non horruit.

Primus ergo huius nefarij & pernicioſiſſimi Schiſmatis Auctor & incentor eſt Photius, qui illud non modò conflauit, ſed & ſcriptis fouit. Exſtat in Bibliotheca Bauarica Num. 115. liber Photij de Proceſſione ſpiritus ſancti contra Latinos, & inter Epiſtolas eius, Epiſtola Encyclica ad Patriarchales Sedes, in qua multa de Proceſſione ſancti ſpiritus fatuatur. Hunc ſuum ducem innumerabiles alij ſecuti ſunt, vſq; ad hęc noſtra tempora, qui partim prodierunt in publicum, partim adhuc in Bibliothecis abſq; vllo damno latitant. Enumerabo aliquos, ſed abſq; temporis ordine. Prim⁹ eſto Nicolaus Epiſcopus Methonæ cuius etiã Caleca meminit libro quarto. Reperitur eius liber de proceſſione ſancti ſpiritus in Bibliotheca Bauarica Num. 116. idemq; liber Gręcolatinus Num. 101. Ibid. eiuſdem liber de Euchariſtia in pane fermentato conficienda. Item de ieiunio Latinorum in Sabbato, de Sacerdotum coniugio, & in quadrageſima non eſſe perfectam Miſſam celebrandam.

II. Nicetas Pectoratus, quem refutauit Humbertus.

III. Nicetas Philoſophus Byzantinus, cuius aliquoties Hugo Ætherianus mentionem facit in ſuo opere contra Græcos pro Latinis. Exſtant Syllogiſmi Nicetæ in Bau. Biblioth. Num. 120.

IV. Metropolita Nicænus, hoc eſt, Euſtratius, de quo noſter Caleca.

V. Michael Cerularius Episcopus Constantin. & Leo Achridenus; Exstat Epistola vtriusque nomine scripta ad Ioannem Tranensem in Apulia Episcopum, vbi azyma & alia nonnulla Latinis exprobrant. Refutauit hanc Epistolā proprio libro Humbertus Cardinalis, syluæ candidę Episcopus, & ipse Leo IX. Pontifex. Vide Baron. Tom. XI. Anno Christi 1053. & 1054. Exstat eiusdem Cerularij similis argmenti Epistola apud eũd. Baronium Anno 1054. & Græcè in Cod. Bauarico Num. 118.

VI. Theophylactus Bulgariæ ArchiEpiscopus, qui in cap. 3. Ioan. Latinos ob processionem sancti spiritus perstringit. Et exstat in Bauarica Bibliotheca Num. 116. Colloquium eius de accusationibus Latinorum. Et ex illo de eadem controuersia inter Grecos & Latinos citat nonnulla Demetrius Chomatianus, vt infra dicemus. Neq; vixit Theophylactus anno DCCCLX. vel circiter, vt vulgò creditur; sed sub Michaele Duca circa annum 1073. & sequentibus Imperatoribus vsq; ad Alexium Comnenum, in quem Encomiasticam orationem habuit, quæ in Bibliotheca Bauarica asseruatur Num. 116. Vide Baron. Tom. XI. Anno 1073.

VII. Maximus Planudes, qui Syllogismos seu capita contra Latinos de processione sancti spiritus edidit. Exstant in Bibliotheca Bauarica Num. 115. vixit Planudes sub Andronico Palælogo Seniore, cuius missu Legationem obijt Aquileiam ob Venetos à Galatæ incolis violenter oppressos & ma-

ctatos

ctatos Byzantij, vt patet ex Eclogis libri noni Georgij Pachijmerij, quas ad finé Nicephori Gregoræ inuenies. Emendandum ergo, quod à nonnullis traditur, eum vixiſſe tempore Concilij Baſileenſis.

VIII. Nicolaus Cabaſilas, qui ſcripſit contra S. Thomam de proceſſione ſancti ſpiritus & alijs Grecorum opinionibus, Vixit ſub Ioanne Cantacuzeno Imp. vt patet in Hiſtoria Cantacuzeni, quapropter errat, qui indicem Chronologicum Auctorum tom. 9. Bibl. S.S. patrum confecit, cum Cabaſilam, vt & Nicolaũ Methonéſem refert ad ſeculum decimum quintum: cum Cabaſila ſub Cantecuzeno, Methonéſis circa tempora Manuelis Comneni vixerit.

IX. Gennadius Bulgarię Archiepiſcopus, cuius nugæ ſuperſunt in Bauarica Bibliotheca Num. 118.

X. Epiphanius Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus, ſcripſit librum, quando Latini à recta fide deſciuerint. Biblioth. Bau. Num. 118.

XI. Iob Monachus, cuius exſtat Apologia in Biblioth. Bauar. contra Primatum Romani Pontificis ſub Michaële & Theodora Imperatoribus.

XII. Dialogus Andronici Sebaſti de proceſſione ſancti ſpiritus. Inter locutores ſunt Imperat. & Cardinalis. Biblioth. Bau. Num. 110.

XIII. Nilus Archiepiſcopus Theſſalonicenſis, ſcripſit libros 49. contra Latinos de proceſſione ſancti ſpiritus, Pontificis primatu &c. Bauar. Biblioth. Num. 124.

XIV. Marcus Metropolita Ephesi. Interfuit Concilio Florentino, interlocutoris munere functus, capitalis Latinæ Ecclesiæ hostis. In orientem reuersus, concordiam factam fregit, & multa aduersus Latinos scripsit: ex quibus in Bauarica Bibliotheca reperiuntur sequentia. Numer. 102. Narratio de Concilio Florentino. Professio fidei, & Epistola vniuersalis ad omnes Christianos. Dialogus Græci & Latini de additione illa ad Symbolum; *Filioq́ʒ*. Num. 115. capitula Syllogistica contra Latinos. Libellus de verbis consecrationis, seu quibus verbis Eucharistia consecretur.

XV. Metropolitani Achrideni (in Bulgaria) prima & secunda συνεισφορὰ seu congressio cum Latinis de processione sancti spiritus. Bibliot. Bau. Nũ. 116.

XVI. Palamas contra Ioannem Beccum de processione sancti spiritus.

XVII. Michaelis Patriarchę ostensio ad Regem, quod præsanctificatorum mystagogia tradita fuit antiquitus: Et quonam modo huius mystica consecratio fit, & quare prohibita fuêre τὰ τέλεια in sancta Quadragesima. Catal. Vat. Bibl. apud Posseu. in fine sacri Apparatus.

XVIII. Germanus Patriarcha Constantinop. de processione S. spiritus. Item de azymis, purgatorio, & de tribus modis administrandi baptisma. Posseuin. in Catal. Bibl. Constantinop. Est iste Germanus non priscus ille & sanctus, sed vnus ex recentioribus, & forsan ille, cuius de S. Cruce & imaginibus exstant orationes aliquæ Tomo secundo de S. Cruce Iacobi Gretseri.

XIX. Metrophanes Episcopus Smyrnensis de processione sancti spiritus. Catal. Bibl. Heidelbergensis Num. 216. apud Posseu.

XX. Ioannis Patriarchæ Hierosolymitani disputatio cum Latino de Azymis. Cat. Heidelb. Num. 361.

XXI. Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus fusè de sancti spiritus processione disputat in secundo & tertio suo Responso ad Luteranos.

XXII. Maximi Margunij Episcopi Cytherorum Epistola de processione sancti spiritus. Præter hos sunt multi alii; sed istos percensuisse sufficiet. Vbiq; etiam Balsamon in suis libris Latinos perstringit: Pestilens enim Schismaticus fuit, vt & Ioannes Citrius, Zonaras, Gregoras, Choniates, & alij, quorum monumenta in volumine Iuris Grę coromani continentur.

PRO LATINIS CONTRA Græcos.

Primus sit noster Emanuel Caleca.

II. Demetrius Cydonius. Scripsit pro S. Thoma contra Cabasilam. Posseuin. in Apparatu sacro V. *Demetrius.*

III. Ioannes Beccus Patriarcha Constantinop. Bibl. Bau. Num. 115.

IV. Bessarion Cardinalis suo iure inter primos numerandus, tametsi æuo posterior. Eius plurima partim inedita, partim edita exstant de capitibus inter Græcos & Latinos controuersis monuméta vt oratio dogmatica, quę cum Actis Concilij Florentini

rentini

rentini circumfertur, liber de processione sancti spiritus ad Alexium Lascarim. Liber pro Becco contra Palamã. Oratio ad Concilium Florentinũ. Apologia contra Planudem. Apologia contra Marcum Ephesinum. Bau. Bibl. Num. 115. Epistola ad Græcos Num. 55.

V. Gennadius Patriarcha Constantinop. pro Concilio Florentino Apologia. Exstat Latinè. Plura ad idem argumentum in Bibliothecis latent: digna, quæ eruditorum industria tandem in lucem extrahantur.

VI. Gregorius Patriarcha Constantinopol. scripsit librum de processione sancti spiritus ad Imperatorem Trapezuntinum. Apologiam contra processionem Marci Ephesini. Apologiam contra Epistolam vniuersalem eiusdem Marci, Bibliot. Bau. Num. 115.

VII. Georgius Trapezuntius ad Monachos, & Sacerdotes Cretæ de processione sancti spiritus. Eiusdem cohortatio ad Ioan. Palæologum Imp. Constantin. vt in Italiam ad Concilium nauiget. Bau. Bibl. Num. 115.

VIII. Latini cuiusdam demorantis in Suburbijs Parisiorum ad Manuelem Palæologum Imp. peregrinum in Gallia, per modum Syllogismi capitularis Epitome de processione spiritus sancti. Catal. Vatic. apud Posseu.

IX. Disputatio, qua duo Doctores differunt de processione spiritus sancti, scilicet Manuel Chrysolora cum Georgio Palama, Metropolitano Thessalonicensi. Poss. in Catal. Biblioth. Constantinopoli-

poli-

politanarum, videtur esse Dialogus, cuius interlocutores Chysolora & Palamas. Nam inter hos duos reipsa coram non fuisse hanc disputationẽ institutam, inde liquet, quod Palamas longè sit antiquior quàm Chrysolora.

X. Iulianus Cardinalis scripsit contra Græcos, de Concilio Florentino, de Papa Eugenio, & de processione sancti spiritus. Posseu. in cit. catal. Constant.

XI. F. Ioannes Ord. prædicatorum, Magister prouincialis scripsit cõtra Gręcos de diuina operatione, de fermentato & infermenttao pane, & de processione sancti spiritus. Catal. Constantinop.

XII. Fr. Franciscus scripsit ad Manuelem Corinthium Epistolas quatuor. Quarum prima est de azymis. Secunda; Quod Christus dixerit: *Ego te baptizo*; non, *baptizetur*. Tertia, de diuina actione deq; lumine, quod in Monte Thabor apparuit: num fuerit creatum an increatum: & de transfiguratione Christi. Quarta, de purgatorio.

XIII. Nicephorus Blemmyda Græcus magni nominis scripsit pro Latinis contra Græcos, vt apparet ex libro quinto historiæ Nicephori Gregoræ. Citatur iste Blemmyda à Caleca lib. 4. cap. 10.

XIV. Andreæ Scoccares tractatus contra Græcos de processione sancti spiritus, de defunctis, de azymo, & primatu summi Pontificis. Cat. Bibliothecæ Cardinal. Sirleti apud Posseu.

XΛ. Andreæ Episcopi Megarensis Tractatus de Gręcis errantibus, & eorũ erroribus. Idem Catal. Sirl.

XVI. Fantinus Vallaressus Cretensis Archiepiscopus. cõtra obtrectatores vnionis Græcorũ. Id. Catal. Sirl.

XVII. Antonius Messana contra errores Grȩcorum. Idem Cat. Sirl.
XVIII. S. Thomas contra errores Græcorum.
XIX. S. Anselmus de processione spiritus sancti contra Grȩcos.
XX. Hugo Ætherianus scripsit libros tres de processione sancti spiritus contra Græcos. Exstãt Tom. 9. Bibl. S. S. P. P.
XXI. Humbertus Cardinalis, Episcopus Syluæ candidȩ scripsit insignem librum contra Michaelem Constantinopolitanum, & Leonem Achridenum in Bulgaria Episcopos. Alium contra Nicetam Pectoratum. Vterque exstat ad calcem Tomi XI. Baronij, & Tom. VI. Antiquæ lectionis D. Henrici Canisij. qui hæc Humberti monumenta ante Card. Baronij & ex Bauarica Bibliotheca depromserat & euulgarat.
XXII. Barlaam de Seminaria Episcopus Gyracensis scripsit eruditas Epistolas ad amicos suos in Græcia. Exstant Tom. V. Antiq. Lect. D. Canisii.
XXIII. Leo IX. Pontifex Max. in Epistolis suis, maximè in illa, contra Michaelem Constantinop. & Leonem Archridenum.
XXIV. His accedant Concilia hanc eandem veritatem contra Græcos testantia, in quibus primas tenet Concilium Florentinum, Græcè & Latinè euulgatum, in quo processio spiritus sancti luculentissimè est asserta.

AD DISPVTATIONEM CALECÆ DE ADDITIONE ILLA AD SYMBOLUM: FILIOQ.

AVDISTI, quæ sit sententia Calecæ, de tempore additionis illius ad Symbolum: FILIOQVE. Nunc audi, quid de ea re scribat Illustrissimus Baronius, Tomo X. Anno Christi 883. Num. XXXIV. *Quando, & qua vrgente causa & necessitate id exigente factũ sit, vt illæ quatuor Syllabæ* FILIOQ. *Symbolo adderentur, modò aperiendum. Quam diu ea veritas non sic impugnata est, vt penitus negaretur; nihil huiusmodi vnquam ab Ecclesia Romana præsumptum est, vt syllabæ illæ inferrẽtur in Symbolum Nicænum, siue dixerimus Constantinopolitanũ, licet (vt vidimus) vehementissimè exigeretur per Legatos à Concilio Aquisgranensi sub Carolo Magno Romam missos, resistente (vt audisti) Leone Tertio Romano Pontifice, eo clypeorũ argenteorum nobili monumento antiquitati Ecclesiasticæ consulente. Vbi autem Schismaticorum procacitas eo deuenit, vt Catholicum dogma non impugnarent tantum, sed destruerent atq; tanquam alienum à Fide Catholica condemnarent, & exploderent velut hæreticum; idq́; non priuatis agerent tantummodo scriptoribus, sed collectis conciliabulis, mentitoq́; (vt vidisti) nomine vniuersalis Concilij, id ipsum decretis Synodalibus confirmarent, atq; confirmatum promulgarent, quod à Photio factum magna præsumptione vidisti: id vbi magno præiudicio Catholicæ Fidei tum præsumptũ viderent Romani Pontifices, cui nec spes esset aliqua correctionis; ad retundendam Schismaticorum temeritatẽ, non tam inferendas in Nicænũ Symbolum has quatuor syllabas, Filioq;, quã diu antea illatas recipere, sapientissimè decreuerunt, quo significaretur non communicare Catholicæ Ecclesiæ, qui à Symbolo ab Ecclesia Romana recepto dissentire inueniretur: Quonam pacto quæ-*

quæso ijdem paterentur, à schismaticis haberi hæreticos, & vt hæreticos in ipsorum Concilijs condemnari huiusmodi veritatis professores omnes Romanos Pontifices; atq; inconsulta Romana Ecclesia, Patriarchas Constantinopolitanos heredes Photianæ impietatis de dogmatibus definire sententias, & omnes Occidentales Ecclesias condemnare? Quamobrem recipiendum esse cum illo additamento, seu potius explanatione Nicænum Symbolum statuerunt, consentiente vniuerso Occidentali orbe Catholico, cùm plura in Hispania primùm, inde in Gallijs generalia Concilia (vt est demonstratum) id decreuissent, atque etiam promulgassent. Quod insuper Schismatici Orientales obstinatè adeo restitissent, vt ausi essent inferre anathema (vt vidisti) in Romanos Pontifices id sentientes: ipsis renitentibus, inconsultis id facere iure placuit.

Quisnam autem Romanorum Pontificum primus id statuerit, vt reciperetur Symbolum cum ijsdem duabus dictionibus, FILIOQVE: *scimus viros doctos in his inuestigandis plurimum laborasse, & ad tempora Nicolai vel circa id retulisse. verùm si id fuisset: certè Photius altius in ipsum Nicolaum Pontificem declamasset, qui ea in Symbolum intulisset: cùm duabus epistolis acerbissimè in Romanam Ecclesiam inuehatur, si ea in Nicænum Symbolum intulisset. Autor Græcus anonymus, qui inter alia Græcorum monumenta positus habetur in Vallicellana bibliotheca, id primum factum à Christophoro Papa tradit, atque affirmat, vsq; ad illud tempus omnes, qui præcesserunt, Romanos Pontifices in ipsorum fidei professione asseruisse absq; aliquo additamento spiritum sanctum à patre procedere; aitq; post recensitos prædecessores Pontifices. Qui verò ipsum sequuti sunt Formosum Bonifacius, Stephanus Romanus, Theodorus, Ioannes, Benedictus, Leo, successores nouæ huiusmodi doctrinæ Formosi, in omnibus fueruut ipsi discordes, qui secretò, à Filio quoq; procedere spiritum*

ritum sanctum asserebat; cum tamen in epistola ad sedes Patriarchales missa de solo patre fecerit mentionē: post quos cū Christophorus Papa Romanus creatus fuisset, in fidei confeßione quam misit ad Constantinopolitanum Patriarcham, nempè in Symbolo, à filio quoq; spiritum sanctum procedere, ausus est dicere. Qua de causa postea à Sergio Patriarcha qui præceßit Cerularium, è dypticis ipse Christophorus expunctus est. hæc ibi.

Subijcit vero eundem Christophorum omnes qui post eum successerunt Pontifices, esse secutos, vt pariter in Symbolo ponerent FILIOQ. hæc sunt quæ ex Græcorum fontibus, cœnosis licet, hausta deponimus. Verum nullo pacto possent tribui ista Christophoro, qui inuasor Apostolicæ sedis, mox sede pulsus perbreui tempore eam tenuit tumultuosè. Ceterum rem tantam seriò factam esse, summa tranquillitate, conuocato Romæ Concilio, q de his aduersus Græcos scripsêre commentarios testati sunt. Græci autē calumniosè à Christophoro id factū dixêre, quē nouêre infami ingressu turpißimū. Cum tamen rem tantam maiori ocio, consultu totius Occidentalis Ecclesiæ, & vrgente neceßitate esse peractam, & à Pontifice qui in sede Petri legitimè sederit, absq; controuersia à Latinis omnibus affirmetur.

Quod enim à Romano Pontifice legitimo Petri successore, congregato Concilio, sit factum AEtherianus affirmat, qui & de ipsius definitione obiter partem decreti recitat paulo post hîc describendam. Quod etiam neceßitate vrgente in Concilio Florentino verbis istis asseritur: Maximo in Gallia & Hispaniis Schismate imminente, cum iam EX FILIOQ. paßim celebraretur: Romano Pontifici fuit necesse in multorum Occidentalium amplæ dignitatis, magniq; consilij patrum conuentu, addito Ex filioq; Symbolum magis illustrare. hæc ibi. Id ipsum Eugenius Papa in decreto confirmationis eiusdem Concilij factum docet licitè, & rationabiliter, vt ait, declarandæ veritatis gratia, vr-

gente necessitate. A Pontifice Romano itidem congregato Concilio id actum: AEtherianus docet his verbis: Nulla insimulatione, nulla reprehensione, nullaq; calumnia notandus est antiquioris Romæ Antistes, quod causa interpretationis dictionem vnam, dico autem ex Filio procedere spiritum, sanctorumq; pluriũ Episcoporum, scientissimorum Cardinalium consensu habito exposuerit. Licuit enim ei, semperq; licebit fratres confirmare, decreta edere, cudere interpretationes, sicubi aliquid obscurè scriptum sit, & de voluntate scriptoris argumentari, iudicio voluntatis illius relicto facere, hoc persuadente. Is enim est, cui oues & agni commissi sunt; & idcirco non solùm scripti recitator esse debet, verum interpres illorum, quæ adscripta non sunt, vt caput omnium, Dei pastor. Et post nonnulla, eodem argumento inculcato subijcit, dicens: Qua in re, manifestum, antiquioris Romæ Præsulem, potestatem à Petro accepisse, Fidem renouandi (vt verbis patrum vtar) habendi curam & regnum omnium Sacerdotum, quin etiam omnium Christianorum. Ergo qui resistunt primæ sedis, immò totius orbis Præsuli, Christi dispositioni resistunt, & nisi resipiscant, contummaciæ iudicio plectentur. Et inferius.

Quare palam & publicè fit ex his, nequaquam licere cuipiam omnium calumniari sanctissimam, & magnam, omniumq; Principem Romanam Ecclesiam, quasi aliam Fidem conscripserit, aut composuerit, aut docuerit. Nam neq; affert, neq; perdocet, neq; aliud tradit Symbolum, si editum à sanctis Patribus interpretatur, non perpetiens Fidem labefactari, apud quos semper effulsit: Quæ licet primatum habeat, attamen humiliat seipsam, respondendo, quod Chalcedone celebrata Synodus quondam se calumniantibus respondit: Iniustè (inquit) arguor, dum non Fidem, sed memoriam renouo: non apposui, non ademi salutari Symbolo, si dictionem occultam manifestaui. Renouaui enim vt Patres ante dicti Fidem, & apposui Nicænæ, Constantinopolitanæ,

atque Chalcedonensi Synodis, sed nullo modo illis contraria, quia dum illorum Patrum vestigia sequor, solummodò quæ tunc quæsita non sunt, tempore post, per interpretationem & appositionem verbi; quod non perspicuè ab omnibus intelligebatur, enucleaui. His subiicit ista AEtherianus: *AEquum igitur est ratum habere, quod tanta Ecclesia decernit, quod tantus Pontifex enuntiat:* Sed quisnam fuerit Pontifex iste, silentio reliquit obscurum, qui illis temporibus notus omnibus, etiam absq; aliqua expressione, quis esset, habebatur expressus.

Idemq; auctor post multa in eandem sententiam, hac definitione, quæ sunt dicta restringit: *Quicunq; ergo nauiculam Petri spernit, incautè nauigat; & nisi plumbeas moles peruicacitatis reiiciat: influent maria, &c.* Hæc cum AEtherianus dicat, atq; de voce addita, Filioq; recitet verba decreti Romani Pontificis, non nisi Pontificis auctoritate, id factum esse apertè significat. Porro idem pariter AEtherianus eodem commentario Photij de eadem quæstione in Latinos scribentis, quæ retulimus, argumenta egregiè soluit.

Quàm insuper Photius (vt reliquas calumnias in dicta epistola sparsas confutemus) quàm inquam calumniosè suæ ipsius sententiæ assertorem appellet Hadrianum Romanum Pontificem, eius nominis primum, nempè ipsum in literis ad Tarasium datis esse professum, spiritum sanctum à patre procedere, & non à filio: ne te, lector, diutius in his detineam, & eadem sæpè repetere, iterumq; tedio scribere sim coactus, per lege, quæ superiori Tomo, suo loco sunt dicta anno redemptoris octingentesimo septimo, in actione septima Nicæni Concilij posterioris, vbi plura inuenies, quibus redarguas impostorem. Hæc Baronius.

AD

AD CAP. IX LIBRI VI.

HVIVS Nicolai Methonensis Episcopi exstant in Bauarica Bibliotheca sequentes libri Num. 101. *Liber de Processione S. spiritus Græco Latinus. Eiusdem liber de Eucharistia, in pane fermẽtato conficienda. Liber de ieiunio Latinorum, in Sabbato, & de Sacerdotum coniugio, & quod in Quadragesima non sit perfecta Missa celebranda.* Num. 116. iterum exstat liber *Nicolai de Processione S. spiritus.* Num. 129. *Eiusdem Nicolai discussio Theologicæ institutionis. Procli Platonici philosophi, &c.*

Insigniter porrò hallucinatus est Vulcanius Caluinista, præfatione in librum Nili, de primatu Pontificis Romani, quem post Illyricum tenui operæ pretio latinè & Græcé euulgauit. Nam imprimis confundit Nicolaum Methonensem cum Nicolao Cabasila, cum Methonensis vixerit sub Manuele Comneno Imperatore Constantinopolitano, cuius res gestas Nicetas Choniates, septem libris descripsit, vel etiam ante Manuelem; Refutatur enim liber Nicolai Methonensis ab Hugone Ætheriano, qui sub Manuele Comneno Constantinopoli degebat, vt ipse docet in procemio sui libri; Nicolaus autem Cabasila vixerit sub Ioanne Cantacuzeno Imp. Constantin. circa Annum 1357. vt patet ex Historia Ioannis Cantacuzeni nuper publicata. Itaq; duobus propè sæculis Methonensem à Cabasila distare oportet; cum Manuel imperare cœperit Anno 1143. secundum Chronicon Onuphrij. Cantacuzenus 1341. simili hallucinatione adscribit Methonensi. *Explicationem Missæ, quæ fertur inter Tractatus Ligurticos; & orationes septem de vita in Christo.* Sex non pridem edidit ex Bibliotheca Bauarica Iacobus Pontanus Societatis IESV de literis Latinis

&

& Græcis præclarè meritus.) Fallitur Caluinista, opera hæc non sunt Nicolai Methonensis, sed Nicolai Cabasilæ; cuius forsan nec proauus æuo Nicolai Methonensis natus fuerat. Non impari ineptia & oscitantia in vnũ conflat Nicolaum Methonensem & Nilum Archiepiscopum Thessalonicensem: cum plusquam sesquisæculo distent, vt notum ex Chronologia, etiam illa, quã Freherus Iuri Græcoromano præfixit; vbi Nilus Archiepiscopus Thessalonicensis refertur ad annum Redemptoris. M.CCCIII.

AD CAPVT X. LIBRI IV.

ST is, quẽ interpres vocat *Regem*, rectius appellasset *Imperatorem*, Michael Palæologus, qui in Concilio Lugdunensi Græcanico errore relicto, cum Latinis dexteram iunxerat; ægerrimè id ferentibus cum alijs, tum Andronico filio & successore in Imperio, qui parenti in castris & expeditione Thessalica, vita functo nullos penitus honores habuit; de quo Nicephorus Gregoras, ad rabiem propemodum schismaticus, ista libro 5. circa finem, *Filius eius Imperator Andronicus, quamuis adesset, patrem Imperatoria sepultura adeò non honorauit, vt ne plebeia quidẽ sit dignatus: præterquàm quod iussit, vt noctu pauci quidam cadauer procul à castris abductum, multa terra obruerent: id modò cauens, ne Imperatorium Cadauer, à feris discerperetur. In causa erat, quòd dum viueret, à recta Ecclesiæ doctrina desciuisset, quod factum filius, etsi patrem adamabat, & pietate filios omnes atq; obseruantia superabat, ex animo, vt postea dicemus, clam oderat. At Michaëlis Palæologi hic exitus fuit: vir natura decori, cum grauitate quadam, & digna principe*

maiestate. Erat porrò in eo robur corporis, & rei militaris peritia, diuturni temporis parta exercitationibus. Cum autem & prudentia & eloquentia valeret, in rebus gerendis multo fuit acrior. In Imperij principio, munificentissimus esse visus, vt subditorum animos nimirum sibi conciliaret: deinde modum sumptibus adhibuit, cum varia bella existerent, quæ diuturnos & magnos sumptus citra vllam detrectationem postulabant. Nec desunt, qui cum afflicto animo, & perpetuo turbata conscientia fuisse dicant, ob innouatum dogma, quod eo amplexus fuerat, vt Imperium ad liberos suos propagaret: à quibus id scilicet honoris ei exhibitum, vt ne Imperatoria quidem sepultura ornaretur, Ecclesiæ sanctiones patriæ pietati longè præferentibus.

AD IDEM CAP. X.

Elebcrrimus fuit iste Nicephorus Blemmyda apud Græcos validusq; Latinæ & orthothoxæ sententiæ aduersus Græcos assertor. Quod nec Nicephorus Gregoras dissimulare potuit; qui in libr. 5. vbi agit de Beco Latinorum itidē postea patrono, tametsi prius aduersario, testatur Becū ad Imperatoris Michaëlis & Latinorū sententiā amplectendam, inductū esse lectione librorū Nicephori Blēmydæ de processione S. spiritus. Accipe verba Gregoræ. *His temporibus magnæ Ecclesiæ Cartophylax erat Becus, excellenti vir ingenio, & in doctrinæ studijs, ab ineunte versatus ætate: præterea tantis naturæ donis ornatus, quantis quisquam alius, illius ætatis. Nā & proceritate corporis, & maiestate vultus, & facundia, & vbertate atq; acumine ingenij, oēs ad res apti, alijs dotibus præstabat. Quibus id erat consecutus, vt & Imperatoribus & principibus, & omnibus eruditis venerabilis, atque*

que

que illustri apud eos s fama esset. Qui cum Imperatorio decrto acriter aduersaretur, Imperator nihil non tentauit, tam per se ipsum, quàm per alios eruditos, vt eruditis & legitimis rationibus eum adduceret, vt decreto assentiretur. Verùm ille ingenij acumine, & copia orationis omnium animos commouebat. eorumq; argumenta veluti Penelopes telam retexebat. Nam Græcarum literarum doctrina, erant qui illum superarent: sed acumine ingenij, & eloquentia, & Ecclesiasticorum dogmatum vsu; omnes cum illo collati, pueri videbantur. Ea sæpè frustratus Imperator, aliam viam init, eumq; & omne ferè genus eius in teterrimos carceres conijcit. Quibus peractis, tandem in mentem venit Imperatori, eandem rem à Latinis ante annos XXV. Ioanne Duca, rerum potiente agitatam fuisse: ac tum doctum extitisse virum, Nicephorum Blemmydam, (cuius exstant nonnulla monumēta, cùm alibi, túm in Bibliotheca Bauarica, num. 108. & num. 151. vt testatur illius Bibliothecæ catalogus Ingolstadij typis excusus) diuinarum literarum peritissimum, qui cum se in otium contulisset, multa à sacra Scriptura testimonia, quæ dogmata Latinorum confirmare viderentur, colligere ac conscribere cœpisset: clàm ille quidem, infamiæ metu, sed tamen scripsisse quædam. Quæ tum Imperator Beco misit, quibus ille pellectus, Sanctorum libros è quibus Blemmydes ea collegerat, prudenter admodum postulauit, ijsq; lubentissimo Imperatore acceptis, in eo occupabatur, vt diligenter illos legeret, expenderet, ad verbum conferret. Itaq; breui tempore eum testimoniorum aceruum coëgit, quæ integra volumina complere possent: & qui dudum acerrimè Latinis aduersabatur, mutata sententia, victoriam faceret ambiguam. Quamobrem Patriarcha, sede conscensa, Imperatori vnus fuit omnia, & lingua, & manus, & acuti scriptoris calamus, & dicendo & scribendo, & dogmata statuendo:

*eius certaminis adiutoribus Melitenote & Metochite, Imperatorij cleriarchi diaconis, & Georgio Cyprio. Nullus tamen eorum omnium ad Papæ rationem liturgiam celebrârat: nisi quod * Freriorum nonnulli potestate data, semel in Blachernio templo id fecerunt, suffragio cuiusdam è familiaribus.*

* fratrum, hoc est Monachorũ.

AD CAP. XII. LIB. IV.

Xperientia multorum constat, aquam baptismalem pridie paschatis, vel pentecostes consecratam diutissimè manere incorruptam, & in lib. prorsus excellenti Reformationis Stiriacæ, Carinthiacæ, & Carniolanæ, edito â R. D. Iacobo præposito Staynizensi, parte prima, c. 9. memorabilis hac de re exstat historia.

Ferner haben die Herrn Comissarij reformiert zu Weissenfels/ da sie in der Kirchen zu S. Leonhart den Taufftstein beschlossen/ vnd also verwart/ vñ mit consecriertem Tauffwasser angefüllet funden/ wie er vor 29. Jaren beschlossen/ vnnd das Wasser darinn/ von einem Catholischen Priester dazumal gesegnet worden/ als nun Herr Bischoff solchen Tauffstein eröffnet/ hat sich befunden/ daß bemeltes Tauffwasser dermassen so schön sauber/ rein vnd klar gewesen/ als wann es erst auß einem schönen Bronnen wäre geschöpfft worden/ darob sich nit allein Herr Bischoff/ sonder auch alles Volck samt jme aufs höchst verwundert.

AD

AD CAP. XIII. LIB. 13. DE TONSVRA CRINIVM ET BARBAE.

ICHAEL Cerularius Patriarcha Constantinopolitanus, variorum errorum Latinos insimulat in Epistola ad Petrum Antiochenũ Patriarcham, apud Baronium Tom. XI. anno Christi 1054. num. 33. & seqq. Inter cætera sic bacchatur insanus ille Cerularius. *Certò scito, quod non vnica tantùm sagitta, azymorum videlicet errore confossi sunt Romani (quod omnibus apertè patet) sed multis & alijs diuersis: quapropter illos omninò auersari necesse est, & quæ quidem Iudæorum more peragunt, talia sunt, vt error, qui illis tribuitur de azymo, & quod suffocatum comedunt, & barbam radunt, & sabbata custodiunt, & comedunt immunda, monachi carnibus vescuntur, nidore videlicet suis, & larido omni, quod vsq; ad carnem pertinet. Et quod etiam attinet ad primã hebdomadam quadragesimæ & aliã etiam hebdomadam quinquagesimæ, qua nos ouis tantum & lacte vescimur, & propterea Casci hebdomadam illam appellamus.*

Sed præter hæc talia & huiusmodi se habẽtia, in sacro symbolo hanc etiam adhibent additionem, malè & perniciosè sentientes. Ita enim se habet. Et in spiritum sanctum, Dominum, & viuificantem, qui ex patre, filioq; procedit. In sacra etiam Missa illud, vnus, sanctus, vnus Dominus Iesus Christus in gloria Dei patris per spiritum sanctum, alta dicunt voce. Præter hæc, nuptias sacerdotum prohibent, illos videlicet, qui vxores habent, vt nullo pacto sacerdotij dignitatem consequantur, permittunt, sed innuptos manere volunt eos, qui sacerdotes esse cupiunt. Duo etiam fratres duas ducunt sorores. Et in sacra Missa tempore communionis alter ministrorum comedens azyma,

alios amplexatur, & panem illis largitur. Episcopi annulos etiã gestant in manibus, quasi vxores Ecclesias accipientes, & arrhabonem ferre dicunt. Ad bellum etiam exeuntes, manus suas sanguine coinquinant, & in conspectu suo animas occidunt, & occiduntur: quemadmodum etiam à nonnullis, qui hoc affirmant, accepimus. Sacrum baptisma ita peragunt, vt eos, qui baptizantur, vnica mersione baptizent; In nomine patris & filij & spiritus sancti, dicentes. Sale etiam præterea eorum, qui baptizantur, ora implent. Male etiam Apostolicum illud accipientes, quod ait. Modicũ fermentũ totãmassã fermentare: ipsi verò ita scriptum habent: Modicum fermentum totam massam corrumpit: contendentes hac modica huius verbi occasione tollere fermentum, quod panem subleuat & attollit. Quin imò Sãctorum reliquias illorum nonnulli non venerantur, nec sanctas etiam imagines. Sanctos etiam illos & magnos Patres nostros Basilium & Chrysostomum cũ reliquis Sanctis non connumerãt nec illorũ doctrinã omninò recipiunt. Alia etiam faciũt multa, quæ singula enumerare esset molestum. Audisti lector, inquit Illustrissimus Cardinalis Baronius, quęnam Cerularius obijciat in Latinos? quæ cuncta vel oĩnò falsa, vel leuia, nec obseruatione digna quisq; prudens facilè iudicabit, & penè talia esse pleraq;, quibus non debeant accusari Latini, sed eiusdẽ Cerularij imperitia egregiè sugillanda, & redarguenda temeritas. Illa verò per calumniam illata portentosa mendacia, quibus Latinos nõ esse cultores sanctorũ reliquiarũ, atq; eorũ imaginũ, nec cõnumerare Basiliũ, & Chrysost. cũ alijs Sanctis, quæ portẽtosus ipse mentitur: quis non intelligat? & q̃ obiicit de sacerdotibus præliantibus, æquè sentias calumniose, platũ. Non id ex institutione prodijt occidentalis Ecclesiæ, q̃ eiusmodi sæpe improbauit, atq; damnauit, sed quo-

quorūdā vitio, vt alia quęq; peccata, quorū vel cogitatio sola ad tribunal perferri debeat pęnitentiæ. Sed audi q̄ sint reliqua eiusdē epistolæ, quibus excusat se, Latinorū accidere vitio, vt cum illis non possit inire concordiam sancireq; pacis fœdera, cum talia agant, quibus sint ab omnibus execrandi. Ait enim.

Cum itaq; hoc pacto viuant & istiusmodi moribus sint educati, & quæ apertè sint legib⁹ vetita, & interdicta, & execrata, facere audeant; quomodo inter eos, qui orthodoxi sunt, collocādi ab ijs, qui rectè sentiunt, iudicabuntur? Nunquid equidē id ego crederē? qui verò istos ita sentientes rectè facere fuerint arbitrati, eandē cum illis sortiantur portionem. Nunquam n. nos ipsos æmulabimur in hac ipsorum concordia & confessione. Nec ita, inquam, mente capti erimus, vel nostro sensu priuati, vt hāc sequamur viam. Hæc verò hac de causa voluimus nos percurrere, vt scire valens tua beatitudo, quæ ab istis peragantur, nō putet eos circa azyma tantum errare quemadmodum nos etiam hucusq; putauimus: sed cum nouerit illos præter hæc ipsorum errores, cum illis eos numeret, cum quibus digni sunt vt connumerentur. Quod verò omnium est grauissimum & intolerabile, & eorum amentiam satis superq; declarat, illud est. Dicunt n. quod non acceperunt hæc tanquam vt ab alijs edocerentur; sed potius vt alios ipsi docerent: fore etiam, vt persuadeant nobis sequi dogmata. Et hoc inquiunt cum imperij potestate & inuerecundia maiore. Dominus Deus beatitudinē tuā custodiat incolumē multis annorum curriculis pro nobis Deum orantem.

Sed accipe, q̄d Petrus Antiochenus Cerulario rescripserit. Exstat n. eius epistola responsoria apud eundem Baronium. *Quid nostra interest, quod illorum sacerdotes barbam radant? quid etiam quod illi annulos gestent in symbolum contracti cum sancta DEI Ecclesia connubij? Nos*

etenim etiam coronam in capite gestamus, pro veneratione procul dubio principis Apostolorum Petri, super quem Dei Ecclesia est super ædificata. Quod enim impij illi ad contumeliam illius sancti excogitarunt: hoc nos piè ad gloriam, & honorem ipsius facimus. Romani quidem barbam radentes: nos verò in capite coronam gestantes. Auro etiam exornamur & nos, chirothecas, & manipulos, & stolas auro contextas habemus. Quod verò immundis rebus vescantur, & monachi carnes comedant, & nidorem suillum: inuenies etiam huiusmodi res, si diligenter inquiras, à nonnullis nostrorum fieri: Bythinij enim & Thraces, & Lydi comedunt picas, corniculas, & turtures, & terrestres echinos, quorum vsum indifferentem Patres nobis reliquerunt. Nulla enim creatura Dei est reprobanda, si cum gratiarum actione sumatur: idq; nos docet vas illud sindonis è cœlo demissæ. Inquit enim B. Basilius: sicut in oleribus quod noxium est ab inuicem segregamus, ita à carnibus quod noxiũ est ab vtili distinguimus. Herba enim est aconitum, sicut caro vulturis, nihilominus neq; tosciamum comederet aliquis sanus mente, neq; carnem canis attingeret absq; aliqua magna necessitate vrgente, ita vt qui comederet non mal efecisset. In leguminibus verò & oloribus nidorem suillum immiscere, hoc etiã à sanctis Patribus permissum est & decretum, præsertim illis, apud quos bonum oleum non reperitur. Inquit præterea in sua regula B. Basilius, quod ciborum differentia nihil prodest. Socij præterea sancti Pachomij sues alebant.

Quod verò suffocata ipsi comedũt, & duæ sorores duobus fratribus cõmisceantur, puto hæc fieri absq; Papæ permissione, vel ab alijs Pontificibus hæc parui pendi. Id verò contigit fieri propter eorum audaciam, qui hæc facere non dubitant: qualia etiã in nostro Romano Imperio multa præter leges etiam execranda fieri contigit, quæ nos ignoramus. Inuenies siquidem etiam in

ipsa

ipsa Constantinopoli, & extra eam multos, qui sanguinem suillum comedunt. Vide itaq; venerabilissime Domine, quomodo nos multa eorum, quæ à nostris perperam fiunt, negligentes, & prætermittentes, diligentius, quam par est, res alienas curiose indagamus, & de illis verba facimus.

Erant & olim & sunt hodie inter Græcos duri quidam Capitones, vel potius *Rupicones*, qui simpliciter tāquam prophanum & impium damnabant & proscribendum clamitabant, quidquid apud Latinos diuersum à suis moribus & ritibus videbant. quasi totus mūdus cum Græcanicis consuetudinibus sese conformare deberet: alij prudentius & benignius agendum censebant; inter quos & Theophylactus Bulgariæ Archiepiscopus, inquit Demetrius Chomatianus, in Responsis ad Constantinum Cabalisam Archiepiscopum Dyrrachij Tom, 1. Iuris Græcoromani in Responso ad hanc quæstionem: *quo iure censentur consecrata à Latinis azyma profana an sancta? item eorum ministerio seruientia rasa, & sacerdotales amictus, & si quid huiusmodi, & an consentaneū sit annulum ab ijs gestari.* Isti inquam, quibus & Chomatianus suffragatur, præter sententiam de processione spiritus sancti, vix quidquam in Latinis absolutè damnabant; sed consuetudines eorum, quamuis diuersas, tolerandas iudicabant: grauiterq; obiurgat Theophylactus, (cuius verba Chomatianus exscribit) eos, qui omnes Latinorum consuetudines erroribus annumerabant; quarum aliæ sunt ex religione, *vt exhibere oscula sacris pauimentis, (non enim sanè admittamus Satanicam illam calumniam, Latinos venerationem imaginum non admittere) aliæ sunt ex dispensatione, quæ cum infirmitate dispēsat, forsitan quidem & animæ, omninò autem corporalem;*

ut monachos in ægrotationibus sumere carnes; idq́ sobriè, & reuera spiritualiter. Quorum nihil distrahere nos potest neutiquã siquidem iudices habeat, sententiam ferentes legibus consentaneam: & nisi longa mihi futura esset oratio, & instar historiæ, antiquorum Patrum mores tibi ostenderem innumerabiles in fraternarum animarum acquisitionem cedentes, nouerant enim non sibi ipsis placere, sed vnusquisq́ proximo, in bonum & ædificationem Verum nunc (heu fastum hydropicum) & quis est proximus meus? & stantium decem millia deijciemus ut nostrã impleamus voluntatem.

Subdit Chomatianus de Theophylacto. *Deinde grauiter insectatur, qui indiscriminatim & impudenter Latinicos mores reprehendunt, eosq́ maximis & reijciendis erroribus adscribunt.* Tandẽ de annuli gestatione Latinis Episcopis vsitata sic apud eundẽ Chomatianũ scribit Theophyl. *Annulum ferre, ijs quidem, qui secundum spiritum ambulant, spiritualiter accipitur. Quemadmodum enim Christus Ecclesiæ, mundarumq́ & virginearum animarum nominatur sponsus: sic qui vbiq́ sunt sanctarum Ecclesiarum præsules, sponsi appellantur, annulo accepto, ut spiritus sigillo. Quod & Saluator in digito, id est, sancto spiritu, se dæmonia eijcere incredulis dicebat Iudæis, qui eum conuitio, quasi Beelzebub haberet, consectabantur. Et prodigum filium reuersum aureo annulo exornauit, videlicet hunc faciens spiritalem pro carnali. At Latinis non spiritaliter, sed carnaliter, neq́ supramundanè sed mundanè annuli appellationem accipientibus, studio magno affectaaum est annulos gestare, utpote Ecclesiarum sponsis. Ideoq́ neq́ hoc illis notam inurit.*

Eidem Chomatiano ꝓposita fuit hæc quæstio. *An fraudi sit Episcopo, ingredi Latinorum Ecclesias & io i adorare, cum ab eijs euocatus fuerit. Et an ijs*

panem

panem fractum distribuet, cum in sancta & catholica (hoc est Greca) *Ecclesia liturgiæ interfuerint Rigidiores* (schismatici) *planè abnuebant. Clementiores & molliores hoc responsum cum Chomatiano dabant. Episcopus accersitus in Ecclesias Latinorũ sine dubitatione veniet. Sanctarum enim imaginum sunt, & hi cultores, & in suis templis eas erigunt. Et accedentibus ijs fractionem prompté largietur, cum in Ecclesia catholica aderunt. Huiusmodi enim consuetudo potestatem habet paulatim eos omninò attrahendi ad sacros nostros mores, & dogmata. Repletur autem & Italia diuinorum Apostolorum & martyrum templis. Inter quæ summum obtinet locum Romæ inclytũ Petri Apostolorum coryphæi templum. In quæ nostrates ingredientes, tam Ecclesiastici ordinis, quam Laici, vota faciunt ad Deum, & Sanctis, qui in eis coluntur, debitam venerationem & honorem exhibent. Nec præiudicium inde vllum sustinent, cum videlicet in Latinorum sunt templis.*

Postea reprehendit Balsamonem, qui in Responsis ad Marcum Patriarcham Alexandrinum, quæ exstant ibidem Tom. primo Iuris Græcoromani, pro sua, qua in Romanam Ecclesiam, ferebatur insania, vniuersim aiebat, nil commercij cum Latinis habendum, sed omnia eorum instituta cum Græcanicis non conuenientia, reijcienda. Sed hanc Schismatici capitis sui duritiem, nec contribulibus quidem suis vniuersis probare potuit.

Proposuerat Ioann. Episcopo Citrio hanc quæst. Constantinus Cabasila Archiepiscopus Dyrrhachij: *Orthodoxi Romani* (scribe, schismatici Græci) in Latinis Ecclesijs sepeliuntur, decantati à Romanis & Latinis simul: item, Latini morientes, à Romanis &

 Lati-

Latinis vna carminibus indistinctè celebrantur: censuræ hoc obnoxium est, an non?

Respondit Citrius. *Scripturæ lectio veteris & nouæ, item precationes & musici cantus., & diuina templa, venerationesq́; pretiosæ Crucis & sanctarum imaginum, Latinis sunt nobiscum cõmunia. Non est igitur dissentaneum, neq́; pietatẽ vllo modo offendens, Latinos sepeliri in Romanis templis, & vt à Romanis Latinisq́; sacerdotibus mortuis funebres psalmi decantentur, neq; enim locus facit mortuos apud Deum reiiciendos: & Latinorum de ijs psalmodia non est pagana, sed ex diuinis, nostra sententia, scripturis.* Et nonnullis interjectis, subiũngit Citrius. *Restat igitur esse compoßibile Christianorũ* (Græcorum) *in Latinis templis sepultorum funus: quandoquidẽ etiã illic pretiosæ Crucis imaginũ, est erectio & veneratio.*

PRO CAP. 15.

T olim liuida & inuida Iudæorum pectora Christo hanc quæstionem posuerunt: *quare discipuli Ioannis & Pharisæorũ ieiunãt, tui autẽ discipuli non ieiunãt:* ita & Greci schismatici olim & hodie posuerunt & ponũt, Latinis hanc quæstionem: *Quare feria quarta & sexta non ieiunatis: licet enim feria sexta à carnibus abstineatis, non abstinetis tamen ab ouis, caseo, lacticinijs, &c. Cùr Quadragesimam vernã aliquot diebus serius, quàm nos auspicamini? Cur vobis ignota sunt ieiunia diei festi SS. Apostolorũ? cur Natalis Christi? cur obdormitionis deiparæ virginis? cur illud, quod Transfigurationis Christi festum antecedit?* quæ omnia ieiunia Græcis vsitata sunt, & quidem adeo, vt multi eorum ante festum Apostolorum & Natiuitatis Christi integram quadragesimam sibi æque ac ante Pascha indicant, & quidem

Marci 2.

summo rigore, vt vel ex his, quæ subnectam, intelliges.

Anno Dñi 1203. proposuerat Marcus Alexandrinus Theodoro Balsamoni varios casus (qui exstant Tõ. 1. Iuris GræcoRomani l. 5.) inter cæteros etiã hunc. *Ieiuniũ soluens carnibus, caseo, & ouo, hoc est, qui carnes, caseũ, & oua comedit) dieb⁹ Merc. & Veneris totius anni, venia dignus, an nõ?*

Respondit Balsamon. *Sexagesimus nonus canon sanctorum Apostolorum ait. Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor, sanctam Paschæ quadragesimam non ieiuniat, vel quartum diem, vel parasceuen, præter quam si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: si sit autem laicus, segregetur. Qui igitur sine corporali infirmitate violat dies Mercurij & Veneris, punitur iuxta canonis huius tenorem. Quando vero propter imbecillitatem coactus fuerit dissoluere, piscib⁹ vel oleo moderabitur ægrotationis afflictionem. Carnes enim, vel caseum, aut ouum attingere non fuerit concessum, licet extremam efflet animam, neq; in magna quadragena, neq; in qualicumq; Mercurij aut Veneris die. Sufficit enim ei, qui necessariò per aridorum esum magnificare debet dies Mercurij & Veneris, per oleum & pisces morbi acerbitatem mitigare.*

Vides seueritatem schismatici Balsamonis. Qui tamen excipit quasdam dies Mercurij & Veneris, vt eas quæ nostram sexagesimam & has quæ nostrã Quinquagesimam antecedunt, vt & illas, quæ in Paschalé hebdomadem incidunt; in cuius omnibus diebus concedit esum & vsum carnium; quod illud septem Paschaliũ dierum interuallum pro vno reputetur die Dominico, vt ait Balsamon.

Proposuit idem Marcus eidem Balsamoni etiam hanc quæstionem. *Ieiunia diei festi sanctorum Apostolorũ,*

& natalis Christi, & obdormitionis sanctæ Deiparæ, & Saluatoris, inexcusabilia sunt, an prætermittenda & indifferentia?

Respondit Balsamon, *Constantinopolitana quidem sãcta synodus, in diebus sanctiss. illius patriarchæ, ** interrogata, an oporteat Augusti mensis ieiunium seruare; respondit, id ieiunium mutatum esse, ne cum paganis ieiunijs, quæ eodem tempore fiunt, concurrat. multi tamen homines id ieiunium adhuc obseruant. Nos autem cũ ea, quæ ad hoc pertineãt, cõsiderauerimus defendimus ieiunia necessario præcedere hæc quatuor festa: nimirum festum sanctorum Apostolorum, Natalis Christi, transformationis Christi & Dei nostri, & obdormitionis sanctæ Deiparæ, sed tantum septem dierum. Vnum n. est quadraginta dierum ieiunium sancti & magni Paschatis. Quod si quis plus quã septem diebus circa festum sanctorum Apostolorum, & festum Natalis Christi ieiunet, seu sponte, seu à fundatoria regula impulsus, non vituperabitur. Quomodo autem, & propter quid ante vnumquodq; horum quatuor festorum ieiunare debeamus, declaratur in synodali decisione, de eo à nobis facta. Qui igitur non ieiunãt ante vnumquodq; horum quatuor festorũ, sine vlla omninò excusatione, magnis emendabuntur pœnis.*

Similia fermè scribit Balsamon in scholijs ad interrogationes quorundam Monachorũ, quæ exstant post Nomocanonem Photij; vbi ait, ieiunium in Augusto, cœptum olim primo die Augusti, & illud ante Natalem Domini, decimo quarto die Nouembris: vtrumque tamen ipse septem duntaxat diebus circumscripsit.

Sed quidquid isti de suis ieiunijs prædicent, melior est charitas & concordia, quàm ieiunatio, nec propter diuersitatem ieiuniorum scindenda est Ecclesia, præ-

sertim

sertim cum Latinis sua quoq; sint ieiunia carni macerandæ & in seruitutem redigendę satis apposita, multiq; ex monasticæ vitæ professoribus frequentia & austeritate ieiuniorum cum Græcis certent, si eos non planè superant. Nec necesse est plura hac de re addere, satis Græcorum iactantiam contundit Caleca noster, si cui tamen hæc non sufficiunt, is adeat Posseuini libellum, quo capita in quibus Græci & Rutheni à Latinis dissentiunt, complexus est. Exstat in eius Moscouia.

PRO CAP. 16. LIB. 4. CALECAE.

Ut ea quæ de ieiunio Sabbati Caleca pro Latinis disputat melius intelligantur, adscribere placet, quæ hac de re re disputat Illustris. Cardin. Baronius; anno xp̄i 57. n. 202. *Vetus est illa quæstio, de qua, vt tradit Hieron. ad Luciniū scribens, Hippolytus Martyr, & alij nobiles scriptores cōmentarios edidêre; Cur Romæ ac nōnullis alijs in locis Occidentalis Ecclesiæ susceptus additusq; his est dies sabbati ieiunandus: cum idem ieiunium Orientalis Ecclesia execrata esse videatur ab ipsis rerum christianarum primordijs? Nam (vt vidimus) Ignatius ad Philippenses scribens hæc ait: Si quis Dominicam diem, aut Sabbatū, vno excepto, ieiunarit, hic Christi interfector est. Rursus etiā est de eadem re Apostolicus dictus canon in hac verba: si quis clericus Dominicū diē, aut sabbatum vno solo dempto, ieiunare deprehendatur, deponitor; sin autem laicus, à communione deycitor. Eadē & apud Clementem. Est quoq; canon quidā, sed suppositus sextæ synodo, quo etiam ab Ecclesia Romana proscriptum dicitur ieiunium Sabbati, sed de impostura illa suo loco fusius*

dictum

dictum sumus. Cur verò tanti criminis reus constituatur ex sẽtentia Ignatij, qui die Dominico, vel Sabbatho ieiunasset, diligenter causa peruestiganda est. Par quidem ratio in vtrisq; licet ex causa diuersa prouenit. Nam hæretici, de quibus nuper diximus, qui Christi resurrectionem negabant, cùm Christiani ea potißimum die gauderent: ipsi in mœrore eandem diem ieiunãtes ducebant. Alij verò qui Deum Hebræorum orbis conditorẽ & legis auctorem malum esse Christumq; ad eum destruendum venisse dicebant; quòd ille quieuisset die septima, & in eius honorem Iudæi sabbatum diem colerent, ipsi in eius contumeliam eadem die Sabbathi ieiunabant. Horum origo à Simone Mago semel exorta in Menandrum, Saturninum, Basilidem, Cherinthum, atq; Carpocratem est infeliciter propagata: testatur hæc de his omnibus Iræneus, sed latius Epiphanius, & alij plures.

Vixerunt omnes hi eiusdem Ignatij temporibus, qui suis scriptis eosdem est insectatus, fidelesq; vt ab his cauerent, & ne sicut hi, Sabbato ieiunarent, admonuit. Horũ impietatis hæres factus est Cerdon, cui Marcion succeßit, quorum omnium licet essent diuersi circa rectam fidem errores, in eam tamen sẽtentiam æqué oẽs conspirarunt, vt Deum, quem dicebant auctorem mundi, traderent esse malum, & quod ad hanc partem spectabat, in eiusdem Dei contumeliam Sabbato ieiunarent. Nam de Marcione hæc memoriæ prodidit Epiphanius Sabbatum verò ieiunant ob hanc causam: quoniam Dei, inquiunt, Iudæorũ est requies, qui mundum fecit, & in septima die quieuit; nos ieiunamus hanc, vt ne officium Dei Iudæorum faciamus. Hæc ex ipsorum verbis recitat Epiphanius de causa eius diei suscepti ieiunij: ex quibus etiam cæterorum qui eadem de Deo Hebræorũ sentiebant, proditur eiusdem ratio instituti. Vnde & manifesta certaq; redditur causa, cur orthodoxi Orientales, penes quos

ea prædictorum inualescebat hæresis, à Sabbati ieiunio temperarent; & cur illud Ignatius tantoperè execraretur. At in eorum detestationem non tantum illud penes eos introductum fuit, vt diem Sabbati absq; ieiunio ducerent, sed etiam vt magna cum hilaritate transigerent, sacrosq; conuentus perinde ac ipsa die Dominica habērent. Sūt de eiusmodi institutione complura antiquorum testimonia; & vt incipiamus à Clemente cuius nomine inscriptū volumen de constitutionibus Apostolicis è Græcorum profluxisse fontibus, qui accurate perspexerit non inficias ierit; hæc apud ipsum leguntur: Sabbatum & Dominicum, diem festum agimus; quoniam illud naturæ conditæ est monumentum; hic resurrectionis. Vnum autem Sabbatum seruandum nobis est in toto anno, quod pertinet ad sepulturam Domini, in quo ieiunare oportet, non festum agere. hæc ibi. Eadem complures alij: nam id Socrates his verbis confirmat: Cum, inquit, festa cuiusq; septimanæ occurrebant, videlicet Sabbatum & dies Dominicus, in quibus conuentus in Ecclesiis fieri solent, &c. sed longè antè Gregorius Nyssenus in ea oratione quam habuit aduersus eos qui ægrè ferunt reprehensiones, hæc eadem in hunc fermè modum: Quibus oculis vides diem Dominicum, qui despicatus es Sabbatum? An nescis quòd hi dies fratres sunt? quòd si alterum probro affeceris alterum offendis. Et Anastasius Nicænus: Sabbatū inqt, & dies Dominicus sunt dies sancti, & festi, neq; licet in eis ieiunare. Sic igitur cùm eam diem hæretici (vt vidimus) contumelijs afficerent, quòd Deus Hebræorum, quem malum dicebant, cùm mundum creasset, quieuisset; contraria ratione Catholici non Iudaizantes quidem, sed vt Deum patrem omnium, creatorem cœli & terræ, solenni (vt par erat) celebritate venerentur, debitisq; tanto Numini obsequiis colerent; in eius honorē Sabbatum nō secus ac Dominicum diem in Christi Redemptoris gloriam, celebrandum esse duxerunt: & sicut nefas ducebant die Dominica ieiunare, ita etiam Sabbato, quòd celebris dies esset, execrandum planè es-

se putabant. Sed id piè quidem, religioseq́, non autem (vt dictum est) iudaicè; quod faciebant, vt scribit Eusebius, Ebionæi.

At cum hæc seruarentur in Oriente; quæ nam causa subijt vt in Occidente ac potissimum Romæ fideles Sabbato ieiunarent? Sed quænam à nonnullis allatæ sint causæ, primùm omnium in medium afferamus. Augustinus scribens ad Casulanum hæc ait: Est quidem & hæc opinio plurimorum, quamuis perhibeant esse falsam pleriq́ Romani, quòd Apostolus Petrus cum Simone Mago die Dominico certaturus, propter ipsum magnæ tentationis periculum, pridie cum eiusdem vrbis Ecclesia ieiunauerit, & consueto tam prospero ac glorioso successu, eundem morem tenuerit; eumq́ imitatæ sunt nonnullæ Occidentales Ecclesiæ. hæc Augustinus; eandemq́ causam affert Cassianus. Alia rursus causa redditur ab Innocentio Romano Pontifice in ea quam ad Decentium Eugubinum Episcopum scribit epistola: Sabbato, inquit, ieiunandum esse, ratio euidentissima demonstrat. Nam diem Dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini Iesu Christi non solùm in Pascha celebramus, verùm etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem frequentamus. At si sexta feria propter passionem Domini ieiunamus; Sabbatum prætermittere non debemus, quod inter tristitiam atq; lætitiam temporis illius videatur inclusum. Nam vtiq́ constat Apostolos biduo isto & in mærore fuisse, & propter metum Iudæorum se occuluisse: quod vtiq́ non dubium est, in tantum eos ieiunasse biduo memorato, vt traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo Sacramenta penitus non celebrari: quæ vtiq́ forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id, quod commemoratio diei illius semper est celebranda. hæc Innocentius: quibus non tantùm Romanæ Ecclesiæ rationabilis consuetudo probatur, sed & Orientalis Ecclesiæ vsu rituq́ redditur magis magisq́ firmata. Nam si

præ-

prædicta ex causa, quod sublatus est sponsus, Orientales itidem (vt dictum est) Sabbato maioris hebdomadæ ieiunare soliti sunt: quæ nam adduci ex parte potest ratio diuersitatis, si eiusdem hebdomadæ per singulas sequentes cuiusq; mensis septimanas (Quinquagesima tantùm excepta) eadem ieiunia quartæ & sextæ feriæ reuoluerentur; Sabbati verò nequaquam? Vnde & Innocentius iure subdit: Quod si putaut semel atq; vno Sabbato ieiunandum: ergo & Dominica: & sexta feria semel in Pascha erit vtiq; celebrandum: Si autem Dominici diei, & sextæ feriæ per singulas hebdomadas reparanda imago est; dementis est, bidui agere consuetudinem, Sabbato præter misso, cum non disparem habeat causam à sexta videlicet feria, in qua Dominus passus est: & quando ad inferos fuit; vt tertia die resurgens, redderet lætitiam post biduanam tristitiam præcedentem. Non ergo nos negamus sexta feria ieiunandum; sed dicimus & Sabbato hoc agendum, qui ambo dies tristitiam Apostolis & his qui Christum secuti sunt, indixerunt. hucusq; de ratione ieiunij diei Sabbati Innocentius: ex quibus patentis mendacij Socrates redarguitur, dum ait, Romæ in Quadragesima ieiunare solitos fideles, Sabbato excepto atque Dominica. Sed sicut ea die ieiunare fideles Romæ consueuerant; ita nefas ducebant, eam feriare diem, ne quid cum Iudæis hac ex parte commune habere viderentur: satisq; Christianæ religioni consultum visum, si (quòd testamentum, ceteraq; mysteria translata essent) mutarent etiam Sabbatum in Dominicam, cùm ea potissimùm dies tot tantisq; esset cumulata Sacramentis: de qua translatione hæc Tertullianus in Apologetico: AEquè si diem solis lætitiæ indulgemus, alia longè ratione quàm religione Solis; secundo loco ab eis sumus, qui diem Solis otio & victui decernunt, exorbitantes & ipsi in Iudaico more, quem ignorant.

His sic se habentibus, non est quod quis calumniam facere possit, si in sugillationem prædictarum hæresum, non æquè ac Orientalis, Occidentalis Ecclesia feriaret diem Sabbati, sed ieiunaret: nam tum quod illæ in ipsorum regionibus obortæ essent hæreses, atque potissimùm coaluissent, magis necessarium illis eius antidoti remedium videretur; tum etiam quòd dum illorum hæresim ea ratione improbasse, alia tamen ex parte Ebionæis fauisse ipsa occidentalis Ecclesia visa esset; nam & hi pariter colebant diem Sabbatum atque Dominicum, vt de eis scribit Eusebius. Est de ieiunio Sabbati canon Concilij Eliberini, & alius Agathensis, ac pleraq; alia testimonia sanctorum Patrum. Non enim Romana tantum ac eidem propinquæ Ecclesiæ idipsum de ieiunio Sabbati seruare solitæ erant, sed & remotæ etiam, vt tradit Hieronymus scribens ad Augustinum. In Africa enim apud nonnullas ecclesias, & inter alias Hipponensem eandem consuetudinem viguisse, ex his quæ Augustinus scribit, satis perspectũ habetur. At præter antiquiores illos qui eodem argumento tractationes memoriæ mandauêre, quæ & excidisse noscuntur, Hieronymus & Augustinus cùm de ea quæstione consulerentur, in eandem pariter conspirantes sententiam; cuiusq; ecclesiæ consuetudinem seruandam esse, scripserunt: quod & Ambrosius S. Monicæ eadem quærenti æquè respondit. Abundet igitur (quod ait Hieronymus) in his vnaquæq; prouincia in sensũ suo; & præcepta maiorum, leges Apostolicas arbitretur. At de ieiunio Sabbati satis.

PRO

PRO CAP. XXIII.

RÆCI semper adſcribũt imaginibus nomen eius, quem imago repræſentat; neque ullam vel colunt, vel colendam arbitrantur, cui non ſit additum nomen, & Latinos adeo auerſantur, vt ſi etiam ipſa Saluatoris noſtri imago Latinis literis ſignata ſit, renuant eam colere. Similis fère ſenſus Ruthenis, de quibus in ſua Moſcouia Poſſeuinus, Ducem Moſcouiæ alloquens. *Quod Rutheni tui mirantur nos pÿs imaginibus nomina eorum ſanctorum quos repræſentant, non ſemper (vt ipſi faciunt) adſcribere; ſcito ſi nominum illorum adſcriptio ideò neceſſaria eſt, vt quos ſanctos repræſentent, ex ea, ſancti illi viri agnoſcantur, iam eam haud neceſſariam eſſe ÿs, qui illas agnoſcerent: Catholicis autem primo aſpectu innoteſcere Chriſtum crucifixum, Beatiſſimam virginem & pleraſq; alias ſanctorum imagines, quis dubitet? præterea, ſi nominis adſcriptio neceſſaria ſit, quid illa faciet idiotis legere neſcientibus, quales plerię; omnes ſunt Rutheni, cùm potiùs ipſæmet imagines loco literarum, & ſcripti, idiotis adhibeantur? Quod ſi dixeris (vt mihi tui dixère) in ipſa nominis adſcriptione virtutem aliquam conſiſtere, tu ſapiens es, qui intelligas in notis eiuſmodi nullam, ſed in ſenſu ac viua fide ſitam eſſe vim atq; virtutem. Ac tamen non improbamus eorum conſuetudinem, qui pietate, non ſuperſtitione adducti, nomen imaginibus adſcribunt, vt alÿ (cùm quòd ignorant, intelligant) ea etiam ratione pias à prophanis imaginibus, dignoſcant; quòd ſanè crebro Latini quoq; catholici faciunt.*

PRO CAP. XXIII.

MPROBANT ijdem Græci, & Rutheni, eorumq; contribules statuas Christi & sanctorum siue sculptas, siue fusas: tametsi pictas admittunt; de quibus idem Posseuinus. *Errant, Græci, cùm putant, non licere Christi Domini imaginem sculpi, non intelligentes sculptilia à Deo fuisse prohibita, vt pronos ad Idololatriam Iudæorum animos, ab eadem auerteret. verba enim hæc, non facies tibi sculptile, ad eos pertinebant, qui idola Beelzebub, Dagon, & aliorum dæmoniorum sic adorabant, vt illis etiam immolarent ac thus offerrent. At verò exoriente Christi luce sic idololatria depulsa est, vt iam liceat veri Dei & hominis Christi Iesu sanctorumq; seruorum suorum memoriam omnibus pijs modis excitare, & ad mentem reuocare. Quin verò si illis verbis sculptas sanctorum imagines existimant prohiberi: cur item picturam istarum, quales permultas Rutheni venerantur, non putant prohiberi sequentibus verbis? Neq; omnem similitudinem: quæ vel in cœlo desuper, vel in terra deorsum. Cur item D. Nicolai sculptam alicubi habent imaginem, sicut ipsi tua in Russia his oculis vidimus?*

FINIS.

IN-

RERVM PRÆCIPVARVM, QVÆ IN HIS QVATVOR LBRIS MANVELIS CALECÆ contra Græcos continentur.

A.

B.

C.

D.

G.

H.

I.

Ieiu-

Q.

R.

Ro-

Syl-

ERRATA.

Pag. 26. u. 25. proprium. 27. 7. Filii. 43. 23. Verbum. Ibid. naturaliter. 73. 12. habet. 96. 18. dixerunt. 113. 16. suleeperit. 116. 6. patrem 185. 5. Qua 196. 1. quasi 10 in nomine 243. 8. vti. 250. 10. fonsq; 273. 13. vnam 265. 28. opus post modicum. 268. 26. quoddam. 270. 24. vtpote. 294. 14 esse 305. 6. nihil differt. 312. 7. quod. 299. 9. confitenda 301. 19 subingerit 321. vlt. excidere. 324. 2. Siquis, 313. 17. comprobetur. 345. 6. irradiatus. 352. 25. deriuare. 362. 18. est. 364. 14, ignis. 366. 3. prædicat, qua. 6. ilāl 371. 17. aliorū 3737.. posuit, 374. 5. ascensum. 380. 19. præualituras. 396. 16. veritatem autē fidei, tanto propter illam conflato bello, præterire. 448. IV. pro VI.

FINIS.

005647178